

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ERMENİ HARFLİ “İNCİLER” İSİMLİ TÜRKÇE DUA
KİTABININ TÜRK LATİN ALFABESİNE AKTARIMI VE
SES BİLGİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayla KANDEMİR

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Nevşehir

Ekim 2016

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM
DALI**

**ERMENİ HARFLİ “İNCİLER” İSİMLİ TÜRKÇE DUA
KİTABININ TÜRK LATİN ALFABESİNE AKTARIMI VE SES
BİLGİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayla KANDEMİR

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Nevşehir

Ekim 2016

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Ayla KANDEMİR

“Ermeni Harfli ‘İnciler’ İsimli Türkçe Dua Kitabının Türk Latin Alfabesine Aktarımı Ve Ses Bilgisi” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Ayla KANDEMİR

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM danışmanlığında Ayla KANDEMİR tarafından hazırlanan “Ermeni Harfli ‘İnciler’ İsimli Türkçe Dua Kitabının Türk Latin Alfabesine Aktarımı Ve Ses Bilgisi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

27. / .10. / 2016

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Üye : Doç. Dr. Samedon Yavuz

Üye : Yrd. Doç. Dr. Legül HIRİK

İMZA

M. Erdem
Samedon Yavuz
Legül HIRİK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 02 / .11. / 2016 tarih ve 2016.55.85 sayılı Kararı ile onaylanmıştır. 02. / 11... / 2016

Doç. Dr. Neşe NALÇIN
Enstitü Müdürü

Değerli bilgi ve yöntemlerini benimle paylaşan kıymetli hocam Mehmet Dursun Erdem'e; beni Ermeni harfli Türkçe metinlerle tanıştıran bu alana beni yönlendiren hocam Eva Agnes Csato'ya; Türk dili alanına beni sevk eden, bilimin en güzel yol olduğunu bana gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Uğurlu'ya ve "İlim; aşk, niyet, zahmet gerektirir." sözüyle ilmin yol yordamını öğütleyen kıymetli hocam Prof. Dr. Pervin Çapan'a teşekkür ederim. Ayrıca bilgilerini esirgemeyen tüm hocalarıma, çalışmaya konu olan dua kitabını benimle paylaşan Harudyun Özçelik'e, beni daima destekleyen eşime ve aileme teşekkürü borç bilirim.

**ERMENİ HARFLİ “İNCİLER” İSİMLİ TÜRKÇE DUA KİTABININ TÜRK
LATİN ALFABESİNE AKTARIMI VE SES BİLGİSİ**

Ayla KANDEMİR

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ekim 2016
Danışman: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM**

ÖZET

Bu çalışma, 1950 yılında Arisdages Timuryan tarafından Ermeni harfleriyle Türkçe yazılmış *İnciler (Koharner)* adlı dua kitabının Türk Latin alfabesine aktarımı ve ses bilgisini ortaya koymaktadır. Giriş bölümünde Ermenilerin tarihçesi, dini, Dünya ve Türkiye Ermenileri, Ermeni adı, Ermenice, Ermenilerin Türkçesi ve Ermeni harfli Türkçe Metinler hakkında bilgi verilmektedir. Ardından çalışmaya konu olan eserin matbu özellikleri, yazarı, konusu, dili, noktalama işaretleri ve alfabesi üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde Batı Ermeniceyle yazılmış eserin Doğu Ermeniceden farklı olan ve Doğu kolunda kullanılmayan sesleri ortaya konmaktadır. Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmayan Ermenice harfler verilmektedir. Arapça, Farsça kelimelerin çok olduğu eserin dilinin Kayseri ağız özelliklerini yansıttığı da Eserin Dili başlığında belirtilmektedir. Ses Olayları bölümü Türkiye Türkçesinde görülmeyen örnekler üzerinden oluşturulmuştur. Metindeki Türkçe kelimelerde dil benzeşmesi, eklerin ince ünlü şekilleriyle yazılması yüzünden görülmemektedir. Arapça ve Farsça kelimeler ise dil benzeşmesine uydurulmuştur. Metinde en çok tonlulaşma ve daralma örneklerine rastlanmaktadır. Ancak hiçbir ses olayı sistemli bir şekilde tüm örneklerde görülmemekte, ses olaylarının istisnai örnekleri mutlaka bulunmaktadır. Yazım bölümü ise Türkiye Türkçesinden farklı yazılan ekleri, eskicil kelimeleri ve ekleri, Arapça ve Farsça kelimelerin yazımlarını, dinî kelimelerin yazımını incelemektedir. Farklı yazılışların çoğu Osmanlı Türkçesi geleneğidir. Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar orijinal halleriyle yazılmıştır. Metinde tespit edilen yazım yanlışları ve varyantlı yazılan kelimeler de bu bölümde incelenmektedir. Sonuç kısmında metnin dil özellikleri, metinde görülen temel ses olayları ve aykırı durumlar ile yazımda öne çıkan özellikler değerlendirilmektedir. Çalışmanın son bölümü ise Alıntı Kelimeler Listesi ve metinden verilen bölümlerden oluşmaktadır. Metnin başı, ortası ve sonundan toplam on sayfanın tıpkıbasımı, Ermeni harfleriyle yazılmış hali ve Türk Latin alfabesine aktarımı verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ermeni harfli Türkçe, İnciler, Batı Ermenice, dil özellikleri, ses bilgisi.

**TRANSCRIPTION TO TURKISH LATIN ALPHABET AND PHONOLOGY
OF TURKISH PRAYER BOOK WRITTEN WITH ARMENIAN LETTERS
CALLED “KOHARNER”**

Ayla KANDEMİR

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Modern Turkish Language, M. A., October 2016
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM**

ABSTRACT

This study is to reveal the phonology and the phonetic translation to the Turkish Latin alphabet of the prayer book called *Koharner (Diamonds)* written in the Turkish with Armenian letters by Arisdages Timuryan in 1950. Information about the history and religion of Armenians, World and Turkey's Armenians, Armenian name, Armenian language, Armenian Turkish and Turkish texts with Armenian letters is given in the introduction. Then, the printed features, author, subject, linguistic features, punctuations marks and alphabet of the book are focused. The book is written in Western Armenian and at this part, you will find the sounds that are not used in Eastern Armenian and differ from Eastern Armenian. The Armenian letters not used Turkish written words are given. It is indicated that the book has many Arabic, Persian words. It is also specified that it shows the features of Kayseri dialect. Sound Events section includes the examples not seen in Turkey Turkish. Assimilation doesn't appear in the text because suffixes are written with narrow vowel forms (ı, i, u, ü). However, assimilation occurs in Arabic and Persian words. The examples of breaking and voicing are found most in the text. But, no sound event can be seen in a systematic manner in all instances; indeed, there are absolutely exceptional examples. In the Orthographic part, the suffixes which are written differently from Turkey Turkish, the archaic words and suffixes, the spelling of the Arabic and Persian words and the spelling of the religious words are examined. The most of the different spelling is the indicator of the Ottoman Turkish tradition. The Arabic and Persian words and nounphrases are written in their original forms. Many misspelled words and words written with variant in the text are analysed in this part. In the conclusion, the language features of the text, basic sound events, differences and some outstanding orthographic features are evaluated. The last part of this study consists of the Quotation Words Dictionary and chapters from the text. In addition, totally ten-page-copy from head, middle and end of the text, the version written with Armenian letters and the phonetic translation to Turkish Latin alphabet are given.

Key words: Turkish with Armenian letter, İnciler, Western Armenian, linguistic features, phonology.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xvi

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu.....	1
2. Çalışmanın Önemi.....	1
3. Çalışmanın Amacı.....	1
4. Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı.....	2
5. Ermeni Adı.....	4
6. Ermeniler.....	4
6.1. Ermenilerin Tarihçesi.....	4
6.2. Ermenilerin Dini.....	7
6.3. Dünya Ermenileri.....	8
6.4. Türkiye Ermenileri.....	10
6.4.1. Türkiye Ermenilerinin Yaşadıkları Yerler	10
6.4.2. Türkiye’de Ermeni Nüfusu.....	11
6.4.3. Türkiye Ermenilerinin Kültürü	11
7. Ermenice.....	12
8. Ermenilerin Türkçesi.....	13
8.1. Ermeni Kıpçakçası.....	15
9. Çalışmaya Konu Olan Eser.....	15
9.1. Eserin Matbu Özellikleri.....	16
9.2. Eserin Yazarı.....	17
9.3. Eserin Konusu.....	17
9.4. Eserin Dili.....	18
9.5. Eserde Kullanılan Noktalama İşaretleri.....	20
9.6. Eserde Kullanılan Alfabe.....	21

BİRİNCİ BÖLÜM
SES BİLGİSİ (FONETİK)

1.1. Ünlüler.....	23
1.1.1. /a/ Ünlüsü (/a/)	23
1.1.2. /â/ Ünlüsü (/â/)	23
1.1.3. /e/ ve /ê/ Ünlüsü (/e/)	24
1.1.3.1. /e/ İle Yazılan /e/ Ünlüsü.....	24
1.1.3.2. /ê/ ile Yazılan /e/ Ünlüsü.....	25
1.1.4. /i/ Ünlüsü (/i/)	25
1.1.5. /î/ Ünlüsü (/î/)	25
1.1.6. /o/ ve /ô/ Ünlüsü (/o/)	26
1.1.6.1. /o/ İle Yazılan /o/ Ünlüsü.....	26
1.1.6.2. /ô/ İle Yazılan /o/ Ünlüsü.....	26
1.1.7. /ö/ ve /œ/ Ünlüsü (/ö/)	27
1.1.7.1. /ö/ İle Yazılan /ö/ Ünlüsü.....	27
1.1.7.2. /œ/ İle Yazılan /ö/ Ünlüsü.....	27
1.1.8. /u/ ve /ou/ Ünlüsü (/u/)	27
1.1.8.1. /u/ İle Yazılan /u/ Ünlüsü.....	28
1.1.8.2. /ou/ İle Yazılan /u/ Ünlüsü.....	28
1.1.9. /ü/ Ünlüsü (/ü/)	28
1.2. Ünsüzler.....	29
1.2.1. Türkçe Kelimelerde Bulunan Ünsüzler.....	29
1.2.1.1. /b/ Ünsüzü (/b/)	29
1.2.1.2. /c/ Ünsüzü (/c/)	29
1.2.1.3. /ç/ Ünsüzü (/ç/)	30
1.2.1.4. /d/ Ünsüzü (/d/)	30
1.2.1.5. /f/ Ünsüzü (/f/)	30
1.2.1.6. /g/ Ünsüzü (/g/)	31
1.2.1.7. /ğ/ Ünsüzü (/ğ/)	31

1.2.1.8. /h/ Ünsüzü (/h/)	32
1.2.1.9. /d/ Ünsüzü (/j/)	32
1.2.1.10. /p/ ve /q/ Ünsüzü (/k/)	32
1.2.1.10.1. /p/ İle Yazılan /k/ Ünsüzü	33
1.2.1.10.2. /q/ İle Yazılan /k/ Ünsüzü	33
1.2.1.11. /ɣ/ Ünsüzü (/l/)	33
1.2.1.12. /f/ Ünsüzü (/m/)	34
1.2.1.13. /u/ Ünsüzü (/n/)	34
1.2.1.14. /p/ ve /ɸ/ Ünsüzü (/p/)	34
1.2.1.14.1. /p/ İle Yazılan /p/ Ünsüzü	35
1.2.1.14.2. /ɸ/ İle Yazılan /p/ Ünsüzü	35
1.2.1.15. /p/ Ünsüzü (/r/)	35
1.2.1.16. /u/ Ünsüzü (/s/)	36
1.2.1.17. /ɟ/ Ünsüzü (/ş/)	36
1.2.1.18. /p/ Ünsüzü (/t/)	36
1.2.1.19. /ɟ/ Ünsüzü (/v/)	37
1.2.1.20. /j/ ve /ɛ/ Ünsüzü (/y/)	37
1.2.1.20.1. /j/ İle Yazılan /y/ Ünsüzü	37
1.2.1.20.2. /ɛ/ İle Yazılan /y/ Ünsüzü	38
1.2.1.21. /q/ Ünsüzü (/z/)	38
1.2.2. Türkçe Kelimelerde Bulunmayan Ünsüzler	38
1.2.2.1. Yalnızca Ermenice Kelimelerde Bulunan Ünsüzler	39
1.2.2.1.1. /ɟ/ Ünsüzü (/ç/)	39
1.2.2.1.2. /j/ / Ünsüzü (/h/)	39
1.2.2.1.3. /n/ Ünsüzü (/r/)	39
1.2.2.1.4. /ɲ/ Ünsüzü (/t/)	40
1.2.2.1.5. /g/ Ünsüzü (/ts/)	40
1.2.2.1.6. /ð/ Ünsüzü (/dz/)	40
1.2.2.1.7. /l/ Ünsüzü (/v/)	41

1.2.2.1.8. /n/ Ünsüzü /#vo/	41
1.2.2.2. Yalnızca Arapça ve Ermenice Kelimelerde Bulunan Ünsüzler.....	41
1.2.2.2.1. /ħ/ Ünsüzü (/kh/)	41

İKİNCİ BÖLÜM

SES OLAYLARI

2.1. Ses Düşmesi.....	43
2.1.1. Ünsüz Düşmesi.....	43
2.1.1.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi.....	43
2.1.1.2. Tekleşme.....	43
2.1.2. Ünlü Düşmesi.....	44
2.1.2.1. Ünlü Çatışması.....	45
2.2. Ses Türemesi.....	45
2.3. Göçüşme.....	45
2.4. Benzeşme.....	46
2.4.1. Ünlü Benzeşmeleri (Ünlü Uyumları)	47
2.4.1.1. Dil Benzeşmesi (Kalınlık-İncelik Uyumu)	47
2.4.1.1.1. Dil Benzeşmesine Aykırı Durumlar.....	47
2.4.1.1.2. Yabancı Asıllı Kelimelerde Dil Benzeşmesi.....	48
2.4.1.1.3. Dil Benzeşmesine Giren Ekler.....	50
2.4.1.2. Dudak Benzeşmesi (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)	51
2.4.2. Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi (Ünlülerin Ünsüzlere Etkisi).....	52
2.4.2.1. Sedalılaşıma (Tonlulaşıma)	52
2.4.2.1.1. İlk Seste Sedalılaşıma.....	52
2.4.2.1.2. Tabanların Son Seslerinde Sedalılaşıma.....	53
2.4.2.1.3. Ekleşmede Sedalılaşıma.....	53
2.4.2.1.4. Yabancı Asıllı Kelimelerde Sedalılaşıma.....	54
2.4.2.2. Sızıcılaşma.....	55
2.4.2.3. Süreklileşme.....	55
2.4.2.4. Ön Damaksıllaşıma.....	56
2.4.3. Ünsüz-Ünlü Benzeşmesi (Ünsüzlerin Ünlülere Etkisi)	57
2.4.3.1. Ünlü Daralması.....	57
2.4.3.2. Ünlü Düzleşmesi.....	57

2.4.3.3. İncelme.....	57
2.4.3.4. Kalınlaşma.....	60
2.4.3.5. Yuvarlaklaşma.....	60
2.4.4. Ünsüz Benzeşmesi.....	60
2.4.4.1. Sedalılık-Sedasızlık Bakımından Benzeşme.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZIM

3.1. Bazı Eklerin Yazımı.....	63
3.1.1. Soru Eki.....	63
3.1.2. {-İp} Zarf-Fiil Eki.....	63
3.1.3. Vasıta Eki.....	64
3.1.4. İyelik Eki.....	64
3.1.5. İlgî Hali Eki	65
3.1.6. {+Ø} Belirtme Hâl Eki ({+Ø} Accusative).....	66
3.1.7. Sedalılık-Sedasızlık Benzeşmesine Girmeyen Ekler.....	66
3.2. Ayrı Yazılan Ekler.....	67
3.2.1.Üçüncü Teklik Şahıs Bildirme Eki ({-Dır}, {-Dur})	67
3.2.2. Şahıs Ekleri.....	68
3.2.3. /De Bağlacı.....	69
3.2.4. Şart Eki.....	69
3.2.5. /Ki Bağlacı.....	70
3.3.Yardımcı Eylemle Yapılan Birleşik Eylemlerin Yazımı.....	70
3.4. Bazı Birleşik Kelimelerin Yazımı.....	70
3.5. “Allah” Adıyla Yazılan Kelimeler.....	71
3.6. Dini İsim ve Terimlerin Yazımı.....	71
3.7. Satır Sonu Hece Bölünmesi.....	73
3.8. Farsça Tamlamaların Yazımı.....	73
3.9. Arapça Tamlamaların Yazımı.....	74
3.10. Arapça ve Farsça Kelimelerin Yazımı.....	74
3.11. Eskicil Şekiller.....	75
3.11.1. Eskicil Şekillerini Koruyan Kelimeler.....	76
3.11.2. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri.....	77

3.12. Hal Eklerinin Birden Fazla İşlev Üstlenmesi.....	78
3.12.1. Yönelme Halinin Belirtme Hali Yerine Kullanılışı.....	78
3.12.2. Bulunma Halinin Yönelme Hali Yerine Kullanılışı.....	78
3.12.3. Belirtme Halinin Yönelme Hali Yerine Kullanılışı.....	79
3.13. Yazım Hataları.....	79
3.14. Varyantlı Yazılan Kelimeler.....	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“İNCİLER (KOHARNER)”İN TIPKIBASIMI, ERMENİ HARFLERİYLE YAZILMIŞ ŞEKLİ VE TÜRK LATİN ALFABESİNE AKTARIMI

4.1. Tıpkıbasım.....	82
4.2. Ermeni Harfleriyle Yazılmış Şekli.....	93
4.3. Türk Latin Alfabesine Aktarımı.....	98

SONUÇ.....	189
ALINTI KELİMELER LİSTESİ.....	194
KAYNAKÇA.....	211
ÖZ GEÇMİŞ.....	218

ÇALIŞMADA KULLANILAN KISALTMALAR, İŞARETLER VE ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

1. KISALTMALAR

Ar.: Arapça

Erm.: Ermenice

ET. : Ermenilerin Türkçesi

Far.: Farsça

Hız.: Hazreti

MÖ: Milattan önce

MS: Milattan sonra

öz. a.: Özel ad

TT: Türkiye Türkçesi

T. : Türkçe

2. İŞARETLER

+ : ismi gösterir.

- : Fiili gösterir.

// : Sesleri gösterir.

“ ” : 1. Harfleri gösterir.

2. Ermeni harfleriyle yazılmış kelimelerin okunuşunu gösterir.

< : İşaretin açık tarafı kelimenin geldiği şekli gösterir.

: Kelime sonu ya da başını gösterir.

{ } : Biçim birimleri gösterir.

[] : 1. Metnin yıpranmış sayfalarındaki anlam bütünlüğüne göre tamamlanan kelimeleri gösterir.

2. Sözlüklerde anlamları tespit edilemeyen kelimelerin bağlamdan çıkartılan anlamlarını gösterir.

[...] : 1. Metinde aşındığı için okunamayan kısımları gösterir.

2. Anlamı tespit edilemeyen kelimeleri gösterir.

3. ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

‘ : Osmanlı Türkçesi alfabesindeki ع (ayn) harfini gösterir.

’ : Osmanlı Türkçesi alfabesindeki ء (hemze) harfini gösterir.

ه : Osmanlı Türkçesi alfabesindeki ح (ha) harfini gösterir.

ه : Osmanlı Türkçesi alfabesindeki ح (hı) harfini gösterir.

ك : Osmanlı Türkçesi alfabesindeki ك (kaf) harfini gösterir.

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada 1950 yılında yazılmış, asıl adı *Koharner* olan *İnciler* adlı Ermeni harfli Türkçe dua kitabının Türk Latin alfabesine aktarımı, ses bilgisi incelemesi ve metinde geçen alıntı kelimelerin listesi yapıldı.

2. Çalışmanın Önemi

Ermeni harfli Kıpçakça metinler, dünyada ve ülkemizde Türklük bilimi araştırmacıları tarafından incelenmektedir. Bununla birlikte Osmanlı Ermenilerine ait yayınlar üzerine de çalışmalar yapılmaktadır. Yakın dönem Ermeni harfli Türkçe metinler ise araştırma konusu olmakla beraber dil incelemelerine tabi tutulmamaktadır. Kevork Pamukciyan'ın *Ermeni Harfli Türkçe Metinler* (2002) adlı çalışmasında Ermeni harfleriyle yazılan birçok esere yer verilmiş, bu eserlerle ilgili tarihi bilgiler ve bu metinlerden örnek metin parçaları verilmiştir. Turgut Kut'un "Ermeni Harfleriyle Basılmış Türkçe Atasözleri Kitapları" ve "Ermeni Harfli Türkçe Telif ve Tercüme Romanlar" adlı çalışmaları da yakın dönem Ermeni harfli Türkçe metinler hakkında bilgi vermektedir. Ancak bu yakın dönem metinler dil bilimsel açıdan incelenmemiştir.

Bu çalışma ile 1950 yılında yazılmış olan *İnciler* (Koharner) isimli dua kitabının ses bilgisi incelemesi yapılarak metnin ses bilgisi farklılıkları ortaya konacaktır. Böylece yakın dönem Ermeni harfli Türkçe metinlerin Türkçe dil özelliklerini ne derece yansıttığı tespit edilecek ve Türkiye'de yaşayıp Türkçe konuşup yazmış Ermenilerin dili hakkında bilgiler ortaya konmuş olacaktır.

3. Çalışmanın Amacı

Türkçe, eski çağdan günümüze kadar birçok alfabe ile yazılmıştır. Türkçe, Türkler tarafından Göktürk, Mani, İbrani, Grek, Kiril, Arap, Latin alfabesi gibi yazı sistemleri ile yazılmakla birlikte (User, 2006); Süryaniler (Hazar ve Özdem, 2011), Ermeniler gibi Türk olmayan etnik gruplar tarafından da kendi alfabeleri ile yazılmıştır. Türklerle etkileşim içinde olan bu farklı milletlerin kendi alfabeleriyle oluşturdukları yakın dönem Türkçe metinler, son yıllarda Türk dil dünyasında incelenmektedir. Bu tezin amacı ise 1950 yılında yazılmış Ermeni harfli *İnciler* (Koharner) adlı Türkçe dua kitabını inceleyip ses bilgisi özelliklerini ortaya koyarak yakın dönem Ermeni harfli Türkçe metinlerin incelenmesine katkı sağlamaktır.

4. Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışma üç aşamalı şekilde yapıldı. Öncelikle Ermeni harfli metin Türk Latin alfabesine aktarıldı. Metin, 256. sayfasına kadar sağ tarafı Türkçe, sol tarafı Ermenice yazılmıştır. Ayrıca Türkçe yazılmış sayfalarda da bazı Ermenice cümleler geçmektedir. Ermenice yazılmış bu kısımlar, Türkçeye çevrilmedi ve Türk Latin alfabesine aktarımda ise üç nokta ile gösterildi. Çalışmada transliterasyon değil eş zamanlı transkripsiyon yapıldı, yani Ermeni harfli İstanbul Türkçesi ile Türkiye Türkçesi karşılaştırıldı.

Aktarım sırasında, incelenen Ermeni alfabelerindeki¹ harflerin ses değerlerinin metinde farklılık gösterdiği ve metinde tespit edilen bazı harf ya da ligatürlerin² alfabelerde yer almadığı tespit edildi. Bu nedenle *Ermeni Harfli Türkçe Metinler* (Pamukciyan, 2002) ve *Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı Algış Bitigi* (Chirli, 2005) kaynaklarına, metne ve Harudyun Özçelik'e³ bağlı kalınarak Türkçe metinlerde kullanılan Ermeni alfabesi oluşturuldu.

¹İncelenen alfabelere “Eserde Kullanılan Alfabe” başlığında yer verilmiştir.

² ligatür: iki harften ya da iki işaretten oluşan yeni harf. (Sertkaya, 2012:2)

³ İncelenen eseri temin eden İstanbul Surp Garabed Ermeni Kilisesinde görev yapan din adamı.

Metinde birçok kelimenin yazımında hata yapılmıştır. Türk Latin alfabesine aktarım sırasında bu yanlışlar düzeltilerek yanlış yazım yay araç içerisinde verildi. Yıpranan sayfalardaki cümlenin anlam bütünlüğüne göre tamamlanabilen kısımlar köşeli parantez içinde, hiç okunamayan kısımlar ise [...] şeklinde verildi. Ayrıca Türk Latin alfabesine aktarımda metinde kullanılan noktalama işaretleri kullanıldı.

İkinci aşamada farklı yazım ve ses özelliği gösteren kelimeler, noktalama özellikleri, harflerin kullanımına örnek kelimeler fişleme yöntemi kullanılarak tespit edildi. Fişler tasnif edilerek çalışmanın Giriş ve Yazım bölümleri oluşturuldu.

Ses bilgisi incelemesi yapılırken yalnızca metin esas alınarak ses özellikleri tespit edildi. Ünlüler ve Ünsüzler başlığında verilen alt başlıklarda alfabetik sıra gözetildi. Bununla birlikte sesin başta, ortada, sonda, ekte, yabancı kelime ile özel adlardaki örnekleri -eğer her birine örnek tespit edilebilmişse- sırasıyla, her harfe altı örnek olacak şekilde verildi. Ermeni harflerinin büyük ve küçük yazımları farklıdır. Harfin büyük yazımının da görülebilmesi için harfin içerisinde geçtiği özel ad örneklerinin verilmesi tercih edildi. Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmayan harfler ise ayrı bir başlıkta incelendi.

Ses Olayları bölümünün alt başlıkları, Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN'ın Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi (2013) adlı çalışmasındaki başlıklara göre hazırlandı. Bu başlıkta, kelimelerdeki ses değişimleri ayrıntılı olarak gösterilmedi; ancak eskicil şekillerin incelenmesinde diyakronik karşılaştırma yapıldı. Ayrıca Arap alfabesinde olup da Türk Latin alfabesinde olmayan seslerle ilgili değişmelerde diyakritik inceleme yapma zorunluluğu doğdu.

Alıntı Kelimeler Listesi kısmında anlamı tespit edilemeyen kelimeler [...] şeklinde gösterildi. Metinde Ermenice şekli yazılıp yanında yay araç içinde Türkçesi verilen kelimeler, metinde verildikleri anlamları ile listede yer aldı. *Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü* kaynaklarında karşılığı olmayan türetilmiş Türkçe ya da Arapça kökenli kelimeler de metinde yer almaktadır. Bu kelimelerin anlamları ise metindeki anlam bütünlüğüne göre belirlenerek köşeli parantez içinde verildi. Türkçe, Arapça ya da Farsça olmadığı anlaşılıp Ermenice

sözlüklerden tespit edilen çoğunlukla diğer Batı dillerinde de ortak adlandırılmış olan dini terim ya da özel isimlerin Ermeniceye hangi Batı dilinden geçmiş olduğu araştırılmadı. Bu kelimeler Alıntı Kelimeler Listesi bölümünde Ermenice olarak belirtildi.

Son olarak Ekler kısmında ise incelenen metnin başından ve ortasından üç, sonundan ise dört sayfanın fotoğrafı verildi. Ardından bu sayfaların Ermeni harfleriyle yazılmış ve Türk Latin alfabesine aktarılmış şekilleri verildi.

5. Ermeni Adı

“Ermeni” kelimesi Heredots ve Rodoslu Exodus’a göre MÖ 7. yüzyılda Küçük Asya’ya gelen “Armenii” adlı bir topluluktan gelmektedir (Sonyel, 2009: 17-18). MÖ 6. yüzyılda tarihi Ermenistan topraklarını da içine alan bölgenin hâkimi olan Pers Kralı 1. Dara’nın başarılarını, fetihlerini anlatmak üzere MÖ 520’de yapılmış Behistun Yazıtları’nda “Ermeni” adı geçmektedir. “Armina” şeklinde yazılmış olan kelime, “Ermenistan” kelimesinin yazılı kaynaklarda görüldüğü ilk yerdir (Bournoutian, 2011: 29).

“Ermeni” kelimesinin Ermenicedeki karşılığı ise “Hay”dır. Hay, 400 yıl boyunca yaşamış bir folklor kahramanıdır. Ermeni düşünürlere göre Ermeniler, adlarını bu kahramandan almaktadır. (Sonyel, 2009: 17-18). Ermeni olmayanlar Pers ve Yunan dilindeki ifadeleri benimsemiş ve “Ermeni” kelimesini kullanmışlardır (Bournoutian, 2011: 29).

Yabancılar tarafından kendilerine takılan “Ermeni” adını asla benimsemeyen ve kullanmayan Ermeniler, kendilerine “Hay”, yaşadıkları coğrafyaya da “Hayastan” demişlerdir (İlter, 2002: 25).

6. Ermeniler

6.1. Ermenilerin Tarihçesi

Ermenilerin tarih sahnesine çıktıkları zamanlarla ilgili farklı görüşler ortaya konmaktadır. Batılı tarihçilere göre Trakya ve Friky'a'dan göç eden Ermeniler, Ermeni akademisyenlere göre Ermenistan topraklarının yerlileridir. Açıklığa kavuşmamış bu bilgilerin yanında Ermeniler, tarihi Ermenistan topraklarında MÖ 9.-6. yüzyıllarda egemenlik kurmuş Urartu Devleti'ndeki egemen gruplardan biriydi (Bournoutian, 2011: 16-26).

Urartu hâkimiyetinden sonra Ermeniler, MÖ 6. ve 2. yüzyıllar arasında Med ve Pers hâkimiyetlerinde yaşamışlardır. Pers İmparatorluğu'nun satraplıklarının⁴ çoğu Ermenilere aitti ve zamanla Ermeniler bu topraklarda güçlenerek iki güçlü Ermeni kolonisi haline gelmişlerdir. MÖ 5. yüzyıldan sonra Pers İmparatorluğu'na bağlı, ancak kendi satraplarının idaresinde barış içinde yaşamışlar, Pers ordusuna hizmet etmişlerdir (Bournoutian, 2011: 27-30).

Pers İmparatorluğunun gerilemesiyle satraplıklar bağımsızlaşarak 4. yüzyılda Yervantuniler, Ermenistan topraklarının büyük bölümünü birleştirip Kommagene'yle ittifak kurup özerkleşmiştir. Pers hâkimiyetinin ardından Büyük İskender, Ermenistan'dan hiç geçmediği için bölgede askeri varlığı yoktu. Bu yüzden Yervantuniler, Yunanlılara ve İskender'in ölümünün ardından gelen Selefki hanedanına karşı özerk bir tavır sergileyerek yönetimi ellerinde tuttular. Ermeni soylusu olan Ardaşes, Yervantunileri MÖ 200 civarında devirerek Roma ve Partların da tanıdığı ilk Ermeni krallığının temellerini attı. Yervantunilerin izlerini silmek adına Ardaşad adlı yeni bir başkent kurdu. MÖ 1. yüzyılda İpek Yolu'nun aktifleşmesiyle Ermenistan'ın önemi arttı. Pontos Kralı ile ittifak yapıp Batı bölgesini güvence altına alan Ermeni kralı Dikran, ülke topraklarını genişleterek kısa bir süre için imparatorluk haline getirdi. Tarihteki tek Ermeni İmparatorluğu Dikran'ın kurduğu devlet olmuştur (Bournoutian, 2011: 32-41).

⁴ satraplık: eyalet.

Dikran'ın ardından 1. yüzyılda Ermenistan yıkıldı ve topraklarının büyük kısmına Roma hâkim oldu. Böylece iki yüzyıl süren ve kısa süre de olsa bölgenin en büyük gücü olan Ermeni hanedanlığı yıkıldı. Bu topraklar, Ermenileşen Arşaguniler tarafından Pers-Roma çekişmeleri arasında MS 3. yüzyılın ortalarına kadar yönetildi. Roma İmparatorluğu desteğiyle varlığını sürdüren Ermeni devleti, Sasanilerin Roma İmparatorluğu'nun yenilgiye uğratmasıyla 4. yüzyılda parçalandı. 7. yüzyıla kadar Persler ve Bizanslılar, kendi taraflarında kalan Ermenistan topraklarını yönettiler. Perslerle uzun yıllar mücadele eden Ermeniler, büyük kayıplar verdikleri gibi Pers ordusunu yenilgiye de uğrattılar (Bournoutian, 2011: 44-71).

9. yüzyıla kadar Emeviler ve Abbasilerin akınlarına maruz kalan Ermenistan toprakları, mahalli nakhararlar⁵ sayesinde Arapların kontrolüne uzun yıllar girmedi. 9. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Bizans ve Arapların kendi iç ve dış meseleleriyle ilgilenmeleri neticesinde Pakraduni Hanedanlığı varlık gösterdi. 11. yüzyılın başında Bizans ve Türk istilalarından kaçan Ermeniler Kılıkya⁶'ya gelerek üç yüz yıl süren bağımsız bir devlet kurdular. 1500'lü yıllara kadar ise Ermenistan toprakları; Türk, Moğol ve Türkmen egemenliği altında kaldı (Bournoutian, 2011: 81-126).

1500 sonrasında ise Osmanlı, Pers ve Rus İmparatorluklarının nüfuzu ile Ermenilerin bir kısmı dünyanın dört bir yanına dağılırken diğer Ermeni grupları ise imparatorluklar arasında paylaşılmış eski Ermenistan topraklarında ya da yine bu büyük devletlerin büyük şehirlerinde yaşamaya devam ettiler (Bournoutian, 2011: 131-132).

18. yüzyılda Rusya'da yaşayan Ermenilerin ticaretle etkinleşmeleri, güçlenmeleri üzerine Rus devleti, Ermeni Kilisesi'ni tanıyıp Ermenilere çeşitli haklar tanıdı. Böylece Ermenilerde bir siyasi kurtuluş umudunun ve kurtuluş için planların yolu açıldı. 19. yüzyılın başında doğu Ermenistan'ın yarısına sahip olan Rusya, Ermenilerin dini merkezi olan Eçmiyadzin'i⁷ de toprakları arasına kattı. Rusya-İran

⁵Yerel hanedan beyleri

⁶Kilikya, Alanya'dan başlayarak Hatay sınırları içerisinde yer alan Kinet Höyük'te son bulan ve kuzeyde Toros Dağları ile çevrili bölgedir.

⁷ Eçmiyadzin, bugünkü Erivan ve Nahçıvan'a tekabül eder.

savaşları bitince 1828’de Rusya tarafından Erivan ve Nahçıvan Hanlıkları birleştirilerek Rus Ermenistanı vilayeti oluşturuldu. 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa’dan gelen milliyetçi fikirlerle partileşen Ermeniler, Rus siyasetinde kısmi de olsa yer aldı. Ardından Ermeniler 1918’de bağımsızlıklarını ilan etti. Ancak açlık, kıtlık, hastalıklar, tarım ve hayvancılık araçlarının kayıpları, Taşnaklar ile Halk Partisi üyelerinin siyasi liderlik çatışmaları yeni devletin zor zamanlar geçirmesine sebep oldu (Bournoutian, 2011: 186-253).

Kazım Karabekir Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri 1920 yılında taarruza geçince 3 Aralık 1920’de Gümrü Antlaşması imzalandı. Mustafa Kemal öncülüğünde ilerleyen Türk ordusunun başarıları, Ermeni devletinin zayıflaması üzerine yönetim Bolşeviklere devredildi ve 1920 yılında Sovyet Ermenistan Cumhuriyeti kuruldu. Sovyet Rusyasından Azerbaycan, Gürgürcistan ve son olarak Ermenistan ayrıldı. Böylece 1991 yılında yeni bir Ermenistan Cumhuriyeti kurulmuş oldu (Bournoutian, 2011: 260-285).

6.2. Ermenilerin Dini

Hristiyanlık öncesinde Ermenistan diye bilinen coğrafyada yaşayan toplum, farklı dini ve etnik cemiyetlere ait tanrıların içinde yer aldığı bir inanca sahipti. Bu inanç sisteminde çeşitli tanrılar bulunmaktadır. Tanrı sayısının çokluğu dolayısıyla Ermenileri “politeist”, bunlar arasında birine üstünlük atfetmelerinden dolayı “monoteist” olarak değerlendirenler vardır (Deveci Bozkuş, 2004: 117-118).

Etkileşim halinde oldukları toplumların inançlarından etkilenen Ermeniler, Grek ve Latin tanrılarına mabetlerinde yer vermişlerdir. İranlılar gibi ilk zamanlarda güneşe, aya, ateşe, suya, toprağa, rüzgâra kutsallık atfederek Zerdüşt inancını da benimsemişlerdir. Bununla birlikte Ermenilerin Hint inanç özelliklerinden etkilendikleri de görülmektedir (Deveci Bozkuş, 2004: 118).

Ermeniler MS 300’lü yıllarda Hristiyanlığı benimsemiş ve Aziz Gregory tarafından Hristiyanlaştırılan Kral Tiridates tarafından Hristiyanlık devlet dini olarak kabul

edilmiştir.⁸ Bu nedenle Aziz Gregory, diğer adıyla Kirkor Lusavoriç, Ermenilerce ilk piskopos, havari, yüce bir milli kahraman olarak görülmektedir (Sonyel, 2009: 20). Bu nedenle Ermenilerce Gregoryenlik milli bir mezhep halini almıştır (Korkmaz, 2015: 370). Ayrıca, Ermenilerin kendilerini Bartelemeu ve Tadeu adlı havarilerin Hristiyan yaptığını inanmalarından dolayı Ermeni Kilisesi “Apostolik kilise” olarak da adlandırılmaktadır (Sezgin, 2003).

Hristiyanlık, monofizit-diyofizit⁹ ayrımı neticesinde doğu ve batı kilisesi olarak ikiye ayrılmıştır. Ermeni Kilisesi, Ortadoks doğu kilisesi içinde zikredilse de bağımsız monofizit bir kilisedir. Ermenilerin çoğu monofizit Ermeni Kilisesine bağlı olmakla birlikte Katolik ve Protestan Ermeniler de vardır. 1830 yılında Katolik Ermeniler, 1846 yılında Protestan Ermeniler Osmanlı tarafından “millet” olarak tanınmıştır. Ermeniler, bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti kurulana kadar Antilyas ve Eçmiyadzin katolikoslukları¹⁰ arasındaki tartışmaları yaşamışlar; ancak bağımsızlık kazanıldıktan sonra Eçmiyadzin Katolikosluğu ruhani üstünlüğü kazanmıştır (Sezgin, 2003).

Ermeni Kilisesinde katolikos, piskopos, rahip, diyakos şeklinde bir hiyerarşi vardır. Katolikos, en üst dini ve idari liderdir. Piskopos, bir piskoposluk bölgesinin en büyük dini ve idari lideridir. Rahip, bulunduğu kilisenin dini lideridir ve diyakos ise rahip yardımcısıdır (Sezgin, 2003).

Ermeni Kilisesi sakramentler¹¹ açısından diğer kiliselerden farklılıklar göstermektedir. Ermeni Kilisesinde vaftiz, mühürleme, tövbe, evharistiya, evlilik, ruhban takdisi ve ruhban yağı olmak üzere yedi sakrament vardır. Bu sakramentlerin uygulanışında diğer kiliselere göre farklılıklar bulunmaktadır (Seyfeli, 2015: 5-10).

Türkiye Ermenileri Patrikliği'nin resmi sitesine göre Türkiye'de bulunan Ermeni kiliseleri bölgelere ayrılmıştır. Birinci bölge Eski İstanbul, ikinci bölge Boğaz'ın

⁸ Ermenistan'ın, Hristiyanlığı resmi din olarak kabul eden ilk devlet olduğu iddia edilmekte. (Bournoutian, 2011: 56)

⁹ Diyofizitler İsa Mesih'te insani ve ilahi olmak üzere iki tabiatın olduğunu savunurken monofizitler ise bu iki tabiatın iç içe olduğunu ve İsa'nın özünde tanrı olduğunu savunurlar. (Sezgin, 2003)

¹⁰ Katolikos, Ermeni Kilisesindeki en üst makamdır.

¹¹ Sakramentler; inançsal boyutunda derin anlamları bulunan, görsel boyutunda ise daha çok insan algısının kapsamında olan uygulamalardan oluşan dini ayinlerdir. (Seyfeli, 2015: 23)

Avrupa yakası, üçüncü bölge Boğaz'ın Anadolu yakası, dördüncü bölge Adalar, beşinci bölge Anadolu ve son bölge Girit Adası şeklinde tasniflenmiştir. Bu kiliselerin toplam sayısı 43'tür ve bu kiliselerin cemaati bulunmaktadır.

6.3. Dünya Ermenileri

Ermeniler, Ortaçağın sonundan 19. yüzyıla kadar Doğu ve Batı Avrupa'ya yayılmış ve bazılarının hala varlığını sürdürdüğü altı büyük koloni kurmuşlardır. Kıbrıs, Kırım, Polonya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan'ta bulunan Ermeni kolonileri ya savaşlar sonucu göçe zorlanarak ya da asimile edilerek yok edilmiştir. Batı Avrupa'da ise İtalya, Fransa ve Hollanda'da sosyal ve ekonomik nüfuzuna sahip olmuşlardır (Bournoutian, 2006: 194-208).

20. yüzyılda ise İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen kırk yıl boyunca Asya ve Kuzey Afrika'da gerçekleşen devrimlerle iç savaşlar sebebiyle bu bölgedeki Ermeni nüfusu azaldı. Ayrıca Sovyet Rusya'nın çöküşüyle de Ermeni göçleri yaşandı. Neticede Rusya, Avrupa, Avustralya ve Amerika Ermeni diasporaları büyüdü. Tahminlere göre yedi milyonu aşkın Ermeni nüfusunun yalnızca iki milyonu Ermenistan'da yaşamaktadır (Bournoutian, 2006: 286).

Doğu Avrupa'da Polonya, Ukrayna, Macaristan, Moldavya, Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk, Yunanistan, Kıbrıs; Batı Avrupa'da İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda; Arap dünyasında Mısır, Filistin, İsrail, Ürdün, Suriye, Lübnan, Irak; Türkiye, İran, Afrika, Güney Asya, Uzak Doğu, Avustralya, Rusya ve Amerika Ermenilerin diaspora denilecek nüfusa sahip oldukları yerlerdir (Bournoutian, 2006: 287-313).

Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Fransa, İtalya, Lübnan ve İran; Ermeni diasporasının dünyada yoğun olduğu belli başlı ülkelerdendir. Amerika Birleşik Devletleri, bu ülkeler arasında bir milyona yakın Ermeni nüfusuyla en büyük ve en aktif diasporayı oluşturmaktadır. 1810'lu yıllardan itibaren Amerika'ya göçüp

Amerikan vatandaşlığına geçen Ermeniler basın, yayın, sinema, ticaret, politika vs. hayatın bütün alanlarında ziyadesiyle etkindirler (Kutalmış, 2003: 54).

Nüfus ve nüfuz bakımından Avrupa Ermeni diasporasının başında ise Fransa gelir. Fransızlarla asırlar öncesinden irtibatları olan Ermeniler, günümüzde Fransa vatandaşı olarak 500 bin nüfusa sahiptirler (Kutalmış, 2003: 56).

Osmanlı dönemindeki toplumsal düzenlerini koruyup diğer diaspora Ermenilerine göre dil ve kültürlerini canlı tutan diaspora ise Suriye Ermenileridir. Şam'da 6 bin, Halep'te 60 bin ve tüm Suriye'de toplam 100 bin Ermeni nüfusu yaşamaktaydı. Kendilerine ait kilise, hastane, okul, radyo ve gazeteleri olan İran Ermenilerinin ise 200 bin civarı nüfusa sahip olduğu tahmin edilmektedir. Lübnan'da ise 200 bine yakın Ermeni yaşamaktadır (Kutalmış, 2003: 57-58).

6.4. Türkiye Ermenileri

Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden önce Anadolu'da yaşamakta olan Ermeniler, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında dünyanın farklı noktalarına göç ettiler. Anadolu'da kalanlar ise daha çok İstanbul'da toplandılar. Günümüzde çok sayıda vakıf ve dernek, otuzdan fazla kilise, yirmi okul, büyük bir hastane, spor kulüpleri ve korolara sahiptirler. İstanbul Ermenileri, 1453'ten önce İstanbul'da yaşamakta oldukları gerekçesiyle kendilerini diaspora olarak nitelendirmezler. Türkiye Ermenilerinin çoğu Türkçe konuşmayı tercih eder (Bournoutian, 2006: 301-302). Harudyun Özçelik de kendisinin Ermenice'ye hâkim olmadığını ve Türkiye'de yaşayan birçok Ermeni'nin de Ermenice bilmediğini vurgulamıştır.

Ermenice öğrenimi için Türkiye'de Ermeni Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmaktadır. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde Ermeni Dili ve Edebiyatı; Ankara Üniversitesinde ise Ermeni Dili ve Kültürü bölümleri bulunmaktadır.

6.4.1. Türkiye Ermenilerinin Yaşadıkları Yerler

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Ermenilerin yaşadıkları bölgeler, yaptıkları işler, kiliseleri gibi hususlarda bilgiler verilmektedir. Seyahatname'ye göre Osmanlı Ermenileri İstanbul, Bursa, Amasya, Sivas, Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Bayburt, Ankara, Maraş, Kayseri, Sivas, Muş, Diyarbakır, Mardin, Bitlis, Van, Kütahya, İzmir, Adana şehirlerinde yaşamışlardır (Kılıç, 2011).

Günümüzde ise Türkiye Ermenilerinin büyük çoğunluğu İstanbul'da yaşamaktadır. Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı, 150 nüfuslu Vakıflı köyü de sakinlerinin tamamının Ermeni olmasıyla tanınmaktadır (Kalkan, 2005). Bunun dışında Türkiye Ermenileri Patrikliği resmi sitesindeki verilerden Kayseri, Diyarbakır, Mardin, Hatay, Adana, Adıyaman, Amasya, Ankara, Antalya, Bitlis, Elazığ, Kastamonu, Malatya, Mersin, Ordu, Sason, Sivas, Tokat, Yalova, Yozgat'ta da Ermeni cemaatlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

6.4.2. Türkiye'de Ermeni Nüfusu

14. ve 15. yüzyıllarda Osmanlı halkı arasına girmiş olan Ermenilerin 1. Dünya Savaşı öncesindeki nüfusu, çeşitli kaynakların verisi göz önünde bulundurularak, en çok 1.300.000'dir (Beyoğlu, 2003). 1927 nüfus sayımına göre nüfusu 13 milyonluk Türkiye'de 70 bin idi. Bu nüfusun 52 bini İstanbul'da yaşamaktaydı. 1965 nüfus sayımında 55 milyonluk Türkiye nüfusu içerisinde 55 bin Ermeni yer almaktaydı. Günümüzde ise Türkiye'de yaklaşık 80 bin Ermeni yaşamaktadır (Kutalmış, 2003: 51). Ancak bu nüfusun giderek azaldığını Ermeni Kilisesi ruhbanlarından Episkopos Sahak Maşalyan, son yıllarda cenaze sayısının vaftiz sayısından hep iki kat fazla olduğunu dile getirerek belirtmiştir (Dadıroğlu, 2013).

6.4.3. Türkiye Ermenilerinin Kültürü

Ülke topraklarını vadilere ayıran sıradağlar, tarih boyunca, Ermenistan'ın güçlü bir merkezi yönetime sahip olmalarını engellemiştir. Bu coğrafi yapı sebebiyle siyasal

birliğin olmayışı, Ermeni kültürünün varlığını sürdürmesinde, Ermenilerin kimliğini korumalarında etkili olmuştur (Bournoutian, 2011: 15).

Kökenlerinden gelen temel ayırt edici özellikleri koruyan Ermeniler, yüzyıllar boyunca Türklerle ilişki içerisinde olması neticesinde benzer kültürel unsurlara da sahiptir. Kadın-erkek ilişkilerindeki benzerlikler, düğün merasimlerinin dini motiflerin dışında kalan kısımları, ekmeğin kutsallığı gibi bazı semboller, atasözlerinin ufak değişikliklerle kullanılması, masal ve fıkralardaki ortak motif ve kahramanlar Ermeni kültürüyle Türk kültürünün benzerliklerini ortaya koymaktadır (Ulu, 2007: 510-511).

Diyaspora Ermenilerinin dilin ve yazılı kültürün gerilemesi, karma evlilikler, tarihsel bilinç eksikliği, cemaat bağlarının gevşemesi, yoksullaşan milli duygular sebepleriyle uğradıkları asimilasyonun Hristiyan geleneklerine göre yaşayan Türkiye Ermenilerinin de başına geldiğini Episkopos Sahag Maşalyan belirtmektedir (Dadıroğlu, 2013).

7. Ermenice

Ermenice kökeni itibariyle Hint-Avrupa dil ailesinin tek bir dille temsil edilen, doğrudan doğruya akrabası olmayan bir dildir. Hint-Avrupa dillerindeki gibi önekler alan Ermenice; özellikle Türk dilleri olmak üzere Ural-Altay dillerine de söz köklerine ekler ve takılar almasıyla benzemektedir. Bu durum Ermenicenin tarih boyunca Urartu, Hitit, Türk, Gürcü, Pers¹² ve Yunan¹³ gibi çeşitli milletlerle dolayısıyla dillerle ilişkide bulunmasıyla ilişkilidir (Çakmaklı, 2011: 195). Açıyan'ın *Ermenicedeki Türkçe Alıntılar* adlı çalışmasına göre 4262 Türkçe alıntı kelimeye sahip Ermenicede Türkçe kelimelerin sayısı her geçen yüzyıl artmaktadır (Karaağaç, 2004: 17).

¹² MÖ 5.-4. yüzyıllarda yaşamış tarihçi Ksenophon, Ermeni köylerinde Pers dilinin yaygın olduğunu belirtmektedir. Ermenicede hala binlerce Persçe kelime kullanılmaktadır (Bournoutian, 2011: 31).

¹³ Yunanca ve Persçe üst sınıfların dili iken halk Ermenice konuşuyordu (Bournoutian, 2011: 38).

Ermeniceden Türkçeye geçen kelime sayısı ise Türkçeden Ermeniceye geçen kelime sayısı kadar fazla değildir. Korkmaz, Türkçedeki Ermenice kelimelerin Anadolu ağzlarında fazla; ancak standart yazı dilinde 10-15 civarında olduğunu belirtmektedir (Korkmaz, 2003: 120). Bununla birlikte Günay Karaağaç Türkçede toplam 200 Ermenice kelime olduğunu ve bunların 20 kadarının yazı diline geçtiğini belirtmektedir (Karaağaç, 2004: 16). Nevzat Özkan ise 2005 yılında TDK yayını olan Türkçe Sözlük'te 25 Ermenice alıntı kelime olduğunu bildirmektedir. (Özkan, 2007: 1356)

Ermenice, kilise dili olarak kullanılan Grabar adı verilen klasik Ermenice ve doğu ile batı olmak üzere iki lehçeye ayrılmış Aşharabar adı verilen çağdaş Ermenice şeklinde iki döneme ayrılır (Çaykırın, 2012: 86). Aşharabar, Ermenicenin Türkçenin dil yapısına ses bilgisi, şekil özellikleri ve söz dizimi hususlarında çok yakın olarak dönüştürülen formudur. Bu özelliği ile Ermenice gramatik yapısı değişen tek dildir (Deveci Bozkuş, 2004: 126).

Doğu Ermenice; Ermenistan, Rusya ve İran'da konuşulan Ermenicedir (Çaykırın, 2012: 87). Batı Ermenice ise Ortadoğu, Avrupa, Amerika ve Türkiye'de yaşayan Ermenilerin konuştuğu Ermenicedir (Bournoutian, 2006: 150). Türkçe konuşmayı tercih eden İstanbul Ermenilerinin büyük çoğunluğu tarafından konuşulmayan Batı Ermenice, 2009 yılında UNESCO tarafından yayımlanan Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası'nda¹⁴ tehlikede olan diller arasında gösterilmiştir.

8. Ermenilerin Türkçesi

Dinleri Ortadoks, dilleri Türkçe olan Karamanlıların Grek alfabesini; Vatikan'a bağlı Sakızlı Katolik Rumların da Latin alfabesini kullandıkları gibi Türkçe konuşan Ermeniler de kendi dinî metinlerinin yazımında Ermeni alfabesini kullanmışlardır (Koptaş, 2002: XII).

¹⁴Atlas of the World's Languages in Danger.

Ermenilerin kullandığı Türkçe 14. yüzyıldan itibaren yazma eserlerde, 18. yüzyıldan itibaren ise basma eserlerde görülmektedir. Ermenilerin göç ettikleri ülkeler ve Türkiye’de Ermeni harfli Türkçe eserlerin yayımlanması 1960’lı yıllara kadar sürmüştür (Koptaş, 2002: XI-XII).

Yazma eserler Türkiye’de İstanbul, Diyarbakır, Van, Edirne, Tokat, Erzurum, Sivas, Ankara, Maraş, Bursa, ve Gümüşhane illerinde olduğu gibi Türkiye dışında St. Petersburg, Eçmiyadzin, Astrakhan, Kırım gibi şehirlerde de yazılmış ya da istinsah edilmiştir. Bunların bir çoğu aşuğlar¹⁵ tarafından oluşturulmuş deyiş, mani, hikaye, destan gibi halk edebiyatı örnekleridir (Pamukciyan, 2002: 29).

Basma eserlerin ise ilk dönemlerini dini eserler oluşturur. 1727-1840 yılları arasında Ermeniler arasında Katolik inancını yayma amacıyla yazılmış eserler görülür. 1850-1870 yılları arası ise edebiyat, dilbilim, tarih, din, felsefe ve eğitim gibi daha çok dünyevi konularda zengin bir yayın dönemi yaşanmıştır (Koptaş, 2002: XI-XII).

Ermeni harfleriyle yazılmış Türkçe metinler aşuğların şiir ve destanları, yazılı edebiyat ürünleri, Batı edebiyatından çeviriler, gazete ve dergiler, mezar taşları, sözlükler, İncil ve diğer dini kitaplardan oluşmaktadır (Pamukciyan, 2002: 29). Bu eserler, yaklaşık elli şehirde iki yüzü aşkın matbaada 2000’den fazla kitap, dergi ve metin basılmıştır. Yalnızca İstanbul’da Ermeni harfli Türkçe ile kitap basan 85 matbaa vardır. Adana, Antep, Bandırma, Edirne, Şam, İskenderiye, Bakü, Paris, New York, Roma, Venedik, Tebriz ise Ermeni harfleriyle Türkçe eserlerin basıldığı merkezler arasındadır (Koptaş, 2002: XVIII ve Akbaş, 2014).

Türkçe yazan ilk Ermeni şair 14. yüzyılda yaşamış olan Telkurantsi (Telkuranlı) Hovhannes’ tir. Türkçe şiirlerinden ilki Hazreti İsa’ ya yazılmış sekiz kıtalık bir şiirdir, diğeri ise Meryem Ana hakkında yedi kıtalık bir şiirdir (Pamukciyan, 2002: 29). Ermeni

¹⁵ Aşuğ: Ermeni âşıkları.

harfleriyle basılmış ilk Türkçe kitap ise Mikhitaristler Birliği'nin¹⁶ kurucusu Mikhitar Sepasdatsi tarafından Venedik'te oluşturulan *Turn Keraganutyán, Aşharhaper Lezun gagan Lezu Miayn Kiden, Yev Papakin Usanil Zaşkarhapar Hayerenn* (Yeni Ermenicenin Dilbilgisine Giriş: Yalnızca Türkçe Bilen ve Yeni Ermenice Öğrenmek İsteyen Ermeniler İçin Türkçe Lisansıyla Yazılmıştır) isimli, 149 sayfalık kitaptır (Pamukciyan, 2002: XIV).

İlk Ermeni harfli roman Hovsep Vartanyan'ın 1851 yılında yayımladığı Akabi Hikayesi'dir (Cankara, 2011: 5). İlk Ermeni harfli gazete ise Takvim-i Vekayi'dir. Birinci sayısı 22 Ocak 1840 tarihinde neşredilmeye başlanmış, ancak 5 sayı çıkmış ve 6. sayıdan itibaren Osmanlı Devlet-i Âlîsi'nin gazetesi Liro Kir Medzi Derutyán'ın Osmanyán adı altında Ermenice olarak devam etmiştir (Ulu, 2007: 513).

8.1. Ermeni Kıpçakçası

11. yüzyılda Ani¹⁷ bölgesinden Hristiyan Kıpçak Türklerinin yaşadığı Kırım'a göçen Ermeniler 13. yüzyıldan itibaren Kıpçak Türkleriyle sıkı bir ilişki içinde oldular. Ermenilerin ve Kıpçak Türklerinin Ortodoks olmaları, ticarete aktif olmaları gibi ortak noktalar neticesinde Ermeniler, bölgenin hakim gücü olan Kıpçakların dilini benimsediler. Daha sonra Polonya ve Ukrayna'ya göç eden Kırım Ermenilerinden Ermeni harfli birçok yazma eser kalmıştır (Kutalmış, 2002).

Ermeni alfabesiyle yazılmış Kıpçakça metinlerin çoğu 16. ve 17. yüzyıllara aittir. Ermeni Kıpçakçasıyla yazılmış metinlerde en çok Slav dillerinin, sonra Arapça ve Farsçanın ve kısıtlı miktarda Ermenicenin izleri görülür (Berta, 1998: 158-165). Dil etkileşimlerinde eriyen dil, kabul ettiği dilin tüm özelliklerini alırken Ermeni Kıpçakçasında Kıpçak sentaksı yeni oluşumun dışında kalmıştır. Söz diziminde ve isim ya da sıfat tamlamalarında Ermenice ve Rusçanın etkisi görülmektedir (Kutalmış, 2004:134).

¹⁶Mikhitaristler Birliği: 17. yüzyılda Sivas'ta doğan Katolik Ermeni rahibi Mekhitar'ın inanç yorumunu benimseyenlere verilen addır (Deveci Bozkuş, 2004: 130).

¹⁷ Bugünkü Kars sınırları içerisindeki bölge.

Ermeni Kıpçakçası ile kaleme alınmış yazma eserler Ermeni harfli Türkçe metinler içinde büyük bir yer alır. Bu yazmaları ilahiler, dua kitapları, vaazlar, Hristiyan aziz ve Ermişlerin hayat hikayeleri gibi dini eserler; kilise kayıtları; Kamanez-Podolsk Ermeni Kolonisi yıllıkları; 1519 yılına ait Ermeni Nizamnamesi; Ermeni cemaati kararları ve Ermenice-Kıpçakça Sözlük oluşturur. İkinci Dünya Savaşı'nda çoğu yanmış olan eserlerden geriye kalanlar Erivan, Viyana, Paris, Polonya, Almanya ve Ukrayna kütüphanelerinde bulunmaktadır (Kutalmış, 2002: 21).

9. Çalışmaya Konu Olan Eser

Eser, 1950 yılında basılmış *İnciler* (Koharner) adlı bir dinî kitaptır. İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Surp Garabet Ermeni Kilisesi ruhanilerinden olan Harudyun Özçelik'ten alındı. Kendisine dedesinden kalan bu eserin iki nüshası Özçelikte bulunmaktadır. Kaç adet basıldığı hakkında bilgisi olmayan Özçelik, kitabın yeni basımının da olmadığını belirtti¹⁸.

9.1. Eserin Matbu Özellikleri

Eser 13x10 santimetre boyutlarında ve 400 sayfadır. Kalın karton kapaklıdır ve sayfalar ikinci hamur sarı kağıttır. Siyah kağıtla ciltlenmiş kapağın önünde ya da arkasında herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sayfalar, Arap kökenli rakamlarla numaralandırılmıştır. Eser farklı bölümlerden oluşmasına rağmen geçişler boş sayfa bırakılarak değil, yalnızca yeni sayfaya geçilerek yapılmıştır.

Kitabın başında ve sonunda birer boş sayfa bırakılmıştır. İlk sayfada eserin adı, yazarı, matbaa adı, yayım yeri ve yılı gibi bilgiler yer almaktadır. İkinci sayfada ise yazarın resmi ve altında hayatıyla ilgili Ermenice yazılmış bölüm bulunmaktadır. Eserin metin kısmı 4. sayfada başlayıp 399. sayfada bitmektedir. 400. sayfada ise yayıncı Yagop Abrahamyan'ın kitabı annesinin ve babasının ruhlarına ithaf ettiği

¹⁸ Surp Garabet Kilisesinde Peder yardımcısı olan Harudyun Özçelik ile İstanbul'da 17 Mayıs 2014 tarihinde görüşüldü.

Türkçe bölüm ile annesinin fotoğrafı yer almaktadır. Boş olan son sayfada ise kitabın sahibinin hem Latin harfleri ile Türkçe hem de Ermeni harfleri ile Ermenice yazmış olduğu notları bulunmaktadır.

İncelenen eser Ermenice ve Türkçe ile yazılmıştır. 258. sayfaya kadar kitabın sağ tarafı Türkçe, sol tarafı Ermenicedir. 258. sayfadan itibaren ise kitabın sol tarafı da Türkçe yazılmıştır, ancak 331-333. sayfa aralığı da Ermenicedir.

Eser İncil'deki mezmurlar ve aralarında bulunan niyaz bölümlerinden oluşmaktadır. İncil'den referans verilen bölümlerde, cümle sonunda parantez içinde önce sure adının kısaltması, ardından bab numarası ve son olarak ayet numarası verilmektedir.

Eserin büyük kısmı matbu yazıdan oluşmaktadır, ancak bazı kısımlarda italik yazılmış Ermenice el yazısı görülmektedir. Eserin bir başka matbu özelliği ise belli bir punto ile yazılmamış olmasıdır. Dolayısıyla bazı sayfalar 22 satırdan oluşurken bazıları 24 satıra kadar ulaşmaktadır. Sayfa numaraları ise sol sayfaların sol üstünde, sağ sayfaların sağ üstünde olacak şekilde verilmiştir.¹⁹ Üç haneli sayfa numaralarının bazı sayfalarda son iki rakamı ya da yalnızca son rakamı yazılmıştır.

9.2. Eserin Yazarı

Eserin yazarı Arisdages Timuryan, Kayseri'nin Develi ilçesine bağlı Everek'te bulunan Surp Toros Kilisesi'nde 1915'e kadar görev yapmış bir papazdır. Özçelik'in verdiği bu bilgi dışında yazar hakkında kaynak taraması yapılmasına rağmen bilgi bulunamamıştır.

9.3. Eserin Konusu

Eser genel itibarıyla Ermeni Kilisesinde yapılan dini törenlerin içeriğinden ve bu törenlerde edilen dualardan oluşmaktadır. Bu bölümlerde anlatılanlar İncil'den ve İncil'de yer alan mezmurlarla desteklenmiştir.

¹⁹ Bk. resim 5.

Metinde sabah nağmesi, akşam nağmesi, hamd nağmesi, rahatlık nağmesi, kıyam nağmesi gibi “nağme” kelimesiyle isimlendirilmiş dua bölümleri vardır. Bununla birlikte yine dualardan oluşan şahsi dua, umumi dua ve niyaz bölümleri vardır.

Metinde Pun Paregentan İlahisi, İkinci Giragi İlahisi, Ayak Yaykama İlahisi, Haçlanma İlahisi, Kıyam İlahisi, Uruc İlahisi gibi bölümler vardır. Bu İlahi bölümlerinde Hazreti (Hz). İsa'nın içinde yer aldığı kıssalara ve dualara yer verilmiştir.

Ermeni Kilisesinde yapılan dini törenlerin de ayrıntısıyla anlatıldığı metinde kahanay²⁰, sargavak²¹, tbir²² gibi din adamlarının tören esnasında yapacaklarına ve okuyacakları dualara da yer verilmiştir.

9.4. Eserin Dili

Gerek Gregoryan Kıpçakçası²³ gerekse Anadolu'da Türklerle birlikte yaşamış Ermenilerin konuşup yazdığı Türkçe, farklılıklar göstermektedir. Gregoryan Kıpçak Türkçesinde Slavca kelimeler görülürken Osmanlı coğrafyasında yaşamış Ermenilerin yazdığı eserlerde ise Arapça ve Farsça kelimeler görülmektedir. Bununla birlikte her iki dönem dilinde de Ermenice söz varlığı sınırlı kalmaktadır (Özkan, 2001: 408).

Metnin dili hem yukarıdaki bilgi ile hem de 1952 anayasasından elde edilen verilerle paralellik göstermektedir (Özdemir, 2003: 10-120). Eserin yazıldığı yıllarda dilde sadeleşme çalışmaları var olmasına rağmen Arapça Farsça kelimelerin yoğun olduğu görülmektedir. Özellikle bazı sayfalar (323, 324) dili anlaşılması güç olacak seviyede Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Metnin bir dinî metin olduğu göz önünde bulundurulacak olursa Arapça kelimelerin yoğunluğunun nedeni

20 rahip

21 diyakoz

22 katip

²³ Ermeniler arasında Hristiyanlığı yaymış olan Gregory adlı azizin yolundan gidenlere Gregoryan, bu mezhebe Gregoryanlık denmektedir. Ermeni Kıpçakçası, Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi olarak adlandırılan dil bu yüzden Gregoryan Türkçesi olarak da adlandırılmaktadır (Atsız Gökdağ ve Şimşek, 2014: 2).

anlaşılmaktadır. Günümüzde de din adamlarında Osmanlı Türkçesi yazı geleneği tutuculuğu devam etmektedir. Bunun yanında günümüz Türkiye Türkçesi özelliklerini gösteren sayfalar da vardır.

Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olduğu metinde, Ermenice kelimelerin ancak özel adlar, dinî terimler ve günlük hayata ait kelimelerle sınırlı olduğu görülmektedir.

Metinde, *Büyük Türkçe Sözlük*, *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü* ve *Tarama Sözlüğü*'nde bulunamayan Türkçe kökenli ya da Türkçe ek almış kelimeler bulunmaktadır. Bu türetilmiş kelimelerin anlamları, kelimenin kökeni ve metindeki bağlamından yordanaarak tespit edildi ve çalışmanın Alıntı Kelimeler Listesi kısmında köşeli parantez içinde verildi. Bu kelimelerin en çok Arapça kökenli kelimelere Türkçe ek getirelerek yapıldığı görülmektedir:

Ալլահլըրդա “Allahlığa” (337.3), թէքմիլիք “tekmilik” (135. 7), բաիհանըր “raihandı” (233.13), ազմեմե “akdemce” (217.17), աւֆլըզ “avflık” (289.17), պիսամուսլուզ “binamusluk” (119.21).

Bununla birlikte Türkçe kök ve ekle türetilmiş սիւրջմէքսիզ “sürçmeksiz” (83.12) ve գլաղուզանազ “kılağuzlanmak” (93.18) kelimeleri, տուր օլմատըլար “dur olmadılar” (327.18) sözü ile Türkçe kelimeye Farsça ek getirilmiş էլիքսար “eylikdar” (295.21) kelimeleri de bulunmaktadır.

Ermeni yazı dili içerisinde yer alan Türkçe kelimeler komşuluk ilişkileri bulunan Azeri Türkçesinden alınmıştır. Azeri Türkçesi ise Eski Anadolu Türkçesine yakın bir dildir (Karaağaç, 2004: 16). *İnciler* (Koharner) metninde de hem Eski Anadolu Türkçesi hem de Azeri Türkçesi özellikleri gösteren pek çok Türkçe kelime görülmektedir. Bunlara çalışmanın Yazım bölümünde Eskicil Şekillerini koruyan Kelimeler alt başlığında ayrıntılı yer verilmiştir.

...	hakhman ket	Üç nokta
—	mets gtsik	Uzun çizgi
« »	Chakert	Tırnak
< >	Pakagits	Ayraç

9.6. Eserde Kullanılan Alfabe

Ermeni alfabesi MS 406-407 yıllarında din adamı Mesrob Maştoc tarafından Grek, Süryani ve Pehlevi²⁵ yazıları temel alınarak oluşturulmuş bir Arami yazısı uzantısıdır (User, 2006: 21). Birçok alfabeden faydalanılarak oluşturulan Ermeni alfabesi 36 harften oluşan bir sistemdi. Daha sonra o(o), ֆ(f) ve լ (yev) harfleri de eklenerek 39 harflik Ermeni alfabesi oluşmuştur (Çaykiran, 2012: 86).

Taranan kaynaklarda verilen Ermeni alfabelerindeki²⁶ harflerin ses değerleri ile metindeki harflerin ses değerlerinin farklı olduğu ve bazı ligatürlerin bu alfabelerde yer almadığı tespit edildi. İncelenen alfabelerde verilen /t/ harfinin metinde /d/ sesini, /p/ harfinin /b/ sesini karşıladığı ve bunun gibi çokça farklılık olduğu görüldü. Bu farklılığın nedeni Ermenicenin Doğu Ermenice ve Batı Ermenice olmak üzere iki lehçeye ayrılmasıdır. Ermenistan'ın resmi dili Doğu Ermenice olduğu için Ermenice öğrenimi üzerine oluşturulmuş kaynaklar Doğu Ermeni alfabesine ve bu lehçe öğrenimine yer vermektedir. Oysa İstanbul Ermenilerinin konuştuğu Ermenice Batı Ermenicedir. Bu nedenle *Ermeni Harfli Türkçe Metinler* (Pamukciyan, 2002) ve *Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı Algış Bitigi* (Chirli, 2005) kaynakları, incelenen metin ve Harudyun Özçelik kaynak alınarak Türkçe metinlerde kullanılan Ermeni alfabesi oluşturuldu.

Ermeni alfabesinde *w* (a), *t* (e), *p* (ı), *h* (i), *o* (o) harflerinden oluşan 5 ünlü; *p* (p), *q* (k), *η* (t), *q* (z), *թ* (t), *ժ* (j), *լ* (l), *խ* (h), *ծ* (dz), *ղ* (g), *հ* (h), *ձ* (ts), *ղ* (ğ), *ճ* (c), *ւ* (m), *ւ* (n), *ջ* (ş), *չ* (ç), *պ* (b), *ջ* (ç), *ռ* (r), *ս* (s), *վ* (v), *ւ* (d), *ր* (r), *ց* (ts), *ւ* (v), *ի* (p), *ք* (k), *ֆ* (f) harflerinden oluşan 30 ünsüz bulunmaktadır. Bulunduğu yere ya da kelimeye göre

²⁵ *Ermeni Harfli Türkçe Metinler* adlı çalışmada Ermeni alfabesinin Yunan alfabesinin sırasını takip etmekle birlikte Pehlevi alfabesinden harf almadığı belirtilmiştir. (Pamukciyan, 2002: 48)

²⁶ *The World's Writing Systems* (Daniels ve Bright, 1996: 356-362), *Ermenice Öğreniyorum* (Karaca, 2007), *Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat* (Zeki, 2009), *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler* (Seyfeli, 2015: 13).

farklı okunan harfler de vardır: Kelime başında /h/, kelime içinde /y/ okunan / j / ünsüzü; kelime başında /ye-/, kelime içinde /e/ okunan “t” harfi, kelime başında /vo/ kelime içinde /o/ okunan “n” harfi, /ev-/ ya da /yev-/ okunan “u” harfi. Bunların dışında Doğu Ermeni alfabelerinde gösterilmeyen /ɬn/ (/ö/), /ɬo/ (/ö/), /ɬı/ (/ü/), /nı/ (/u/), /ɬu/ (/â/) ligatürleri vardır.

Doğu Ermeni alfabelerinde /ö/, /ü/ ve /u/ seslerini karşılayan bir harf ya da ligatür gösterilmemiştir. Ancak Batı Ermeni alfabesinde /ɬo/ (ö), /ɬı/ (ü) ve nı (u) ligatürleri gösterilmektedir.²⁷ Bununla birlikte Batı Ermeni alfabelerinde de yer almayan ancak metinde kullanılmış ligatürler de vardır. /â/ sesi için /ɬu/ ligatürü ve yine /ö/ sesini karşılayan farklı bir /ɬn/ ligatürü kullanılmıştır. Tek sesi karşılayan bu iki harfli işaretler alfabede yalnızca ünlüleri karşılamaktadır.

Tablo 2: Türkçe metinlerde kullanılan Ermeni alfabeti²⁸

Harf		Adı	Telaffuzu	Harf		Adı	Telaffuzu
Büyük	Küçük			Büyük	Küçük		
Ա	ա	Ayp	A	Շ	շ	Şa	Ş
Բ	բ	Pen	P	Ո	ո	Vo	Vo ve O
Գ	գ	Kim	K	Չ	չ	Ça	Ç
Դ	դ	Ta	T	Պ	պ	Be	B
Ե	ե	Yeç	Y ve e	Ջ	ջ	Çe	Ç
Զ	զ	Za	Z	Ռ	ր	Ra	R
Է	է	E	E	Ս	ս	Se	S
Ը	ը	It	I	Վ	վ	Ve	V
Թ	թ	To	T	Տ	տ	Dion	D
Ժ	ժ	Je	J	Ր	ր	Re	R
Ի	ի	İni	İ	Յ	յ	Tso	Ts
Լ	լ	Lion	L	Ի	ի	Hiun	V
Խ	խ	Khe	Kh (չ)	Փ	փ	Pür	P
Օ	օ	Dza	Dz	Ք	ք	Ke	K
Կ	կ	Gen	G	Օ	օ	O	O
Հ	հ	Ho	H	Ֆ	ֆ	Fe	F
Չ	ձ	Tsa	Ts	h ²⁹		Yev	Yev/ev

²⁷ Bu durum Türkçenin başka dillerin alfabeleriyle yazıldığı durumlarda görülmektedir: Grek alfabesinde /ü/ sesi ov ligatürü ile yazılmıştır. (User, 2006: 91)

²⁸ Metinde (corpus) kullanılan alfabe metinde kullanılan işaretler göz önünde bulundurularak oluşturulmuş Batı Ermeni alfabetidir. Doğu Ermeni alfabetinde yazılışları aynı olup, seslendirilişleri farklı olan harfler ve farklı ligatürler vardır. Konu bu olmadığı için mukayese yapılmadı. Ama araştırmacıların buna dikkat etmesi gerekir.

²⁹ Bu harfin büyük şekli yoktur. Bu harf aslında “t, ɬ” (e, v) veya “j, t, ɬ” (y, e, v) harflerinin birleşimini temsil eder.(Çaykırın, 2012: 87)

Ղ	ղ	Ġad	Ġ (Ġ)	Ligatürler		
Ճ	ճ	Ce	C	Էն/ԷՕ	Էն/Էօ	Ö
Մ	մ	Men	M	ԻԻ	Իւ	Ü
Յ	յ	Hi	Y	ՈԻ	ու	U
Ն	ն	Nu	N	ԵՄ ³⁰	Եւ	Â

BİRİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ (FONETİK)

1.1. Ünlüler

Ünlüler, teşekkülleri sırasında ses geçidinde herhangi bir engelle karşılaşmadan çıkan seslerdir (Ergin 2002: 87). *İnciler* (Koharner) isimli metinde Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan ünlülerin tamamının yanı sıra Arapça kelimelerde görülen /â/ sesi de gösterilmektedir. Bazı ünlüler iki harfin birlikte yazımıyla gösterilmektedir. Batı Ermeni alfabesinde /â/ ünlüsüyle beraber on iki tane ünlü sesleri karşılayan harf ya da ligatür bulunmaktadır ve n (o) harfi dışındaki tüm harfler Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmaktadır: /u/ (a), /ɛu/ (â), /ɛ/ (e), /ɛ/ (e), /ɹ/ (ı), /ɹ/ (i), /o/ (o), /n/ (o), /ɛo/ (ö), /ɛn/ (ö), /nı/ (u), /ɹı/ (ü).

1.1.1. /u/ Ünlüsü (/a/)

Kalın, geniş ve düz bir ünlüdür (Özkan, 2013: 122). Ermeni alfabesinde tek işaretle gösterilen ünlülerdendir:

ալազլանսրլար “ayaklandılar” (7.4), պաղըըլա “bağışla” (5.9), շիֆա “şifa” (47.3) պորճլարըմըրը “borclarımızı” (5.9), սարկաւազ “sargavak” (diyakoz) (274.12), Յովհաննէս “Hovhannes” (Hz. İsa'nın havarilerinden biri) (285.12).

³⁰ Bu harf Doğu Ermeni alfabesinde bulunmamaktadır.

1.1.2. /tɯ/ Ünlüsü (/â/)

/a/ ile /e/ arasında teşekkül eden inca a ünlüsü, dilimizde bazı Arapça kelimelerde bulunmaktadır (Özkan, 2013: 123). Türk Latin alfabesinde herhangi bir harfle gösterilmeyen, yalnızca düzeltme işareti ile belirtilen bu ses, metinde /t/ (e) ve /u/ (a) harflerinin birleşimi olan tɯ (ya) ile gösterilmiştir. Ermeni alfabesinde bulunmayan ve Özçelik'in de böyle bir harfe rastlamadığını belirttiği bu harfin yazımına, metinde genellikle Farsça ک “+kâr” ekinin yazımında rastlanmıştır:

տւրկտախիւս “dergâhma” (99.20), հիքտայէ “hikâye” (11.15), խէլասքտարս “hêlaskâra” (25.16), փերհիզքտարլըրն “perhizkârlıġın” (197.2), իրթիքտայ “irtikâb” (143.21), միւրեվկթար “mürevvetkâr” (27.17).

1.1.3. /t/ ve /t/ Ünlüleri (/e/)

Ermenicede /e/ sesini karşılayan /t/ (yeç) ve /t/ (e) harfleri bulunmaktadır. Ermenicenin yazımında belli kurallara göre kullanılan bu iki harf, metinde bu kurallar gözetilmeden kullanılmıştır. Özçelik³¹, bu iki harfin aynı /e/ sesini karşıladığını belirtmiştir. Kelimelerin içinde /t/ (yeç) ve /t/ (/e/) harflerinin bir arada yazıldığı görülmektedir. /t/ (yeç) harfi ile yazılmış bir kelimenin /t/ (/e/) harfi ile ya da /t/ (e) harfi ile yazılmış kelimenin /t/ (yeç) ile yazıldığı örnekler çoktur:

իլէլէպէտ “ilelebed” (17.18), իւզերինէ “üzerine” (381.2), պերեքթերինի “bereketlerini” (378.24), փէյղամպերլերի “peyğamberleri” (213.9), թերէննիւմ “terennüm” (191.12), էլլերինսէ “ellerinde” (285.16).

1.1.3.1. /t/ İle Yazılan /e/ Ünlüsü

³¹ Özçelik, 2014.

/t/ (yeç) harfi Ermenice dilbilgisi kurallarına göre kelime başında /ye/ olarak okunur. Ayrıca kelime içindeki tüm /e/ sesleri de, birleşik kelime olmadığı sürece, bu harf ile gösterilir (Kortoşyan, 2007: 10). Ancak incelenen metinde kelime içindeki /e/ seslerinin yalnızca bu harf ile değil /t/ (e) harfi ile yazılmış olduğu görülmektedir:

պէնի “beni” (69.19), կէլէն “gelen” (221.15), մատուցանել “madutsanel” (sunmak) (378.11), Պասէք “Basek” (Paskalya) (235. 15).

Ayrıca bu harf, /â/ sesinin yazımında /w/ (/a/) harfi ile birlikte kullanılmaktadır. Örnekler “â ünlüsü” maddesinde verilmiştir. Bakınız 2.1.2.

1.1.3.2. /t/ İle Yazılan /e/ Ünlüsü

Ermenicede kelime içinde bulunan /e/ seslerinin yazımında kullanılmayan bu harf metinde kelime başı, ortası ve sonunda kullanılmıştır:

էի “eyi” (127.22), կէլէճէք “gelecek” (335.12), կիճէ “gice” (9.7), էտէրէք “ederek” (334.18), Յովսէփի “Hovsepin” (229.16).

1.1.4. /r/ Ünlüsü (/ı/)

Kalın, dar ve düz bir ünlüdür (Özkan, 2013: 122). /ı/ sesi Ermeni alfabesinde tek harfle gösterilen seslerdendir. Ermenicede kelime başında duyulan /ı/ sesi sadece /r/ (/ğ/), /r/ (/m/), /r/ (/n/) sessiz harflerin önünde yazılır (Kortoşyan, 2007: 12). Ancak metinde /ı/ sesi ile başlayan Türkçe kelimelerin ardından /u/ (/s/), /r/ (/ş/), /r/ (/r/) ünsüzleri de gelmektedir [ըստանլարըրըրըր “ısyandarımız” (17.4), ըրմազ “ırmak” (261.16)]:

ըշրգլարընըզը “ışıklarınızı” (25.24), զըրըլըր “kırılır” (105.11), եօզարը “yokarı” (371.1), քիլիսանըն “kilisanın” (361.11), ընծայ “ınjay” (armağan) (381.2), Քրիստոնէայ “Kırisdonyay” (Hıristiyan) (295.16).

1.1.5. /ի/ Ünlüsü (/i/)

İnce, dar ve düz bir ünlüdür (Özkan, 2013: 122). Ermeni alfabesinde tek harfle gösterilen ünlülerdendir:

իը “ilk” (354.12), սէյիլ “deyil” (107.2), իմսի “imdi” (355.3), պէօպրէքլէրիմի “böbreklerimi” (286.23), դպիրլըր “tbirler” (kilise memuru) (75.5), Իսահակ “İsahag” (İshak peygamber) (167.10).

1.1.6. /ո/ ve /օ/ Ünlüleri (/o/)

Kalın, geniş ve yuvarlak bir ünlüdür (Özkan, 2001: 122). /o/ sesi metinde iki farklı harf ile gösterilmiştir. Ermenicenin yazımında eğer /o/ sesi kelimenin başında ise “օ” harfi ile eğer ortasında ya da sonunda ise “ո” harfi ile gösterilir. Kelime birleşik kelime olmadığı sürece “օ” harfi kelime içinde yazılmaz (Kortoşyan, 2007: 12). Ancak metinde bu kurala bütünüyle uyulmadığı tespit edilmiştir.

1.1.6.1. /ո/ İle Yazılan /o/ Ünlüsü

/o/ sesini karşılayan n harfi metinde yalnızca Ermenice kelimelerde kullanılmaktadır. Bu harf, kelime içinde /o/ sesini, kelime başında /vo/ sesini karşılamaktadır (Kortoşyan, 2007: 11):

Մովսէս “Movsese” (Musa peygamber) (15.11), Եպիսկոպոսլար “Yebisgoboslar” (Piskopos) (73.23), կաթողիկոսուն “Gatoğigosun” (Ermenilerin uluslar arası başpiskoposu) (75.1), ծածկոց “dzadzgots” (kapak) (317.12), Յորդանան “Hortanan” (Ürdün) (335.21), Յովհաննէս “Hovhannes” (Hz. İsa’nın havarilerinden biri) (268.3).

1.1.6.2. /o/ İle Yazılan /o/ Ünlüsü

Ermenicenin yazımında –birleşik kelimeler dışında- yalnızca kelime başında görülen “o” harfi (Kortoşyan, 2017: 12), metinde Türkçe kelimelerin yazımında ortada da sonda da kullanılmıştır:

օտասը “odası” (215.9), պօրճլարըրըրըր “borclarımızı” (5.9), կօ “ko” (119.14), թէրրարլանմայօր “tekrarlanmayor” (395.8), պաշտօնէս “başdonya” (317.16), Միօն “Sion” (Kudüs) (25.11).

1.1.7. /eo/ Ünlüsü (/ö/)

/ö/ sesi de iki harfin birlikte kullanımı ile gösterilen seslerdendir. Ermeniceye Türkçe alıntı sözler ile girmiş bir sestir (Karaağaç, 2004: 19). Yalnızca /e/ (e) ve /o/ (/o/) harflerinden oluşan ligatürle gösterilmesine karşın metinde bir örnekte Ermenicede kullanılmayan bir ligatürle de karşılandığı tespit edildi.

1.1.7.1. /eo/ İle Yazılan /ö/ Ünlüsü

Ermenicede ve Ermeni harfli Türkiye Türkçesinde /ö/ sesi bu ligatürle gösterilmektedir. /ö/ sesi, metinde çoğunlukla Türkçe kelimelerde tespit edildi:

Էօլիւլէր “ölüler” (9.15), կէօզլէրիւ “gözlerim” (11.8), տէրէօհուէ “deröhde” (147.24).

1.1.7.2. /էն/ İle Yazılan /օ/ Ünlüsü

Bu ligatürle yazılmış /օ/ sesi metinde yalnızca bu örnekte tespit edilmiştir:

կէռրիւնիւր “görünür” (334.14).

1.1.8. /նւ/ ve /օւ/ Ünlüleri (/u/)

/u/ ünlüsü de /օ/ sesi gibi metinde iki farklı ligatürle gösterilen ünlülerdendir. Çoğunlukla /նւ/ ligatürü kullanılırken birkaç örnekte de /օւ/ ligatürünün kullanıldığı tespit edildi:

1.1.8.1. /նւ/ İle Yazılan /u/ Ünlüsü

/u/ sesi, Ermenice metinlerde olduğu gibi metinde de çoğunlukla “n” (/n/) ve “ı” (/v/) harflerinin birlikte yazımıyla oluşan “nı” ligatürü ile gösterilmektedir:

նւյնյան “uyuyan” (9.17), տնւրմագաւրզ “durmaksız” (209.11), սնւ “su” (223.7), օլնւնուզ “olunuz” (135.17), արարողնւթիւն “araroğutün” (tören) (305.17), Աստնուծածիւն “Asduajajin” (Hz. Meryem) (377.1).

1.1.8.2. /օւ/ İle Yazılan /u/ Ünlüsü

Ermenicenin yazımında /u/ sesi yalnızca “n” (/n/) ve “ı” (/v/) harflerinin birleşimi ile yazılmaktadır. Ancak metinde birkaç örnekte “o” (/o/) ve “ı” (/v/) harflerinden oluşan “ou” ligatürü de /u/ sesi için kullanılmıştır:

զօւզունուն “kuzunun” (395.10), Քրիստնուօւն “Krisdosun” (Hz. İsa) (277.19).

1.1.9. /ի/ Ünlüsü (/ü/)

/ü/ sesi de metinde iki harf ile gösterilen ünlülerdendir. Ermeniceye Türkçe alıntı kelimelerle girmiş bir ünlüdür (Karaağaç, 2004: 19). “Ի” (/i/) ve “լ” (/v/) harflerinin bir arada yazımı /ü/ ünlüsünü karşılamaktadır:

իւղերիւն “üzerine” (381.2), կիւնսէն “günden” (119.6), սէվկիւիւ “sevgülü” (115.1), քիւքիւիւն “kürsüsünde” (383.21), օրհնութիւն “orhnutün” (şükür duası) (364.14).

1.2. Ünsüzler

Ermeni alfabesinde otuz ünsüz harf vardır: /p/ (/p/), /q/ (/k/), /t/ (/t/), /q/ (/z/), /p/ (/t/), /d/ (/j/), /l/ (/l/), /h/ (/h/), /d/ (/dz/), /g/ (/g/), /h/ (/h/), /d/ (/ts/), /t/ (/ğ/), /d/ (/c/), /m/ (/m/), /n/ (/n/), /s/ (/ş/), /ç/ (/ç/), /b/ (/b/), /ç/ (/ç/), /r/ (/r/), /s/ (/s/), /v/ (/v/), /n/ (/d/), /p/ (/r/), /g/ (/ts/), /l/ (/v/), /p/ (/p/), /p/ (/k/), /f/ (/f/). Bunların içinde /ç/ (/ç/), /j/ (/h/), /n/ (/r/), /t/ (/t/), /g/ (/ts/), /d/ (/dz/), /l/ (/v/), /n/ (/#vo/), /h/ (/h/) harfleri Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmamaktadır.

1.2.1. Türkçe Kelimelerde Bulunan Ünsüzler

1.2.1.1. /ւ/ Ünsüzü (/b/)

Doğu Ermeni alfabesinde /p/ sesini karşılayan “ւ” harfi Batı Ermenicede ve metinde /b/ sesi için kullanılmaktadır:

սարքշտրքսա “barışdırmaya” (215.13), էլիւիւտի “elbisesi” (283.7), շարսա “şarab” (295.3), օրնրուս “oturub” (219.12), դիւիւ “tibir” (kilise memuru) (281.7), Պետրոս “Bedros” (Hz. İsa’nın havarilerinden Petrus) (373.16).

1.2.1.2. /ɖ/ Ünsüzü (/c/)

Doğu Ermeni alfabesinde /ç/ sesini karşılayan “ɖ” harfi Batı Ermenicede /c/ sesi için kullanılmaktadır:

ճանրմ “canım” (7.5), եիւճելթտի “yüceltdi” (354.10), կիւճ “güc” (326.22), օլաճազ “olacak” (327.5), ճգնաւոր “cknavor” (keşiş) (131.13).

1.2.1.3. /ɟ/ Ünsüzü (/ç/)

Metinde /ç/ sesi için hem Doğu hem Batı Ermenicede bulunan “ɟ” ünsüzü kullanılmaktadır:

ջիջերլէնիր “çiçeklenir” (17.13), կեօյերջին “göyerçin” (241.2), իւջ “üç” (235.8), Խաջակնքել “haçagnkel” (haç işareti) (304.22), Լուսաւորիջ “Lusavoriç” (özel ad) (337.15).

1.2.1.4. /n/ Ünsüzü (/d/)

“n” harfi, Ermenicenin doğu ve batı kollarında farklı sese tekabül eden harflerdendir. Bu harf Doğu Ermenicede /t/, Batı Ermenicede /d/ okunmaktadır:

տիւշմէնլերիմ “düşmenlerim” (7.2), գանատլարն “kanadların” (297.14), գանատ “kanad” (317.10), արթըրտըմ “artırdım” (169.8), մատուցանել “madutsanel” (sunmak) (378.11), Պիղատուսան “Biğadosan” (özel ad) (229.14).

1.2.1.5. /f/ Ünsüzü (/f/)

“ֆ” harfi hem Doğu hem Batı Ermenicede /f/ sesini karşılamaktadır. Metinde /f/ sesinin olduğu kelime örneklerine az rastlandı:

Ֆազաթ “fakat” (153.2), չիֆթճիսիս “çiftcinin” (35.11), սեֆ “def” (31.21), վաֆթիզիյէ “vaftiziyye” (117.1).

1.2.1.6. /k/ Ünsüzü (/g/)

Doğu Ermenicede ince sıradan ünlülü kelimelerdeki /k/ sesini karşılayan “կ” harfi, Batı Ermenicede içinde hem kalın hem ince sıradan ünlü bulunan kelimelerde /g/ sesini karşılamaktadır:

կէյտիբմիշ “geydirmiş” (207.10), գայկըսըզ “kaygısız” (193.12), գուշակ “kuşak” (283.15), պաշլանկըճը “başlangıcı” (47.15), սկիհ “sgih” (kadeh) (371.1), Ղուկ “Ğug” (İncil’in Luka bölümü) (209.6).

1.2.1.7. /η/ Ünsüzü (/ğ/)

Metinde /ğ/ sesi, kelime başında birçok örnekte görülmesi ile dikkat çekmektedir. /ğ/ sesine tekabül eden “η” harfi, Türkçede kelime başında bulunmamasının yanında *Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat*³² adlı sözlükte de kelime başında yalnızca 27 kelimedede görülmektedir. Harfin metindeki kelime başı kullanımını ise “ġ” (gayn) harfi ile başlayan kalın ünlülü Arapça kelimelerin yazımındadır:

ղայէթ “ğayet” (69.14), դարզ “ğark” (17.3), դարիս “ğarib” (39.11), դազաս “ğazab” (133.12), դաֆուր “ğafur” (31.8), դայիլեսիզ “ğayilesiz” (93.2).

³² (Zeki, 2009: 529-530)

“h” harfi, Arapça kökenli kelimelerde kelime başında kullanıldığı gibi Türkçe³³ ve Ermenice kelimelerde de görülmektedir. İçinde kalın sıradan ünlülerin bulunduğu kelimelerde kullanılmaktadır:

ղալիպ “ğalib” (255.6), պաղչէսիսին “bağçesinin” (195.7), սաղ “sağ” (277.14), ալմաղա “almağa” (193.21), ճողաթաթ “hoğatap” (pabuç) (280.9), Սաղմոս “Sağmos” (mezmur) (304.2).

1.2.1.8. /h/ Ünsüzü (/h/)

Hem Doğu hem Batı Ermenicede /h/ sesini karşılayan “h” harfi metinde kelime içinde bulunduğu yere göre ses değerinde değişiklik göstermeyen harflerdendir:

հանլը “hangi” (364.18), սահա “daha” (375.16), ահ “ah” (105.14), օրհնէս “orhnya” (kutsamak) (310.21), Հոնվ “Hrov” (İncil’deki “Romalılar” bölümü) (350.1).

1.2.1.9. /d/ Ünsüzü (/j/)

/j/ sesi hem Doğu hem Batı Ermenicede “d” harfi ile yazılmaktadır. Metinde Türkçe kökenli tek kelimedede bu harfe rastlandı, çoğunlukla Ermenice kelimelerde “d” harfi tespit edildi:

լէժէ “geje” (395.22), ժամ “jam” (saat, zaman) (311.8), ժամաւարաբ “Jamarar” (ayın yöneticisi) (285.8).

1.2.1.10. /p/ ve /q/ Ünsüzü (/k/)

³³ Kalın ünlülü kelimelerde /g/ sesinin /ğ/ şeklinde yazılması 19.yüzyıla ait Ermeni harfli Türkçe bir cönkte bulunan şiirlerin de tamamında görülmektedir. (Pamukciyan,2002: 62-73)

Metinde ince seslilerden oluşan Türkçe kelimelerin yazımında “p” harfinin, kalın ünlülerden oluşan kelimelerde ise “q” harfinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak metnin Ermenice yazılmış kısmında ve Türkçe kısmında geçen Ermenice kelimelerde bu durum görülmemektedir:

զգէսս “özkesd” (elbise, kostüm) (274.13), քահանայ “kahanay” (rahip) (137.15), գիրք “kirk” (kitap) (321.1), քարոզ “karož” (vaaz) (323.21), հավատամք “havadamk” (iman ikrarı) (331.2), աղօթք “ağotk” (dua, yakarış) (295.16).

1.2.1.10.1. /p/ İle Yazılan /k/ Ünsüzü

“p” harfi, Ermenicenin doğu ve batı kollarında /k/ sesini karşılamaktadır. “p” (k) ünsüzü Türkçe kelimelerin yazımında birkaç istisna dışında [փաք “pak” (151.7), հէլաք “helak” (155.3)] yalnızca ince sıradan seslerin yanında bulunmaktadır:

քենսինէ “kendine” (298.17), էքմէք “ekmek” (303.1), պէոյիք “büyük” (91.3), կիւնքի “günki” (5.8), քահանայ “kahanay” (rahip) (367.11), Քերովք “Kerovpe” (melek) (307.3).

1.2.1.10.2. /q/ İle Yazılan /k/ Ünsüzü

“q” harfi ise metinde Türkçe kelimelerin yazımında yalnızca kalın sıradan ünlülerin yanında yer almaktadır:

Գուրպան “kurban” (225.2), եայգայաճաղըք “yaykayacağım” (286.14), սողուք “soğuk” (99.14), աճըմազըք “acımaklı” (296.5), գաւիթին “kavitin” (mahkeme) (340.11), Գործ “Kordz” (İncil’in Elçilerin İşleri bölümü) (264.23).

1.2.1.11. /l/ Ünsüzü (/l/)

/l/ sesini karşılayan “լ” harfi Doğu Ermenicede de Batı Ermenicede de aynı sesi karşılamaktadır:

լէքէսիզ “lekesiz” (261.2), Էօլիւմիւնէ “ölümüne” (302.5), տէյիլ “deyil” (312.24), փաքլէնէճէք “paklenecek” (261.6), թափօլ “tapol” (alay) (307.19), Աբէլ “Apel” (Habil) (310.14).

1.2.1.12. /m/ Ünsüzü (/m/)

“մ” harfi Ermenicenin batı ve doğu kolunda /m/ sesini karşılayan bir ünsüzdür:

մէյվէսիստէն “meyvesinden” (195.8) տիւմէնճի “dümenci” (33.13), ազշամ “akşam” (59.1), տիլէրիմ “dilerim” (31.13), մաղզմայ “mağzmay” (tepsi) (302.1), Մովսէս “Movsese” (15.11).

1.2.1.13. /n/ Ünsüzü (/n/)

/n/ sesi metinde “ն” harfi ile karşılanmıştır. Bu harf Doğu Ermenicede de vardır ve /n/ sesi için kullanılmaktadır:

ներտէն “nerden” (268.26), աւլայաճաղրզ “anlayacağız” (360.6), տիւման “düman” (105.16), Յիսուսն “Yisusın” (359.15), բարեկենդան “paregentan” (karnaval) (193.4), Նոյ “Noy” (Nuh peygamber) (310.14).

1.2.1.14. /p/ ve /tʰ/ Ünsüzleri (/p/)

Ermenicede “բ” harfi /p/ sesini, “փ” harfi ise /p'/ sesini karşılamaktadır; ancak dili Türkçe olan metinde her iki harf de /p/ sesinin yazımı için kullanılmıştır.

1.2.1.14.1. /p/ İle Yazılan /p/ Ünsüzü

Metinde, “բ” harfi Türkçe kelimelerde yalnızca kelime içi ve sonunda görülmektedir. Bu yüzden harfin kelime başı yazımına örnek verilmedi. Ancak /p/ sesi ile başlayan Ermenice kelimelerin tamamına yakınının yazımında “բ” harfi tercih edilmiştir:

գաբրըլարագ “kapılarak” (328.21), ճեվարբ “cevap” (316.22), եայգանրբ “yaykanıp” (266.3), բուն “pun” (asıl) (193.4), Բեթլեհեմ “Petlehem” (öz. a.) (167.10).

1.2.1.14.2. /փ/ İle Yazılan /p/ Ünsüzü

Ermenicede /p'/ sesini karşılayan “փ” harfi, metinde /p/ sesi için kullanılmıştır. Türkçe kelimelerdeki kelime başı /#p/ sesinin tüm örnekleri bu harf ile yazılmıştır. Bunun yanında kelime içi ve sonunda “բ” harfinin yanında bu harf de kullanılmıştır:

փարլագ “parlak” (268.20), եքփարե “yekpare” (268.10), թօփ “top” (363.15), հոդաթափը “hoğatapımı” (pabuç) (344.12), եփեա “Yepes” (İncil’in “Efesliler” bölümü) (336.4).

1.2.1.15. /r/ Ünsüzü (/r/)

Doğu ve Batı Ermenicede /r/ sesi “ր” harfi ile karşılanmaktadır. Ermeni alfabesinde, doğal vurgulu söylenen “ռ” (r) harfi de bulunmaktadır; ancak yalnızca Ermenice kelimelerin yazımında kullanıldığı için bu harfe “Türkçe Kelimelerde Bulunmayan Ünsüzler” başlığında yer verilmiştir:

րահաբլրոց “rahatlık” (169.2), կերք “gerek” (303.11), եր “yer” (59.7), սուսարոց “sunarız” (201.1), մայրիկ “mayrig” (anne) (400.1), Աւետարան “Avedaran” (İncil) (335.19).

1.2.1.16. /u/ Ünsüzü (/s/)

Ermenicede /s/ sesini “ս” harfi karşılamaktadır. Bu harf hem Doğu hem Batı Ermenicede aynı sesin işaretidir:

սազլամըջ “saklamış” (251.10), իսմին “ismin” (5.5), եսս “yas” (233.9), սէն սին “sen sin” (97.2), կոյս “goys” (bakire) (103.3), Մերովբէլեր “Serovpeler” (melek) (250.18).

1.2.1.17. /z/ Ünsüzü (/ş/)

Ermeni alfabesinde /ş/ sesi “շ” harfi ile gösterilmektedir. Doğu Ermenicede de bu harf /ş/ sesi için kullanılmaktadır. Metinde içinde /ş/ sesi geçen özel isme rastlanmadığından örnek verilememiştir:

շէյլէ “şöyle” (175.15), ճօշան “coşan” (203.21), կիւնէշ “güneş” (268.6), կէյտիբմիշ “geydirmiş” (267.18), նշխար “nöşhar” (gofret) (393.23).

1.2.1.18. /t/ Ünsüzü (/t/)

Ermeni alfabesinde /t/ (/t/) ve Թ (/t/) sesleri bulunmaktadır; ancak Türkçe kelimelerin yazımında yalnızca “Թ” harfi kullanılmıştır. Harudyun Özçelik, Ermenicede farklı ses değeri olan bu harfin metinde Türk Latin alfabesindeki “t” harfine tekabül ettiğini belirtmiştir:

Թուրֆանասարևսա “turfandasına” (181.8), իշիԹի “işitdi” (7.13), ալԹիւԹ “altüst” (13.8), ԷրիԹիւ “eritsin” (300.18), Թաշղինաւ “taşginag” (peşkir) (280.5), ԿորնԹ. “Gornt.” (İncil’in Korintliler bölümü) (300.13).

1.2.1.19. /v/ Ünsüzü (/v/)

Ermenicede /v/ (/v/) ve /w/ (/w/) ünsüzleri bulunmaktadır. Türkçe kelimelerin yazımında “վ” harfi tercih edilmiştir. Bu harf hem Doğu Ermenice hem Batı Ermenicede aynı sesi karşılamaktadır:

վըրսոն “vurdun” (9.1), զովալասը “kovaladı” (21.1), մահվ “mahv” (17.15), վաղաս “vagas” (yakalık) (278.8), Մովսէս “Movses” (Musa peygamber) (211.8).

1.2.1.20. /j/ ve /t/ Ünsüzleri (/y/)

Ermeni alfabesinde /y/ okunan “յ” ve “Ե” harfleri bulunmaktadır. Ermenicede çeşitli kurallara göre kelime içinde bulunan ya da temsil ettikleri sesleri değişen bu harfler metinde Ermenicedeki kurallara bütünüyle uymadan kullanılmıştır.

1.2.1.20.1. /j/ İle Yazılan /y/ Ünsüzü

“յ” harfi ancak kelime ortası ve sonunda ise /y/ sesi olarak okunmaktadır. Kelime başında olduğunda ise /h/ sesini karşılamaktadır. Bu yüzden harfin kelime başındaki kullanımına örnek verilmedi:

գոյունլար “koyunlar” (101.15), շէյ “şey” (368.15), կիճէլէյիւ “giceleyin” (99.17), քահանայ “kahanay” (rahip) (342.19), Հայ “Hay” (Ermeni) (355.7).

1.2.1.20.2. /t/ İle Yazılan /y/ Ünsüzü

Ermenicede kelime başında bulunduğu zaman ya da kelime içinde ise ancak birleşik kelimenin ilk harfi olmak şartıyla /y/ sesi olarak okunan bu harf, metinde Türkçe kelimelerin yazımında kelime içinde de kullanılmıştır. Harfin kelime sonunda ve ekteki yazımına örnek tespit edilemedi:

Երբաղ “yırağ” (101.21), տիւնեասու “dünyada” (378.2), երուսաղէւ “Yerusağem” (Kudüs) (235.3), քրիստոնէայ “Krisdonyah” (Hıristiyan) (307.24).

1.2.1.21. /q/ Ünsüzü (/z/)

Ermenicede /z/ sesi “q” harfi ile gösterilmektedir. Doğu Ermenicede ve Batı Ermenicede /z/ sesi için aynı harf kullanılmaktadır. Metinde bu harfin Ermenice kelimedeki kullanımına rastlanmadı:

զորունսան “zorundan” (169.1), իւզերնսէ “üzerinde” (185.15), եալընըզ “yalınız” (183.6), ըւհումնուզ “ruhumuz” (175.16), Ջաքարիա “Zakaria” (Zekeriya peygamber) (310.11).

1.2.2. Türkçe Kelimelerde Bulunmayan Ünsüzler

Ermeni alfabesi ünsüz harf sayısı bakımından Türk Latin alfabesinden fazladır. Dolayısıyla Ermenicede Türk Latin alfabesinde karşılığı olmayan harfler vardır. Bu

harfler Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmamıştır. Bununla birlikte bazı harflerin Türk Latin alfabesinde karşılığı bulunmasına rağmen Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmadığı görülmektedir. Bazı harfler yalnızca Ermenice kelimelerde, bazısı da Ermenice ve Arapça kelimelerde görülmektedir.

1.2.2.1. Yalnızca Ermenice Kelimelerde Bulunan Ünsüzler

1.2.2.1.1. /ç/ Ünsüzü (/ç/)

Türk Latin alfabesindeki /ç/ sesini karşılayan “չ” harfi metinde yalnızca Ermenice kelimelerin yazımında kullanılmıştır. Metinde Türkçe kelimelerdeki /ç/ sesi “չ” harfi ile gösterilmiştir:

Շուրջաւո՞ւն “şurçar” (ayinde giyilen cüppe) (279.6), ողջոյն “voğçoyn” (kutsama) (349.15).

1.2.2.1.2. /h/ Ünsüzü (/h/)

Kelime içinde /y/ sesine tekabül eden “յ” harfi, Ermenice kelimelerin baş harfi ise /h/ okunmaktadır. Bu kural yalnızca Batı Ermenicede görülmektedir (Ghazarian ve Gainty, 2007: 10). Metinde ise yalnızca Ermenice özel isimlerde /h/ okunan kelime başı “յ” harfine rastlanmıştır:

Յովհան “Hovhan” (302.21), Յովսէփ “Hovsep” (Yusuf peygamber) (229.16), Յորդանան “Hortanan” (Ürdün) (335.21), Krisdonyah “Քրիստոսնէայ” (307.24), Յայտնութիւն “Haydnutün” (vahiy) (349.19).

1.2.2.1.3. /r/ Ünsüzü (/r/)

Ermenicede doğal vurgulu söylenen /r/ sesini karşılayan “r” (/r/) harfi metinde yalnızca Ermenice kelimelerde, kelime ortası ve sonunda tespit edildi:

Առակ “Arag” (İncil’in Süleyman’ın Özdeyişleri bölümü) (261.10), վարդավառ “vartavar” (Ermenilerin bir bayramı) (245.1), առաքելակ “arakyal” (havari) (326.18), ահարակ “anarag” (ahlaksız) (267.19).

1.2.2.1.4. /r/ Ünsüzü (/r/)

“r” harfi Doğu Ermenicede /d/ sesini, Batı Ermenicede /t/ sesini karşılamaktadır. İncelenen alfabelere göre bu harf Türk Latin alfabesindeki “t” harfini karşılamasına rağmen, metinde Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmamıştır:

տրախ “trahd” (cennet) (193.10), Յորդանան “Hortanan” (Ürdün) (115.22), մեղեղ “meğet” (melodi) (305.19), դպիր “tbir” (kilise memuru, kâtip) (281.7), Հերովդէս “Herovtes” (öz. a..) (327.11), Դատ. “Tad.” (İncil’in Hakimler bölümü) (258.15).

1.2.2.1.5. /r/ Ünsüzü (/ts/)

Türkçede karşılığı olmayan /ts/ sesini karşılayan “g” harfi yalnızca Ermenice kelimelerde kullanılmıştır. “g” harfinin metinde kelime ortasında ve sonunda kullanılmış örneklerine rastlandı:

քշոտլար “kşotsları” (bir tür Ermeni kilise çalgısı) (307.4), զարդարեցեր, ծածկոց “dzadzgots” (kapak) (317.12), եկեղեցի “yegeğetsi” (Ermeni kilisesi) (147.5), Լուսցից “Lovatsits” (yıkılmış) (348.6), սրբոց “srpots” (kutsallık) (341.10), Ա. մնաց “A. mnats” (İncil’in 1. Tarihler bölümü) (215.21).

1.2.2.1.6. /d/ Ünsüzü (/dz/)

Metinde en az rastlanan harflerden biri olan “ճ” harfi, /dz/ sesine tekabül etmektedir. Yalnızca birkaç Ermenice kelimenin yazımında tespit edildi:

Ծանուցում “**dzanutsum**” (tebliğ) (384.6), ճաճկոց “**dzatdzgots**” (kapak) (317.12), աստուածաճիւ “**Asduadzadzin**” (Hz. Meryem) (137.8), ճնունդ “**dznunt**” (noel) (189.12)

1.2.2.1.7. /v/ Ünsüzü (/v/)

“վ” harfi, Ermenicede /v/ sesini karşılayan müstakil bir harf olmasına rağmen metinde genellikle /ü/ (/իւ/) ve /u/ (/ու/) ünlülerinin yazımında kullanılmıştır. Harfin /v/ sesini karşılayan örneklerine ise yalnızca Ermenice kelimelerde rastlanmıştır:

Եւա “**Yeva**” (Hz. Havva) (197.5), աւանդատուն “**avantadun**” (kilise giyinme odası) (266.9), սաղաւարտ “**sağavard**” (başlık) (276.4), Լուսավորիչ “**Lusavoriç**” (öz. a..) (337.15), բանավոր “**panavor**” (sözel) (321.9), գավիթ “**kavit**” (bahçe, avlu) (342.10).

1.2.2.1.8. /n/ Ünsüzü (/#vo/)

Kelime içinde ve sonunda /o/ okunan “ն” harfi, Ermenice kelime başlarında /vo/ sesini karşılamaktadır: (Kortoşyan, 2007: 11)

Ոսկերերան “**Vosgeperan**” (302.21), ողջոյն “**voğçoyn**” (kutsama, selam) (349.15), ովսանա “**vovsanna**” (şükretme) (362.12), ողորմեա “**voğormya**” (merhamet) (384.7).

1.2.2.2. Yalnızca Arapça ve Ermenice Kelimelerde Bulunan Ünsüzler

1.2.2.2.1. /ħ/ Ünsüzü (/kh/)

Bu harf, Arap alfabesindeki /ħ/ (/خ/) sesini karşılamaktadır. Metnin Türkçe bölümlerinde genellikle Arapça kelimelerin yazımında kullanılmıştır. /ħ/ (/خ/) sesi Türkiye Türkçesinin yazımında ayrı bir harfle gösterilmemesine rağmen metinde Arapça kelimelerin çoğunda “ħ” harfi ile gösterilmiştir:

ħասաթէլիքլերիսիզիս “ħasteliklerimiz” (197.13), սըħլա “mıħla” (125.16), ħոստանվանութիւն “ħosdavanutün” (itiraf) (147.15), Խորհուրդ “ħorhurt” (konsey) (265.20), նշħարը “nöşħarı” (gofret) (301.21), գլուħ “köluħ” (bap) (315.23).

İKİNCİ BÖLÜM

SES OLAYLARI

Metindeki ses olayları yalnızca Türkiye Türkçesi ve metnin yazıldığı dönemin dili göz önünde bulundurularak değerlendirildi ve farklı durumlar incelenmeye alındı. Günümüz Türkçesinde gerçekleşen ses olayları değerlendirilmedi. Ses olayları ünlülerle ve ünsüzlerle ilgili ses olayları olarak gruplandırılmadı. Ses Düşmesi, Ses Türemesi, Göçüşme, Benzeşme başlıklarında incelendi:

2. 1. Ses Düşmesi

Kelimenin iç, orta ya da son sesi olan ünlü ve ünsüzlerin çeşitli sebeplerle söylenmemesine ses düşmesi denir. (Özkan, 2013: 181)

2.1.1 Ünsüz Düşmesi

2.1.1.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/l/, /r/, /y/, /n/ sesleri Türkçede en çok düşme eğilimi gösteren ünsüzlerdir. (Özkan, 2013: 181) Bu akıcı ünsüzler arasından metinde /y/ sesinin düştüğü örnekler tespit edildi:

սօլելիք “söleyerek” <söleyerek (348.7), պօլե “böle” <böyle (348.14), պիսաւնալե “binaenaleh” <binaenaleyh (343.5).

2.1.1.2. Tekleşme

Arapça ve Farsça kökenli alınma kelimelerdeki iç seste bulunan çift ünsüzden birinin düşmesine tekleşme denir (Korkmaz, 2010: 210). Metinde ünsüz düşmesi örneklerinin tekleşme şeklinde ve çoğunlukla Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde olduğu tespit edildi:

միւրվէթին “mürvetin” (37.5), ուլուհիյէթ “uluhiyet” (177.11), հայիզ “hayiz” <hayyiz (258.12), մուհապէթինին “muhabetinin” (267.16), միւրիւվէթի “mürüvetli” (290.1), թերսիւ “terahüm” (297.12).

2.1.2. Ünlü Düşmesi

Ünlü düşmesi, çeşitli ses olayları sebebiyle kelimenin ünlülerinden bazılarının söylenmemesidir (Özkan, 2013: 181). Metinde orta hece ünlüsünün düştüğü örnekler tespit edilirken, Türkiye Türkçesinde var olan örnekler dışında, ekleşme sırasında ünlü düşmesine uğramış kelime bulunamadı:

միւզայգատան “müzaykadan” <müzayaka (23.6), միսլի “misli” <misali (101.17), Վալ’տէթուլլահ “Val’detullah”³⁴ <Hz. Meryem (103.3), աշնալարբմը “aşnalarını” <aşına (11.5), խազնէտի “haznesi” <hazine (29.10), միւրվէթին “mürvetin” <mürüvvet (37.5).

Metinde /ı/ sesinin düşmesi diğer ünlü düşmelerine göre daha fazladır:

սընֆընա “sınfına” <sınıfına (37.12), գլաղուզլանարագ “klağuzlanarak” <kılavuzlanarak (93.18), սրագսա “brakma” <birakma (121.23), սապահլայն

³⁴ Hece ve aruz vezniyle yazılmış manzum metinlerde görülen “kaynaşma” olayı (Özkan, 2013: 192) metnin manzum bir bölümünde yer alan bu örnekte tespit edildi.

<“sabahlayn” sabahleyin (259.13), ազշաւլալիւ “akşamlayn” <akşamleyin (259.14), պրաւաւրշ “brakmış” <bırakmış (328.16).

Türkiye Türkçesinde orta hecede bulunan dar ünlü, vurgunun zayıflaması nedeniyle düşer. Ancak metinde bir örnekte orta hecedeki /i/ sesinin korunduğu tespit edildi: զէհրիւն “zehirine” (280.20).

2.1.2.1. Ünlü Çatışması

İki ünlünün karşılaşması olayına ünlü çatışması denir. Türkçede iki ünlünün yan yana bulunması uygun olmadığından bu durum ya ünlülerden birinin yarı ünlüye dönüşmesi (/y/, /v/) ya ünlülerden birinin düşmesi ya da araya bazı ünsüzlerin girmesi ile giderilir. (Özkan, 2013: 193)

Metinde ünlü çatışmasının görüldüğü örnekler hemze (◌) ve ayn (◌) harflerinin bulunduğu ve uzun ünlülü Arapça kelimelerdir. Çatışma, örneklerin bazılarında ünlülerin arasına /y/ sesinin girmesi ile giderilmiştir. Bunun örnekleri çoğunlukla ilk ünlüsü uzun ve ikinci ünlüsü hemze olan kelimelerde tespit edildi:

տայիւմա “dayima” <dâi’ mâ (15.16), դայիւլէսիւզ “ğayilesiz” <ğâi’ le (93.2), սայիրէ “sayire” <sâi’ re (147.23), ըլիւլէրիւնի “reyislerini” <reî’ s (205.5), քայինաթըն “kâyinatin” <kâi’ nât (284.19), այիւլ “ayile” <âi’ le (324.1).

Çatışmanın ayn (◌) sesinin /y/ yarı ünlüsüne dönüşmesiyle [նիւլէթ “niymet” <ni’ met (35.14)] ve uzun ünlünün kısalarak /y/ sesini almasıyla [սիրէթ “sıyret” <sîret (39.15), ալէւիյն “alemiyn” <âlemîn (233.4)] giderildiği örnekler de vardır.

2.2. Ses Türemesi

İncelenen metinde, Türkiye Türkçesinde görülen örneklerin dışında ünlü türemesi örneğine rastlanmadı. Ünsüz türemesine ise ikizleşme şeklinde türeme olarak bir örnekte rastlandı: Էվվեթ “evvet” (301.7).

2.3. Göçüşme

Kelime içinde sonra gelecek bir boğumlanmanın söyleyişi kolaylaştırmak için önce telaffuz edilmesine göçüşme, ses aktarımı ya da yer değiştirme denir. Birbirini izleyen iki ses arasında ise yakın göçüşme, uzak sesler arasında ise uzak göçüşme denir (Özkan, 2012: 194). Metinde göçüşme örneği iki kelimedede tespit edildi:

սվֆլըղըրըր “avflığı” <‘afv (79.11), գամվլար “kamvlar” <‘kavm (25.18).

2.4. Benzeşme

Bir gramer birliği içinde, özellikleri farklı seslerin çeşitli sebeplerle birbirlerini etkileyerek ortak nitelikler kazanmasına benzeşme denir (Özkan, 2012: 195). Metinde tespit edilen benzeşme örnekleri derecesine göre tam benzeşme örnekleridir. Yerine göre ise hem ilerleyici hem gerileyici benzeşme örnekleri metinde görülmektedir:

Kelime içinde önce gelen sesin, sonraki sesi kendisine benzetmesine ilerleyici benzeşme denir (Özkan, 2013: 197). İlerleyici benzeşme örneklerine metinde sıkça rastlanmaktadır:

/ü/ > /u/

մելքիլթիւնիլ “melekütünü” <melekût (123.6), թէճէմսիլ “tecemmü” <tecemmu‘ (183.16), հիւճիւլ “hücüm” <hücûm (75.13), վիւճիւտիւնիլ “vücüdini” <vücûd (251.17), թերահիւլ “terahüm” <terahhum (297.12).

Kelime içindeki sonra gelen sesin öncekini kendine benzetmesine gerileyici benzeşme denir (Özkan, 2013: 198). Metinde gerileyici benzeşme örneklerine de sıkça rastlanmaktadır:

/ü/ > /u/

միւզքէտիր “müktedir” <muktedir (19.3), միւհթէշէւ “mühteşem” <muhteşem (39.7), միւհքէւ “mühkem” <muhkem (39.13), միւհթէրէւ “mühterem” <muhterem (45.18), միւճիզէլէր “müvizeler” <mu‘cize (61.18), շիւլէտի “şülesi” <şu‘le (193.15).

2.4.1. Ünlü Benzeşmeleri (Ünlü Uyumları)

2.4.1.1. Dil Benzeşmesi (Kalınlık-İncelik Uyumu)

Türkçede bir kelime ya sadece ince ya da sadece kalın ünlülerden oluşur. Buna dil benzeşmesi denir (Özkan, 2013: 200). Metinde hem kelime köklerinde hem de ekleşme sırasında dil benzeşmesine aykırı durum çoktur. Özellikle eklerin genel itibari ile ince çekimi kullanılmıştır. Bir kelimenin ünlüsünün inceltiyle uyuma sokulduğu örnek de vardır: սոհուլէթ “söhbet” (396.8). Türkiye Türkçesinde ince sıradan ek alan bazı yabancı asıllı kelimeler ise çeşitli sebeplerle kalın sıradan ekler alarak uyuma sokulmuştur.

2.4.1.1.1. Dil Benzeşmesine Aykırı Durumlar

Türkiye Türkçesinde dil benzeşmesine giren kök halinde bulunan ya da ek almış bazı kelimeler, metinde uyum dışı yazılmışlardır:

/u/ > /ü/

քենսուլէր “kenduler”³⁵ (329.21), “հենուզ” “henuz” (341.3), տիւս “düa” (348.20), տիւսանըլա “dümanıyla” (363.19), տերունիսիզուտ “derunimizde” (211.11).

Metinde, eklerin genel itibari ile ince şekillerinin tercih edildiği tespit edildi. Eklendiği kelimedede ince ünlü ya da kalın ünlü olması önemli olmaksızın durum ekleri, tamlama ekleri, vasıta eki ve bazı yapım ekleri genellikle ince ünlü ile çekimlenmiştir. İkinci dili Türkçe olanların ekleri dar ve ince sıradan kullandıkları müşahade edilmektedir. Bu durumu da ana dili Ermenice olan kişilerin metni yazmasına bağlayabiliriz:

սնէ “ane” (ona) (119.6), իղվասնէ “ıǵvaden” (95.9), փաքլէսին “paklesin” (121.9), սնսնէ “andsn” “anda” (344.11), էսնսնէ “esnade” (394.2).

Metinde iyelik eklerinin genellikle ince sıradan ünlü ile çekimlendiği ve dil benzeşmesinin görülmediği tespit edildi:

տերունիսնէ “derunimde” (21.5), Յիսուսն զուհուրիսնէ “Yisusun zuhurine” (306.17), եարալարիսնի “yaralarini” (364.22), մեզարիսնէ “mezarine” (179.10), տերունիսիզուտ “derunimizde” (211.11).

Metinde içerisinde kalın sıradan ünlü olan kelimelerde vasıta ekinin kalın ünlü ile çekimlenmiş örnekleri olmasına rağmen [նիյազլա “niyazla” (11.21), սալթանաթըլա “saltanatıyla” (111.5)] uyum dışı kalan örnekleri de mevcuttur:

օլմանլէ “olmanle” (205. 9), իմանլէ “imanle” (286.11), սըզզաթլէ “dikkatle” (381.1), իթթիֆազլէ “ittifakle” (79.19), իհթիրամլէ “ihtiramle” (308.2), կիւնսահլէ “günahle” (360.13).

³⁵ ET kendu<kendü > TT kendi
TT kendisi <kendüzi <kendözi <kentü+öz+i <ET kentü

2.4.1.1.2. Yabancı Asıllı Kelimelerde Dil Benzeşmesi

Türkiye Türkçesindeki alıntı kelimelerdeki önlük-artlık uyumunda, ünlülerin ön ya da art oluşundan ziyade, damak ünsüzlerinin ön ya da art oluşu daha önceliklidir. Bu yüzden Türkiye Türkçesindeki Arapça alıntı kelimeler çoğunlukla kalınlık-incelik uyumuna uymamakta ve bunlar alıntı kelimeler oldukları için uyuma tabi tutulmamaktadır. Bu kelimelerde temel olan art ünsüz-art ünlü ya da ön ünsüz-ön ünlü durumudur. (Altun, 2012)

Metindeki Arapça alıntı kelimelerde ise genel itibariyle bu durumun aksi görülmektedir. Arapça alıntı kelimelerin metinde ilerleyici ya da gerileyici ünlü benzeşmesi ile kalınlık –incelik uyumuna girdiği görüldü. Bu benzeşme çoğunlukla /i/> /ı/ ve /e/> /a/ kalınlaşması ile gerçekleşmiştir. Kalınlaşarak uyuma giren bu kelimelerde çoğunlukla ilerleyici ünlü benzeşmesi olmuştur:

զըլըլը “zıllı” <zıllî (155.9), սսըլզատէլիք “asılzadelik” (267.22), զալըմ “zalım” (159.19), մահալըլը “mahallı” (258.14), միւզարըլ “müzdarıb” (293.21), սիփարըլ “siparış” (127.12).

Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna uymamasına rağmen metinde, i>ı ve e>a gerileyici benzeşmeleriyle uyumun sağlandığı örnekler de mevcuttur:

զըլասըլ “zıyası” (179.3), սըզզաթ “dikkat” (312.2), ըսյանլարըմըրըլ “ısyanlarımızı” (17.4), մըզտարըլ “mıkdarı” (257.18), միւթասալ “mütaal” <müteal (45.5).

Bir örnekte de hem gerileyici hem ilerleyici benzeşme ile kalınlık-incelik uyumu sağlanmıştır:

մաշալանլա “maşalanla” <meşalenle (33.12).

Dilimizdeki yabancı kökenli kelimeler, dil benzeşmesine kelimelerin son hecelerine göre ek alarak girerler. Son hece ince ise ekin ünlüsü de ince, kalın ise ekin ünlüsü de

kalın olur. Ancak son hecesinde ince /a/ sesi olan kelimelere getirilen ekler ince olur (Özkan, 2013: 201). Kelimenin son hecesindeki /a/ sesi, kalın /a/ sesine değiştiği için metinde bu durumun tersi görülmektedir. Böylece kalınlık-incelik uyumu oluşmaktadır:

իսթիրահաթա “istirahata” <istirahat+e (93.6), սաաթլարընը “saatlarını” <saat+lerini (83.9), գապահաթլարըմըըր “kabahatlarımızı” <kabahat+lerimizi (111.6), գանաաթսրզ “kanaatsız” <kanaat+siz (141.12), հագիգաթընլա “hakikatınla” <hakikat+inle (283.17), հատսուրզ “haddsiz” <had(d) + siz (35.16).

Ön damak ve avurt ünsüzlerinin ünlüleri inceltici özelliği (Özkan, 2013: 201), Arapçadan dilimize geçmiş kelimelerde ekleşme sırasında ince sıradan ünlü almasıyla kendini göstermektedir. Ancak bu özelliği gösteren Arapça kökenli kelimeler, Türkiye Türkçesinde ince ünlülü ek almasına rağmen metinde kalın sıradan çekimlenerek kalınlık incelik uyumuna girmiştir:

պագըսըն “bakısın” <baki+sin (107.9), իսթիգպալընա “istikbalına” <istikbal+ine (187.13), ըխուլլարընա “resullarına” <resul+lerine (225.20), միսալը “misal” <misal+i (307.6), ուսուլընճա “usulınca” <usul+ünce (323.21), գուլմու “zulmu” <zul(ü)m+ ü (293.9).

Ermenice kelimeler ise ek aldıkları durumlarda genel itibari ile dil benzeşmesine uymaktadır. Ancak birkaç örnekte dil benzeşmesine uyulmadığı görüldü:

արարողութիւնա “araroğütüna” (tören) (265.20), Երրորդիթիւնը “Yerortutünü” (kutsal üçlü) (339.17),

2.4.1.1.3. Dil Benzeşmesine Giren Ekler

Türkiye Türkçesinde {-ken}, {-yor}, {+DAş}, {+ki}, {+leyin}, {+İmtırak}, {+gil}, {+gen} ekleri dil uyumundan kaçan eklerdir. Ancak metinde –leyin ekinin dil uyumuna girdiği örnekler görüldü:

սասպահլայրն “sabahlayın” (21.17), սասպահլայն “sabahlayn” (259.13), ազշաւլայն “akşamlayn” (259.14).

2.4.1.2. Dudak Benzeşmesi (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Türkçe bir kelimenin ilk hecesindeki ünlü düz ise diğer ünlüler de düz, ilk hecede yuvarlak ünlü varsa sonraki heceler ya dar yuvarlak ya düz geniş ünlü olur (Özkan, 2013: 203). Metinde genel itibariyle dudak uyumu görülmekle birlikte bazı eklerin uyum dışı kullanıldığı örnekler fazladır.

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde düz ünlü taşıyan iyelik eki, 18. yüzyıldan itibaren dudak uyumuna girmeye başlamıştır (Gökçe, 2009: 1006). Ancak eski dönem dil özelliklerini gösteren metinde, iyelik ekinin azımsanmayacak sayıda düz ünlü taşıyan örnekleri tespit edildi:

հուզուրընսա “huzurında” (9.7)³⁶, կիւնիսնէ “günimde” (61.10), քիւրիւսիսնէ “kürsüsünde” (221.7), վիւծիւսիսնի “vücüdini” (251.17), գուզուրընսա “kuzusına” (260.14), խորիւրընսա “horhurtında” (343.6).

Eski Anadolu Türkçesinde /η/ sesi ve birinci şahıs iyelik eki –m’nin etkisiyle yuvarlaklaşan ve dudak uyumuna uymayan tamlayan durum eki, 18. yüzyıldan itibaren dudak uyumuna uymaya başlamıştır (Gökçe, 2009: 1002). Metinde bu ekin genel itibariyle uyuma girdiği görülmekle birlikte uyum dışı kaldığı örnekler de tespit edildi:

³⁶ Bu kelimenin dudak uyumuna girmiş yazımı da metinde görülmektedir: հուզուրուսա “huzuruna” (25.2).

գուգուևըն գանըլլա “kuzunun kanıyla” (215.17), սիւրիսիւնիւնիս իշիւստ
“sürüsünün içinde” (307.10), Յիսուսըն վեքիլի “Yisusın vekili” (307.11),
դպիրլերիս թերէնսիւսիստ “tbirlerin terennümine” (meleklerin şarkı söylemesine)
(312.17-18), արարողութիւնըն բուհունու “ararogütünin ruhunu” (ayinin ruhunu)
(315.19), ճիւհուրըն էլիստէն “cimhurın elinden” (326.22).

Dudak benzeşmesinin görülmediği başka ekler de metinde görülmektedir. Eski Türkçe döneminden beri düz ünlü taşıyan (Gökçe, 2009: 1005) ancak günümüzde dudak uyumuna giren isimden isim yapma {+cI} eki, metinde düz ünlü ile çekimlenmiş şekliyle bir örnekte tespit edildi: տիւրիւնճիլեր “düyünciler” (97.11). Osmanlı Türkçesi metinlerinde yazımı (ـى) şeklinde kalıplaşmış isimden sıfat yapma eki, kalıplaşmış yazımıyla սօրճը “borçlı” (369.3) örneğinde tespit edildi.

2.4.2. Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi (Ünlülerin Ünsüzlere Etkisi)

2.4.2.1. Sedalılışma (Tonlulaşma)

Kelime içinde sedasız ünsüzlerin iki ünlü arasında kaldığında sedalı nitelik kazanmasına sedalılışma denir (Özkan, 2013: 205). Bu başlıkta yalnızca ünlülerin ünsüzleri etkilemesiyle meydana gelen sedalılışma üzerinde durulacaktır.

Tonlulaşma olayı metinde; Türkçe kökenli kelimelerde, Türkçeleşmiş yabancı kökenli kelimelerde ve yabancı kökenli olup ek almış kelimelerde görülmektedir. Tonlulaşmanın görülmediği birkaç Türkçe kelime [օլաճազըն “olacakım” (271.18), տուրմազա “durmaka” (294.7)] vardır. Ancak bu durumu, metinde yaygın görülen yazım yanlışlarına bağlamak yanlış olmaz.

2.4.2.1.1. İlk Seste Sedalılışma

Dilimizde hem Türkçe hem de yabancı dillerden Türkçeye geçmiş bazı kelimelerde ilk seste sedalılışma görülmektedir (Özkan, 2013: 205). Ancak metinde, metnin

yazıldığı yılların dilinde ve günümüz Türkçesinde görülmeyen örnekler geçmektedir. Bu kelimelerin tamamının /t/ >/d/ sedalılışması şeklinde olduğu tespit edildi:

/t/ >/d/

տաշ “daş” (37.3), տիթրեմէ “ditreme” (27.19), տուզազ “duzak” (155.5), տատարազ “dadarak” (159.7), տաշըյանը “daşıyanı” (205.23), տապանընտա “dabanında” (280.15).

2.4.2.1.2. Tabanların Son Seslerinde Sedalılışma

Türkçede kelimelerin son sesinde patlayıcı sedalı ünsüzler (/b/, /c/, /d/, /g/) yerine onların sedalıları olan /p/, /ç/, /t/, /k/ ünsüzleri bulunur (Özkan, 2013: 208). Ancak metinde patlayıcı sedalı ünsüzlerden /c/ sesinin son seste kullanıldığı görülmüştür:

/ç/ >/c/

փապուճ “pabuc” (280.9), էօճ “öc” (15.17), սեվիիճ “sevinc” (193.12), գազանճ “kazanc” (329.17).

2.4.2.1.3. Ekleşmede Sedalılışma

/p/, /ç/, /t/, /k/ ünsüzleri iki ünlü arasında veya akıcı ünsüz ile ünlü arasında kaldıklarında genellikle sedalılışırlar (Özkan, 2013: 208). İncelenen metinde çoğunlukla /k/ sesinin sedalılaştığı örnekler vardır. Metinde /k/ sesi ekleşme sırasında en çok /y/ sesine dönüşmüştür. Ancak /k/ > /y/ değişiminin yalnızca, içinde ince ünlü bulunan kelimelerde gerçekleştiği tespit edildi:

/k/ >/y/

մելեյինի “meleyini” (41.14), էօլիւսիւզիւյիւ “ölümsüzlüyü” (282.20), տիւշիւնտիւյիւմիւզ “düşündüyümüz” (87.17), կիրմելէճելիւ “girmeyeceyim” (270.4), սապիթլիյի “sabitliyi” (318.16), էօրնելի “örneyi” (317.3).

Metinde /k/ > /y/ değişiminin yanında /k/ sesinin /g/ ve /ğ/ seslerine dönüştüğü örnekler de görüldü:

/k/ > /g/ ve /ğ/

էլլէտիկիւնէ “eyledigine” (258.22), տիլէկի “dilegi” (377.22), զաչմաղը “kaçmağı” (157.7), օլմաղը “olmağı” (157.8), էազլաշմաղա “yaklaşmağa” (266.7), սունմաղա “sunmağa” (305.22).

Standart Türkiye Türkçesinde sonunda /k/, /t/ ünsüzleri bulunan çok heceli eylemler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında tonlulaşma görülmez. Ancak eski metinlerde ve yerel ağızlarda tonlulaşma görülmektedir (Demir ve Yılmaz, 2011: 119). Metinde de bu kurala uygun birçok örnek tespit edildi:

/t/ > /d/

էիւճէլտէն “yücelden” (7.10), իշիտիւնիզ “işidiniz” (87.10), ալտատըճը “aldadıcı” (269.7), էարատըլմըշ “yaradılmış” (269.11), թիթրէտերէք “titrederek” (307.4), ունուտարաք “unudarak” (355.12).

Metinde genellikle /l/ sesinin yanında bulunan tonsuz seslerin de sedalılaştığı tespit edildi:

պօրճլու “borclu” (5.11), թաճլանտըրան “taclandıran” (15.5), կենճլիյին “gencliyin” (15.7), էրքէճլէր “erkeçler” (260.20), չըպլազլըղընը “çıblaklığını” (267.10), զանատլարը “kanadları” (65.11).

Metinde isimden isim türeten {+CX} ekinin sedalılaşımayarak yalnızca {+cI} şeklinde yazıldığı görüldü:

պէքճի “bekci” (79.9), իրսուէքճի “hıdmetci” (344.20), շէֆասարճը “şefaacı” (389.17), չիֆքճիսիս “çiftcinin” (35.11).

2.4.2.1.4. Yabancı Asıllı Kelimelerde Sedalılaşıma

Sonu /t/ ve /k/ sesleriyle biten bazı Arapça kelimelerin sonundaki sesler, iki ünlü arasında kaldığında tonlulaşmayıp orijinal şekliyle Türkçede kullanılmaktadır (Tokatlı, 2003: 141). Bu kuralın metinde tüm Arapça ve Farsça kelimelerde uygulanmış olduğu görüldü:

լայրգըլլա “layıkıyla” (41.18), մէշրըզը “meşrıkı” (195.17), թարիզի “tariki” (185.5), քերահէթիլէ “kerahetiyle” (139.19), միրուվվէթիսէ “mürüvvetine” (314.8), մէլէքիւթիսիս “melekütünü” (123.6).

Bununla birlikte /t/ ve /k/ sesleriyle bitip ünlüyle başlayan bir ek alan Ermenice kelimelerin de tonlulaşmayarak bu kurala uyduğu tespit edildi:

պասարազա “badaraka” (komünyon ayini) (289.7), սարկաւազա “sargavaka” (diyakoz) (315.4), հաւատամքը “havadamkı” (iman ikrarı) (331.2), Պասէքիմիզ “Basekimiz” (Paskalya) (235.15), մեղեղի “meğeti” (melodi) (305.19), Միսոդունուսա “Sinotunda” (yüce meclis) (337.8).

2.4.2.2. Sızıcılışıma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüz haline gelmesine sızıcılışma denir (Korkmaz, 2010: 193). Metinde yalnızca bir örnekte /c/>/j/ sızıcılışması örneğine rastlandı: կէժէ “geje” (395.22).

2.4.2.3. Süreklileşme

Türkçede “ğ” harfi birbirinden farklı üç sesi göstermektedir: yumuşak damak ünsüzü olan /ğ/, ince /g/ ve /k/ seslerinin yumuşamasıyla ortaya çıkan /y/ olarak telaffuz edilen /ğ/ ve kalın /g/ ve /k/ seslerinin yumuşamasıyla ortaya çıkan ve /ğ/ sesinden farklı olan /ği/ sesi. (Ergin, 1993: 45)

İncelenen metinde hem Türkçe hem de Arapçadan Türkçeye geçen, içinde kalın ünlü bulunan kelimelerde kalın /g/ sesinin /ğ/ sesine değiştiği görülmektedir. Ancak Arapça kelimelerdeki /ğ/ sesinin Arapça ve Farsça Ğ (gayn) sesini karşıladığı tespit edildi:

ղարպտան “ğarbdan” (17.3), իղվալար “iğvalar” (37.20), ղոնչէտի “ğonçesi” (327.10), փէյղամպէրլէրի “peyğamberleri” (131.11), ղամմազլըզ “ğammazlık” (141.8), ֆիղան “fiğan” (234.10).

Metindeki kalın ünlülü Türkçe kelimelerde /g/ sesi kullanılırken birkaç örnekte /g/>/ğ/ değişimi olmuştur:

/g/>/ğ/

Էորղուն “yorğun” (13.5), ազղըն “azğın” (145.5), սոլղուն “dolğun” (349.6).

2.4.2.4. Ön Damaksıllaşma

/ğ/ sesi, ince ünlü çevresinde /y/ sesine dönüşür. [eğe], [eği], [iği] ortamlarında, [ğ] olarak kabul edilen parça uzatıldığında /i/ olarak algılanmaktadır. Bu durum burada

bir /y/ sesinin olduğunu göstermektedir. /ğ/ ve /g/ sesleri /k/ sesinin; /y/ sesi ise /ğ/ sesinin yerine kullanılabilen seslerdir (Kılıç, 2008: 2822).

Metinde ince ünlüler arasında kalan /ğ/ sesinin bir ön damak ünsüzü olan /y/ sesine dönüştüğü görülmektedir. Türkiye Türkçesinde yalnızca söyleyişte var olan bu durum incelenen metinde yazıya aktarılmıştır:

/ğ/>/y/

տիւյիւնիւնէ “düyününe” (33.20), չիյի “çiyi” (37.13), տէյիլ “deyil” (107.2), պէյրիւնէն “böyründen” (276.19), տէյիշիլէպիլիլիլէր “deyişilebilirler” (336.18), էյրէնէրէք “öyrenerek” (355.4).

2.4.3. Ünsüz-Ünlü Benzeşmesi (Ünsüzlerin Ünlülere Etkisi)

2.4.3.1. Ünlü Daralması

Sedalı ön damak ünsüzleri /g/, /ğ/, /y/ ünsüzleri çevrelerindeki ünlüleri daraltma eğilimindedirler. Bu olaya ünlü daralması denir (Özkan, 2012: 214). İncelenen metinde /y/ ünsüzünün etkisiyle ve gerileyici benzeşme ile ünlü daralması örneklerine rastlandı:

հիյպէթիլի “hiybetli” (33.21), կէլէճիյիսի “geleciyi” (368.11), իյիլիպ “iyilib” (380.10), կիլիս “gilin” (101.19); ումուլունսա “umuzuna” (203.5), զիմիսնէ “ziminde” (334.14), թիմքիսիլի “ümkinli” (328.23).

2.4.3.2. Ünlü Düzleşmesi

Çeşitli sebeplerle yuvarlak ünlülerin düz sıraya geçmesine ünlü düzleşmesi denir ve bu ses olayı dilimizde genellikle yabancı kökenli kelimelerde görülür (Özkan, 2013: 215). Metinde tespit edilen ünlü düzleşmesi örnekleri de Arapça kökenli kelimeler oldu:

Ֆիւթախաթ “fütahat” <fütuhat (219.17), միւրեվկէրթաթ “mürevvetkâr” <mürüvvetkâr (27.17), նիմունէսի “nimunesi” <numune (297.17), ճիւհուրըն “cimhurın” <cumhûr (326.22).

2.4.3.3. İncelme

Bir kelimedeki kalın sıradan sesin çeşitli sebeplerle ince sıraya geçmesine incelme denir (Özkan, 2001: 204). Bu sebeplerden biri de /y/, /ş/, /ç/, /c/, /z/, /s/, /l/, /m/, /n/, /t/ gibi dudak, diş ve diş eti-ön damak bölgelerinde boğumlanan ünsüzlerin inceltici özelliğidir (Sağır, 2002: 2). Metinde kalın ünlülerin incelmesi olayı, kalınlaşmasına oranla daha fazla görülmektedir. Ayrıca kalın ünlülerin incelme örnekleri çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelerdir.

Arapçada kısa ve uzun olmak üzere iki /a/ sesi vardır. Arapçadan alınan kelimelerde kısa /a/ sesi, civarında kalınlığı koruyacak bir sebep olmadığı sürece Tükçede /e/ sesine dönmüştür (Altun, 2012: 57). Bu değişimi göstererek dilimize girmiş Arapça kökenli kelimelerin yanında Türkiye Türkçesinde kalın halini korumasına rağmen metinde /a/ > /e/ değişimini gösteren birçok Arapça kökenli kelime tespit edildi:

/a/ > /e/

թեհամուլիլ “tehammül” <(338.18), իւեվֆ “hevḫ” <havḫ (363.7), իւեճիլ “heciḫ” <(390.8), սէասնեթիսէ “seadetine” <(301.5), զեպիհէլեր “zebiheler” <(258.14), էլամէթ “elamet” <(280.10).

Metinde a>e değişimi, genellikle kendisinden önce veya sonra ünlü bulunan, inceltici özelliği olan ünsüzlerin yanında görölmektedir³⁷:

մահելիւնէ “mahelinde” < mahal (11.15), հերարէթի “heraretli” < hararet (35.17), մենաբարէնէ “menzareden” < manzara (316.12), մէջըրըր “meşrıkı” < maşrık (195.17), ֆերիզէի բուհանիէ “ferizei ruhaniye” < farıza-yı (259.8).

/ı/ sesi diğer ünlülere göre daha kısa söylendiğinden tek başına hece kuramaz. Bu yüzden ilk hecesi /ı/ ile başlayan kelimelerde ı> i değişimi görölürken bu ünlünün son ses olduğu bazı örneklerde de incelme olur (Özkan, 2001: 85). Ayrıca Ermenice söz varlığında Türkçeden ya da Türkçe üzerinden alınmış birçok kelimedede de bu durum görölmektedir³⁸. Metinde tespit edilen /ı/>/i/ değişimi örneklerinde, hem bu durumun hem de yine inceltici özelliği olan ünsüzlerden /s/ ve /z/ seslerinin etkisi göröldü:

/ı/>/i/

սիյանէթէար “siyanetkâr” (296.2), իսլահը “islahı” (324.2), բիզամլա “rizamla” (143.21), բազի “razi” (153.3), միւթազիւ “müstazim” (286.10), իզթիբապըլա “iztirabıyla” (<iztirâb) (349.1).

Metinde, birçok Arapça kökenli kelimedede /u/> /ü/ değişimi görölmektedir. Bu değişimde çoğunlukla artlık-önlük uyumu etkili olmakla birlikte, inceltici özellik gösteren diş ünsüzlerinin etkisiyle aykırılışma da görölmektedir. Türkiye Türkçesine bu değişime uğramadan geçmiş birçok Arapça kelime, metinde /u/> /ü/ değişimine uğramıştır.

/u/> /ü/

Metinde /u/> /ü/ değişimi çoğunlukla ilerleyici benzeşme ile gerçekteşmiştir:

³⁷ Venedik'te 1877 yılında basılmış Ermeni harfli Türkçe bir atasözü kitabında da, incelenen metinde olduğu gibi a>e değişimi belirgindir (Kaymaz, 2013: 174).

³⁸ “keçiboynuzı”, “kabadayı”, “külbastı”, “onbaşı” Türkçeden Ermeniceye geçmiş kelimelerdir. (Öztürk, 2011)

մէլէքիւթիւնիւ “melekütünü” <melekût (123.6), թէճէմմիւ “tecemmü” <tecemmu‘ (183.16), հիւճիւմ “hücüm” <hücûm (75.13), վիւճիւտիւնի “vücüdini” <vücûd (251.17), թէրահիւմ “terahüm” <terahhum (297.12).

İncelenen metinde, u>ü incelmesinin gerileyici benzeşme ile oluştuğu örnekler de mevcuttur:

միւզթէտիւր “müktedir” <muktedir (19.3), միւհթէշէւ “mühteşem” <muhteşem (39.7), միւհթէւ “mühkem” <muhkem (39.13), միւհթէրէւ “mühterem” <muhterem (45.18), միւճիզէլէր “müczeler” <mu‘cize (61.18), շիւլէսի “şülesi” <şu‘le (193.15).

Metinde genellikle dış ünsüzlerinin ve palatal /l/ sesinin etkisiyle görülen /u/> /ü/ değişiminin sebep olduğu aykırılışma örnekleri de vardır:

ճիւմհուր “cümhur” <cumhûr (191.8), տիւա “düa” <duâ‘ (211.2), տիւման “düman” (105.16), տիւչար “düçar” <dûçâr (87.15), միւզտարիւ “müzdarib” <muztarib (293.21), նամալիւմ “namalüm” <nâ-ma‘lûm (149.18).

2.4.3.4. Kalınlaşma

Bazı ünsüzlerin kalınlaştırıcı etkisiyle ya da başka nedenlerle ince ünlülerin kalın sıraya geçmesine kalınlaşma denir (Korkmaz, 2010: 137). Metindeki kalınlaşma örneklerinin tamamına yakını Arapça kökenli kelimelerdir. Bu yüzden burada Arapça alıntı kelimelerdeki kalınlaşma durumu incelenmemektedir³⁹.

Metinde, art damak /k/ ve /ğ/ seslerinin etkisiyle /i/> /ı/ kalınlaşması örneklerine rastlandı:

³⁹Burada ünsüzlerin etkisiyle oluşan kalınlaşma örnekleri verilmiştir. Diğer kalınlaşma örnekleri “Yabancı Asıllı Kelimelerde Dil Benzeşmesi” başlığında verilmiştir.

մեղգրարնր “mevkısını” (354.2), չղնայարազ “çığnayarak” (281.3).

2.4.3.5. Yuvarlaklaşma

/b/, /m/, /p/, /v/ gibi dudak ünsüzleri etkisiyle düz ünlülerin yuvarlak duruma geçmesine yuvarlaklaşma denir (Özkan, 2013: 216). Metinde yuvarlaklaşma örneğine yalnızca bir kelimedede /i/> /ü/ değişiminde rastlandı: իւմիւսուէ “ümüdde” (83.13).

2.4.4. Ünsüz Benzeşmesi

2.4.4.1. Sedalılık-Sedasızlık Bakımından Benzeşme

Türkçe kelimelerde sedalı ve sedasız olarak birbirinin karşılığı olan ünsüzlerden aynı cinsten olanlar yan yana bulunabilirler. Bu kurala göre sedasız ünsüzler sedasızlarla, sedalı ünsüzler sedalılarla bir arada bulunabilir (Özkan, 2013: 218).

Ünsüz uyumu günümüz Türkiye Türkçesinde sağlam bir kural olarak yerleşmişken Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde kelime içinde uyum sayılabilecek bir ünsüz benzeşmesi yoktu, yani sedalı-sedasız olarak karşılıklı çift şekilleri bulunan ünsüzlerden sedalılarla sedasızlar kelime içinde yan yana gelebilmekteydiler. Türkçede konsonant uyumu Osmanlıca'nın sonlarında, özellikle Türkiye Türkçesinde görülen bir uyumdur (Ergin, 2005: 77).

İnciler (Koharner), 1950 yılına ait bir metin olmasına rağmen birçok konuda olduğu gibi sedalılık-sedasızlık bakımından benzeşme konusunda da Osmanlı Türkçesi özelliklerine sahip bir metindir. Dil devriminden önceki Türkçenin özelliklerini gösteren metinde sedasız ünsüzlerden sonra sedalı ünsüzlerin geldiği görülmektedir. Özellikle /d/ ve /c/ sesleriyle başlayan ekler, tonsuzla biten bir kelimeye geldiğinde tonsuzlaşmayarak ünsüz uyumuna girmemiştir. Bu durumun Osmanlı Türkçesi yazım geleneğinde olduğu gibi yalnızca yazıda geçerli olduğu, ses bilgisi değil bir imla

meselesi olduğu düşünöldü. Dolayısıyla burada birkaç örnekle verilip ayrıntılı şekilde “Yazım” bölümünde incelendi:

պիրիւշտիբրեք “birleşdirerek” (331.2), ինունուսուս “hususda” (105.2), սասթուս “saatda” (49.3), շէֆասթըրըզ “şefaaticımız” (103.4), թարսֆտան “tarafdan” (7.16), շէքտին “çekdin” (389.24).

3. YAZIM

İncelenen eserde yazım kurallarının sistemli bir şekilde kullanılmamış olduğu görölmektedir. Dinî kişiler ve onlara verilen sıfatlar ya da dînî kavramları temsil eden bazı kelimeler özel isim sayılarak çoğunlukla ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmıştır. Ancak bazı sayfalarda, bağlam aynı olmasına rağmen, bu kelimeler küçük harflerle yazılmıştır. Birleşik ya da ayrı yazılan eklerde de uyulan bir kural olmasına rağmen istisnalar fazladır.

Metinde genel itibariyle /d/ sesi ve /c/ sesiyle başlayan ekler sedalılık-sedasızlık uyumuna girmeden kullanılmaktadır. Ancak metinde bu kurallaşmış durumun yalnızca bir yazım geleneği olduğu düşünölmektedir.

Metnin bazı bölümleri şiirlerden oluşmaktadır. Bu manzum bölümlerde ve bazı dua bölümlerinde Arapça ve Farsça kelimeler aslındaki gibi yazılmıştır. Bunun yanında bu bölümlerde Eski Türkçe kelimeler de tespit edildi. Bu eskicil unsurlar, şiirin daha eski bir yazı dili oluşu ve edebi yazı dilinin tutuculuğuyla ilişkilendirildi:

հիւզիս “hüzün” (hüzün) (161.4), պնու “bus” (öpücük) (355.26), նասս “nasb” (dikme) (29.15); իմսի “imdi” (şimdi) (193.17), պիլիլ “birle” (ile) (347.3), երրաս “yırağ” (ırak) (101.21).

Metinde kimi kelimeler boşluk bırakılmadan birleşik bir şekilde yazılmış; satır sonuna gelen kimi kelimelerin ise son harfleri, hece bölmesi yapılmadan, satır hizasının yukarısına (303.10) yazılmıştır. Bu örnekler, eserin basımında kâğıttan kâr etmek amacıyla eski bir matbaa tekniğinin kullanıldığını göstermektedir.

Bazı harflerin ise ters basıldıkları (109.21, 205.23, 288.22) görülmektedir. Bazı kelimelerin de yazımında harflerin arasında boşluklar bırakıldığı [h էր “h er” (290.5)] görülmektedir.

İncelenen eserde iki farklı yazı geleneği kullanılmıştır. Metin italik harflerle yazılmıştır; ancak şiir bölümlerinde ve bazı alt başlıklarda farklı bir yazı stili vardır. Bu kısımların Tomas Terziyan’ın verdiği Ermeni alfabesine göre el yazısı harfleri ile yazılmış olduğu tespit edildi. (Terziyan, 1891: 7)⁴⁰

3.1. Bazı Eklerin Yazımı

3.1.1. Soru Eki

Soru eki istisnai bir örnek [օլնուրմու “olunurmu” (11.16)] dışında kelimelerden ayrı yazılmıştır ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemiştir. Ayrıca aldığı ekler de kendisinden ayrı yazılmıştır:

Եօլիւլէրէ մի կէօսթէրէճէքսիս “ölülere **mi** göstereceksin” (11.11), պիլիսիս մի “bilinir **mi**” (11.19), օլնր մը “olur **mi**” (261.18), թէքրարլանմայօր մը “tekrarlanmayor **mi**” (395.8), վար մը սըր “var **mi dir**” (364.18), սօյար մը քի “soyar **mi ki**” (396.21).

⁴⁰İncelen kaynak Osmanlı Devleti dönemine ait olduğu için eserin tarihi, Hicri takvime göre 1308’dir.

3.1.2. {-Ip} Zarf-Fiil Eki

Standartlaşmış bir yazı geleneği olmadığı görülen metinde {-ip} zarf-fiil eki, {-Xp}⁴¹ ve {(y)Xb} olmak üzere sekiz farklı şekilde yazılmıştır. Ekin /b/ sesi ile biten tonlu şekli ise daha çok tercih edilmiştir. Ayrıca bu farklı yazım, ekin eklendiği kelimenin tonlu-tonsuz durumuna göre şekillenmemektedir.

Osmanlı Türkçesi geleneğinde ekin yazımı و ({-Ub}) şeklindeydi ve Osmanlı'nın son zamanlarına kadar ek, yuvarlak ünlülü okunurdu (Öztoprak, 2011: 46). Metindeki u (b) ile yazılan örneklerin de Osmanlı yazı geleneğinde olduğu gibi u (b) harfi ile yazılıp /p/ okunduğu düşünülebilir:

oğşayı**ı** (364.22), olmayı**ı** (315.11), işitdirib” (287.14), doyurub” (69.2); olunub” (302.17), görünub” (297.6), dönüb” (175.10).

Ek düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmesine rağmen bir örnekte Osmanlı Türkçesindeki gibi و ({-Ub}) yazılmıştır: edub” (217.13).

3.1.3. Vasıta Eki

Metinde ile edatının ekleşmiş hali olan vasıta eki yerine genellikle ile edatının kullanımı tercih edilmiştir. Metnin tamamında ile edatı yalnızca ı(e) ünlüsü ile yazılmıştır. Vasıta ekinin kullanıldığı örneklerde ise günümüzün yazım kurallarına paralel örnekler görüldü:

mürvetin ile” (37.5), iman ile” (77.17), tevazu ile” (285.9); kanıyla” (265.18), ikisiyle” (316.6), anınla” (onunla) (279.18)

⁴¹Ekin {-r⁴p} şekilleri günümüz Türkiye Türkçesinde de görüldüğü için metinden örnek verilmedi.

Ancak birkaç örnekte ile edatının ekleşme sürecini tamamlayamadığı görülmektedir: թէնիլէ “tenile” (265.18), փաքլըղըլա “paklıgıla” (273.21).

3.1.4. İyelik Eki

Metinde iyelik ekinin hem çağdaş Türkiye Türkçesindeki gibi hem de Osmanlı Türkçesi geleneğindeki gibi yazıldığı görülmektedir. 1, 2 ve 3. teklik şahıslarda iyelik ekinin günümüzdeki gibi dudak uyumuna girdiği örnekler tespit edildi:

րուհումու “ruhumu” (123.14), կէօզիւմ “gözüm” (71.16), մահճուբլուղումու “mahcupluğunu” (269.20), սէնին խաչըն “senin haçın” (227.6), գափուսումուն “kapusunun” (260.1), Ալլահըն գուզումուն “Allahın kuzusunun” (290.22).

Osmanlı Türkçesi geleneğinin izlerini taşıyan metinde 3. teklik şahıs iyelik ekinin dudak uyumuna girmemiş, düz ünlülü çekimleri tespit edildi. Osmanlı Türkçesinde bu ek {+sI} (سى) veya {+I} (ى) yazılır fakat okunurken uyuma girer (Öztoprak, 2011: 50). 3. teklik şahıs iyelik ekinin yanında 1. ve 2. teklik şahıs iyeliklerinde de düz ünlülü örnekler görüldü:

սէրունիմսէ “derunimde” (21.5), կիւնիմսէ “günimde” (61.10); նուրընլա “nurınla” (99.8), թապուրընլա “tabutınla” (270.18); սալթանաթ քիրսիւսիմսէ “saltanat kürsüsünde” (221.6), Յիսուսըն գուհուրիմսէ “Yisusın zuhurine” (306.17).

3.1.5. İlgi Hali Eki

Metinde ilgi hali ekinin genel itibariyle Çağdaş Türkiye Türkçesindeki gibi kullanıldığı görüldü. Bir örnekte ise ilgi hali eki, diğer eklerin yazımında da görüldüğü gibi, düzlük yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır: խորհուրդըն միւսիրի “horthurtın müdiri” (dini törenin müdürü) (295.11).

Birkaç örnekte ise ilgi hali ekinin yazılmadan ilgi anlamının sağlandığı tespit edildi:

սաղ էլին կեօլկէսին “sağ elinØ gölgesi” (97.21), սէնին մուգատտէս էրիյէթլէրին աշգը “senin mukaddes eziyetlerinØ aşkı” (201.12), պուղալար վէ էրքէճլէր գաւը “buğalar ve erkeklerØ kanı” (260.20).

3.1.6. Ø Belirtme Hâl Eki (Ø Accusative)

Osmanlı Türkçesinde görülen sıfır belirtme hal eki metinde iyelik eki almış birçok örnekte görülmektedir. Çağdaş Türkiye Türkçesinde görülmeyen bu özelliğe metinde sıkça rastlanmıştır:

չուգուրուն գազրպ “çukurumØ kazıb” (155.2), գաւըմ իչտիլէր “kanımØ içdiler” (159.21), նուրուն վէր պանա “nurunØ ver bana” (29.6), կեօնտէր սաղ էլին կեօլկէսին “gönder sağ elin(in) gölgesinØ” (97.21), Կեռնտէր մէլէքլէր օրտուսուն “gönder melekler ordusunØ” (95.7), օյանըգ սագլա ճանըմըգ “oyanık sakla canımızØ” (95.18).

3.1.7. Sedalılık-Sedasızlık Benzeşmesine Girmeyen Ekler

Metinde özellikle /d/ ve /c/ sesleriyle başlayan ekler, sedasız ünsüzle biten kelimeye eklendiklerinde sedasızlaşmayarak ünsüz benzeşmesine girmemişlerdir. Bu durumun Osmanlı Türkçesindeki gibi eklerin yazımıyla ilgili kalıplaşmış bir yazım geleneği olduğu tespit edildi.

Bulunma ve ayrılma hal ekleri, metinde tüm örneklerde ünsüz benzeşmesine girmeden {+dA} ve {+dAn} şekillerinde yazılmıştır:

պիրիքստ “birlikde” (81.11), խուսուստա “hususda” (105.2), սաաթսա “saatda” (49.3); թարաֆսան “tarafdan” (7.16), կինահսան “günahdan” (125.16), էիքստէն “yüksekden” (13.5).

Tüm görülen geçmiş zaman ekleri de metinde ünsüz benzeşmesine girmeden –dİ şeklinde yazılmıştır:

չէքսին “çekdin” (389.24), իշիթսի “işitdi” (7.13), եազլաշտը “yaklaşdı” (9.13), էթսիս “etdim” (11.20), թաթսըլար “tatdılar” (197.7), տաթսըս “datdım” (159.8).

Sedasız şekli bulunmayan “d” harfi ile yazılan diğer ekler de metinde görülmektedir:

էլիքսար “eylikdar” (295.21), սընըֆսաշ “sınıfdaş” (219.8), սաշտըղընա “saçdığına” (308.18), էթսիյի “etdiyi” (356.6), պիլէշտիլէրէք “birleşdirerek” (331.2), ուզազլաշտըրսըն “uzaklaşdırdım” (13.13).

Metinde “c” harfi ile yazılan eklerin de ünsüz uyumuna genel itibariyle girmediği tespit edildi:

պէքճի “bekci” (79.8), շէֆաաթճըմըզ “şefaatecımız” (103.4), հաֆիֆճէ “hafifce” (364.13), աչըզճա “açıkca” (177.18), էթսիքճէ “etdikce” (390.8).

3.2. Ayrı Yazılan Ekler

Metinde çekim ekleri genel itibariyle birleşik yazılmıştır; ancak birkaç ek Türkiye Türkçesinde kelimeye birleşik yazılıyor olmasına rağmen metinde ayrı yazılmıştır.

3.2.1. Üçüncü Teklik Şahıs Bildirme Eki ({-dır}, {-dur}):

3. teklik şahıs bildirme eki birkaç istisna [իֆաստէտիր “ifadedir” (147.14), սէնինտիր “senindir” (171.18), սէյիլտիրլէր “deyildirler” (260.10)] dışında kelimedən ayrı yazılmıştır. Tonsuz seslerle biten bir kelimeye geldiğinde /d/ sesinde tonsuzlaşma hiçbir örnekte görülmemektedir. Bu yönüyle bildirme eki de kalıplaşmış yazımı olan eklerdendir:

մահասուս տուր “mahsus **dur**”(9.3), մէճրուհ տուր “mecruh **dur**” (161.18), հազիզաթ տըր “hakikat **dur**” (183.20), տէլալէթ տիր “delalet **dir**” (280.14), տէմէթ տիր “demek **dir**” (311.8), տօղմուշ տուր “doğmuş **dur**” (334.9).

3. teklik şahıs bildirme ekine gelen çokluk eki ise metindeki tüm örneklerde eke birleşik yazılmıştır:

օնուլմազ տըրլար “onulmaz **durlar**” (145.6), օլունմուշ տուրլար “olunmuş **durlar**” (266.24), պրագմըշ տըրլար “brakmış **durlar**” (328.16), էթմիշ տիրլէր “etmiş **dirler**” (337.13), էլշի տիրլէր “elçi **dirler**” (341.2), պիր տիրլէր “bir **dirler**” (352.12).

3. teklik şahıs bildirme eki 18. yüzyıldan itibaren dudak uyumuna girmiştir (Gökçe, 2009: 997). Metinde de dudak uyumuna girmiş örnekleri mevcutken yuvarlak ünlülü kelimelere geldiğinde ekin dar ünlülü şekli tercih edilmiştir⁴²:

իւսթիւն տիր “üstün **dir**” (314.5), էօլմիշ տիր “ölmüş **dir**” (373.5), նանքէօրլիւք տիր “nankörlük **dir**” (394.19); տօլմուշ տըր “dolmuş **dur**” (69.17), ըրլի տըր “ruh **dur**” (261.10), մէքրուհ տըր “mekruh **dur**” (261.9).

⁴²İsim cümlelerinde, şimdiki zaman 3. teklik şahıs bildirme eki -DI⁴r (<tur-ur) henüz ekleşme aşamasını tamamlamadığından ayrı yazılmaktadır. Bu ek Özbek ve Kazak Türkçeleri gibi bazı lehçelerde fiil cümlelerinde zaman ekinin üzerine gelerek +DI şeklinde 3. teklik şahısı bildirir. Geçmiş zamanın hikâyesi değildir. Kırgız Türkçesinde ise +t şeklindedir (-DI⁴r <tur-ur> -DI ~ t). Nevşehir ve Konya'nın bazı yörelerinde ize zamir n'si ile (-DIⁿ) şeklinde daha arkaik bir şekil olarak da görülür (Pekacar 2011: 225).

3.2.2. Şahıs Ekleri

Eklerin yazımıyla ilgili kesin kurallardan bahsedilemeyen metinde 1. teklik şahıs eki եօրդունու ում “yorgun um” (13.5) ve պիրիսի իմ “birisi im” (301.8) örnekleri dışında kelimeye birleşik yazılmıştır. Bunun yazım yanlışı olarak değerlendirilebileceği gibi çekim eklerinin kelimelerden ayrı yazılma eğiliminin bir neticesi olarak değerlendirmek de mümkündür.

2. teklik şahıs eki, bildirme eki kadar istikrarlı bir şekilde ayrı yazılmamıştır. Hatta bazı paragraflarda hem kelimedenden ayrı hem de kelimeye birleşik yazılmış şekiller beraber görülmektedir. Bununla birlikte metinde daha çok kelimedenden ayrı yazılmış örnekler tespit edildi. Ayrıca bu imlada 2. teklik şahıs zamirinin ekleşme sürecini (+sIn <sIn <sen) de görmekteyiz:

Եարտըմճըմ **սըն** “yardımcım **sin**” (7.9), հայաթըմըմ **սըն** “hayatımız **sin**” (57.2), ազիզ **սին** “aziz **sin**” (45.4), իմիսիմ **սին** “ümidim **sin**” (67.4), միւհթէշեմ **սին** “mühteşem **sin**” (219.14), մէվճուս **սուն** “mevcud **sun**” (107.11).

Bir örnekte ise 2. çokluk şahıs ekinin ayrı yazıldığı tespit edilmiştir: պիր **սինիզ** “bir **siniz**” (352.18).

3.2.3. /de Bağlacı

Metinde “de” (<dahi <dahı <tak-ı) bağlacı günümüz yazım kurallarına uygun şekilde yazılmakla birlikte bağlacın birleşik yazıldığı örnekler de görülmektedir. Ancak bağlacın kelimedenden ayrı yazımı metinde daha çok tercih edilmiştir:

կերէք**սու՛** “gerek**de**” (gerek de) (394.3), պէն**սու՛** “ben**de**” (ben de) (25.10), պիզ**սու՛** “biz**de**” (biz de) (101.19), պաւս**սու՛** “bana**da**” (bana da) (129.10).

3.2.4. Şart Eki

Metinde şart ekinin kullanımı yaygın değildir, yalnızca էտէր սէ “eder se” (17.7) örneğinde ekin kelimedenden ayrı yazımı tespit edildi. Ekleşme sürecinin gözlemlendiği metinde daha çok ise edatı kullanılmıştır ve şart eki alan kelimedenden sonra gelen ekler daima ayrı yazılmıştır:

իսթէսէ իսիսն “istese idin” (153.1), սէրսէ քի “derse ki” (336.13), էթսէ սաիսի “etse daği” (352.3).

3.2.5. /ki Bağlacı

Metinde /ki bağlacı günümüz imlasında olduğu gibi kelimedenden ayrı yazılmış ve ilgi zamiri olan –ki ekinden ayrılmıştır. Yalnızca նասւրլքի “nasılki” (265.11) örneğinde birleşik yazım tespit edilmiştir. Bu durum da yine metnin yazım yanlışları arasında değerlendirilir.

3.3.Yardımcı Eylemle Yapılan Birleşik Eylemlerin Yazımı

Günümüzde ses olaylarına da maruz kalarak birleşik yazılan yardımcı eylemli kelimelerin metinde ses olaylarına uğramadan ayrı yazıldıkları görülmektedir. Ancak bir sayfada (113.13) defet- eylemi տէֆ էտէն “def eden” şeklinde ayrı yazılırken sonraki satırda տէֆէլլէ “defeyle” şekliyle görülmektedir:

սվֆ էթ “avf et” (31.9), սիսիս էտէն “bahş eden” (35.14), գայսն էլլէ “kayd eyle” (117.20), մահվ էլլէ “mahv eyle” (23.10), մահվ օլնլր “mahv olur” (17.15), սսսս օլնլնլր “add olunur” (340.7).

3.4. Bazı Birleşik Kelimelerin Yazımı

Günümüz Türkçesinde birleşik kelime haline gelmiş bazı kelime grupları metinde ayrı yazılmıştır. Eklerin de ayrı yazımının benimsendiği metinde kelimelerin de birleşik yazımı çoğunlukla tercih edilmemiştir:

զէյթին եաղը “zeytin yağı” (259.17), ալսագ գապը “ayak kabı” (267.24), հէր հաւնըր “her hangi” (313.4), հալ պու քի “hal bu ki” (322.1), պու կիւն “bu gün” (330.4), վէ եա “ve ya” (336.16).

3.5. “Allah” Adıyla Yazılan Kelimeler

Metinde, “Allah” kelimesi diğer özel adların yazımında da olduğu gibi büyük harfle başlamıştır; ancak ալլահաւնի “allahani” (338.23) kelimesi çoğunlukla ve ալլահփէրէսթ “allahperest” (319.9) kelimesi tamamen küçük harfle başlamıştır. Buradan hareketle kelimenin yapım eki alması durumunda özel isim sayılmadığı çıkarımında bulunulabilir; ancak Ալլահլըզ “Allahlık” (113.12) kelimesinin büyük harfle başlaması bu genellemeyi engeller. Bu durum da metinde imla birliğinin olmadığını gösteren başka bir husustur.

3.6. Dini İsim ve Terimlerin Yazımı

Allah, Hz. İsa, Hz. Meryem adları yerine kullanılan tüm zamir, adlaşmış sıfat ve isimler ile dini terminolojide geçen kelimeler cümle içinde ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmıştır. Bu durum Kur’an-ı Kerim’de de görülmektedir. Tanrı’dan bahsolunan kısımlarda imla kurallarının dışına çıkılarak “O’na” gibi yazımlarla karşılaşılmaktadır⁴³:

Metinde Hz. İsa için genellikle Քրիստնու “Krisdos” kelimesi tercih edilmiştir. Ancak teslis⁴⁴ inancına göre Allah’ın oğlu olan Hz. İsa bu yönüyle ve diğer özellikleri ile de metinde farklı kelimelerle isimlendirilmiştir:

⁴³ Meryem Suresi, 36. ayet.

⁴⁴ Teslis inancı baba, oğul ve kutsal ruh üçlemesinden oluşur. Baba, Allah; oğul, Rab İsa ve kutsal ruh ise Allah’ın mukaddes ruhunu temsil eder (Aydın, 1982: 144-146). Metinde ise bu inanç şu dizelerle anlatılmaktadır: Üç zat ve bir Rabbaniyet/ Bir kuvvetde Uluhiyet (177.10-11).

Ալլահին **Գուգուսը** “Allahın **Kuzusu**” (260.14), պիրիճիք **Օղլունուն** “biricik **Oğlunun**” (300.5), Սալահ **Կինեշինի** “**Salah Güneşini**” (191.10), Մելիյիմ **“Meliyim”** (31.7), մուգաստեպլերին **Սուգաստեպի** “mukaddeslerin **Mukaddesi**” (203.7), [հիչ պիր երե սըղմազ օլան] **Զաթ** “[hiçbir yere sığmaz olan] **Zat**” (205.21).

Teslis inancını temsil eden kelimeler de metinde ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmıştır:

Փետեր, **Էվլաստա վե Ազիզ Բուհա** “**Peder, Evlada ve Aziz Ruha**” (175.18), **Իւչ Զաթ** վե պիր **Բապպանիյեր** “**Üç Zat ve bir Rabbaniyet**” (177.10), **Բուհուլլահ** “**Ruhullah**” (31.3), **Ազիզ Օղլու** “**Aziz Oğul**” (43.17), **Բուհը Ազիզե** “**Ruhü Azize**” (380.21).

Metinde, Hıristiyanlık inancına göre kutsal olan kişilerin yerine kullanılan zamirler de büyük harfle başlayarak yazılmıştır:

Օնա “**Ona**” (Hz. İsa) (380.21), **Սէն** “**Sen**” (Kutsal Ruh) (380.21), **Անն** “**Anın**” (Hz. İsa) (368.4).

Ayrıca dini terimler, dini terimlerin yerine kullanılan kelimeler, Hristiyanlık inancında önemli görülen kişiler için kullanılan kelimeler de özel isim kabul edilmiş ve ilk harfleri büyük yazılmıştır:

Փեշքեշ “**Peşkeş**” (Allah’a sunulan armağan) (345.15), **Խաչ** “**Haç**” (203.4), **Գիրք** “**Kirk**” (kitap, İncil) (321.1), Երանելի **Հայրապետեր** “**Yeraneli Hayrabadler**”

“mübarek patrikler”⁴⁵ (265.4), ԵԷվմի Կիրակի “Yevmi Giragi”⁴⁶ (pazar günü) (177.14), ԹԷն ու Գաւ “Ten u Kan” (Hz. İsa’nın teni ve kanı) (371.18).

3.7. Satır Sonu Hece Bölünmesi

Ermenicede satır sonuna sığmadığı için bölünmesi gereken kelimenin ilk hecesi ünsüz bir ses ise söylenirken duyulan ancak yazılmayan /r/ (/r/) sesi ortaya çıkar (Kortosyan, 2007: 15). Metinde de yalnızca Ermenice kelimelerin satır sonunda bölünmesi gerektiği örneklerde bu kuralın uygulandığı görülmektedir:

Քրիստնու “Krisdos” (Mesih) > Քր-րիստնու “Kı-risdos” (43.16), Հրովմ “Hrovim” (İncil’deki Romalılar bölümü) > Հր-րովմ “Hı-rovm” (280.20), իսաչակնքել “haçagnkel” (haç işareti) > իսաչակըն-քել “haçagin-kel” (346.14), սրբրութիւն “srputün” (mabet, tapınak) > սրբ-րութիւն “sır-putün” (381.3).

3.8. Farsça Tamlamaların Yazımı

Metinde geçen Farsça tamlamalardaki izafet kesresi (-i ve -ı), yaşayan Türkiye Türkçesinde olduğu gibi önündeki kelimeye birleşik yazılmıştır:

Շէմսի սալահ “Şemsi salah” (29.5), ԵԷվմի Կիրակի “Yevmi Giragi” (Pazar günü) (177.14), իսմի ազիզ “ismi aziz” (165.13), թարզը իֆատէ “tarzı ifade” (147.14), մանայր հազիզի “manayı hakiki” (266.20), հուզուրու իլահի “huzuru ilahi” (288.20).

⁴⁵ Metinde mübarek ve hayrabad kelimelerinin diğer örneklerde ilk harfi küçük yazılmıştır. Ancak verilen örnekte Sahag, Mesrovb, Naregatsi ve Vosgeperan (265.5) isimli Ermeniler için önemli dini kişiler kastedilmektedir.

⁴⁶ Çalışmaya konu olan İnciler adlı dua kitabında belirtildiğine göre Pazar günü Hristiyanlığın ibadet günüdür. Bu gün kutsal bir gün sayıldığı için kelimeler büyük harflerle başlamıştır.

Metinde izafet kesresi yuvarlak ünlülü kelimelere geldiğinde hիւսնիւ քելաւ “hüsni kelam” (23.15) örneğinde olduğu gibi düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir. Ancak ekin bazı örneklerde uyuma girmediği de tespit edildi:

նուրը սապահ “nuri sabah” (29.4), Մելվուտը Եեզան “Mevludı Yezdan” (31.23), սեյի իսթիմալ “suyi istimal” (141.5), հիւսնի րիզաւ “hüsni rizam” (143.21), հուզուրը րապանի “huzuri rabbani” (341.6), ուսուլը թազուիմ “usuli taksim” (257.18).

3.9. Arapça Tamlamaların Yazımı

Metindeki tamlamalar çoğunlukla Farsça terkip kurallarına göre yapılmış tamlamalardır. Sayısı az olan Arapça terkiplerde sistemli bir imla geleneği yoktur. Kelimelerin ve harfitarifin (ⵍ) ayrı ve birleşik yazıldığı örneklerle birlikte harfitarifin (ⵍ) ilk kelimeye birleşik, ikinci kelimedenden ayrı yazıldığı örnekler de tespit edildi:

Էպետիւէպետ “ebedülebed” (45.13), Էպետիւսապատ “ebedülabad” (229.5), Րուհ իւ Գուսու “Ruh ül Kuds” (354.19), ազիմիւշşան “azimüşşan” (şanı büyük olan) (379.7), իսալիկիւլ ալեմիյն “ḥalikül alemiyn” (233.3).

3.10. Arapça ve Farsça Kelimelerin Yazımı

Arapça ve Farsça kelimelerin bol olduğu metinde, kelimeler dilimize yerleşmiş şekillerinden ziyade daha çok kendi dillerindeki özgün hallerine uygun yazılmıştır:

թէճրիպէյէ “tecribeye” (5.12), քեաշքի “kâşki” (keşke) (330.4), կիրսուք “girdek” (gerdek) (346.4), զէնճիր “zencir” (105.11), րիշվեթ “rişvet” (287.23), զէյթուն “zeytun” (227.21).

Türkçede olmayan ğ (gayın) ve ç (hı) sesleri de metinde Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında gösterilmiştir:

ղայէթ “ğayet” (69.14), պաղչէ “bağçe” (203.21), ղոնչէ “ğonçe” (327.10); իւլլաւ իւլլաւ “helas” <halâs (25.15), եախօւոս “yahod”⁴⁷ (11.12), իսսաթէ “haste” (286.20).

İki ünsüzün art arda geldiği Arapça ve Farsça kelimeler Türkçeye bu iki ünsüz arasına bir ünlü alarak geçmiştir. Ancak metinde bu kelimelerde de özgün yazım görülmektedir:

իսայրլա “hayrla” (15.6), սասպրլը “sabrılı” (167.5), զիքք “zikr” (35.1), իզն “izn” (324.4), հիւզն “hüzn” (161.4), ֆիքքլէրսէն “fikrlerden” (157.4).

Arapça ve Farsçadaki şeddeli kelimeler Türkiye Türkçesinde tek ünsüzle kullanılmaktadır. Ancak metinde bu kelimeler özgün halleriyle yazılmıştır:

հազզ “hakk” (261.15), հիւրր “hürr” (352.16), քէրրէ “kerre” (229.2), աւււսա “amma” (63.14), Րասպպ “Rabb” (7.8), ըէսսս “redd” (9.20).

İçinde /d/ bulunan Arapça ve Farsça kelimeler, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi /d/> /t/ değişimine uğramayarak özgün şekilleri ile yazılmışlardır:

թէհսիսլի “tehdidli” (165.21), թէւճիս “temcid” (11.13), միւսհիշ “müdhiş” (187.11), մէրս “merd” (51.6), իսշնուսլուղուլա “hoşnudluğula” (109.10), սսարչին “darçin” (tarçın) (306.10).

3.11. Eskiçil Şekiller

⁴⁷ Türkçeden Ermeniceye geçmiş dört binin üzerinde kelimedenden biri olan yahod kelimesi (Öztürk, 2011) Ermenicede de bu şekliyle yazılmaktadır.

3.11.1. Eskicil Şekillerini Koruyan Kelimeler

Metinde Arapça ve Farsça kelime sayısının çok olmasının yanında Türkçe kelimelerin eski şekilleri de azımsanmayacak kadar fazladır. Bu kelimelerin çoğu Osmanlı dönemine dayanmakla birlikte, Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösteren kelimeler de vardır. Bu eskicil kelimelerin dönemleri belirlenirken kelimeler önce Şemsettin Sami'nin 1998 yılında basılan *Kâmûs-ı Türkî*, Ferit Devellioğlu'nun (2005) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, ve TDK'nin Tarama Sözlüğü adlı kaynaklarından tarandı. Bu kaynaklarda bulunamayan kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinden geldiği düşünülerek bu kelimeler, Gürer Gülsevin ve Erdoğan Boz'a ait (2013) *Eski Anadolu Türkçesi* ile Tuncer Gülensoy'un (2011) *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* kaynaklarından tarandı. Osmanlı Türkçesinde yer alan kelimelerin eskicil şekiller içinde ağırlıklı olduğu görüldü:

իւճնու “incu” (inci) (<incü) (328.8), փունար “punar”⁴⁸ (pınar) (<bıñar /buñar) (47.11), կիճէլէյիւ “giceleyin” (gece) (<gice) (23.13), եայգանարն “yaykansın” (yıka-) (<yayka-) (35.19), իմսի “imdi” (şimdi) (<imdi) (193.17), պիրլէ “birle” (ile) (<imdi) (347.3).

Osmanlı Türkçesi metinlerinde kullanılan bağlama edatları⁴⁹ metinde de sıkça kullanılmıştır:

իչիւն “içün” (41.20), չիւն “çün” (155.12), ալէլհուսուս “alelhusus” (258.10), մասսա “mada” (259.10), էկէրչի “egerçi” (87.14), ֆիլհազիզա “filhakika” (394.11).

Osmanlı Türkçesi metinlerinde görülen, eklerle oluşturulan bazı birleşik zarf-fiil eklerinin de metinde sıkça kullanıldığı görüldü. :

⁴⁸Bu kelime, Türk Dil Kurumu'nun Tarama Sözlüğü'nde 14.-17. yüzyıllar arasındaki metinlerde görülmektedir.

⁴⁹(Öztoprak , Ahışalı , 2011: 35).

{-dI⁴kda}

կելիստիքստ “gelindikde” (342.15), տեվրիլտիքստ “devrildikde” (157.13), սունուլտուգտսս “sunuldukda” (395.9)

{-mAzdAn}

թերք էթմեգտնն էվվել “terk etmezden evvel” (127.1), վերիլմեգտնն էվվել “verilmezden evvel” (257.10), կելմեգտնն էվվել “geymezden evvel” (269.14), օգուլմագտսսն այրըլըրսս “okumazdan ayrılırsa” (394.16), սելլամլաշմագտսսն “selamlaşmazdan” (355.4).

Osmanlı Türkçesinde kullanılmadığı taranan kaynaklardan anlaşılan kelimelerin Eski Anadolu Türkçesi söz varlığında yer aldığı tespit edildi:

“buğalar” (<buğa) (260.20), չըգիլմըշ “çızılmış”(<çız-) (280. 17), Եըրսաղ “yırağ” (<yırag) (101.21), ետօրիլեճելիս “yörüyeceğim⁵⁰” (yürü-) (<yörü) (61.22), այրու “ayru” (<ayru) (327.7).

Eski Anadolu Türkçesinin ses bilgisi açısından en dikkat çeken özelliklerinden biri ünlülerin genellikle yuvarlaklaşma eğilimidir. Aynı durum, eklerin ünlülerinde de görülmektedir (Timurtaş, 1976: 332). Metinde de Eski Anadolu Türkçesindeki ünlülerin yuvarlaklaşması birçok kelimedede görülmektedir:

օսանտը “osandı” (21.5?), օյանըգ “oyanık” (95.18), օղրատը “oğradı” (159.17), տօտագ “dodak” 151.21), օղշայըլ “oğşayıb (364.22), սելվկիլի “sevgülü” (115.1).

⁵⁰ Gülensoy (2011), yürü- kelimesinin Orta Türkçe dönemindeki yorı-, yür-, yorış-, yorit-, yort- gibi şekillerini vermiştir. Ancak kelimenin yürü- şeklinin Orta Türkçe döneminde kullanıldığı XIV.- XV. *Yüzyıllar Türk Dili* (2011: 32) adlı kaynakta yer almaktadır.

3.11.2. Üçüncü Teklik Şahıs Zamiri

3. teklik şahıs zamiri metinde çoğunlukla günümüzdeki gibi görülmektedir. Ancak Eski Türkçe döneminden itibaren Osmanlı Türkçesinde de görülen an şeklinin de metinde örneklerine rastlanmıştır (Akalın, 2007: 101). Eskicil özelliklerle çağdaş Türkçenin iç içe olduğu metinde o zamirinin aynı sayfada (165) hem *անլարըն* “onların” hem de *անլերին* “anlerin” şekilleriyle bir arada yazılması ilgi çekicidir:

անըն “anın” (91.3), *անտէն* “anden” (189.8), *անը* “anı” (197.5), *անընլա* “anınla” (201.25), *անլարը* “anları” (267.6), *անլերտէքի* “anlerdeki” (277.5).

3.12. Hal Eklerinin Birden Fazla İşlev Üstlenmesi

Eski Anadolu Türkçesinde hal eklerinin birden çok işlev üstlendiği örnekler görülmektedir (Gülsevin, 2013: 50-61). Metinde de Eski Anadolu Türkçesi döneminde var olan bu arkaik özelliğin örneklerine rastlanmaktadır:

3.12.1. Yönelme Halinin Belirtme Hali Yerine Kullanılışı:

Metinde yönelme eki alıp belirtme halinde kullanılan örneklere, birbirleri yerine kullanılan diğer hal ekleri örneklerine kıyasla çok fazla rastlanmaktadır:

պանսա *ավֆ* *էլէ* “bana avf eyle” (169.19), *սանսա* *չաղըրըրըր* “sana çağırırız” (181.17), *պիզէ* *իշիթ* “bize işit” (288.17), *քիւֆր* *էտէնլերէ* *ավֆ* *էթսի* “küfr edenlere avf etdi” (298.18), *պիրպիրինիզէ* *ավֆ* *էտըն* “birbirinize avf edin” (350.18)”, *քիլիսալարըմըգա*, *այիլէրիմիզէ* *վէ* *կենճլերիմիզէ* *թեհտիս* *էլէլէն* *իսարապիյէթէ* “kilisalarımıza, ayilelerimize ve genclerimize tehdid eyleyen harabiyet” (355.12).

3.12.2. Bulunma Halinin Yönelme Hali Yerine Kullanılışı

Metinde yönelme halinin bulunma hal ekiyle karşılandığı örnekler de görülmektedir:

չատրրլարսա կիրմէք “çadırlarda girmek” (249.13), խանէսինսէ տօնտիւյիւնսէ “hanesinde döndüdüyünde” (267.20), Փէտէրին սաղընսա օթուրսու “Pederin sağında oturdu” (335.8), խորհուրդսա եազլաշմասըն “horhurtda yaklaşmasın” (konseye yaklaşmasın) (340.17).

3.12.3. Belirtme Halinin Yönelme Hali Yerine Kullanılışı

Metinde bir örnekte belirtme halinin yönelme hali yerine kullanıldığı tespit edildi:

Պատարագըն իքինճի գրսմընը պաշլանըր “Badarakın ikinci kısmını başlanır” (340.2).

3.13. Yazım Hataları

Metinde yazım yanlışları ve imla hataları oldukça fazladır. Bu yanlış yazımların yalnızca matbaa hatası olduklarını Harudyun Özçelik belirtmektedir. Metnin Türk-Latin alfabesine aktarımında yanlış yazılan kelimeler doğru şekilleri ile yazılıp kelimelerin yanlarına yay ayrıç içinde metinde yazıldıkları şekil verilmiştir.

Metinde kelimelerin yanlış harflerle yazıldığı birçok örnek görülmektedir. Genellikle birbirine şekil itibariyle benzeyen harfler yanlış yazılmıştır. Özellikle “u” (/a/) ve “տ” (/d/) ile “q” (/k/) ve “q” (/z/) harfleri birbiriyle karıştırılmıştır. Yazım yanlışları çoğu arka arkaya gelen bazı sayfalarda toplanmıştır. Aynı sayfada üç ya da dört yazım yanlışının görüldüğü metinde, özellikle 225-239 sayfa aralığında, yazım yanlışları sayısı çoktur:

քէֆսրէթ “kefdket” (kefaret) (225.7), աօղուրսուն “aօğurdun” (doğurdun) (229.2), սլէլուիա “dleluia” (aleluia) (229.8), զըլսամ “zıyam” (kıyam) (235.19),

կլւմիսիսիսի “gelmesini” (gelmesini) (237.17), ափսազառ “apaksız” (apansız) (237.19).

3.14. Varyantlı Yazılan Kelimeler

Oturmuş bir yazı geleneğinin izlerini taşımayan metinde birçok kelime farklı şekillerde yazılmıştır. Türkçenin Arap harfleri ile yazılmış olduğu Osmanlı Türkçesi metinlerinde standartlaşmış yazımı olmayan, bazı metinlerde kef bazısında kaf ile yazılan birçok kelime vardır. İncelenen metinde de aynı durum görülmektedir. Bazı kelimelerin iki, bazılarının ise üç ya da daha fazla farklı yazım şekli görülmektedir. Aşağıdaki listede kelimenin en çok kullanılmış yazım şekli önce, daha az rastlanan şekilleri ise sonra verilmektedir:

af: ավֆ “avf” (165.18), աֆվ “afv” (388.22), աֆ “af” (382.22).

dilek: տիլէք “dilek” (9.10), տիլէք “dilek” (378.21), տիլիզ “dilik” (314.19).

dua: տուա “dua” (268.5), տիւա “düa” (211.2).

dudak: տուաազ “dudak” (316.19), տուաազ “dodak” (317.17).

düşünce: տիւշիւնկէ “düşünge” (87.17), տիւշիւնկէ “düşünge” (93.14).

et- : իտէյիս “ideyim” (145. 3), էտէյիս “edeyim” (273.23).

eyil-: էյիլիս “eyilib” (380.14), իյիլիս “iyilib” (380.10).

eyle-: էյլէտի “eyledi” (251.6), էյլէտիս “eyledin” (149.19).

fikir: ֆիքր “fikir” (335.2), ֆիքիր “fikir” (396.10).

gece: կիճէ “gice” (41.14), կէճէ “gece” (23.12).

gerek: կէրէք “gerek” (303.11), կէրէք “gerek” (145.23), կէրէք “gerek” (315.10).

giy- : կէյտիսիսիշ “geydirmiş” (207.10), կիյիսիսի “giyindir” (266.11).

hizmet : իստսմէթ “hidmet” (324.9), իստսմէթ “hizmet” (75.16).

huzurunda: հուզուրնուսա “huzurında” (9.7), հուզուրնուսա “huzurunda” (61.16).

için: իչուն “içun” (147.9), իչիւն “içün” (173.14), չիւն “çün” (155.12).

ilelebed: իլէլէպէտ “ilelebed”(59.12), էլէլէպէտ “elelebed” (55.18), իլէլէպէտ “ilelebed” (301.20), իլէլէպէտ “ilelebed” (339.18), իլէլէպէտ “ilelebed” (388.13).

in-: էնսին “endin” (179.7), ինէնլէր “inenler” (9.14).

iste-: իսթէյէրէք “isteyerek” (119.1), իսթէյէրէք “isteyerek” (137.12).

karşı: գարշը “karşı” (129.19), գարշը “karşu” (117.16).

kendi: քէնսի “kendi” (268.1), քէնսու “kendu” (349.20).

kilise: քիլիսա “kilisa” (361.11), քիլիսէ “kilise” (133.17).

koy- : զօսուլար “kodular” (11.2), զօեարազ “koyarak” (249.1).

kürsü: քիւրսի “kürsü” (221.7), քիւրսի “kürsi” (382.7).

mahal: մահէլ “mahel” (11.15), մահէլլ “mahell” (351.13).

meserret: մեսէրրէթ “meserret” (291.10), մեսէրրէթ “meserret” (233.8), մեսէրրէթ “meserret”(292.22), մեսէրրէթ “meserret”(306.21), մեսէրրէթ “meserret”(353.18), “մեսսէրրէթ” meserret (291.12).

mühim: մուհիմ “muhim” (375.3), մուհիմմ “muhimm” (350.5).

mühürle- : մէօհիւրլէմէք “möhürlemek” (313.8), մէօհրլէ “möhrlé” (389.26).

mürüvvetkâr: միւրիւվլէթթէար “mürüvvetkâr” (390.18), միւրէվլէթթէար “mürevvetkâr” (27.17).

müzayaka: միւզայազա “müzayka” (23.6), միւզայազա “müzayaka” (269.1).

numune: “nümune” (317.2), “nimune” (297.17).

Peder: Փէտէր “peder” (334.5), բէտէր “peder” (145.8).

Rab: Րապ “Rabb” (77.24), Րապ “Rab” (261.19).

rayiha: րայիհա “raiha”(363.15), րայիհա “rayiha” (305.6).

saat: սաաթ “saat” (338.16), սահաթ “sahat”(325.5).

sınıf: սընըֆ “sınıf” (272.20), սընֆ “sinf” (353.1).

sofra: սուֆրա “sufra” (397.22), սօֆրա “sofra” (365.23).

şakirt: շայիրս “şayird” (268.2), շակիրս “şagird” (366.9).

şimdi: շիմսի “şimdi”(388.10), իմսի “imdi”(197.22).

titre- : թիթրէ “titre” (165.17), տիթրէ “ditre” (347.23) , տիթրէ “ditre” (296.8).

tövbe: թէվպէ “tevbe” (125.21), թէվպէ “tevbe” (344.2), թէօվպէ “tövbe” (329.4).

ümit: իւմիտ “ümid” (81.14), իւմիւտ “ümid” (127.22).

üzere: իւզէրէ “üzere” (303.16), իւզրէ “üzre” (257.6).

vakit: վազթ “vakt” (65.18), վազրթ “vakıt” (355.6).

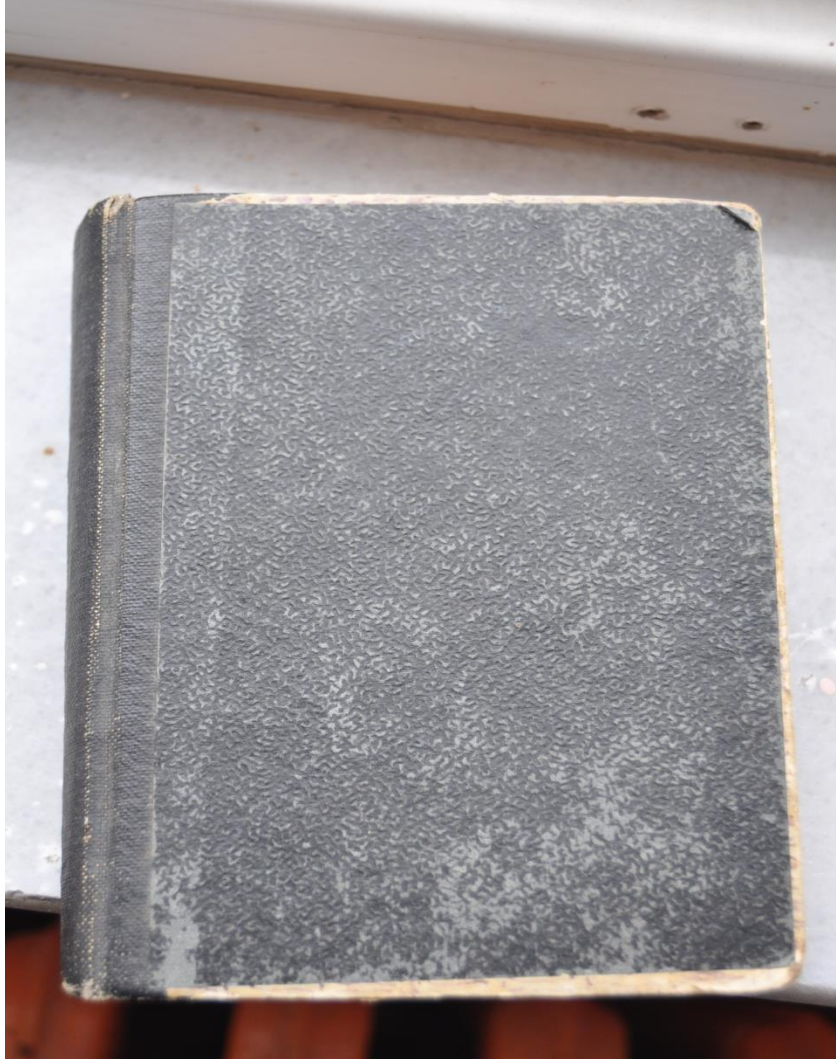
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“İNCİLER (KOHARNER)”İN TIPKIBASIMI, ERMENİ HARFLERİYLE YAZILMIŞ ŞEKLİ VE TÜRK LATİN ALFABESİNE AKTARIMI⁵¹

4.1. Tıpkıbasım

Resim 1: Dış Kapak

⁵¹ Ermeni harfleriyle yazılan kısım, metnin orijinalindeki noktalama işaretlerine ve noktalama işaretleri ile kelimeler arasında bırakılan boşluklara bağlı kalınarak yazıldı.

Resim 2: İ Kapak

ԳՈՅԱՐՆԵՐ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ

Ա. Շ խ ո ս ա ի ր ե ա ց

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՔԷՆՅ. ԹԻՄՈՒՐԵԱՆ

(Կեանքագիր)

Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱԳՐ. ՅԱԿՈՒՔ ԱՐՐՈՅԼՍԵԱՆ
ՐԷՇԻՏ ԷՃԷՆՏԻ ԽԱՅՑ, ԻՍՐԱՅԱԿԱՆ

1 9 5 0

Resim 3: Arka KApak

ԱՌԱՒՈՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

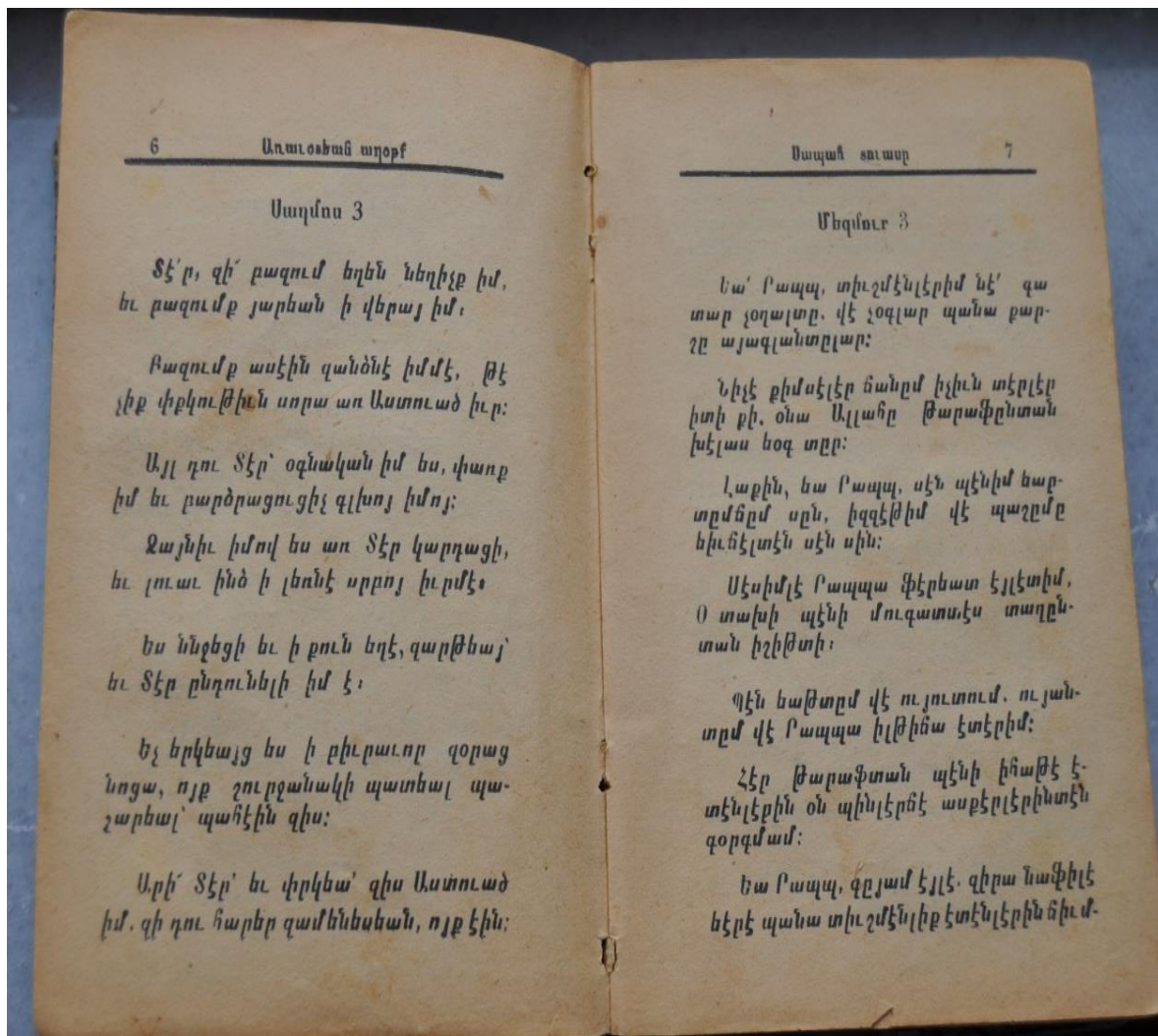
Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
Սրբոյ, ամեն

Հայր մեր որ յերկինս ես. սուրբ եղի-
ցի անուն քո: Եկեսցէ արքայութիւն քո.
եղիցին կամ քո որպէս յերկինս եւ յեր-
կրի: Ձեաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ
այսօր: Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որ-
պէս եւ մեք թողումք մերոց պարտա-
պանաց: Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փոր-
ձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ: Ձի
քո է արքայութիւն եւ զօրութիւն եւ
փառք յաւիտեանս, ամէն:

ՍԱՄԱՀ ՏՈՒԱՍԸ

Փեփերին, Էվլասրն վի ազիլ
Բուհուն իսմիհե, ամին:

Էյ սէմավաթտա օլան փէտէրիմիզ,
իսմին ազիզ օլսուն: Փատիշահլըղըն կէլ-
սին. իբատէթին սէմատա օլտուղու կի-
պի. եէր իւզէրինտէ տախի իճրա օլուն-
սուն: Հէր կիւնքի էքմէյիմիզի պու կիւն
տախի վէր պիզէ: Վէ պիզիմ պօրնլա-
րըմըզը պաղըշլա, նասըլ քի պիզ տէ պի
զէ պօրնլու օլանլարա պաղըշլարըզ: Վէ
պիզի թէնրիպէյէ սալմա, իլլա շէրտէն
խէլաս էյլէ: Ձիրա փատիշահլըզ, գուվ-
վէթ վէ սալթանաթ իլէլէպէտ սէնին
տիր. ամին:

Մարմնո 3

Տէ՛ր, զի՛ բազում եղեն նեղիչք իմ,
եւ բազումք յարեան ի վերայ իմ:

Բազումք ասէին զանձնէ իմմէ, թէ
չիք փրկութիւն սորա առ Աստուած իւր:

Այլ դու Տէ՛ր՝ օգնական իմ ես, փառք
իմ եւ բարձրացուցիչ գլխոյ իմոյ:

Ջայնիւ իմով ես առ Տէ՛ր կարդացի,
եւ լուաւ ինձ ի լեռնէ սրբոյ իւրմէ:

Ես ննջեցի եւ ի քուն եղէ, զարթեայ՝
եւ Տէ՛ր ընդունելի իմ է:

Եւ երկեայց ես ի բիւրաւոր զօրաց
նոցա, ոյք շուրջանակի պատեալ պա-
շարեալ՝ պահէին զիս:

Արի՛ Տէ՛ր՝ եւ փրկեա՛ զիս Աստուած
իմ. զի դու հարեր զամենեւեան, ոյք էին:

Մեզմու 3

Եա՛ Բապպ, տիւղմէնէրիմ նէ՛ զա
տար չօղալտը. վէ չօգլար պանա բար-
շը այագլանտըլար:

Նիչէ քիմսէլէր ցանըմ իչիւն տէրլէր
իտի քի. օնա Ալլահը թարաֆընտան
խէլաս եօգ տըր:

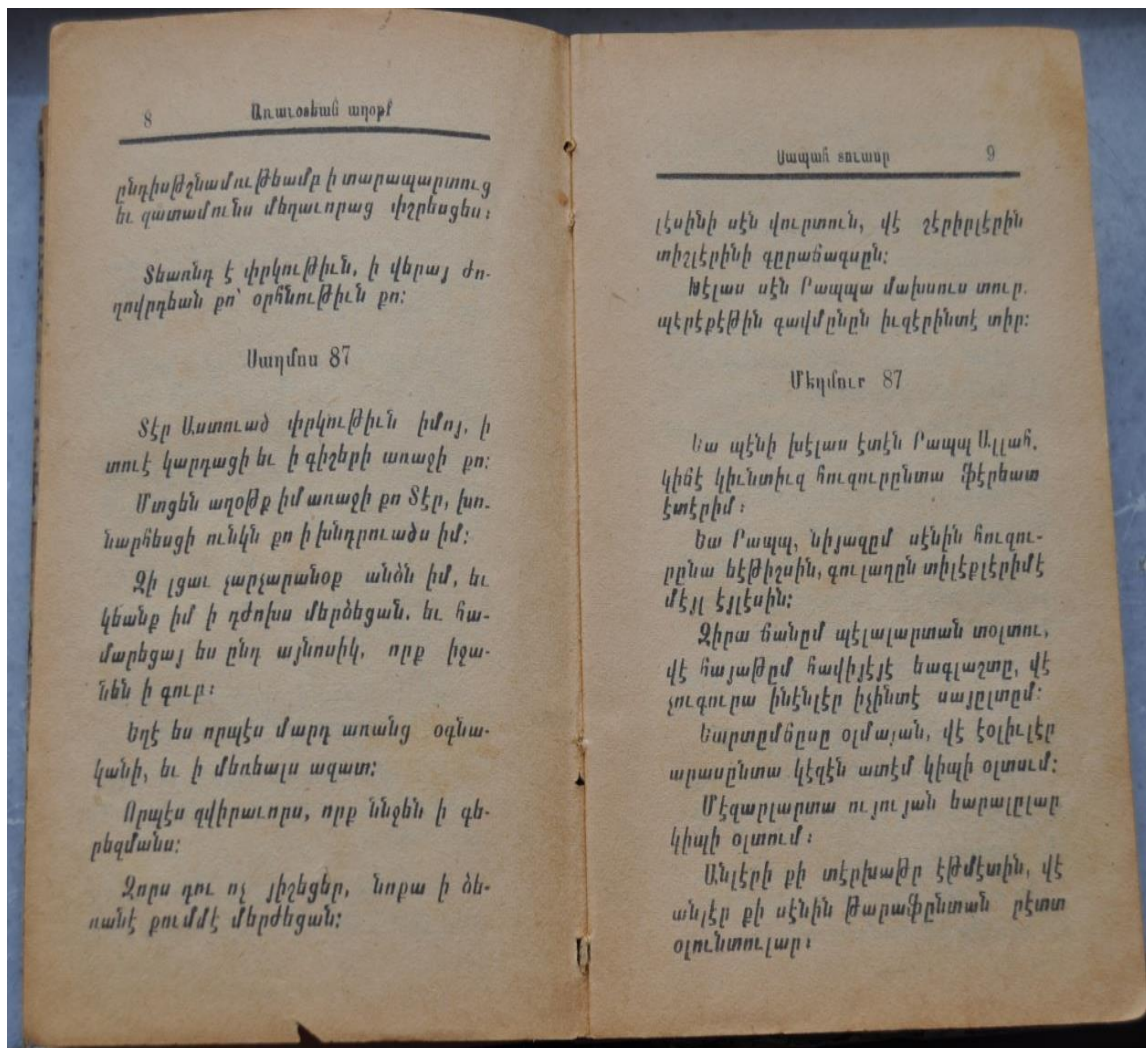
Լաքին, եա Բապպ, սէն պէնիմ եար-
տըմցըմ սըն, իզգէթիմ վէ պաշըմը
եիւնէլտէն սէն սին:

Սէսիմէ Բապպա ֆէրեատ էլլէտիմ,
Օ տախի պէնի մուգատուէս տաղըն-
տան իշիթտի:

Պէն եաթտըմ վէ ուլուտում. ուլան-
տըմ վէ Բապպա իլթինա էտէրիմ:

Հէր թարաֆտան պէնի իհաթէ է-
տէնլէրին օն պինլէրնէ ասքէրլէրինտէն
զօրգմամ:

Եա Բապպ, գըլամ էլլէ. զիրա նաֆիլէ
եէրէ պանա տիւղմէնլիք էտէնլէրին ցիւմ.

8
 Առաւօտեան արօթ
 Ընդիսթշնամութեամբ ի տարապարտուց
 եւ գատամունս մեղաւորաց փշրեսցես:

Տեսանդ է փրկութիւն, ի վերայ ժո-
 ղովորդեան բո՛ օրհնութիւն բո:

Սաղմոս 87

Տէր Աստուած փրկութիւն իմոյ, ի
 տուէ կարդացի եւ ի զիշերի առաջի բո:

Մտցեն աղօթք իմ առաջի բո Տէր, խո-
 նարհեցի ունկն բո ի խնդրուածս իմ:

Զի լցաւ չարչարանօք անձն իմ, եւ
 կեանք իմ ի դժոխս մերձեցան. եւ հա-
 մարեցայ ես ընդ այնոսիկ, որք իջա-
 նեն ի գուր:

Եղէ ես որպէս մարդ առանց օգնա-
 կանի, եւ ի մեռեալս ագատ:

Որպէս զվիրաւորս, որք ննջեն ի գե-
 րեզմանս:

Զորս դու ոչ յիշեցեր, նորա ի ձե-
 ոանէ բումմէ մերժեցան:

Լէսինի սէն վուրտուն, վէ շերիւրէրին
 տիւրէրինի գըրածագսն:

Խէլաս սէն Բապպա մախուս տուր.
 պէրէթէթին գավմընըն իւզէրինտէ տիր:

Մեկուր 87

Եա պէնի խէլաս էտէն Բապպ Ալլահ,
 կիսէ կիւնտիւզ հուգուրընտա ֆէրեատ
 էտէրիմ:

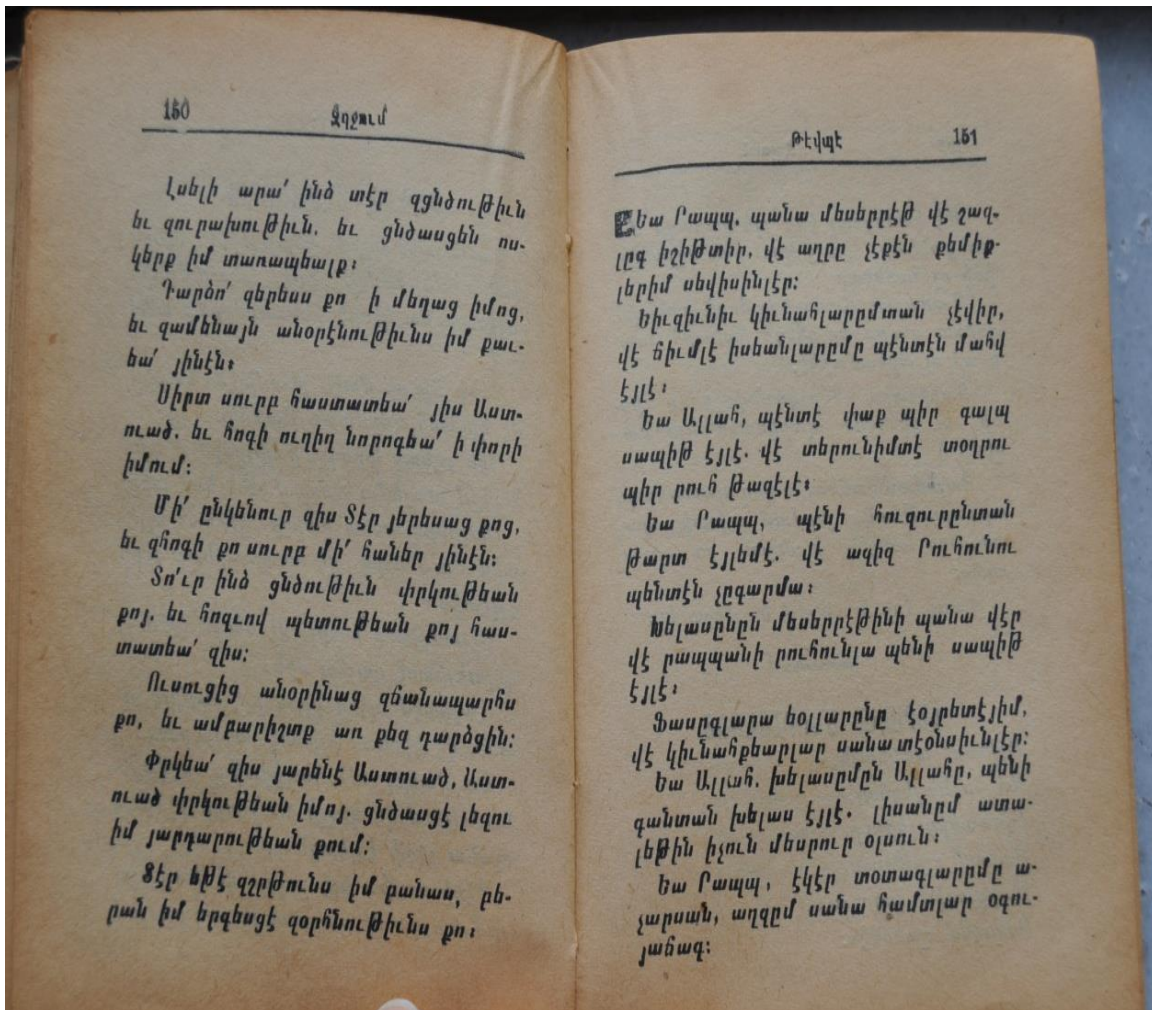
Եա Բապպ, նիյազըմ սէնին հուգու-
 րընա եէթիշսին, գուլաղըն տիւրէրիմէ
 մէյլ էյլէսին:

Զիրա հանըմ պէլալարտան տօլտու,
 վէ հայաթըմ հավիյէյէ եագլաշը, վէ
 չուգուրա ինէկէր իչինտէ սայլտըմ:

Եարտըմնըսը օլմալան, վէ էօլիւլէր
 արասընտա կէզէն ատէմ կիպի օլտում:

Մէզարլարտա ուլուլան եարալլար
 կիպի օլտում:

Անլէրի բի տէրխաթը էթմէսին, վէ
 անլէր բի սէնին թարաֆընտան բէտտ
 օլունտուլար:

Լսելի արա՛ ինձ տէր զցնծութիւն
եւ զուրախութիւն. եւ ցնծասցեն ոս-
կերք իմ տառապեալք:

Դարձո՛՛ զերեսս քո ի մեղաց իմոց,
եւ զամենայն անօրէնութիւնս իմ բաւ-
եա՛ յինէն:

Սիրտ սուրբ հաստատեա՛ յիս Աստ-
ուած. եւ հոգի ուղիղ նորոգեա՛ ի փորի
իմում:

Մի՛ ընկենուր զիս Տէր յերեսաց քոց,
եւ զհոգի քո սուրբ մի՛ հաներ յինէն:

Տո՛ւր ինձ ցնծութիւն փրկութեան
քոյ. եւ հոգւով պետութեան քոյ հաս-
տատեա՛ զիս:

Ուսուցից անօրինաց զճանապարհս
քո, եւ ամբարիշտք առ բեզ դարձցին:

Փրկեա՛ զիս յարեմէ Աստուած, Աստ-
ուած փրկութեան իմոյ. ցնծասցէ լեզու
իմ յարդարութեան քում:

Տէր եթէ զըրթունս իմ բանաս, բե-
րան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո:

Եւ Բապպ, պանա մեսերրէթ վէ շազ-
լըգ իշիթտիր, վէ աղըը չէքէն բեմիթ-
լերիմ սեվիսինլէր:

Եիւզիւնիւ կիւնահլարըմտան չէվիր,
վէ ճիւմլէ խեանլարըմը պէնտէն մահվ
էյլէ:

Եա Ալլահ, պէնտէ փաք պիր գալպ
սապիթ էյլէ. վէ տերունիմտէ տօղրու
պիր բուհ թագէլէ:

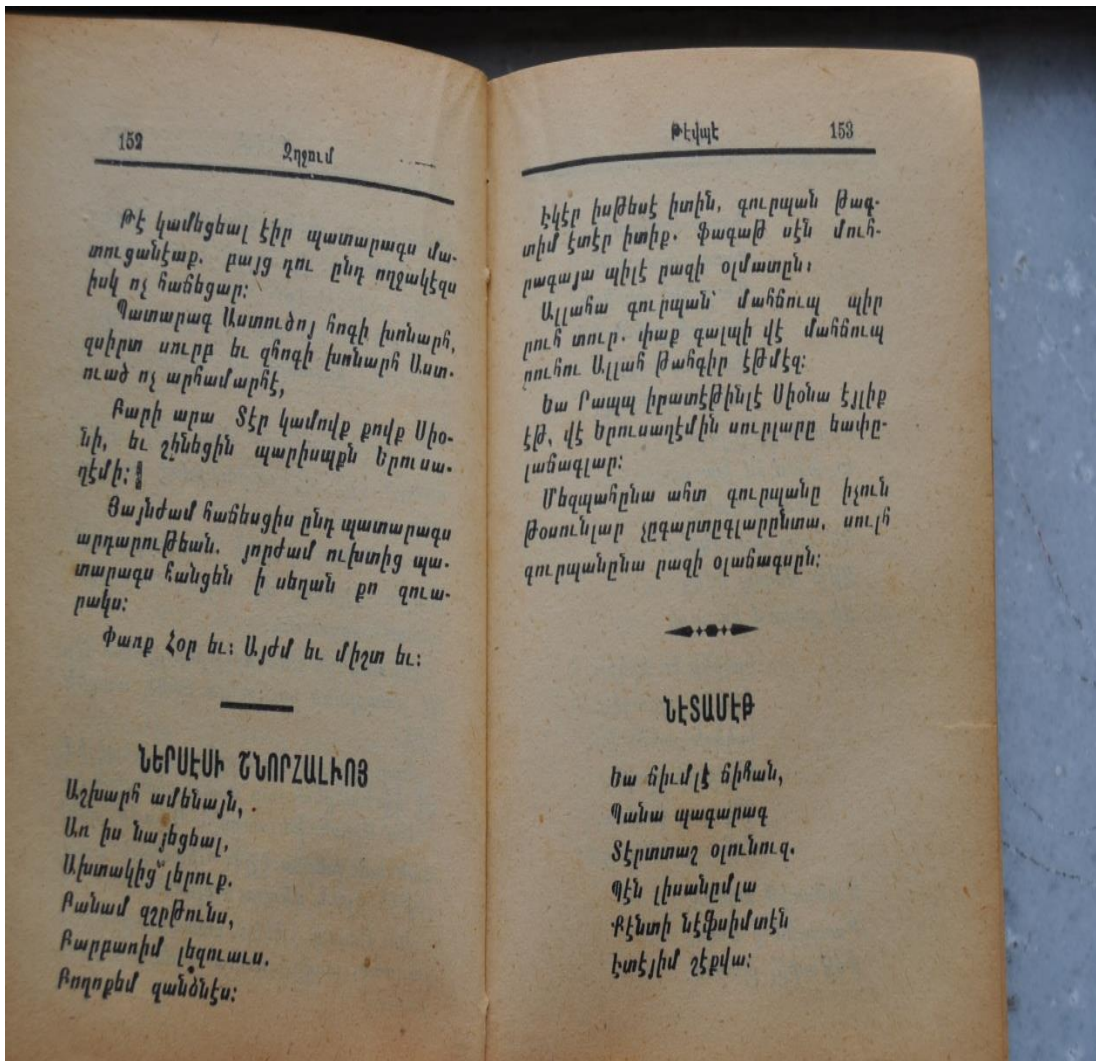
Եա Բապպ, պէնի հուզուրնտան
թարտ էյլեմէ. վէ ազիզ Բուհունու
պենտէն չըգարմա:

Խելասընըն մեսերրէթինի պանա վէր
վէ բապպանի բուհունլա պենի սապիթ
էյլէ:

Ֆասրգլարա եօլլարընը էօյրետէյիմ,
վէ կիւնահբեարլար սանատէօնսիւնլէր:

Եա Ալլահ, խելասըմըն Ալլահը, պենի
գանտան խելաս էյլէ. լիսանըմ ատա-
լեթին իշուն մեսրուր օլսուն:

Եա Բապպ, էկէր տօտագլարըմը ա-
լարսան, աղըըմ սանա համտլար օգու-
յանագ:

Թէ կամեցեալ էիր պատարագս մատուցանէաք. բայց դու ընդ ողբակէզս իսկ ոչ հանեցար:

Պատարագ Աստուծոյ հոգի խոնարհ, զսիրտ սուրբ եւ զհոգի խոնարհ Աստուած ոչ արհամարհէ,

Բարի արա Տէր կամովք բովք Սիօնի, եւ շինեցին պարիսպքն Երուսաղէմի:

Յայնժամ հանեցիս ընդ պատարագս արդարութեան. յորժամ ուխտից պատարագս հանցեն ի սեղան քո զուարակս:

Փառք Հօր եւ: Այժմ եւ միշտ եւ:

ՆԵՐՍԷՍԻ ՇՈՐՀԱԼԻՈՅ

Աշխարհ ամենայն,
Առ իս նայեցեալ,
Ախտակից՝ լերուք.
Բանամ զըրթունս,
Բարբառիմ լիզուաւս.
Բողոքեմ զանձնէս:

Էկէր իսթեսէ իտին, զուրպան թագտիմ էտէր իտիք. ֆագաթ սէն մուհրագայա պիլէ բազի օլմատըն:

Ալլահա զուրպան՝ մահնուպ պիր ըուն տուր. փաք գալպի վէ մահնուպ ըունու Ալլահ թահգիր էթմէզ:

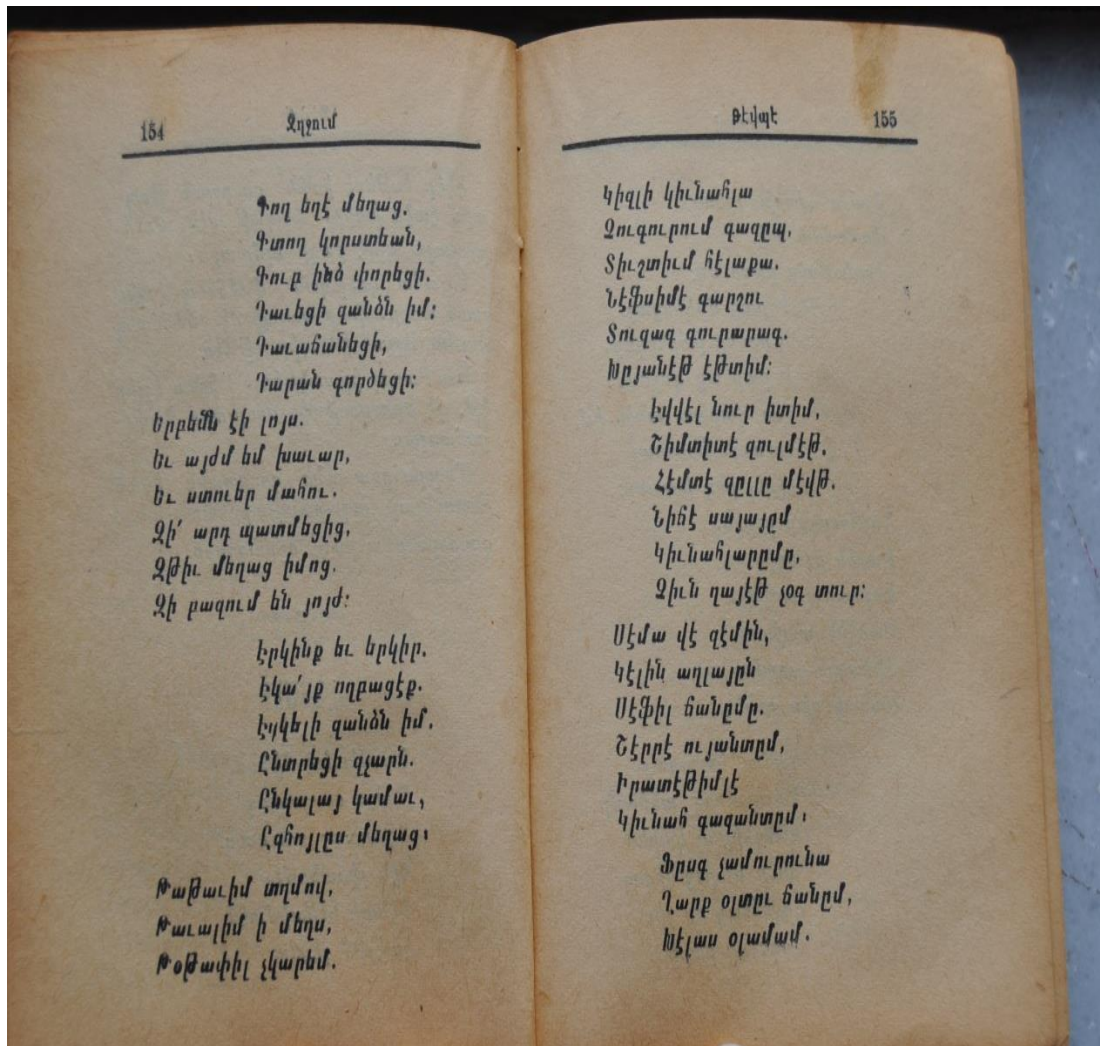
Եա Բապպ իրատէթինլէ Սիօնա էլիք էթ, վէ Երուսաղէմին սուրլարը եափըլանագլար:

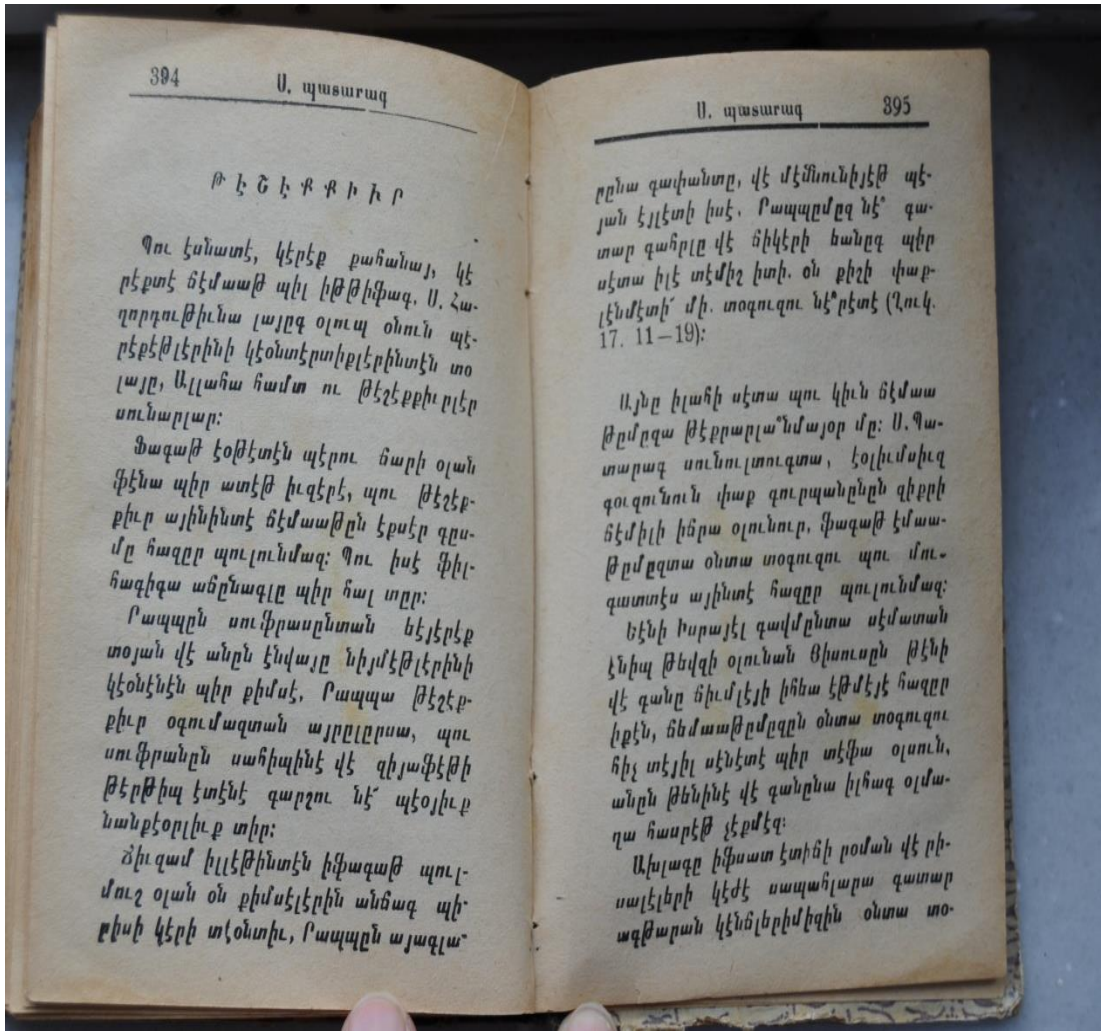
Մեզպահընա անտ զուրպանը իլուն թօսունլար չըգարտըզլարընտա, սունի զուրպանընա բազի օլանագըն:

ՆԷՏԱՄԷԹ

Եա հիւմլէ ճիհան,
Պանա պագարագ
Տէրտտաշ օլունուզ.
Պէն լիսանըմլա
Բէնտի նէֆսիմտէն
Էտէյիմ շէքվա:

Թ Է Շ Է Ք Ի Ի Ի Ի

Պու էսնատէ, կէրէք քահանայ, կէ
րէքտէ ճէմաաթ պիւ իթ թիֆագ. Ս. Հա-
ղորդութիւնա լայրգ օլուպ օնուն պէ-
րէքթլէրինի կէօնտէրտիլէրինտէն սո
լայը, Ալլահա համտ ու թէշէքքիւրլէր
սունարլար:

Ճագաթ էօթէտէն պէրու ճարի օլան
ֆէնա պիր ատէթ իւզէրէ, պու թէշէք-
քիւր ալինիտէ ճէմաաթըն էքսէր զըս-
մը հազըր պուլունմագ: Պու իսէ ֆիլ-
հագիգա աճընագլը պիր հալ տըր:

Բապպըն սուֆրասընտան եէյէրէք
սոյան վէ անըն էնվայը նիյմէթլէրինի
կէօնէնէն պիր քիմսէ, Բապպա թէշէք-
քիւր օգումագտան ալըլըրսա, պու
սուֆրանըն սահիպինէ վէ զիյաֆէթի
թէրթիպ էտէնէ գարշու նէ պէօյիւր
նանքէօրլիւք տիր:

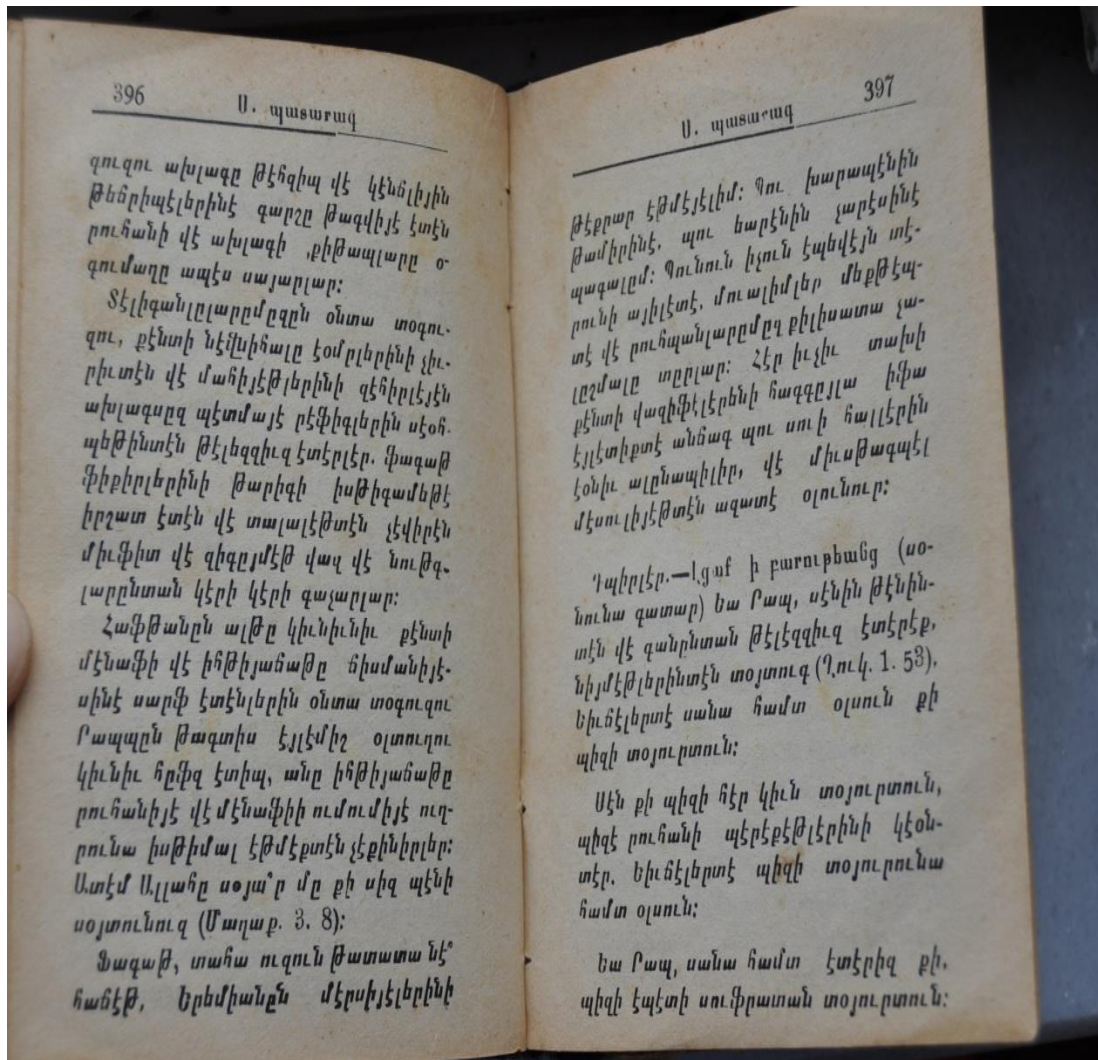
Ճիւզամ իլլէթիտէն իֆագաթ պուլ-
մուշ օլան օն քիմսէլէրին անճագ պի-
րիսի կէրի տէօնտիւ, Բապպըն ալագլա-

ըընա գափանտը, վէ մէմունիյէթ պէ-
յան էյլէտի իսէ. Բապպըմըզ նէ՞ գա-
տար գահրլը վէ ճիկէրի եանըզ պիր
սէտա իլէ տէմիշ իտի. օն քիշի փաբ-
լէնմէտի՞ մի. տօգուգու նէ՞րէտէ (Ղուկ.
17. 11-19):

Այնը իլահի սէտա պու կիւն ճէմաա
թըմըզա թէքրարլա՞նմայօր մը: Ս. Պա-
տարագ սունուլտուգտա, էօլիմսիւզ
գօւզունուն փաք գուրպանընըն զիքրի
ճէմիլի ինրա օլունուր, ֆագաթ էմաա-
թըմըզտա օնտա տօգուգու պու մու-
գատոէս ալինտէ հազըր պուլունմագ:

Ենի իսրայէլ գալմընտա սէմատան
էնիպ թեվզի օլունան Յիսուսըն թէնի
վէ գանը ճիւմէյի իհեա էթմէյէ հազըր
իքէն, ճեմաաթըմըզըն օնտա տօգուգու
հիլ տէյիլ սէնէտէ պիր տէֆա օլուն,
անըն թենինէ վէ գանընա իլհագ օլմա-
ղա հասրէթ չէքմէգ:

Ախլագը իֆսատ էտիճի րօման վէ իի-
սալէլերի կէմէ սապահլարա գատար
ագթարան կէնճիլերիմիգին օնտա տօ-

զուգու ախլազը թէհզիպ վէ կէնճիլին
 թեճրիպէլերինէ գարշը թագվիյէ էտէն
 ռուհանի վէ ախլազի .քիթապարը օ-
 գումաղը ապէս սայարար:

Տէլիգանլըլարըմըզըն օնտա սօգու-
 զու, քէնտի նէմլիհալը էօմըլերինի չիւ-
 րիւտէն վէ մահիյէթիւրինի զէհիլըլէյէն
 ախլազսըզ պէտմայէ ըէֆիզլերին սէօհ.
 պեթիլնտէն թէլեզզիւզ էտէրլէր. ֆազաթ
 ֆիթիլերինի թարիզի իսթիզամեթէ
 իրշատ էտէն վէ տալալէթտէն չէվիբէն
 միւֆիտ վէ զիզըլմէթ վազ վէ նութզ-
 ւարընտան կէրի կէրի զաչարլար:

Հաֆթանըն ալթը կիւնիւնիւ քէնտի
 մէնաֆի վէ իհթիյանաթը ճիսմանիյէ-
 սինէ սարֆի էտէնլերին օնտա սօգուզու
 Բապզըն թագտիս էյլէմիշ օլտուդու
 կիւնիւ հընք էտիպ, անը իհթիյանաթը
 ռուհանիյէ վէ մէնաֆիի ումումիյէ ուղ-
 ռունա իսթիմալ էթմէքտէն չէքիլիլըլեր:
 Ատէմ Ալլահը սօյա՛ր մը քի սիզ պէնի
 սօյտունուզ (Մաղաք. 3. 8):

Ձագաթ, տահա ուզուն թատատանէ՞
 հանէթ, Երեմիանըն մէրսիյէլերինի

թէքրար էթմէյէլիմ: Պու խարապէնին
 թամիլընէ. պու եարէնին չարէսիլնէ
 պագալըմ: Պունուն իչուն էպեվէյն տէ-
 ռունի ալիլէտէ, մուալիմլեր մեքթէպ-
 տէ վէ ռուհպանլարըմըզ քիլիսատա չա-
 լըմալը տըրլար: Հէր իւչիւ տախի
 քէնտի վագիթէլէրենի հագգըլա իֆա
 էյլէտիքտէ աննագ պու սուի հալլերին
 էօնիւ ալընապիլիլը, վէ միւսթագպէլ
 մէսուլիյէթտէն ազատէ օլունուր:

Դպիրլէր.— 1,9 սօ ի բարութեանց (սօ-
 նունա զատար) Եա Բապ, սէնին թէնիւ-
 տէն վէ զանընտան թէլեզզիւզ էտէրէք,
 նիյմէթիւերինտէն սօյտուզ (Ղուկ. 1. 53),
 Եիւճէլերտէ սանա համտ օլսուն քի
 պիզի սօյուրտուն:

Սէն քի պիզի հէր կիւն սօյուրտուն,
 պիզէ ռուհանի պէրէքէթլէրինի կէօն-
 տէր. Եիւճէլերտէ պիզի սօյուրունա
 համտ օլսուն:

Եա Բապ, սանա համտ էտէրիզ քի,
 պիզի էպէտի սուֆրատան սօյուրտուն:

4.2. Ermeni Harfleriyle Yazılmış Şekli

5.

(1) (2) (3) (4) էլ սեմավաթտա օլան Փետերիմիգ, (5) իսմին ազիգ օլուն : Փատիշահիլըղըն կել – (6) սին . իքատեթին սեմատա օլտուդու կի – (7) պի . եեր իւ զերինտե տախի իճրա օլուն – (8) սուն : Հեր կիւնքի էքմէյիմիգի պու կիւն (9) տախի վեր պիգէ : Վէ պիգիմ պօրճլա – (10) բըմըզը պաղըշլա , նասըլ քի պիգ տէ պի (11) զէ պօրճլու օլանլարա պաղըշլարըզ : Վէ (12) պիգի թեճրիպէյէ սալմա, իլլա շերրտէն (13) խէլաս էյլէ : Ջիրա փատիշահիլըզ , գուվ (14) վէթ վէ սալթանաթ իլէլէպէտ սէնին (15) տիր . ամին :

7.

(1) Մեզմուր 3 (2) Եա' Բապպ տիւշմէնլերիմ նէ'գա (3) տար չողալտը. վէ չողլար պանա քար (4) շը այագլանտիլար: (5) Նիչէ քիմսէլեր ճանըմ իչին տերլեր (6) իտի քի. օնա Ալլահը թարաֆընտան (7) խէլաս եօզ տըր: (8) Լաքին, եա Բապպ, սէն պէնիմ եար (9) տըմճըմ սըն, իզզէթիմ վէ պաշըմը (10) եիւճէլտէն 99 սէն սին: (11) Սէսիմլէ Բապպա ֆերեատ էյլէտիմ, (12) Օ տախի պէնի մուգատտէս տաղըն (13) տան իշիթտի: (14) Պէն եաթտըմ վէ ույուտում. Ույան (15) տըմ վէ Բապպա իլթիճա էտերիմ: (16) Հեր թարաֆտան պէնի, իհաթէ է (17) տէնլերին օն պինլերճէ ասքերլերինտէն (18) գօրգմամ: (19) Եա Բապպ, գըյամ էյլէ. զիրա նաֆիլէ (20) եերէ պանա տիւշմէնլիք էտէնլերին ճին

9.

(1) լէսինի սէն վուրտուն, վէ շերիլերին (2) տիշլերինի գըրաճագսըն: (3) Խէլաս սէն Բապպա մախսուս տուր. (4) պերէքթին գավմընըն իւզերինտէ տիր: (5) Մեղմուր 87 (6) Եա պէնի խէլաս էտէն Բապպ Ալլահ. (7) կիճէ կիւնտիւզ հուզուրընտա ֆերեատ (8) էտերիմ: (9) Եա Բապպ, նիյագըմ սէնին հուզու (10) բընա եթիշսին, գուլաղըն տիլէքլերիմէ (11) մէյլ էյլէսին: (12) Ջիրա ճանըմ պէլալարտան տօլտու, (13) վէ հայաթըմ հավիյէյէ եագլաշտըշ վէ (14) չուզուրա ինէնլեր իչինտէ սայըլտիմ: (15) Եարտըմճըսը օլմայան, վէ

էօլիւլէր (16) արասընտա կէզէն ատէմ կիպի օլտսիմ: (17) Մէզարլարտա ույոյան եարալըլար (18) կիպի օլտում: (19) Անլէրի քի տէրխաթը էթմէտին, (20) անլէր քի սէնին թարաֆընտան րէտտ (21) օլունտուլար:

151.

(1) Եա Բապպ. պանա մեսերրէթ վէ շազ (2) լըզ իշիթտիր, վէ աղըր չէքէն քեմիք (3) լէրիմ սեվիսինլէր: (4) Եիւզիւնիւ կիւնահլարըմտան չէվիր, (5) վէ ճիւմլէ իսեանլարըմը պէնտէն մահվ (6) էյլէ: (7) Եա Ալլահ, պէնտէ փաք պիր գալպ (8) սապիթ էյլէ. վէ տերընիմտէ տօղըր (9) պիր բուհ թազէլէ: (10) Եա Բապպ, պէնի հուգուրընտան (11) թարտ էյլէմէ. վէ ազիզ Բուհունու (12) պէնտէն չըգարմա: (13) Խելասընըն մեսերրէթինի պանա վէր (14) վէ րապպանի բուհումլա պէնի սապիթ (15) էյլէ: (16) Ֆասըզլարա էօլլարընը էօյրէտէյիմ, (17) վէ կիւնահքէարլար սանա տէօնսիւնլէր: (18) Եա Ալլահ. իսելասըմըն Ալլահը, պէնի (19) գանտան իսելաս էյլէ. լիսանըմ ատա- (20) լէթին իչըն մեսըր օլտուն: (21) Եա Բապպ , էկէր տօտազլարըմը ա- (22) չարսան, աղզըմ սանա համտլար օգու- (23) յաճագ:

153.

(1) Էկէր փստեսէ իտին, գուրպան թազ- (2) տիմ էտէր իտիք. ֆազաթ սէն մուհ- (3) րազայա պիլէ րազի օլմատըն: (4) Ալլահա գուրպան՝ մահճուպ պիր (5) բուհ տուր. փաք գալպի վէ մահճուպ (6) բուհու Ալլահ թահզիր էթմէզ: (7) Եա Բապպ իրատէթինլէ Սիօնա էյլիք (8) էթ, վէ Երուսաղէմին սուրլարը եափը- (9) լաճագլար: (10) Մէզպահընա ահտ գուրպանը իչուն (11) թօտունլար չըգարտըզլարընտա. սուլի (12) գուրպանընա րազի օլաճագըն: (13) ՆԷՏԱՄԷԹ (14) Եա ճիւմլէ ճիհան, (15) Պանա պազարազ (16) Տէրտտաշ օլունուզ. (17) Պէն լիսանըմլա (18) Քէնտի նէֆսիմտէն (19) էտէյիմ շէքվա:

155.

(1) Կիզի կինահիլա (2) Ջուգուրում գազրայ, (3) Տիշտում հէլաքա. (4) Նէֆսիմէ գարշու (5) Տուգագ գուրարագ. (6) Խըյանէթ էթտիմ: (7) Էվվէլ նուր իտիմ, (8) Շիմտիտէ գուլմէթ. (9) Հէմտէ զըլլը մէվթ. (10) Նիճէ սայայըմ (11) Կիւնահիլարըմը, (12) Ջին դայէթ ջօզ տուր: (13) Սէմա վէ գէմին, (14) Կէլին աղլայըն (15) Սէֆիլ ճանըմը. (16) Շէրրէ ոյանտըմ, (17) Իրատէթինլէ (18) Կիւնահ գագանտըն: (19) Ֆըսզ չամուրունա (20) Ղարք օլտըւ, (21) Խէլաս օլամամ.

394.

(1) ԹէՇէՔՔիԻԲ (2) Պու էսնատէ, կէրէք քահանայ, կէ (3) ըքտէ ճէմաաթ պիլ իթթիդագ, Ս. Հա- (4) դորդութինա լայըզ օլուպ օնուն պէ- (5) ըքէթլէրինի կէօնտէրտիքլէրինտէն տօ (6) լայը, Ալլահա համտ ու թէշէքքիւրլէր (7) սունարլար: (8) Ֆագաթ էօթէտէն պէրու ճարի օլան (9) Ֆէնա պիր ատէթ իզլէրէ, պու թէշէք- (10) քիւր այինինտէ ճէմաաթըն էքսէր գըս- (11) մը հազըր պուլունմագ: Պու իսէ ֆիլ- (12) հագիգա աճընագլը պիր հալ տըր: (13) Բապպըն սուֆրասընտան էլէրէք (14) տօյան վէ անըն էնվայը նիյմէթլէրինի (15) կէօնէնէն պիր քիմսէ, Բապպա թէշէք- (16) քիւր օգումագտան այրըլըրսա, պու (17) սուֆրանըն սահիպինէ վէ զիյաֆէթի (18) թէրթիպ էտէնէ գարշու նէ՛ պէօյիք (19) նանքէօրլիք տիր: (20) Ճիւզամ իլլէթինտէն իֆագաթ պուլ- (21) մուշ օլան օն քիմսէլէրին անճագ պի- (22) ըիսի կէրի տէօնտիւ, Բապպըն այագլա-

395.

(1) ըրնա գափանտը, վէ մէմնունիյէթ պէ- (2) յան էլլէտի իսէ, Բապպըմըզ նէ գա- (3) տար գահրլը վէ ճիկէրի էանըզ պիր (4) սէտա իլէ տէմիշ իտի. օն քիշի փաք- (5) լէնմէտի՛ մի. տօգուգու նէրէտէ (Ղուկ. (6) 17. 11–19): (7) Այնը իլահի սէտա պու կիւն ճէմաա (8) թըմըզա թէքրարլանմայօր մը: Ս. Պա- (9) տարագ սունուլտուգտա, էօլիմսիզ (10) գօլգունուն փաք գուրպանընըն զիքրի (11) ճէմիլի իճրա օլունուր, ֆագաթ էմաա- (12) թըմըզտա օնտա

սոգուգու պու մու- (13) գատտես այինտե հազրր պուլունմագ: (14) Եէնի Իսրայէլ գավմընտա սեմատան (15) էնիպ թեվզի օլունան Յիսուսըն թէնի (16) վէ գանը ճիւմլէի իհյա էթմէյէ հազրր (17) իքէն, ճեմաաթըմըզըն օնտա սոգուգուէ (18) հիչ տէյիլ սէնէտէ պիր տէֆա օլսուն, (19) անըն թէնինէ վէ գանընա իլիագ օլմա- (20) դա հասրէթ չէքմէգ: (21) Ախլագը իֆսատ էտիճի րօման վէ րի- (22) սակէկերի կէժէ սապահլարա գատար (23) ազթարան կէնճլերիմիզին օնտա սօ-

396.

(1) գուգու ախլագը թեհզիպ վէ կէնճլիյին (2) թէճրիպէլերինէ գարշը թագվիյէ էտէն (3) րուհանի վէ ախլագի ,քիթապլարը օ- (4) գունմաղը ապէս սայարլար: (5) Տէլիգանլըլարըմըզըն օնտա սոգու- (6) գու, քէնտի մէվնիհալը էօմրլերինի չի- (7) րիստէն վէ մահիյէթլերինի գէհիրլէյէն (8) ախլագսըզ պէտմայէ րէֆիզլերին սեօք- (9) պէթինտէն թէլեզզիւզ էտերլեր. ֆագաթ (10) ֆիզիրլերինի թարիզի իսթիգամէթէ (11) իրշատ էտէն վէ տալալէթտէն չէվիրէն (12) միւֆիտ վէ զիզըյմէթ վագ վէ մութգ - (13) լարընտան կերի կերի գաչարլար: (14) Հաֆթանըն ալթը կունունու քէնտի (15) մէնաֆի վէ իհթիյաճաթը ճիսմանիյէ- (16) սինէ սարֆ էտէնլերին օնտա սոգուգու (17) Բապպըն թագտիս էլլէմիշ օլտուդու (18) կունու հըֆգ էտիպ, անը իհթիյաճաթը (19) րուհանիյէ վէ մէնաֆիի ումունմիյէ ուղ- (20) րունա իսթիմալ էթմէքտէն չէքինիլեր: (21) Ատէմ Ալլահը սօյար մը քի սիզ պէնի (22) սօյտունուզ (Սաղաք.3. 8): (23) ֆագաթ, տահա ուզուն թատատա նէ (24) հաճէթ, Երեմիանըն մերսիյէլերինի

397.

(1) թէքրար էթմէլէլիմ: Պու խարապէնին (2) թամիրինէ, պու էարէնին չարէսինէ (3) պագալըմ: Պունուն իչուն էպեվլէն տէ- (4) րունի այիլէտէ, մոէալիմլեր մէքթէպ- (5) տէ վէ րոէհպանլարըմըզ քիլիսատա չա- (6)

լըշմալը տըրլար: Հէր ուչու տախի (7) քէնտի վազիֆէլէրէնի հագգըլա իֆա (8) էլէտիքտէ ալճագ պու սուի հալլէրին (9) էօնիւ ալընապիլիր, վէ միւսթագպէլ (10) մէսուլիյէթտէն ազատէ օլունուր: (11)Դպիրլէր.- Լցաֆ ի բարութեանց (սօ- (12) նունա գատար) Եա Բապ, սէնին թէնին- (13) տէն վէ գանընտան թէլէզզիւզ էտէրէք, (14) նիյմէթլէրինտէն սոյտուզ (Ղոէկ. 1. 53), (15) Եիւճէլէրտէ սանա համտ օլսուն քի (16) պիզի սոյուրտուն: (17) Սէն քի պիզի հէր կիւն սոյուրտուն, (18)պիզէ բուհանի պէրէքէթլէրինի կէօն- (19) տէր. Եիւճէլէրտէ պիզի սոյուրանա (20) համտ օլսուն: (21) Եա Բապ, սանա համտ էտէրիզ քի, (22) պիզի էպէտի սուֆրատան սոյուրտուն:

4.3. Türk Latin Alfabesine Aktarımı

1.

(1) KOHARNER (2) HAY YEGEĞETSİEN HAVAKUATZ (3) Aşhadasireats (4) ARİSDAGES KHNY. TİMURYAN (5) (gesaratsi) (6) K. DBAKRUTÜN (matbaa) (7) DBAKR. YAGOP APRAHAMYAN (8) Reşid efendi han, İstanbul (9) 1950

5.

(1) SABAH DUASI (2) Pederin, evladın ve aziz (3) ruhun ismine, amin: (4) ey semavatda olan Pederimiz, (5) ismin aziz olsun: Padişahlığın gel- (6) sin. İkadetin semada olduğu gi- (7) bi. Yer üzerinde daği icra olun- (8) sun: Her günki ekmeymizi bu gün (9) daği ver bize: Ve bizim borçla- (10) rımızı bağışla, nasıl ki biz de bi- (11) ze borclu olanlara bağışlarız: Ve (12) bizi tecribeye salma, illa şerden (13) helas eyle: Zira padişahlık, kuv- (14) vet ve saltanat ilelebed senin (15) dir. Amin :

7.

(1) Mezmur 3 (2) Ya' Rabb, düşmenlerim ne' ka- (3) dar çoğaldı. Ve çoklar bana kar (4) şı ayaklandılar: (5) Niçe kimseler canım için derler (6) idi ki. Ona Allahı tarafından (7) helas yok dır: (8) Lakin, ya Rabb, sen benim yar- (9) dımcım sın, izzetim ve başımı (10) yücelden sen sin : (11) Sesimle Rabba feryad eyledim, (12) O daği beni mukaddes dağın- (13) dan işitdi: (14) Ben yatdım ve uyudum. Uyan- (15) dım ve Rabba iltica ederim : (16) Her taraftan beni ihate e- (17) denlerin on binlerce askerlerinden (18) korkmam: (19) Ya Rabb, kıyam eyle. zira nafile (20) yere bana düşmenlik edenlerin cüm-

9.

(1) İesini sen vurdun, ve şerirlerin (2) dişlerini kıracaksın: (3) helas sen Rabba mahsus dur. (4) bereketin kavminin üzerinde dir: (5) Mezmur (meğmur) 87 (6) Ya beni helas eden Rabb Allah. (7) gice gündüz huzurında feryad (8) ederim: (9) Ya Rabb, niyazım senin huzu (10) rına yetişsin, kulağın dileklerime (11) meyl eylesin: (12) Zira canım belalardan doldu. (13) ve hayatım haviyeye yaklaştı, ve (14) çukura inenler içinde sayıldım: (15) Yardımcısı olmayan, ve ölüler (16) arasında gezen adam gibi oldum: (17) Mezarlarda uyuyan yaralılar (18) gibi oldum: (19) Anleri ki derhatr etmedin, ve (20) anler ki senin tarafından redd (21) olundular:

11.

(1) Beni derin çukura, karanlığa (2) ve ölüm gölgesine kodular: (3) Ğazabın üzerime ağırlaşıdı, ve (4) cümle dalgaların beni kapladılar: (5) Aşnalarımı benden uzaklaştırdın, ve anler beni istihza eylediler: (7) Mahbus oldum ve çıkamaz idim, (8) gözlerim derdden bozuldu: (9) Her gün sen Rabbıma feryad ey- (10) ledim, ve ellerimi sana kaldırdım: (11) Mücizelerini ölülere^o mi gös (12) tereceksin, yaħod hekimler kıyam (13) alıb seni temci^o d mi edecekler: (14) inayetin` mezarda, yaħod haki- (15) katın helak mahelinde hikâye o (16) lun u^o rmu: (17) Mucizelerin karanlıkda, yaħod` (18) adaletin unutulmuş diyarda (19) bilini^o r mi: (20) Ya Rabb, ben sana feryad et- (21) dim. Seher vaktinde niyazla sana (22) yetişsin:

13.

(1) Ya Rabb, canımı niçu^o n redd (2) edersin. Yaħod yüzünü benden (3) çevirirsin: (4) Ben çocukluğumdan beru biçä- (5) re ve yorğun um. Yüksekden aşağı (6) düşdüm ve şaşırdım: (7) Ğazabın üzerime ağırlaşıdı. kor- (8) kularım beni altüst etdiler: (9) Beni sular gibi ihate etdiler. (10) bütün günde beni muhasere et- (11) diler: (12) Dostlarımı ve aşnalarımı ben- (13) den uzaklaştırdın` benim sefil- (14) liyim sebebiyle: (15) Mezmur (meğmur) 102 (16) Ey canım, Rabba, ve bütün ke- (17) miklerim anın mukaddes ismine (18) hamd u sena eyle: (19) Ey canım, Rabba hamd eyle, ve (20) anın cümle ihsanlarını unutma:

15.

(1) Günahlarımı avf eden. Hep ma- (2) razlarıma şifa veren O dur. (3) Ömrümü bozulmaktan kutra- (4) ran, seni inayet ve merhametle (5) taclandıran O dur: (6) Arzularımı hayrla doyuran O (7) dur. Gencliyin kartalınki gibi (8) tazelenecek dir: (9) Rabb cümle mazlumlara inayet (10) ve hakk icra eden: (11) Rabb kendi tariklerini Movse- (12) se, ve kendi iradetine İsrayelin (13) evladlarına bildirdi: (14) Rabb şefik ve rahim, sabırlı ve (15) inayeti çok dır: (16) Rabb bize dayıma öfkelenmez, (17) ve ilelebed öc saklamaz: (18) Rabb bize günahlarımıza göre (19) muamele etmedi, ve isyanımıza (20) göre bize mücazat vermedi: (21) İlla sema zeminden yüksek ol- (22) duğu gibi, öyle de Rabb kendi

17.

(1) inayetini kendinden korkanların (2) üzerine sabit kıldı: (3) Şark ğarbdan ne' kadar uzak (4) ise, ısyanlarımızı bizden o ka- (5) dar uzak itdi: (6) Peder kendi evladlarına na' sıl (7) şefkat eder se, Rabb kendinden (8) korkanlara öyle (öye) şefkat eder: (9) Zira O bizim yaradılışımızı (yaradılışımızı) bil- (10) di, ve toprak olduğumuzu der- (11) hatr eyledi: (12) İnsanın günleri ot gibi dir, (13) sahra çiçeyi gibi çiçeklenir: (14) Anın üzerinden rüzgâr geçer (15) ve o mahv olur. Ve artık yeri gö- (16) rünmez: (17) Lakin Rabbın inayeti kendin- (18) den korkanlar üzerinde dir, ve a- (19) daleti evladdan evlada ilelebed (20) bakı dır: (21) Anler ki anın ahdlarını (22) hıfz (23) ve anın tenbihlerini derhatr ve (24) icra ederler:

19.

(1) Rabb tahtını semada kurdu. (2) anın padişahlığıcümleye hükmeder: (3) Ey kuvvet cihetiyle müktedir (4) olan cümle melekler, Rabba hamd (5) u sena ederiz. Siz ki anın ilha- (6) mnen sedasını işitdiyinizde em- (7) rini icra edersiniz: (8) Ey anın cümle askerleri, anın (9) muradını icra eden hademesi, (10) Rabba hamd u sena ediniz: (11) Ey anın cümle maħlukatı, Rab- (12) ba hamd u sena ediniz, zira a- (13) nın hükümeti her yere vasıl dır: (14) Mezmur 142 (15) Ya Rabb, niyazımı işit. dilek- (16) lerimi hakikatınla dinle: (17) Adaletinle beni işit, ve ku- (18) lunla muhakemeye girme. Zira hu- (19) zurında hiçbir maħluk beraat (20) edemez:

21.

(1) Düşmen canımı kovaladı. ömrü- (2) mü yere kadar endirdi, ve beni (3) ilelebed ölmüş gibi karanlıkda (4) oturtdu: (5) Ruhum derunimde osandı ve (6) kalbim altüst oldu: (7) Kadim günleri derhatr eyledim. (8) bütün işlerimi tefekkür etdim (9) el işlerim için düşündüm ve el- (10) lerimi sana kaldırdım: (11) Canım susuz yer gibi sana su- (12) samış (susamız) dır, ya Rabb. Bana tez (13) işit. Zira ruhum derunimde ba- (14) yıldı: (15) Benden didarını çevirme (şevirme) , ki çu- (16) kura enenlere benzer olmayım: (17) Sabahlayın inayetini bana i- (18) şitdir. Zira ya Rabb, sana gü- (19) vendim: (20) Gideceyim yolu bana göster ya (21) Rabb, zira canımı sana arz ey- (22) ledim: (23) Beni düşmenlerimden kurtar, (24) ya Rabb, zira sana sığındım:

23.

(1) İradetini icra etmeyi bana öy- (2) ret. zira Allahım sen sin: (3) Senin kerim ruhun beni doğru (4) yola irşad eylesin: (5) Ya Rabb, ismin için beni ihya (6) eyle.adaletinle canımı müzayka- (7) dan kurtar: (8) İnanayetinle düşmenlerimi helak (9) eyle, ve canıma sıkıntı verenlerin (10) cümlesini mahv eyle. zira ben se- (11) nin kulunum: (12) GECE NAĞMESİ (13) Ya Rabb, giceleyin ismini zikr (14) edeceyiz: (15) Kalbimizden hüsnü kelim çıkı- (16) cak, ve lisanımız semavi melikemi- (17) zin işlerini vasf edecek : (18) Ya Rabb, gicenin yarısına ka- (19) dar sana hamd u sena edeceyiz:

25.

(1) Ya Rabb, niyazlarımızı, yeni (2) Yerusâğemin eyvanında, senin hu- (3) zuruna takdim edeceyiz: (4) Ya Rabb, giceleyin elimizi kud (5) siyetle sana kaldıracamız: (6) Ey bütün canlar, teşekkür (7) sedasıyla Rabba hamd ediniz: (8) Uyanın ya benim şerefim olan (9) maşlukat, uyanın. seher vaktin- (10) da bende uyanayım: (Sağm. 57,8) : (11) Ey yokarı Sionun evladları, me- (12) lekler ile beraber uyanın, (13) Ey nurun evladları, nurun Pe- (14) derine hamd etmek için uyanın: (15) Ey kan vasıtasıyla helas bul- (16) muşlar, uyanın. ve helaskâra (17) hamd arz edin. (18) Ey yeni kavmlar (kamvlar) , uyanın ve tec- (19) did edene yeni ilahiler okuyun: (20) Ey ruhla gelin olanlar, uyanın. (21) aziz güveyinin kudumına bek- (22) leyin: (23) Uyanın, ve akıllı bakireler mi- (24) sali ışıklarınızı yakın:

27.

(1) Uyanın, fenerlerinize yağ olmak (2) üzere heraretili göz yaşları hazır (3) layın: (4) Uyanın, ve uyumayın ahmak (5) bakireler misali uyuklamayın: (6) Uyanın, secde edelim, ve göz (7) yaşıyla bunu deyelim. (8) «Uyan, ya Rabb, ni^o çun uyur- (9) sun. Bizi ebeden redd etme:» (10) (Sağm.44.23) : (11) Kalk, ya Rabb. Bize yardım (12) eyle. ismine hamdlar sunalım: (13) Pedere, evlada, ve Aziz Ruha (14) şimdi ve ilelebed. Amin: (15) Gecenin rahatından biz uyan- (16) dık: (17) Mürevvetkâr Rabb bize kili- (18) sanın tesellisini ihsan etsin: (19) Korku ve ditreme ile duaya (20) duralım: (21) Geliniz günahlarınızı ikrar e- (22) delim:

29.

(1) Ve Krisdosdan kefarete ve azim (2) inayet kabul edelim: (3) SABAH NAĞMESİ
(4) Ey nuru sabah, (5) Ve şemsi salah, (6) Nurun ver bana: (7) Pederden coşan, (8)
Coşdur canımdan, (9) Sana hoş kelam: (10) Rahmet hazine, (11) Gizli hazinesi (12)
Buldur acize: (13) Aç babı rahmın (14) Mümin kuluna, (15) Nasb et semaya: (16)
Üçlük ve birlik, (17) Cümleye şefik. (18) Rahm et bana da: (19) Uyan ya Rabbi, (20)
Beni de uyart. (21) Melekler gibi:

31.

(1) Ezeli Peder, (2) Ebedi evlad, (3) Aziz Ruhullah: (4) Kabul et rahman, (5) Kabul
et rahim, (6) Kabul et kerim: (7) Celil Meliyim, (8) Ğafur u rahim, (9) Avf et
günahım: (10) Salihler Rabbi, (11) Beni cem eyle, (12) Sadıklar İle: (13) Dilerim
senden, (14) Kerimkânımdan, (15) Bana şifa ver, (16) Mevtime hayat, (17)
Zulmetime nur, (18) Derdime necat: (20) Efkârı gören, (21) Def eyle benden (22)
Karanlık fikri: (23) Mevludı Yezdan,

33.

(1) Zulmetde kaldım, (2) Nur eyle ihsan: (3) helaskâr kaldır (kadır) , (4) Ölmüşüm
dirilt. (5) Devrildim kaldır. (6) İman. ümidim, (7) Ve muhabbetim (8) Kalbimde
artır: (9) Kollar açarak, (10) Niyaz ederim, (11) Lutfun ver kerim: (12) Nur
maşalanla, (13) Mahir dümenci, (14) Kıl beni ihda: (15) Celal pertevi, (16) Yol
göster bana, (17) Çıkam semaya: (18) Beni de, Yisus, (19) Hissedar eyle (20) Pak
d[ü]yününe: (21) Hiybetli günde, (22) Son gelişinde,

35.

(1) Zikr et beni de: (2) Tecdid edici. (3) Yeni hayatla. (4) Tezyin et beni: (5) Eyi
bahşişler (6) İhsan edici. (7) Avf eyle beni: (8) helas bulayım, (9) Mesrur olayım.
(10) Rabbim Allahım: (11) Şerir çiftcinin (12) Ekdiyi şerrin (13) Mahsulun kurut
(14) Niymet bahş eden, (15) Tathir et benden (16) Haddsiz günahım: (17) Heraretli
yaş (18) Akıtsın çeşmim, (19) Yaykansın ruhum: (20) Ya hayat suyu (21) Kandır
ruhumu, (22) Göster yolumu

37.

(1) Muhabbet_ Yisus (2) Muhabbetinle (3) Daş kalbim erit: (4) Rahmetin ile, (5) Mürvetin ile (6) Beni ihya it: (7) Nur didarınla (8) Hasretim doysun, (9) Tatl Yisusum: (10) Semavi hoca, (11) Şayirdin nasb et (12) Salih sınıfına: (13) Kanının çiyi (14) Kalbime ensin, (15) Ruhum sevinsin (16) Eridim şerrde. (17) Rabb, kerem eyle, (18) Tacla lutf ile: (19) Şefik helaskâr, (20) Çok dur iğvalar (21) A'h, beni kurtar: (22) Ya ğafur rahman,

39.

(1) Avf eyle ihsan (2) Sunayım şükran: (3) NİYAZ (4) Ya Rabb Allahımız, teşekkür (5) ederiz ki bize selamet ve rahat (6) uyku ihsan eyledin, ve bizi uyan (7) dırarak,hiybetli, mühteşem ve mu- (8) kaddes ismine secde kılmağa layık (9) eyledin: Sana reca ederiz, ya Rabb, (10) gicenin kalan kısmını da selametle (11) geçirmeye nayil eyle, ve bu ğarib (12) ömrümüzün bütün müddetini (13) korkunla mühkem kıl ve hıfz eyle: (14) Şöyle ki bu alemde kemalı ihtiraz (15) ve pak siyret ile yaşayarak ebedi (16) ömrün sakın ve rahat limanına (17) vasıl olalım, Rabbımız ve helas-

41.

(1) kârımız Yisus Krisdosun lutf (2) u inayetiyle, ki Ona, sen Pedere (3) ve aziz Ruha şeref, saltanat ve (4) izzet yakışır, şimdi ve dayıma ve (5) ilelebed. amin: (6) Cümleye selamet olsun (7) Allaha secde kılalım: (8) Ya keremkâr Rabb, senin mu- (9) kaddes ismine secde ve hamd eden- (10) lere inayetinle nazar kıl: Ya asker- (11) lerin Rabbi canımızı cümle şeyta- (12) ni iğvalardan ve dünyevi dalga- (13) lardan selamet sakla: Bize selamet (14) meleyini gönder ki gelib bizi gice- (15) de ve gündüzde uykunuzda (uykuzaa) ve u- (16) yanıklığında emin saklasın: Şöyle (17) ki bu ömrümüzde sana dindar- (18) lık ile ve layıkıyla hizmet ederek, (19) dünyanın ibtidasından azizler (20) için hazırlamış olduğun ebedi ve (21) semavi padişahlığına vasıl ola-

43.

(1) lım,ve onlar (azizler) ile beraber (2) pedere, evlada ve Aziz Ruha şimdi (şimdıv) (3) ve ilelebed hamdlar sunalım.amin: (4) HAMD NAĞMESİ (5) Yücelerde Allaha hamd, yer üze- (6) rinde selamet, ademlerde hüsni ri- (7) za olsun: Ve sa[na] yücelerde şükr (8) olsun. Ya Rabb Allahımız, müba- (9) reksin sen. Sana hamd u

sena ede- (10) riz: Ya Rabb, seni ikrar ederiz ve (11) sana secde kılarız: Seni tazim e- (12) deriz: Ya Rabb, azim saltanatın (13) için sana şükr ederiz: Ya Rabb, (14) melik, mukaddes semavi, Allah ve (15) kadiri mutlak peder: Rabb, ve (16) pederin biricik evladı Yisus kı- (17) risdos ve Aziz Oğul: Ya Rabb Al- (18) lah, Allahın Kuzusu ve Pederin (19) evladı, sen ki bikirden' bizimkine (20) benzer ten aldın: Rahm etdin dün-

45.

(1) yanın günahını kaldırdın. ve şimdi (2) recalarımızı kabul eyle: Ya pede- (3) rin sağında oturan Aziz, bizi (4) rahm eyle: Zira ancak sen aziz (5) sin, ancak sen mütaalsın, ancak (6) sen Rabbımızsın, Yisus Krisdos: (7) Ya Rabb ve Aziz Ruh, sen ki pe- (8) der ile beraber izzetdaş Allah- (9) sın: Amin: (10) İkinci kısım (11) Ve her saat hamd ederiz, ya (12) Rabb, ve senin mukaddes ismine (13) ebedülebed sena okuruz: Ya Rabb (14) bu günü selamet geçirmeye nayıl (15) eyle, ve bizi günahsız hıfz eyle: (16) Mübareksin sen, ya babalarımı- (17) zın Rabb Allahı, senin ismi azi- (18) zin ilelebed mühterem ve muaz- (19) zam dır: Ya mübarek Rabbi, a- (20) daletini bana talim eyle: Ya (21) Rabb, sen bize neslden nesle melca

47.

(1) oldun: Ben daği reca ederim, ya (2) Rabb, bana rahm eyle ve canıma (3) şifa ver. Zira sana karşı günah (4) işledim: Ya Rabb inayetini bize (5) göster ve helasını bize ihsan eyle: (6) Ya Rabb, inayetin ebedi dir. el- (7) lerinin,işlerinden yüz çevirme: Ya (8) Rabbım seni bana melca etdim. (9) iradetini icra etmeyi bana öyret, (10) zira sen Allahım sın: Ya Rabb, ha- (11) yat punarı sende dir, ve yüzü- (12) nün nuruyla nuru görünüz: Ya (13) Rabb, seni tanıyanların (tanıydınların) üzerine (14) inayetini çavdır: (15) (İşbu hamd nağmesinin başlan- (16) gıcı, Rabbımızın doğduğu gice me- (17) lekler tarafından terennüm edil- (18) miş dir: Ve birinci kısım sonuna ka- (19) dar arakyallardan rivayeten` İs- (20) tanbul Sinotunda, ikinci kısım da- (21) ğı Yepesos Sinotunda S. Hayrabad- (22) ler tarafından inşad edilmiş dir) :

49.

(1) NİYAZ (2) Ya mürüvvetkâr Rabb, gicede (3) ve gündüzde ve her saatda sana (4) reca u niyaz ederiz: İşit bize ya (5) helaskâr Allahımız.kulağın dilik (6) lerimize meyl

etsin, şöyle ki kul (7) larının emekleri boşa çıkmasın.illa (8) zahmetlerimizi salah ameli ve din- (9) darlık meyvesi deyu kabul eyle: Ya (10) Rabb, niyaz ve secdemezi kabul (11) eyle. ve buna mukabil inayetini (12) bize cömertce ihsan eyle her şeye (13) kadir (kadir) sağ elinin (elenin) gölgesi altında (14) bizi hıfz eyle: Ya Rabb, Aziz Ru- (15) hunun kuvvetiyle bizi kuvvetlen- (16) dir. Bizi göz bebeyi gibi sakla (17) ve mukaddes ismine hamd u sena (18) eylememiz için bize hayr alamet (19) göster: Zira cümle mañlukatın (20) dayimi hamd u senaları, yüksek-

51.

(1) lerde senin –Pederi evladın ve A- (2) ziz Ruhun şerefine icra olunsun, (3) şimdi ve ilelebed amin: (4) Cümle selamet olsun (5) Allaha secde kılalım: (6) Ya merd çoban, eyi ve ebedi ço- (7) ban, inayetle huzuruna cem et- (8) miş olduğun manevi sürüne na- (9) zar kıl ve ziyaret eyle: Zira, ya (10) Rabb, huzurunda dururuz, ve (11) senden gelecek merhamet u inayete (12) bekleriz: Cümlemizi mübarekle, (13) cümlemizi talim eyle, cümlemizi (14) tenvir eyle, ve cümlemize semavi (15) padişahlığını ihsan eyle: Zira sen (16) hayat verici Rabb ve inayetli Al- (17) lah sın: Ve izzet, hükümet ve (18) saltanat sana yakışır şimdi ve (19) dayıma ve ilelebed amin: (20) NUR NAĞMESİ (21) Ya’ nur, ħaliki nur, ilk nur, (22) yaklaşılmaz nurda sakın olan se-

53.

(1) mavi Peder. Sen ki nurani melek- (2) ler sınıfından ihtişam alırsın (3) sabahın nuru doğduğu zaman- (4) da ruhumuza senin manevi nu- (5) runu işrak eyle: (6) Ya’ nur, nurdan doğan salah (7) güneşi, pederden vasf olunmaz (8) suretde doğan evlad, senin ismin (9) güneşden evvel Pederle beraber (10) temcid olunur.sabahın nuru (11) doğduğu zamanda, ruhumuza se- (12) nin manevi nurunu işrak eyle: (13) Ya’ nur, Pederden çoşan niyem- (14) ler punarı. Aziz Ruhullah, kili- (15) sanın evladları melekler ile bera- (16) ber seni tazim ederler, sabahın nu- (17) ru doğduğu zamanda ruhumda (18) senin manevi nurunu irşat eyle: (19) Ya’ nur, üç ve bir ayrılmaz A- (20) ziz Üçlük, sana semaviler ile be- (21) raber biz zemini mañlukat, da- (22) yıma hamd u senalar sunarız. (23) sabahın nuru doğduğu zamanda (24) :senin manevi nurunu işrak eyle

55.

(1) NİYAZ (2) Ya Rabb Allahımız, sana teşek- (3) kür ederiz ki görünür nurunla (4) bütün maflukatı mesrur eyle- (5) din ve tenbihlerinin manevi nurul- (6) lu dağı sana iman edenlerin cüm- (7) lesini tenvir eyledin:Ya Rabb bi- (8) zi de kuvvetlendir ki bu günde (9) ve her vaktde senin tenbihlerini (10) hıfz edelim: Şöyle ki fikrimiz (11) tenvir olarak dayıma sana hoş o- (12) lanı icra edelim ve cümle salihle- (13) rin ile beraber hazırlamış oldu- (14) ğun niyetlere vasıl olalım: Rab- (15) bımız ve helaskârımız Yısus K1- (16) risdosun lutf u inayetiyle, ki (17) ona yakışır şeref, hükümet ve iz- (18) zet şimdi ve elelebed.amin: (19) Cümleye selamet olsun. (20) Allaha secde kılalım: (21) Ya Allahın biricik evladı, Rab- (22) bımız ve helaskârımız Yısus Kris-

57.

(1) dos.sen Pederden gönderilen se- (2) lametimiz ve hayatımız sın: Aziz (3) resullerine` hayatbaş ve her şeye (4) kadir Aziz Ruhü üfleyerek ih- (5) san eylediyin selametini bize de (6) baş et: Şöyle ki biz de cümle (7) dünyevi tecribelerden salım ola- (8) rak, ilahi ihsanlarına heykel ve (9) mesken olalım.ve ya Allahımız K1- (10) risdos,sana,Pedere ve Aziz Ru- (11) ha şimdi ve ilelebed (işlebed) hamd u sena (12) sunalım.amin:

59.

(1) AKŞAM DUASI (2) Pederin, evladın ve Aziz Ruhun (3) ismine.amin. (4) Ey semavatda olan Pederimiz. (5) ismin aziz olsun: Padişahlığın gel- (6) sin. İradetin semada olduğu gi- (7) bi, yer üzerinde dağı icra olun- (8) sun:Her günki ekmeyimizi bu gün (9) dağı ver bize: Ve bizi tecribeye (10) salma.illa şerden helas eyle:Zi- (11) ra padişahlık,kuvvet ve salta- (12) nat ilelebed senin dir.amin: (13) Mezmur 86 (14) Ya Rabb kulağını meyl etdir ve (15) bana işit.zira fakir ve düş- (16) günüm: (17) Ya Rabb, canımı pak sakla.ve (18) kulunu helas eyle.ya Allahım, (19) zira sana güvendim:

61.

(1) Ya Rabb,bana merhamet eyle, (2) zira her gün sana feryad etdim. (3) kulunun canını mesrur kıl zira (4) ya Rabb,canımı sana arz etdim: (5) Zira,ya Rabb,sen latif

ve (6) doğrusun.sana nida edenlerin (7) cümlesine merhametin çok dur: (8) Ya Rabb,niyazımı dinle,ve re-(,) (9) calarımın sesini işit: (10) Sıklet günimde sana feryad (11) etdim,ve beni dinledin: (12) Ya Rabb,ilahlar arasında mis- (13) lin yok dur,ve işlerinin emsalı (14) bulunmaz: (15) halk etdiyin cümle kabileler ge- (16) lib huzurunda secde kılacaklar (17) veismini ilelebed temcid edecekler: (18) Ya Rabb, sen azim sin, ve mü- (19) cizeler eylersin ve Allah yalnız (20) sen sin: (21) Beni senin yoluna irşad eyle, ve (22) ben hakikatında yürüyeceyim ve

63.

(1) isminden korkarak kalbim mesrur (2) olacak: (3) Ya Rabb Allahım, bütün kal- (4) bimden sana hamd edeceyim.ismi- (5) ni ilelebed temcid edeceyim: (6) Ya Rabb,bana inayetin bü- (7) yük oldu, ve canımı derin havi- (8) yeden kurtardın: (9) Ya Allah, Fasıklar üzerime hü- (10) cüm etdiler.ve zorbaların cüm (-) (11) huru canımı aradılar, ve ken- (12) diler indinde seni Allah tanıma- (13) dılar: (14) Amma sen,ya Rabb Allahım, ra- (15) him,şefik,sabur,ğani ve sahih (16) sin,bana nazar kıl ve rahm eyle: (17) Kuluna kuvvet ver, cariyenin (18) oğlunu ihya et, ve bana hayr a- (19) lamet göster: (20) Şöyle ki, bana buğz edenler (21) görüb utansınlar.zira sen,ya (22) Rabb,bana yardım etdin ve te- (23) selli verdin:

65.

(1) Mezmur (mezbur) 91 (2) Hakk Tealanın himayesinde sa- (3) kin olan kimse, semada Allahın (4) sayesinde rahat edecek dir: (5) O Rabba diyecek ki, benim pe- (6) nahım ve melcam Allah sen sin. Ve (7) ben Ona güvenirim: (8) Beni avcının duzağından ve fe- (9) sad sözlerden o kurtaracak: (10) Seni umuzuna alacak ve onun (11) kanadları altına sığınacaksın: (12) Onun hakikatı kalkan gibi seni (13) siper edecek dir: (14) Sen gice korkusundan. ve gün (15) düzün uçan okdan korkmayacak- (16) sın: (17) Karanlıkda gezen nesnelere, ve (18) öyle vaktında şeytanın tökezini- (19) den korkmayacaksın: (20) Yanında binler,ve sağ tara- (21) finda onbinler düşecekler, lakin (22) sana yaklaşmayacaklar:

67.

(1) Ancak gözlerinle nazar edib, (2) günahkârların cezasını göreceksin, zira, ya Rabb, sen benim ü- (4) midim sin: (5) Mütâalı kendime melce etdiyim (6) için,sana

şerr isabet etmeye- (7) cek,ve meskenine eziyet yaklaşma- (8) yacak: (9) Senin hakkında meleklerine ten- (10) bih etmiş dir ki, seni bütün (11) yollarında muhafaza etsinler: (12) Seni bazuları üstünde kaldı- (13) racaklar, ki ayaklarını asla ta- (14) şa çarpmayasın: (15) Engerekler ve sağır yılanlar ü- (16) zerine basacaksın. Aslanı ve ej- (17) deri ayak altında çığnayacaksın: (18) Zira bana güvendi,ve onu (19) kurtaracağım.benim ismimi ta- (20) nıdığı için himaye edeceyim: (21) Bana çağırarak ve ben işidece- (22) yim,ve sıkletinde onun yanında (23) olacağım:

69.

(1) Onu helas edib şereflendirece- (2) yim.çok günler ile doyurub ona (3) helasımı göstereceyim: (4) Mezmur123 (5) Ya semavatda sakin olan Rabb, (6) gözlerinimi sana doğru kaldırdım: (7) Kulun gözü efendisinin eline, (8) ve cariyenin gözü hatunun eli- (9) ne bakdığı gibi: (10) Ya Rabb Allahımız, bizim de (11) gözlerimiz sende dir. Ta ki bize (12) merhamet edesin: (13) Bize merhamet eyle. zira haka- (14) retle gayet doydum: (15) Canımız' sitem edenlerin site- (16) minden ve mağrurların hakare- (17) tinden ziyadesiyle dolmuş dır: (18) Mezmur 54 (19) Ya Allah,beni isminle ihya eyle, (20) ve kuvvetinle davamı gör:

71.

(1) Ya Allah, niyazınımı işit,ve ağ- (2) zımın kelimalarına kulak ver: (3) Ecnebler bana karşı ayaklan- (4) dılar.zalimler canımı aradılar. (5) ve seni kendilerin indinde Allah (6) tanımadılar: (7) İşit Allah bana yardımcı,ve (8) Rabb canımı vikaye eden dir: (9) Şerri düşmenlerimin üzerine (10) döndererek hakikatına göre an- (11) leri mahv eyle: (12) Sana kendi iradetimle kurban (13) sunacağım.ve ismine hamd ede- (14) ceyim,ya Rabb,zira kerim dir: (15) Beni her sıkletinden kurtar- (16) dın.ve gözüm düşmenlerimin he- (17) lakımı gördü: (18) AKŞAM NAĞMESİ (19) Alelui.Alelui: (20) Ya ölümsüz,semavi,aziz,ha-

73.

(1) yatbaş Pederin mukaddes cela- (2) lının nuru mesrurı olan Yisus (3) Krisdos: (4) Güneşin batdığı zemanda biz (5) huzuruna gelerek akşamın nuru- (6) nu gördük: Pedere,evlada ve A- (7) ziz Ruhullaha hamdlar okuruz: (8) Ve cümlemiz deriz,Amin: (9) Senin mukaddes Üçlüyünün ce- (10) lil ismine ilahiler nağmesiyle her (11) vakt

hamdler sunmağa bizi layık (12) eyle: Sen ki hayat bahş edersin,ve (13) bundan dolayı bütün cihan se- (14) ni tazim eder: (15) TEMENNİYAT (16) Cümlemiz ittifak ile deyelim. (17) Ya Rabb merhamet eyle: (18) Bütün dünyanın selameti,ve (19) aziz kilisanın sabit kalması i- (20) çun Rabba niyaz edelim.ya Rabb (21) merhamet eyle: (22) Cümle aziz ve doğru itikadlı (23) yebisgoboslar için Rabba niyaz (24) edelim.ya Rabb, merhamet eyle: (25) Bizim hayrabadimiz Der...

75.

(1) Srpazan Gatoğigosun hayatı ve (2) ruhunun helası için Rabba ni- (3) yaz edelim.Ya Rabb,merhameteyle: (4) Vartabedler,kahanalar,sarga- (5) vaklar, tbirler ve kilisanın her (6) sınıf hademesi için Rabba ni- (7) yaz edelim.Ya Rabb merhamet eyle: (8) Dindar padişahlar ve allahpe- (9) rest hükümdarlar,seraskerler ve (10) anlerin askerleri için Rabba ni- (11) yaz edelim.ya Rabb merhamet eyle: (12) Kadiri mutlakRabb anlere kar- (13) şı düşmenlerin cümle hücumlerini (14) mağlub eylemesi için Rabba niyaz (15) edelim,ya Rabb merhamet eyle: (16) Esirlikde ve eziyetli hizmetler- (17) de bulunan pederlerin ve bira- (18) derlerimiz için Rabba niyaz ede- (19) lim:ya Rabb merhamet eyle: (20) Yolcuların ve denizde yol süren- (21) lerin selamete hayırlı limana va- (22) sıl olmaları için Rabba niyaz e- (23) delim.ya Rabb merhamet eyle:

77.

(1) hastaların ve cümle kederlile- (2) rin çapuk şifa bulmaları için (3) Rabba niyaz edelim.ya Rabb (4) merhamet eyle: (5) Havanın itidalı, faydalı yağ- (6) murların yağması ve mahsulların (7) bolluğu için Rabba niyaz ede- (8) lim.ya Rabb merhamet eyle: (9) Ahdı olanlar ve Allah[1]n mukaddes (10) kilisasına hediye getirenler için (11) Rabba niyaz edelim,ya Rabb (12) merhamet eyle: (13) Krisdosun ismi için zalımlar e- (14) line düşmüş olanlar için daği (15) Rabba niyaz edelim.ya Rabb on- (16) ları kurtar ve merhamet eyle: (17) Hakiki ve doğru iman ile Kris- (18) dosda uyuyan canlar için Rab- (19) ba niyaz edelim.ya Rabb zikr et (20) ve merhamet eyle: (21) Rabb Allaha bize görünür ve (22) görünmez düşmenlerden helas et- (23) mesi için niyaz edelim.ya (24) Rabb bize merhamet eyle:

79.

(1) Cümle azizleri daği zikr ede- (2) rek Rabba niyaz edelim, ya Rabb (3) zikr et ve merhamet eyle: (4) Bu yaklaşan akşamı ve gelecek (5) gıceyi selamete geçirmek için i- (6) man ile Rabbdan taleb edelim. (7) ya Rabb ihsan eyle: (8) Selamet meleyini canımıza bek- (9) ci olmak üzere Rabbdan taleb (10) edelim. ya Rabb ihsan eyle: (11) Kabahatlarımızın avflığını (12) Rabbdan taleb edelim.ya Rabb (13) ihsan eyle: (14) Aziz haçın azim ve kadim kuv- (15) vetini canımıza yardımcı olmak (16) üzere Rabbdan taleb edelim. ya (17) Rabb ihsan eyle: (18) Kezalik sahih ve mukaddes ima- (19) nımız (manımız) için ittifakle Rabba (20) niyaz edelim.ya Rabb merhamet (21) eyle: (22) Gerek kendi canımızı,gerek yekdi- (23) gerimizi kadiri mutlak Rabb Al-

81.

(1) laha teslim edelim:ya Rabb sa- (2) na teslim oluruz: (3) Ya Rabb Allahımız,senin azim (4) merhametine göre bize merhamet (5) eyle,cümlemiz bilittifak deye- (6) lim. Ya Rabb merhamet eyle: (7) NİYAZ (8) Ya Rabb Allahımız, sesimizi işit, (9) recalarımızı,eller kaldırmamızı ve (10) niyazlarımızı kabul eyle. tatlı (11) raihalar ile birlikde sunduğu- (12) muz akşam peşkeşimizi takdis eyle (13) ve sana makbul olsun: Ya kadiri (14) mutlak Rabb,bizde iman,ümid, (15) muhabbet ve cümle fazilet amel- (16) lerini artır,şöyle ki hayrħah i- (17) radetine göre,gıce gündüz ve (18) dayıma dindarlıkda devam ederek, (19) canımızın ħelası ve ruhani hayat (20) için sana rica etmeye,ve senden

83.

(1) lutf ve inayet bulmaya nayıl o- (2) lalım ve Pedere,Evlada ve Aziz (3) Ruha şimdi ve ilelebed hamd u (4) sena sunalım.amin: (5) Cümleye selamet olsun, (6) Allaha secde kılalım: (7) Ya Rabb Allahımız, sana secde (8) kılarak,teşekkür ederiz ki, bu (9) günün saatlarını selamete ge- (10) çirdik: Ya Rabb,sana reca ede- (11) riz, ihsan eyle ki bu akşamı ve ge- (12) lecek gıceyi daği günahsız ve sürç- (13) meksiz geçireyim. İmanda, ümüdde, (14) muhabbetde sabit kalalım: Bü (15) tün dünyaya selamet, aziz kili- (16) sana sabitlik ve canımıza ħelas (17) taleb ederiz: Şöyle ki dilekleri- (18) mizi sende kabul eyleyerek, yüce (19) lerde sen her şeye kadir Rabbımıza (20) izzet ve azim ihtişamlar takdir (21) edelim. Ya Krisdos Allahımız,şim- (22) di ve ilelebed. amin:

85.

(1) EMMANUEL (2) (Allah bizim ile dir. Madt. 1-23) (3) Ya Rabb,bu gicede bize sema- (4) vi selametini ihsan eyle, ve aziz (5) haçının cümleye ğalib olan kuvve -(6) ti ile bizi düşmenin iğvalından (7) muhafaza eyle: (8) Ya beni helas iden Rabb Allah, (9) gece gündüz huzurunda feryad (10) ederim: (11) Ya Rabb, niyazım senin huzu- (12) runa yetişsin, kulağın dileklerime (13) meyl eylesin: (14) Ya Rabb, senin tarafından bi- (15) ze bekci gelsin, ve bizi her dem (16) muhafaza eylesin: (17) Ya Rabb, aziz Haçın kuvveti- (18) ni bize irsal eyle ki,bizi her sa- (19) at muhafaza eylesin: (20) Ya Rabb, bu akşamı selametle

87.

(1) ve tecribesiz geçirmeye bizi layık (2) eyle: (3) Ya Rabb,bu gece selametle ve (4) günahsız hıfz eyle bizi: (5) Ey tayifeler, bunu biliniz ki, (6) Rabb Allah bizim ile dir.ve mağ- (7) lub olacaksınız.zira Allah bizim (8) ile dir: (9) Ve bunu zeminin bir ucundan (10) diger ucuna kadar işidiniz.zi- (11) ra Allah bizim ile dir: (12) Ve siz kuvvetlenenler mağlub o- (13) lacaksınız zira Allah bizim ile dir: (14) Ve eğerçi tekrar kuvvetlenseniz (15) de tekrar mağlubiyete düçar ola- (16) caksınız.zira Allah bizim ile dir: (17) Ve düşündüyümüz düşüngerle- (18) ri Rabb men eder,zira Allah bi- (19) zim ile dir: (20) Ve söylediyiniz sözler yanınız- (21) da kalmayacak.zira Allah bizim (22) ile dir:

89.

(1) Ve biz sizin heybetinizden as- (2) la havf etmeyiz, ve altüst olma- (3) yız.zira Allah bizim ile dir: (4) Ve biz Rabb Allahımızı tazim (5) edeceyiz,ve ondan havf edeceyiz. (6) zira Allah bizim ile dir: (7) Ve biz ona tevekkül edeceyiz, (8) ve o bizim kudsiyetimiz olacak, (9) zira Allah bizim ile dir: (10) Ve biz ona güveneceyiz ve o bi- (11) zim helasımız olacak.zira Allah (12) bizim ile dir: (13) Ve işte ben, ve Allahın bana (14) verdiyi evladlarım.zira Allah bi- (15) zim ile dir: (16) Ve karanlıkda oturan kavm a- (17) zim nur gördü:zira Allah bizim (18) ile dir: (19) Ve ey karanlıkda ve ölüm göl- (20) gesinde sakin olanlar,size nur (21) parlayacak,zira Allah bizim ile (22) dir: (23) Ve işte bir masum doğdu ve (24) bize bir evlad bahş olundu,zi- (25) ra Allah bizim ile dir:

91.

(1) Ve anın hükümeti kendi umu- (2) zunda dır.zira Allah bizim iledir: (3) Ve anın ismi «büyük sırrın el- (4) çisi» tesmiye olunur.zira Allah (5) bizim ile dir: (6) Ve «müczeli sırdaş», zira Al- (7) lah bizim ile dir: (8) Ve «Allah kadir hükümdar».zi- (9) ra Allah bizim ile dir: (10) Ve «selamet hük[ü]mdarı,gelecek (11) ebediyetin pederi» (Yesay.9.6) Rabb (12) Allah bizim ile dir: (13) Ve hamd pedere, evlada ve Aziz (14) Ruha,şimdi ve ilelebed.amin: (15) NİYAZ (16) Ya keremkâr Rabb, sen ki azim (17) merhametinle, fazilet amellerine (18) çalışarak yorulanlara ebedi isti- (19) rahat hazırladın,ve günahın a (20) ğır yükü altında eziyet çekenleri (21) tatlı ses ile sana davet eyledin, (22) ve anlere rahatlık vad eyledin: Ya

93.

(1) Rabb bize daği ihsan eyle ki bu (2) giceyi ğayilesiz ve selametle geçi- (3) relim,ve günahın ağırlığı altın- (4) da ezilen bu kullarını inayetin- (5) le temin eyle. ve cümle salihle- (6) rinle beraber ebedi istirahatata (7) nayil eyle: Ve sana, Pedere ve A- (8) ziz Ruha şimdi ve ilelebed hamd- (9) lar sunalım.amin: (10) Cümleye selamet olsun (11) Allaha secde kılalım: (12) Ya niymetler ihsan eden ve sela- (13) met punarı Rabb Allahımız, fikri- (14) mizi ve düşüncelerimizi bu gice- (15) de ve cemi zamanlarda cümle şey- (16) tani işvalardan selamet hıfz eyle: (17) Şöyle ki bu geçici ömrü müzde (18) senden klağuzlanarak,senin mu- (19) kaddeslerin için dünyanın ibti- (20) dasından hazırlamış olduğun se- (21) mavi ebedi cennetine vasıl olalım

95.

(1) ve onlar (azizler) ile beraber Pe- (2) dere, evlada ve Aziz Ruha şimdi (3) ve ilelebed hamdlar sunalım,amin: (4) RAHATLIK NAĞMESİ (5) Rahim Peder,Şefkatınla, (6) Nazar kıl bu kullarına. (7) Gönder melekler ordusun, (8) Zayıflere bekci olsun. (9) Ruhumuz hıfz et iğvaden, (10) Zulmetde gezen şerirden, (11) Ki gündüz ve giceleyin (12) Sana sonsuz hamd idelim: (13) Doğdun ezeli Pederden, (14) İbnullah hem kelamsın sen. (15) Günü verdin çalışmaya. (16) Giceyi rahat uykuya. (17) Kapandıkda çeşmanımız, (18) Oyanık sakla canımız. (19) Ki gündüz ve giceleyin (20) Sana sonsuz hamd edelim:

97.

(1) Manevi ruhlar serdari, (2) Sen sin lutf u nur punarı. (3) Ten gözü uyusa bile, (4) Kalbimize nur bahş eyle, (5) Gice vakti uyanalım. (6) Meleklerle hamd sunalım. (7) Ki gündüz ve giceleyin (8) Sana sonsuz hamd edelim: (9) Üçlük, Azizler Azizi. (10) Sana Mesken eyle bizi. (11) Mesud düyünciler ile (12) Yanında bizi şaz eyle. (13) Gice vakti kapun çalar (14) Dosta üç somun et ihsan, (15) Ki gündüz ve giceleyin. (16) Sana sonsuz hamd edeyim: (17) Güneşi sen sin halk eden, (18) Ayırdın günü giceden. (19) Ya Rabb, ihsan et bu gice (20) Manevi nurunu bize. (21) Gönder sağ elin gölgesin, (22) Her an bizi hıfz eylesin.

99.

(1) Ki kündigt ve giceleyin (2) Sana sonsuz hamd edelim: (3) Gökden enen aşk ateşin (Çu,12.49) (4) Ruhumuzda alevlensin. (5) Kalbimizi etsin Tahir, (6) Nuri ilmin olsun zahir. (7) Ölüm uykusu def olsun, (8) Fikrimiz nurınla dolsun, (9) Ki gündüz ve gicelerin (10) Sana sonsuz hamd edelim: (11) Zulmetden bakarız sana. (12) Yaklaşılmaz celil nura (A. Dim.6.16) . (13) Bizim için defn olundun, (14) Soğuk mezarda uyudun. (15) Uyanık Rabb,uyu bizde, (16) Şerir tesirin (tesirin) mahv eyle. (17) Ki gündüz ve giceleyin (18) Sana sonsuz hamd edelim: (19) Sen Nurullahsın gölgesiz (20) Dergâhına yüz süreriz. (21) Akşam kapaçı kapudan (22) On birlere oldun ayan (Yov. 20. 19)

101.

(1) Tovmas ile çağırırız. (2) «Rabbımız ve Allahımız». (3) Yanımıza en bu akşam, (4) Canımıza ver hoş selam. (5) Buraya toplanan kullar (6) Yardım bekler,açık kollar. (7) Ya israyelin bekcisi (Yelits.13.21) (8) Canımıza sen ol hami. (9) Selametle bizde kal (Yovh.14.23) (10) Rahat uyuyalım her hal, (11) Çin sabah edelim dua, (12) Sana ,Pedere ve Ruha: (13) Kaprielin borusunu (14) Son gecede eyle mesmu. (15) Sağdaki koyunlar ile (16) Bulunmağa nayil eyle (Mad.25.33) (17) Akil beş bikirler misli, (18) Yanar oldun can kandili. (19) Sen güveyi bizde gilin. (20) Celil düyüne gireyim (Mad. 25. 19) (21) Ya Rabb. Bizden yırağ eyle, (22) haçın alameti ile,

103.

(1) Görünmez hasim canveri. (2) Terk etme biz varisleri: (3) Val'detullah goys Mariam (4) Şefaaticımız or müdam, (5) İsrayelin Çobanına. (6) Alsin bizi sağ yanına: (7) TEZARRU (8) Ya Rabb, yüzünü benden çe- (9) virme. Ya keremkâr Rabb. sana (10) reca ederim. benim yardımcım ol: (11) Ya Rabb beni redd etme.ve beni (12) terk eyleme,ya helaskâr Alla- (13) hım:

105:

(1) DERUNİ DİLDEN NİYAZ (2) Ya diri Allahın evladı.her hu- (3) susda mühteşem.heybetli peder- (4) den teftiş olmaz tarzda doğan. (5) senin indinde kabilsiz hiç bir şey (6) yok dur: (7) Senin celil inayetinin gölgesiz (8) pertevleri çavdığında, günahlar (9) erir, cinler kovalanır, kabahat- (10) lar lağv olur, bağlar çözülür, (11) zencirler kırılır.ölüler ihya o- (12) lur, darbeler sağalır,yareler şi- (13) fa bulur, boğukluklar kalkar, (14) kasavetler def olur, ah u fi- (15) ğanlar eksilir,karanlık kaçar, (16) düman dağılır,pus zayıll olur, (17) zulmet parelenir.koyu karanlık (18) ğayb olur,kalam ref olur.gice (19) nihan olur,heyecan tard olur, (20) fenalıklar mahv olur, meyusiyet- (21) ler yırağa kaçar.ve senin her şeye (22) kadir elin hükümet sürer,ya (23) cümleyle avf ihsan eden:

107:

(1) Sen ki insanların canını helak (2) etmeye deyin. İlla ihya eylemeye gel- (.) (3) din.senin gani merhametinle be- (4) nim sayısız günahlarımı avf ey- (5) le, zira seni semaviler vasf ede- (6) mez ve dünyeviler teftiş etmeye (7) kadir deyil dir. Sen cümle mağ- (8) lukatdan evvelsin ve dünyanın (9) sonuna kadar ilelebed bakısın. (10) cümlelerin bidayeti ve cümlede (11) mevcut sun.yücelerde her kema- (12) liyetle (liçetle) ihtişamlısın.ve sana,Pe- (13) dere ve aziz Ruha ilanihaye hamd- (14) lar arz olunsun amin: (15) TEĞANNİ (16) Ya şefik Peder.ve teselli edici (17) Allah (F. Gornt. 1. 3.) .Gicenin yak- (18) laşan kederli satında bizi gü- (19) nahın kederinden teselli eyle.ve (20) salah amellerinin tesellisini ihsan

109.

(1) eyle,bizi validetullahın ve cümle (2) sadıkların recasıyla: (3) Ya Allahın Evladı.senin tatlı (4) ve allahani davetin mucibince (5) (Madt.11.28) ,yorulmuş ve yüklen- (.) (6) miş olarak bu akşam huzuruna (7) gelmişiz.canımızı günahın ağırlı-

(8) ğından hafiflendir, ve senin ten- (9) bihlerinin tatlı boyunduruğu- (10) nu hoşnudluğula çekmek için bi- (11) zi kuvvetlendir.aziz validetul- (12) lahin ve cümle sadıkların reca- (13) sıyla: (14) Ya Allahın kerim Ruhu, bu ye- (15) tişen rahatlık satında sana (16) candan niyaz eyleriz.yerin yüzü- (17) nü tecdid ederek. insanların (18) ruhlarını tekraren tecemmü et- (19) diyinde, surp Avazan vasıtasıyla (20) senden doğmuş olan ölülerimizi (21) yeni hayat ile tezyin eyle.aziz (22) validetullahın ve cümle sadık- (23) ların recasıyla:

111.

(1) Ya öc saklamayan Rabb Yisus. (2) senin lekesiz validenin suretini (3) huzurına takdim ederim.ħaçının (4) düşmenlerini hükmetmek için.Pe- (5) derin saltanatıyla geldiğinde, (6) bizim kabahatlarımızı avf eyle, (7) bi validenin şefaatiyle,ya (8) Rabb,sana reca ederiz, bizi a- (9) ziz ħaçının gölgesi altında hıfz (10) eyle: (11) Ya Rabb seni kıyamında gör- (12) meyi mayil olan aziz resullerin gi- (13) bi bizi dahi sana ilhak eyle, (14) Ya Rabb, ikinci gelişimde seni (15) görmeye layık eyle bizi.seni gön- (16) derene yücelerde hamd olsun: (17) Ya heybetli hakim,vasf olun- (18) maz saltanat ile gelerek.kürsü- (19) de oturduğun zaman,aziz vali- (20) detullahın recasıyla,ölülerimizi (21) derħatr eyle.zira saltanat ile- (22) lebed senindir.amin:

113.

(1) ŞAHSİ DUA (2) İman ile ikrar ederim,ve sana (3) secde kılarım,ya Peder, Evlad ve (4) Aziz Ruh,ħalk olunmamış ve ö- (5) lümsüz tabiat.meleklerin ve in- (6) sanların ve cümle maħlukların (7) yaradanı,merhamet eyle senin ya- (8) ratdıklarına,ve ben ğayet gü- (9) nahkâra: (10) İman ile ikrar ederim ve secde (11) kılarım sana,ya ayrılmaz nur. (12) yekvücut Aziz Üçlük ve bir Al- (13) lahlık.nurun ħaliki ve karanlığı (14) def eden.canımdan günah ve ce- (15) halet karanlığını defeyle,ve fik- (16) rimi bu saatda tenvir eyle ki, (17) sana makbul dua edeyim,ve di- (18) leklerimi senden kabul edebileyim. (19) ve merhamet eyle senin yaratdık- (20) larına ve ben ğayet günahkâra: (21) Ya semavi Peder,ħakiki Allah. (22) sen ki, ben yolunu şaşırılmış koyunu

115.

(1) aramak için sevgülü evladını (2) gönderdin.semada ve senin hu- (3) zurunda günah işledim.beni (4) müsrif oğul gibi kabul eyle, ve (5) günah sebebiyle soyduğum ilk (6) elbiseyi bana giydir ve merhamet (7) eyle senin yaratdıklarına ve ben (8) ğayet günahkâra: (9) Ya Allahın Evladı,hakiki Allah, (10) sen ki Pederin kucağından nakil (11) oldun,ve bizim helasımız için a- (12) ziz bikir Mariamdan ten aldın, (13) haçlandın,gömüldün,ölülerden (14) kıyam etdim,ve saltanat ile Pe- (15) dere uruc eyledim, semada ve se- (16) nin huzurunda günah işledim,pa- (17) dışahlığıyla geldiğinde beni de (18) harami gibi hatrına getir:ve (19) merhamet eyle senin yaratdıkları- (20) na ve ben ğayet günahkâra: (21) Ya Allahın Ruhu,hakiki Allah, (22) sen ki Hortanana ve fevkani odaya (23) tenez[z]ül etdin,ve beni aziz Ava-
117.

(1) zanın (havuzun) vaftiziyle (vaftiziyye) tenvir (2) eyledin,semada ve senin huzurın- (3) da günah işledim: Aziz Resulleri (4) ateşi diller ile tathir eylediyim (5) gibi,allahani ateşinle beni tek- (6) raren tathir eyle.ve merhamet (7) eyle senin yaratdıklarına ve ben (8) ğayet günahkâra: (9) Ya yaradılmamış tabiat,fik- (10) rimle,ruhumla ve cismimle sana (11) karşı günahişledim. benim evvelki (12) günahlarımı zikr eyleme.mukad- (13) des ismin aşkına,ve merhamet eyle (14) senin yaratdıklarına ve ben ğa- (15) yet günahkâra: (16) Ya cümleyi gören,sana karşı (17) fikr ile,söz ile ve icraat ile gü- (18) nah işledim,kabahatlarımın sene (19) dini yırt ve ismimi hayat defte- (20) rini kayd eyle.ve merhamet eyle (21) senin yaratdıklarına ve ben ğayet (22) günahkâra:

119.

(1) Ya gizlileri teftiş eden, iste- (2) yerek ve istemeyerek, bilerek ve (3) bilmeyerek sana karşı günah iş- (4) ledim.ben günahkâra avflık ih- (5) san eyle.zira surp Avazandan (6) doğduğum günden bu ane kadar (7) hasselerimle ve günahımın cemi aza- (8) larıyla.sen Allahımın huzurunda (9) günah işlemişimdir.ve merhamet (10) eyle senin yaratdıklarına ve ben (11) ğayet günahkâra: (12) Ya cümleyi kayıran Rabb,senin (13) mukaddes korkunu gözlerime bek- (14) ci ko ki, artık mekruh şeylere bak- (15) mayayım.ve kulaklarıma` ki şer- (16) rin kelimini işitmekden hazz et- (17) meyeyim.ve ağzıma` ki yalan söyle- (18) meyeyim.ve kalbime` ki kötülük (19) düşünmeyeyim.ve ellerime` ki hak- (20) sızlık işlemeyeyim.ve ayaklarıma` (21)

ki binamusluk yollarına git- (22) meyeyim, illa bunlardan cemi ha- (23) raketlerini düzelt ki, dayım ve

121.

(1) her halde senin tenbihlerine mu- (2) vafık olsunlar.ve merhamet eyle (3) senin yaratdıklarına ve ben ğa- (4) yet günahkâra: (5) Ya diri ateş Krisdos,yere bı- (6) rakdığım muhabbetinin ateşini (7) canımda alevlendir,ki ruhumun (8) lekesini yaksın, zamirimi tathir (9) eylesin,cismimin günahlarını pak- (10) lesin,ve ilminin nurunu kalbim- (11) de işal eylesin.ve merhamet eyle (12) senin yaratdıklarına ve ben ğa (13) yet günahkâra: (14) Ya Pederin ilmi olan Yisus, ba- (15) na ilm ver ki eyiyi düşüneyim, söy- (16) leyeyim ve işleyeyim.huzurında her (17) dem kötü tefekkürlerden,söz- (18) lerden ve amellerden beni kurtar, (19) ve merhamet eyle senin yaratdıkla- (20) rına ve ben ğayet günahkâra: (21) Ya eylik isteyen ve dilekleri ve- (22) ren Rabb.beni nefsimin isteyine (23) göre yürümeye brakma, illa bana (24) kılağuz ol ki, dayıma senin hayır-

123.

(1) ğah iradetine göre hareket ede- (2) yim.ve merhamet eyle senin (senen) yarat- (3) dıklarına ve ben ğayet günah- (4) kâra: (5) Ya semavi melik.sevgülülerine (6) vad ettiyin melekütünü bana (7) da ihsan eyle ve kalbimi kuv- (8) vetlendir ki, günahı redd edeyim, (9) ancak seni seveyim ve senin irade- (10) tine icra edeyim.ve merhamet eyle (11) senin yaratdıklarına ben ğa- (12) yet günahkâra: (13) Ya mañlukatı kayıran,senin (14) ğaçının alameti ile ruhumu ve (15) cismimi günahın işğalarından, (16) şeytanın tecribelerinden ve nahak (17) ademlerden ve ruhani ve cismani (18) cümle tehlikelerden muhafaza (19) eyle. ve merhamet eyle senin ya- (20) ratdıklarına ben ğayet gü- (21) nahkâra: (22) Ya cümlenin bekcisi Krisdos sağ (23) elin (elini) üzerimde gölgeolsun gündüz- (24) de ve gicede, evde otururken, yol (25) da giderken,uykuda ve uyanık

125.

(1) lıkda, ki asla sarsılmayalım,ve (2) merhamet eyle senin yaratdıkları- (3) na ve ben ğayet günahkâra: (4) Ya Allahım,sen ki elini açıb (5) bütün mañlukatını inayetinle (6) doyurursun, kendimi sana teslim (7) ederim,canımın ve tenimin ihti-

(8) yaclarını` bundan sonra ilelebed (9) sen kayır ve hazırla.ve merhamet (10) eyle senin yaratdıklarına ve ben (11) ğayet günahkâra: (12) Ya şaşırılmışları çeviren, beni bed (13) huylarımdan eyi tabiata çevir ve (14) dehşetli ölüm gününü, cehennem (15) korkusunu ve cennetin muhabbe- (16) tini canıma mihla, ki günahdan (17) tevbe edeyim ve salah işleyeyim ve (18) merhamet eyle senin yaratdıkları- (19) na ve ben ğayet günahkâra: (20) Ya ölümsüzlük punarı, kal- (21) bimden tevbe göz yaşı coşdur,bor- (22) nig (Mariam) gibi.şöyle ki bu

127.

(1) dünyayı terk etmezden evvel ca- (2) nımın günahlarını yaykayalım ve (3) merhamet eyle senin yaratdıkları- (4) na ve ben ğayet günahkâra: (5) Ya inayet bahş eden. Bana ihsan (6) eyle ki, doğru itikad ile, hayr (7) amel ile, ve mukaddes tenine ve (8) kanına ilhak olarak sana geleyim, (9) ve merhamet eyle senin yaratdıkla- (10) rına, ve ben ğayet günahkâra: (11) Ya keremkâr Rabb. beni eyi me- (12) leye sipariş eyle ki ruhumu tat- (13) lılıkla teslim edeyim.ve semanın al- (14) tında bulunan şerir ruhlardan (15) korkusuz geçeyim.ve merhamet (16) eyle senin yaratdıklarına ve ben (17) ğayet günahkâra: (18) Ya hakiki nur Krisdos.ruhumu (19) layık eyle ki, davet gününde cela- (20) lının nurunu meserret göreyim. (21) ve azim gelişin gününe kadar sa- (22) lihler meskeninde eyi ümüdlerle ra-

129.

(1) hat ideyim.ve merhamet eyle se- (2) nin yaratdıklarına ve ben ğayet (3) günahkâra: (4) Ya adil hakim, dirileri ve ö- (5) lüleri muhakeme etmek için` Pe- (6) derin celalıyla geldiğinde, kulun- (7) la muhakemeye girme.illa beni e- (8) bedi ateşden helas eyle.ve sa- (9) lihlerin semavi cennete mutlu (10) davetini banada işitdir.ve (11) merhamet eyle senin yaratdıkla- (12) rına ve ben ğayet günahkâra: (13) Ya cümleye merhamet eden Rabb. (14) merhamet eyle cümle sana iman (15) edenlere, benimkilere ve ğayrilere, (16) tanıdıklarına ve tanımadıkla- (17) rına, dirilere ve ölülere,keza (18) düşmenlerime ve bana buğz eden- (19) lere` bana karşı olan kusurla (20) rından dolayı avflık ihsan eyle. (21) ve hakkımda düşündükleri kem- (22) likden dönder ki.senin inayetine

131.

(1) layık olsunlar.ve merhamet eyle (2) senin yarattıklarına ve ben ğa- (3) yet günahkâra: (4) Ya mühteşem Rabb,bu kulu- (5) nun niyazlarını kabul eyle,ve (6) dileklerimi hayırlısıyla kabul ey- (7) le, Aziz validetullahın, vaftiz (8) edici Hovhannesin,ilk şehid Aziz (9) Sdepannosun.ve bizim Lusavori- (10) çimiz Aziz Krikorun,ve Aziz Re- (11) sullerin, peygamberlerin. Varta (12) bedlerin,şehidlerin,hayrabadle- (13) rin, cknavorların, bakirelerin, ve (14) sema ve zeminde bulunan cemi (15) salihlerinin şefaatiyle.ve ayrıl- (16) maz Aziz Üçlüyüne ilelebed hamd (17) u secde yakıştır.amin: (18) UMUMİ DUA (19) Sana hamd olsun.Ya Rabb Al- (20) lahımız,ki bu günü hayr ve se- (21) lamet ile geçirmek bize ihsan ey- (22) ledin:

133.

(1) Ya mürüvvetkâr Allah, bize (2) yaklaşmakta olan önümüzdeki (3) gicede bizi günahdan helas eyle. (4) şerden kurtar ve hayr amellere (5) klağuzla: (6) Senin mukaddes ismine iman e- (7) denlerin cümlesini sabahın hamd (8) u senalarına nayil eyle ve sela- (9) metde hıfz eyle: (10) Ya Rabb Allahımız, bütün (11) dünyaya selametini ihsan eyle. (12) ğazab u afeti mağlukların ü- (13) zerinden kaldır: (14) Gerek hayatda ve gerek ölmüş (15) olan pederlerimize ve biraderle- (16) rimize merhamet eyle: (17) Kilise yapanlara.emekdarla- (18) ra, ruhani vergi verenlere.hade- (19) melere,ve kilisanın gölgesi altın- (20) da istirahat edenlere: (21) Ya Rabb Allah.yardım eyle kris- (22) tiyan padişahlara ve dindar hü-

135.

(1) kümdarlara,anlerin askerlerine (2) ve evladlarına,ve cümlesini de (3) selametde sakla: (4) Ya Rabb Allahımız.bizim reisi (5) ruhanilerimizi ve biraderlerimi- (6) zi, inayetkâr iradetine göre, (7) tekmillikde ve sarsılmaz hıfz (8) eyle: (9) Mukaddes ve zikiymet haçının (10) alameti ile.görünür ve görün- (11) mez düşmeni bizim hududumuz- (12) dan ve meskenimizden tebid eyle: (13) Bizi ebedi ateşden helas eyle, (14) ve sana ilelebed hamd olsun,a- (15) min: (16) Aziz Ruhun bereketleriyle mü- (17) barek olunuz.selametle gidiniz (18) ve istirahat ediniz.ve Rabb Yi- (19) sus Krisdos cümleliz ile beraber (20) olsun.amin:

137.

(1) TEVBE (2) Pederin, evladın ve Aziz Ruhun (3) isminde.amin: (4) Aziz Üçlüye --
-Pedere, evlada ve (5) Aziz Ruha karşı hata etdim: Al- (6) laha karşı günah
işlemişim: İşle- (7) diyim cümle günahları` Allahın hu- (8) zurunda S. Asdovatatnin
huzurında (huğu (9) rında) ve, ya Aziz Peder, senin (10) huzurında ikrar ederim:Zira
(11) düşünerek, söyleyerek ve icra e- (12) derek, isteyerek ve istemeyerek, (13)
bilerek ve bilmeyerek hata etdim, (14) Allaha karşı günah işledim: (15) KAHANAY
(16) Allah avfını ihsan eylesin (17) Ruhumla ve anın kuvvetiyle, (18) fikrimle ve
anın tahrikiyle, cismimle (19) ve anın hasseleriyle hata etdim.

139.

(1) ruhumun kuvvetiyle, yani fitne (2) ile,fisk u fücür ile, küstah- (3) lık ve
korkaklık ile, müsriflik ve (4) hasislik ile, israf ve haksızlık (5) ile, fenaliğa meyl
ederek,ümid (6) kesikliyi ve imansızlık ile hata (7) etdim. Allaha karşı günah
işledim: (8) Fikrimin fena düşünceleriyle, (9) yani hiyle ile, adavet ile eyri (10)
bakma ile,kıskançlık ile, hased (11) ile, gevşeklik ile, gicede ve gün- (12) düzde
şehvani tefekkür ile,rü- (13) yada fahşiyat ile ve hayali mek- (14) ruhiyetle hata
etdim.Allaha (15) karşı günah işledim: (16) Tenimin arzularıyla, yani şeh- (17) vet
ile, arsızlık ile,esnemek ile, (18) cismimin hareketi ile,cins cins (19) illetlerin
kerahetiyle, kulakları- (20) nın fena sözler işitmesiyle,göz- (21) lerimin kötü
bakışıyla,kalbimin (22) huzuzatıyla, burnumun terbiye-

141.

(1) sizliyi ile, ağızımın mekruhlığıyla, (2) sabırsızlıkla zevk u sefa ile ve (3) iyş u
işret ile hata etdim. Alla- (4) ha karşı günah işledim: (5) Lisanımın suyi istimaliyle,
yani (6) yalan söyleyerek, yalan yemin ede- (7) rek.Yeminimi boğarak, zıdd söyle-
(8) yerek, niza ederek, ğammazlık ile, (9) münafıklık ile, boşboğazlık ile, (10)
zevklenerek, iftira ederek, söz (11) karışdırarak, beddua ederek, (12) şekvalanarak,
kanaatsız olarak, (13) zemm ederek, küfr ederek hata (14) etdim.Allaha karşı günah
işledim: (15) Ellerimle hırsızlık ederek, ğasb (16) ederek, ğadr ve zulm ederek,vu-
(17) rarak, katl ederek,ve mekruh (18) şeylere el katarak hata etdim. (19) Allaha
karşı günah işledim: (20) Vücutımın bütün oynakları (21) ve cismimin cemi azaları
ile, beş (22) hasselerim ve altı hareketlerimle.

143.

(1) saġa (saġd) ve sola saparak, benden ev- (2) velkilere karřı ısyân ederek ve (3) benden sonra geleceklere fena ib- (4) ret olarak ġata etdim. Allaha (5) karřı gŭnah iřledim: (6) Kezalik yedi űldűrűcű gŭnah- (7) lar ile, yani maġrurluk, kiskanc- (8) lık, űvke, tenbellik, tamahkâr- (9) lık, řiřboġazlık, řehvet ve bun- (10) ların emsali ile ġata etdim. Al- (11) laha karřı gŭnah iřledim: (12) ġűlusa , Allahın bűtűn ten- (13) bihatında, gerek farz gerek ya- (14) sak olanlarda ġata etdim.zira (15) ne farz olanları icra etdim,ne (16) de yasak olanlardan sakındım. (17) nomosu kabul etdim ve icrasında (18) ihmallik etdim.kristiyanlık sil- (19) kine davet olundum. ve amelimle (20) nalayık bulundum.řerri bile (21) bile hűsni rizamla irtikâb eyle- (22) dim ve ġayr (ġdyr) amellerden geri dur-

145.

(1) dum.vá y bana, vá y bana,vá y (2) bana.ha 'ngı birini sűyliyeyim, (3) hangısını ikrar ideyim.zira ka- (4) bahatlarım ġokdur, ısyânlarım (5) vasf olunmaz, derdlerim azġın ve (6) yarelerim onulmaz dırlar.Allaha (7) karřı gŭnah iřledim: (8) Ya aziz peder, beni Allahın (9) biricik evladıyla barıřdırmaya ve (10) benim iġin řefaât etmeye vası- (11) tam sensin.rica ederim, sana ve- (12) rilen salahiyet ile,beni gŭnahla- (13) rımın baġından ġozesin: (14) BERAAT (15) Műrűvvetkâr Allah sana mer- (16) hamet etsin, ve gerek ikrar (ikraı) etdi- (17) yin gerek de unuttuġun cűmle (18) kabahatlarına avflık ihsan eyle- (19) sin: Ben daġi.kâhinlik salahi (20) yetimle,ve --- «Dűnyada ġozdű- (21) yűnűz semada daġi ġozűlműř (22) olsun.Madt.18.18»deyu buyuran (23) allahani mezuniyetle,seni` gerek

147.

(1) fikr ile,gerek sűz ile.gerek de (2) amel ile iřlediyin bűtűn gŭnah (3) larının baġından, Pederin.evla (4) dın ve Aziz Ruhun ismiyle ġoze (5) rim: Ve tekrar,seni S. Yegeġetsinin (6) ġorġurtlarına (Haġortutmvn ve sa (7) ire) teslim ederim.řűyle ki her ne (8) ġayr amel iřlersen senin ġayrın (9) ve ebedi hayatın řerefi iġin ol (10) sun.amin: (11) (İřbu tevbe sureti` gŭnahkâ (12) rın kendi gŭnahlarını derġatr (13) edebilmesi iġin tanzim olunmuř (14) bir tarzı ifadedir: Salt bu (15) ikrarı sűylemekle ġosdovanutűn (16) tam olmaz.illa gŭnahkâr kendi (17) zamirine aġır basmakda (basbakda) olan gű (18) nahlarını bu suret ile derġatr (19) etmeli ve anleri ġosdovanahayra (20) ikrar eylemeli (Madt.3.6: Yag.5.16) (21) řűyle ki anın

nasihatlarını ka (22) bul ve tayin etdiyi abaşharankı (23) (sadaka,dua,oruc ve sayire. (24) Madt.6.1.5.16.19.21) deröhde ede- (25) rek,tevbekârlara ancak kendisi (26) kefarete edebilen Yisus (Yisun) Krisdosun (27) ismiyle bera'ata nayil olabilsin:)

149.

(1) TEVBE MEZMURU (2) Ya Allah,azim inayetine göre (3) bana merhamet eyle. inayetinin (4) çokluğuna göre isyanlarımı afv (5) eyle: (6) Beni cürümden kâmilen yayka, (7) ve günahlarımdan tathir eyle: (8) Ben kendi fiskımı bilirim.ve gü- (9) nahım dayıma gözüm önünde dir: (10) Yalnız sana karşı günah işle- (11) dim Ya Rabb.ve huzurunda şerr (12) eyledim: (13) Kelamında adil, ve hükm etmeye (14) geldiğinde galib sin: (15) Validem beni fisk ile hamile ol- (16) du.ve günah içinde doğurdu: (17) Ya Rabb,sen hakikatı sevdin. (18) namalüm ve gizli olanları ilminle (19) bana keşf eyledin: (20) Beni zufa ile çalka ve pak ola- (21) yım.Yayka ve kardan beyaz olayım:

151.

(1) Ya Rabb. bana meserret ve şaz- (2) lık işitdir.ve ağır çeken kemik- (3) lerim sevinler (sevisinler) : (4) Yüzünü günahlarımdan çevir, (5) ve cümle isyanlarımı benden mahv (6) eyle: (7) Ya Allah, bende pak bir kalb (8) sabit eyle.ve derunimde doğru (9) bir ruh tazele: (10) Ya Rabb, beni huzurundan (11) tard eyleme.ve aziz Ruhunu (12) benden çıkarma: (13) helasının meserretini bana ver (14) ve rabbani ruhunla beni sabit (15) eyle: (16) Fasıklara yollarını öyredeyim, (17) ve günahkârlar sana dönsünler: (18) Ya Allah. helasımın Allahı,beni (19) kandan helas eyle.lisanım ada- (20) letin için mesrur olsun: (21) Ya Rabb,eger dudaklarımı a- (22) çarsan, ağzım sana hamdlar oku (23) yacak:

153.

(1) Eger istese idin,kurban tak- (2) dim eder idik.fakat sen muh- (3) rakaya bile razı olmadın: (4) Allaha kurban` mahcub bir (5) ruh dur.pak kalbi ve mahcub (6) ruhu Allah tahkir etmez: (7) Ya Rabb iradetinle Siona eylik (8) et, ve Yerusagemin surları yapı- (9) lacaklar: (10) Mezbahına ahd kurbanı için (11) tosunlar çıkardıklarında.sulh (12) kurbanına razı olacaksın: (13) NEDAMET (14) Ya cümle

cihan (15) Bana bakarak (16) Derddaş olunuz. (17) Ben lisanımla (18) Kendi nefsimden (19) Edeyim şekva:

155.

(1) Gizli günahla (2) Çukurum kazıb, (3) Düşdüm helaka. (4) Nefsime karşı (5) Duzak kurarak. (6) hıyanet etdim: (7) Evvel nur idim, (8) Şimdide zulmet. (9) Hemde zıllı mevt. (10) Nice sayayım (11) Günahlarımı, (12) Çün ğayet çok dur: (13) Sema ve zemin, (14) Gelin ağlayın (15) Sefil canımı. (16) Şerre uyandım, (17) İradetinle (18) Günah kazandım: (19) Fısk çamuruna (20) Ğark oldu canım, (21) helas olamam.

157.

(1) Muhlik illetle (2) Uzun müddetle (3) Napak kaldım ben: (4) Pak fikrlerden (5) hayp amelden (6) Pek uzaklaşdım. (7) Nurdan kaçmağı, (8) Zulmet olmağı (9) hoş saydı canım: (10) Beni şerirler (11) Düşürmek için (12) İĝfal ederler. (13) Ben devrildikde. (14) İstihza edib (15) Mesrur olurlar: (16) Hüsnü rızanla (17) Canımı kötrüm (18) Etdim, kalkamam. (19) Günah ateşi (20) Mahv etdi bende (21) Ruhun bahşişin:

159.

(1) Günahle rezil (2) Ve bednam oldum, (3) Osandı canım. (4) Acı zehirler (5) Kalbime akıb (6) Söndü çırağı: (7) Günah dadarak, (8) Ölümü datdım, (9) Pek fakir oldum. (10) Canım ölmüşdür, (11) Fikrim şaşırmış. (12) Salt ten kalmışım: (13) Şerir avcının (14) Şerr duzağına (15) Düşüb mahv oldum (16) Düşmen okuna (17) Oğradı kalbim, (18) Pek yarelendim: (19) Zalım köpekler (20) İstila edib, (21) Kanım içdiler:

161.

(1) Şerre kapıldım, (2) Günah oltası (3) Avladı canım: (4) Hüzn u kederle (5) Cefa çekerim, (6) Yok dur rahatım, (7) Günaha borclu (8) Fısk ile memlu (9) Olmuş dur canım: (10) Tevbe etmeye (11) Hasret çekerim, (12) Yine düşerim. (13) İsmim muallim. (14) Mekruh amelim, (15) Engin dir halim: (16) Şehvet aşkıyla. (17) Hırs

belasıyla, (18) Mecruh dur kalbim. (19) Fısk yaresiyle (20) Mahzundur ruhum (21) Serseri oldum:

163.

(1) Şerrin hükmüyle (2) Rabbin katından (kıtından) (3) Pek yıraklaştım. (4) Eyi hocanın (5) Mutlu sesini (6) A' h, dinlemedim: (7) Şerrin arzusu, (8) hoş tebessümle, (9) Aldatdı ruhum. (10) Mekruh illetler (11) Hücüm ederek, (12) Canım mahv etdi: (13) E' y canım uyan, (14) Şerrden uzaklan, (15) hayra et meylan. (16) Ölüm uykusu (17) Ve adil hakim (18) Bil sana yakın:

165.

(1) MELİK MANASENİN MÜNACATI (2) Ya kadir Rabb, Aprahamın,İ (3) sahağın.Yagopun ve onların sa (4) lih evladlarının Allahı (Madıt.22. (5) 32:) Ya kadir Rabb.Günahlarımı (6) avf eyle: (7) Sen ki sema ve zemini, ve anla (8) rım bütün tezyinatını halk ey (9) ledin: Ya kadir Rabb,günahla (10) rımı avf eyle: (11) Sen ki amirane kelamınla deni (12) zi bağladın.girdabları kapa (13) dıb, heybetli ve müşerref ismi (14) azizinle möhürledin. Ya kadir (15) Rabb, günahlarımı avf eyle: (16) Senin kudretinin korkusundan (17) her şey sarsılır ve titrer.ya ka (18) dir Rabb, günahlarımı avf eyle: (19) Senin mukaddes celalının şerefi (20) hududsuz dur.günahkârların (21) üzerine tehdidli ğazabın şedid

167.

(1) dir.müjdeli inayetin daği öl- (2) çülmez ve teftiş olunmaz.ya ka- (3) dir Rabb.günahlarımı avf eyle: (4) Ya Rabb.sen mütaal. Rahim (5) sabrlı.ğani merhametlisin,ve in (6) sanların belalarından dolayı mer- (7) hamete gelirsin (Hovnan.4.2) . ya (8) kadir Rabb. günahlarımı avf eyle: (9) Ya Allah.sen Salih kulların (10) Apraham,İsahag ve Yagob için (11) tevbe komadın.zira onlar sana (12) karşı günah işlemediler, ya kadir (13) Rabb, günahlarımı avf eyle: (14) İlla ben günahkâr için tevbe (15) kodun.zira denizin kumundan (16) ziyade günah işledim, ve isyanla- (17) rım çoğaldı, ya kadir Rabb,gü- (18) nahlarımı avf (evf) eyle: (19) Günahlarımın çokluğu sebebiy- (20) le.gözlerini semanın yüksekliyiye (21) kaldırmaya layık deyilim.ya ka- (22) dir Rabb, günahlarımı avf eyle:

169.

(1) Demir bağların zorundan belim (2) büküldü, ve bana rahatlık yok (3) dur.ya kadir Rabb.günahla- (4) rımı avf eyle: (5) Hiddetini tahrik etdim, ve (6) huzurunda şerri irtikâb et- (7) dim. putlar yaptım ve ğazabını (8) artırdım.ya kadir Rabb, gü- (9) nahlarımı avf eyle: (10) Şimdi ise,ya Rabb,kalbimin (11) dizini kırarım, ve senin letafe- (12) tinden niyaz (niyağ) eylerim.ya kadir (13) Rabb, günahlarımı avf eyle: (14) Günah etdim (etrim) .ya Rabb, tevbe (15) ıyanımı ben kendiliyimden bili- (16) rim, ya kadir Rabb.günahlarımı (17) avf eyle: (18) Senden reca u niyaz ederim. (19) bana avf eyle.ya Rabb.bana (20) avf eyle.ve beni cürmümden do- (21) layı mahv etme.ya kadir Rabb. (22) günahlarımı avf eyle:

171.

(1) Bana ebeden ğazablanma,ya (2) Rabb,kötülüklerimi derhâtr (3) eyleme, ve beni şerr ile haviyeye (4) enenler ile beraber hükm eyleme,ya (5) kadir Rabb, günahımı avf eyle: (6) Zira sen.ya Allah.tevbekâr (7) ların Allahısın.ben her ne kadar (8) layık deyil isem de, inayetini ba- (9) na da göster.ya kadir Rabb, (10) günahlarımı.avf eyle: (11) Ğani merhametine göre beni ya- (12) şat,ve ben ömrümün bütün (13) günlerinde sana hamdlar suna- (14) yım.ya kadir Rabb,günahlarımı (15) avf eyle: (16) Ya Rabb, bütün semavi me- (17) lekler sana hamd ederler.ve şeref (18) ilelebed senindir.amin: (19) Pedere.evlada,ve Aziz Ruha (20) şimdi ve dayıma ve ilelebed hamd (21) yakışır.amin: (22) Ya Rabb,senden reca u niyaz ey- (23) lerim.günahlarımı bana avf eyle:

173.

(1) Ya ğani merhametli Rabb,ba- (2) na rahm eyle: (3) Ya Allah, ben günahkâra kefa- (4) ret kıl ve ihya eyle: (5) Ya hâlikim ve ümidim Allah, (6) ben ğayet günahkâr kuluna şef- (7) kat ve merhamet eyle: (8) Ya cümle nisalar içinde müba- (9) rek olan aziz bikir Mariam Vali- (10) detullah,ben günahkâr için (11) Rabba şefaath eyle: (12) Ya Allahın cümle mukaddesleri, (13) semavatda Pedere biz günahkâr- (14) lar için şefaath edin: (15) Ya oc saklamayan İbnullah Kı (16) risdos, recalarımızı kabul eyle. (17) zira sana güvenmişiz: (18) Ya Rabb,bizi hayatbağ ve (19) zikıymet haçının talib kuvvetiy- (20) le bize hıfz eyle: (21) Ya Rabb,selamet meleyini gön- (22) der ki, gelib bizi gicede hem gün- (23) düzde emin saklasın:

175.

(1) Keza padişahlığın ile geldiyin- (2) de bizi derhatr eyle.ya Rabb (3) ve bize rahm eyle: (4) NİYAZ (5) Ya helaskâr Rabb Allahımız, (6) sen şefik, rahim, sabırlı,ğani mer- (7) hametli sin.ve insanların bela- (8) larından dolayı merhamete gelir- (9) sin.günahkârın ölmesini deyin, (10) illa şerir yolundan dönüb yaşa- (11) masını istersin: Ya Rabb.sen ğa- (12) ni merhametine göre kullarını (13) teselli et.ve tevbeye fırsat ver: (14) Mürüvetinle barış,ve bizi aziz (15) kilisana aza eyle: Şöyle ki itiraf (16) ve tevbe ile ruhumuz şifa bu- (17) larak.aziz kilisana girelim.ve (18) cemaatınla beraber` Peder, Evla- (19) da ve Aziz Ruha` şimdi ve ilele- (20) bed hamdlar sunalım.amin:

177.

(1) KIYAM NAĞMESİ (2) Kelamullah semavatı (3) İbtida yokdan yaratdı. (4) Ve semavi askerleri, (5) Cesedsiz nur melekleri. (6) Dört zıdd önsür bil ittifak. (7) Ateş,heva,su ve toprak, (8) Ebeden hamd arz eyleye (9) Vasf olunmaz bir Üçlüye: (10) Üç Zat ve bir Rabbaniyet, (11) Bir kuvvetde uluhiyet, (12) Mahluk deyil.haliki nur, (13) Emr eyledi ki «Olsun nur». (14) İlk günde Yevmi Giragi. (15) Semadan nur leman etdi. (16) Ebeden hamd arz edile, (17) Vasf olunmaz bir üçlüye: (18) Açıkca izzah edelim, (19) Gizli sırrı keşf edelim.

179.

(1) Ki görünmez manevi nur (2) Pak canlara salt görünür. (3) Kıyamın celil zıyası (4) İlk günde bize parladı. (5) Gelin müminler meleklerle (6) Hamd sunun kıyam edene: (7) Yere endin aşkım için. (8) Ten aldın helasım için, (9) haçlandın aynı cism ile, (10) Girdin ölüm mezarine. (11) Meclde kıyam etdin bu gün. (12) Meleklerden vaz olundun. (13) Gelin müminler meleklerle (14) Hamd sunun kıyam edene: (15) İzhar oldun karılara (16) Yeni hayat selamıyla. (17) Keza Kalilia dağında (18) Göründün on bir Resula. (19) Anlerle layık et bizi (20) Son günde görmeye seni. (21) Gelin müminler meleklerle (22) Hamd sunun kıyam edene:

181.

(1) Sion evladı (1) uyanın, (2) Nur gelinin (2) müjdeleyin. (3) Ki güveyin kıyam almış, (4) Ölüme ğalebe çalmış. (5) Gelir seni taclamağa. (6) İstikbal et daratınla. (7)

Hamd eyle kıyam alana, (8) Ölüler turfandasına: (9) (1) Sion evladları= Kilisanın ha
(10) demeleri: (2) Nurun gelini=Kilisa: (11) CENNET KAPUSUNUN AÇILMASI
(12) ZİKİRİYETİ (13) Dışarıdan (14) Ya Rab,aç bize.Ya Rab,aç (15) bize.Ya
Rab.merhamet kapusu (16) nu aç bize,zira feryad ederek (17) sana çağırırız:

183.

(1) İçerudan (2) Bunlar ki'm dir ki açalım.zira (3) bu Rabbın kapusu dur,ve (4)
bundan salihler girerler: (5) Dışarıdan (6) Deyil yalnız Salihler.illa gü (7) nahkârlar
daği, ikrar ve tevbe (8) ile sadık olarak bundan girerler: (9) İçerudan (10) Zira bu`
semanın kapusu ve (11) Allahın Yagopa vad eylediği tesel (12) li deresi dir.bu
salihlerin ka (13) rargâhı, günahkârların kefa (14) retgâhı.Krisdosun sarayı mü (15)
lükânesi.meleklerin meskeni, a (16) zizlerin tecemmü maheli.iltica (17) gâh ve
beytullah dır: (18) Dışarıdan (19) Aziz Kilisa için dediklerin seza (20) ve hakikat
dır.zira bu bizim le (21) kesiz validemiz dir,ve biz bun

185.

(1) dan nur ve hakikat evladları o- (2) larak doğarız bu bize hayat ü (3) midi dir.ve
canımızın helasını (4) bunun vasıtasıyla buluruz. (5) bu bize salah tariki dir.ve bu-
(6) nun vasıtasıyla Krisdosa.sema- (7) vi Pederimize çıkarız: (8) Dışarıdan (9) Ya
Rab.aç bize, Ya Rab,aç (10) bize. Ya Rab,merhamet kapusu- (11) nu aç bize.zira
feryad ederek (12) sana çağırırız: (13) İçerudan (14) İşte Rabbımız Krisdosu' Surp
(15) Seğanın üzerinde oturmuş görü- (16) yoruz.kendi iradesini icra eden (17) leri
kendine davet ediyor.«Ben ne (18) rede isem,benim hizmetkârım (19) daği orada
olacak dır»deyerek (20) (Yovh.12.26) : (21) Dışarıdan (22) Allahın evladının lekesiz
kanının (23) bahasıyla satın alınmışız (Hayd.39)

187.

(1) 5.9) : helaskârımız Krisdosa me- (2) serretle hamdlar sunacağız, ve (3) cümlemiz
deyeceyiz.Ya Rab.deh- (4) şetli gelişine hamd olsun: (5) Dışarıdan (6) Ya Rab,aç
bize.Ya Rab,aç bi- (7) ze. Ya Rab,merhamet kapusunu (8) aç bize. Zira feryad ederek
sana (9) çağırırız: (10) İçerudan (11) Heybetli Allahın borusu` müd- (12) hiş ses ile
bağırır ve der.«İşte (13) güveyi geliyor.kalkın,istikbalı- (14) na çıkın»: (15)
Dışarıdan (16) İşte ben ve Allahın bana vermiş (17) olduğu evladlarım burada du-

(18) ruyoruz.ve Krisdosun didarını (19) görmeye,ve anın mutlu sedasını (20) işitmeye bekleyorz: (21) İçerudan (İçersvdan) (22) halik Allahın sedası nida eyleyor
189.

(1) ve deyor.«geliniz ey pederimin mü- (2) barekleri.dünyanın ibtidasın- (3) dan beru sizin için hazırlanmış (4) olan melekütü miras alınız» (5) (Madt.25.34) : (6) Dışarıdan (7) Salahın kapusunu (tapuounu) bana açın, (8) ki anden gireyim,ve Rabba tes (9) bihat okuyayım: (10) (Kapu açılır ve cemaat meser- (11) retle içeri girer:) (12) S.DZNUNT İLAHİSİ (13) Bu gün keşf olunan sırr ne (14) büyük ve acayib dir.çobanlar (15) melekler ile beraber terennüm e- (16) derler,dünyaya müjde verirler: (17) Petlehem şehrinde yeni padişah (18) doğdu.ya insan evladları, hamd (19) sunun,zira bizim için ten aldı: (20) Semaya ve zemine sığmayan,kun-

191.

(1) daklara sarıldı. Pederden ayrıl- (2) mayarak aziz mağarada oturdu: (3) Bu gün semavat yokardan azim (4) müjde ile mesrur olurlar.ve cümle (5) mahluklar helas elbisesi geydiler: (6) Bu gün Allahın Evladı Krisdos` (7) mağarada hediyeler sunuldu.ve (8) ateşin meleklerin cümhuru sema- (9) dan zemine endiler: (10) Bu gün çobanlar Salah Güneşini (11) gördüler ve melekler ile beraber (12) terennüm eder idiler. Yücelerde (13) Allaha hamd olsun: (14) Pederden doğdun` mahlukatı (15) tenvir etmek için (iço:n) , ya Salah Gü- (16) neşi Rabb, sana hamd olsun: (17) Mağarada doğdun, Petlehemde (18) hediyeler aldın.Ya Salah Güneşi (19) Rabb, sana hamd olsun: (20) Çobanlara keşf olundun.mü- (21) neccimlerden secde olundun,Ya sa- (22) lah Güneşi Rabb, sana hamd olsun:

193:

(1) Biz daği terennüm ederiz.sen (2) ki bikirden ten aldın.ya salah (3) güneşi Rab, sana hamd olsun: (4) PUN PAREGENTAN İLAHİSİ (5) Peder ile ve aziz Ruh ile hemvü- (6) cud olan Kelamullah,kendu su- (,) (7) retini bizim türabi tabiatı- (8) mız (Atam) ile birleştirdi.onu (9) şeref ile tezyin eyledi, ve latif (10) trahta kodu: (11) Orada Atam mahkuk olurdu,ve (12) kaygısız bir sevinc ile mesrur o- (13) lurdu, zira Allahı dayıma traht- (14) da enmiş görürdü.ve Anın nur (15) didarının şülesi kendi üzerine (16) tesir ederdi: (17) İmdi, ya Validetullah Mariam, (18) biricik evladına

reca eyle.nasıl (19) ki haramiye ihsan eyledi bize (20) dağı, cennetin celalını tekrar (21) miras almağa ihsan eylesin:

195.

(1) Bu gün,ilk mağluk Atam la- (2) tif trağdın içinde melekler ile (3) mesrur olduğu gibi, biz dağı (4) ruhani tesbihat ile mesrur o- (5) lalım: (6) Bu gün Allahın yaratmış oldu- (7) ğu ilk pederimiz,Eden bağçesinin (8) meyvesinden yeyib telezzüz eyledi- (9) yi misillu.biz dağı Allahın ten- (10) bihlerinden telezzüz edelim: (11) Bu gün, ilk ademin geldiye ve (12) şeref ile tezyin olduğu evvelki (13) elbisesine müşabih olarak,biz (14) dağı ilahi nomos ile nefsimizi (15) tezyin edelim: (16) Mesrur ol, ya salah güneşinin (17) meşrıkı olan Mariam,ve senden te- (18) velld eyleyen Allaha bizim içun (19) reca eyle ki.bizi Trağdı tekrar (20) miras almağa nayil eylesin (eyledin) :

197.

(1) İKİNCİ GİRAGİ İLAHİSİ (2) Sen ki perhizkrlığın mukad- (3) des nomosunu evvela Trağdda sa- (4) bit eyledin, fakat ilk mağluk- (5) lar (Atam yu Yeva) anı hıfz etme- (6) diler, ve meyveden yeyerek günah (7) ve ölümün acılığını tattılar, (8) şimdi dağı, ya Rabb, ihsan eyle (9) ki biz senin tatlı tenbihlerin- (10) den telezzüz edelim. (11) Düşmen nev nev günahların ya- (12) releriyle canımızı vurdu yarala- (13) dı, ve cins cins ھاsteliklerimiz (14) içinde, ağrılarımızı def etmek i- (15) un sen mrvvetkra mhtac (16) olduk.imdi sağalt bizi, ya Kris- (17) dos.zira insan sevicisin: (18) Sen ki.bikir Mariamdan doğa- (19) rak insanların ھاelası içun gel- (20) din, ve senin hayat verici kıya- (21) mınla` lmşleri ölümsüzlük (22) kıyamına (tıyamına) davet eyledin,imdi va- (23) lidenin niyazıyla bizi ihya eyle, (24) ya ھاelaskr:

199.

(1) Senin tenezzül eylemenle,ya (2) Krisdos,kilisanın evladlarını a- (3) zim şereflere yceltdin,ve melek- (4) lerin semavi siyretine doğru kı- (5) lağuzladın.reca ederiz, ya Rab, (6) bizi de salaha doğru irşad eyle: (7) Biz yasak olan acı meyveyi yeye- (8) rek salah içun öldük.amma sen (9) kırk gün oruc tutarak bu acı- (10) lığı senin tatlı tenbihlerinin lez- (11) zetine tebdil eyledin.reca ederiz, (12) ya Rab, bize senin

muhabbetinin (13) mesrur edici kadehini içir: (14) Ya Validetullah Mariam,Senin (15) lekesiz tevellüdün ile, ilk vali- (16) demizin ağrılarını def eyledin. (17) bizim (biğim) günah bağlarımızı çözmek (18) için biricik evladına şefaath (19) eyle. ve nefsimizi tecribeden kur- (20) tarmasını niyaz eyle:

201.

(1) Sana hamd sunarız,ya ibti- (2) dasız Peder.sen ki ğayb olmuş ko- (3) yunu geri döndürmek için biri- (4) cik evladını irsal eyledin (Ğug.15. (5) 4) evladının eziyetleri hürmetine, (6) bizi daği günahlarımızdan dön- (7) der: (8) Sana sena ederiz, ya Kelam ve (9) Nur, sen ki maşalanın nuruyla (10) rabbani suretini bularak anı (11) tekraren ayağa kaldırdın (Ğug. (12) 15.8.) Senin mukaddes eziyetlerin (13) aşkı için, günah ile biz, düşen (14) kullarını ayağa kaldır: (15) Seni temcid ederiz ya Pederin (16) izzetdaşı olan hakiki Ruh, sen ki (17) eski Atamın günahlarıy[1]a biz es- (18) kimiş olanları tecdid eyledin (Ğug. (19) 15.22.) senin yeni lutların ile bi- (20) zi daği günahlarımızdan tec- (21) did eyle: (22) Mesrur ol, ya Validetullah Ma- (23) riam, sen ki Mütaalın kuvvetiyle (24) sayebend oldun. Aziz Ruha mesken (25) oldun ve anınla Kelamullahı tev- (26) lid eyledin, bizim için şefaath eyle:

203.

(1) Ya nurdan doğan ve tulu eden (2) Nur.sen ki ğayb olmuş koyun ma- (3) kamındaki insan tabiatını ara- (4) maya geldin.ve anı Haç ile bera- (5) ber rumuzuna aldın.bizi de gü- (6) nahlarımızdan tathir eyle: (7) Ya mukaddeslerin Mukaddesi (8) ve mağlukatı tathir eden, sen (9) ki haneni süpürerek` dünyayı (10) günahdan temizledin, ve ande (11) bulduğun senin s[u]retini tec- (12) did eyledin, bizi de günahın es- (13) kiliyinden (eskililiyinden) tecdid eyle: (14) Sefih evlad ile beraber sen ra- (15) him Pederimize nida ederiz.sema- (16) da ve huzurunda günah işledik. (17) ya kabahatları avf eyleyici, mu- (18) habbet ile bizi karşıla ve buse (19) ile derağuş eyle.bizi günahları- (20) mızdan tathir eyle: (21) Ya Eden bağçesinden coşan Hayat (22) Suyunun punarı Surp Asduaja (23) jin, susamış canın manevi toprağı (24) o Su ile kandı.temenni eyle ki bize (25) de göz yaşı punarı ihsan eylesin (26) ve günahlarımızdan paklenelim:

205.

(1) DÖRDÜNCÜ (DERDÜNCÜ) GİRAGİ İLAHİSİ (2) (Nahakk Kethüdamın temsili) (3) Sen ki yokardaki manevi ruhla- (4) rın alemi kudretinle halk eyle (5) din, ve ateşin meleklerin reyisle- (6) rini kethüda tayin eyledin, senin (7) akldan üstün kudretine hamd- (8) lar sunarız: (9) Sen hakim ve zengin olmanle.i- (10) kinci maddi dünyayı halk eyledin (11) ve ilk ademi Eden bağçesinde ket- (12) hüda tayin eyledin.senin akldan (13) üstün kudretine hamdlar suna- (14) rız: (15) Senin celil efkârınla kilisayı (16) tesis eyledin, ve hakikat kelamı- (17) nın vaizlerine ande kethüda ta- (18) yin eyledin. Senin akldan üstün (19) kudretine hamdlar sunarız: (20) Ya Validetullah Mariam.sen ki (21) hiçbir yere sığmaz olan Zata. ça- (22) dır oldun.ve bizi umuzunda (23) taşıyanı sen taşıdın, ve Pederden

207.

(1) cisimsiz olarak doğmuş olan Allahı (2) cism ile tevlid eyledin.bizim i- (3) çun şefaate eyle: (4) Tabiatımızın üzerine senin (5) nasb eylediğin Rabbani kethüda (6) (akl firasetli olmasıyla sana borc- (7) lu olanların borcunu bağışladı, (8) Ya Krisdos, bizim kabahatları- (9) mızı daği merhametinle avf eyle: (10) Ruh ile mesh edip geydirmiş ol- (11) duğun evvelki elbiseyi, ilk Pede- (12) rimizin aldanarak günah işlemesi (13) yüzünden` soyunduk (Ya Krisdos, (14) aynı elbiseyi bize tekrar merha- (15) metinle geydir: (16) Serovpelerin yaklaşamadıkları (17) allahani korlara (Yesay.6.6) biz (18) napak iken yaklaştık, ve senin es- (19) rarına karşı günah işledik.ihsan (20) eyle ki tathir olarak yaklaşıalım (21) ve günahlarımız afv olunsun: (22) Ya Surp Asdovadzadzin.sen ki gü-

209.

(1) neşden alevlendin ve çalı gibi yan- (2) madın (Yelits 3.2) : İlla hayat er- (3) ceyini biz manevi maşluklara (4) taam olarak verdin: Krisdos Şe- (5) faate eyle ki.günahlarımızın se- (6) nedini yırtısın (Ğug.16.6) : (7) BEŞİNCİ GİRAGİ İLAHİSİ (8) (Nahakk (Nacazk) kadı temsili) (9) Ya Krisdos.sen ki kilisana ha- (10) kiki bir tenbih verdin.yani da- (11) yima ve durmaksız, ruh ile ve (12) fikir ile Allaha dua etmeyi si- (13) pariş etdin: (14) Sen ki bize örnek olmak üzere (15) bu tenbihini bilfiil sabit ey- (16) ledin.geceyi sabaha kadar Alla- (17) ha dua ederek geçirdin.huzu- (18) rında her diz eyilir iken, bizim (19) tabiatımızı aldın: (20) İmdi biz daği sana niyaz ederiz, (21) Ya Krisdos, bize ihsan eyle ki.se-

211.

(1) madaki cesedsiz ruhlar misillu (2) her saat pak düa ile huzurına (3) yaklaşalım: (4) Senin lekesiz validen Asduaja- (5) jinin niyazı hürmetine Ya Krisdos (6) kalblerimizin manevigözlerini lut- (7) fen aç ki, senin nuruna bakalım: (8) Ya Krisdos. senin tenbihlerin (9) mucibince ruh ve tenimizi ada- (10) letle hükmetmek için, fikrimizi (11) derunimizde adil bir hakim ta- (12) yin eyledin: (13) Amma tabiatımızın deruninde (14) ki bu nahakk kadı, senin mukad- (15) des korkunu daşımaya ve a- (16) demlerden utanmayarak. mazlu- (17) mun davasını görmez: (18) Fakat benim dul kalmış canım (19) sen mukaddes ölümsüz güveyiye (20) niyaz eyler, benim hakimime sen (21) hakkı talim eyle ki, hasım olan (22) tenim ile benim davamı adalet (23) üzere görsün: (24) Ya lekesiz bikir Mariam, senin

213.

(1) pak güveyine reca eyle ki dul (2) kalmış canlar ile barışsın ve ken- (3) disinden uzaklaşmış olanlarla (4) tekrar muhabbetle birleşsin: (5) ALTINCI GİRAGİ İLAHİSİ (6) (İkinci (İpinci) geliş) (7) Sen ki dünyaya gelişinin sırrı- (8) nı Movsesden sonra intihab eyle- (9) diyin` israyel peygamberleri vası- (10) tasıyla evvelce keşf eyledin. anlar (11) ki ruh ile dolarak nev nev temsil- (12) ler ile söylediler, Ya Helaskâr, (13) rahm eyle ve günahlarımızı (günahlarımızı) avf (14) eyle: (15) Peygamberlerin beyan eyledikleri (16) son senelerin yaklaşmasıyla, ve sen (17) helaskârımızın gelmek zamanı ye- (18) tişmesiyle. kul sıfatını geydin ve (19) insanların içinde zahir oldun. Ya (20) helaskâr, bize rahm eyle ve gü- (21) nahlarımızı avf eyle:

215.

(1) Altıncı günde Atamı senin rab- (2) bani suretinde yaratdın. fakat (3) o` tenbihi hıfz etmeyerek elbiseyi (4) soyundu: Sen` yeni Atam ise. al- (5) tıncı de gayb olmuşu ziyarete (6) çıktın. Ya Helaskâr, bizi rahm (7) eyle ve günahlarımızı avf eyle: (8) Ya kararmaz Nurun heykeli. ve (9) vasf olunmaz kelamın gizli odası (10) olan Surp Asdovadzadin sen ki ilk (11) validemiz Evanın acınaklı laneti- (12) ni kaldırdın. biricik evladına (13) reca eyle ki bizi Peder ile barış- (14) dırmaya meyenci olsun. aramızdan (15) nifakı kaldırsın, ve canımıza (16) selamet ihsan eylesin: (17)

Sen kuzunun kanıyla, biz helas (18) olmuşlara peygamberin verdiyi (19) müjdeyegöre,biz ormanın ağaçları (20) sen Rabbimizin ikinci gelişinden (21) dolayı mesrur oluruz (A.mnats.16.33) (22) Ya Rabb, bize daği ihsan eyle ki

217.

(1) senin dikdiyin ağaçlar.yani sa- (2) lihler ile beraber şimdi ümid ile (3) mesrur olalım, ve ikinci gelişinde (4) senin ile beraber mesud olalım: (5) Bunun gibi de Zakaria yeni (6) Siona (Kristiyan kilisasına) müjde (7) verir ki, = mesrur ol.işte mahcub (8) ve halim padişah.iki kavma (ye (9) hudilere ve tayifelere) örnek o (10) lan merkebin.ve anın sıpasının (11) üzerine binmiş sana geliyor (za (12) kar.9.9) .Ya kerovpelerin kür- (13) süsünde oturan.rahm edub ca- (14) nımızın üzerine de otur: (15) İkinci gelişinde kahir olacak (16) heybetli celalımı' (celalamı) Tavit evvelce (17) gördü ve ruhun tesiriyle akdem- (18) ce keşf eyledi, ki Allah aşikâr (19) suretde gelecek, ve önünce ateş (20) sıçrayacak (Sağm.50.3) Ol vakt, (21) ya Yisus, bizi esirge, bize mer- (22) hamet ve inayet eyle:

219:

(1) Ya Asdovadzadin, sen ki zevc (2) tanımadın. İlla zeminden semaya (3) gelin sunuldu (sunulduz) . Biricik evladı- (4) nın (evliddinin) sağ tarafından nur gibi o- (5) turduğun zaman.bizim için On- (6) dan temenni eyle ki,bizi dehşetli (7) alevden helas eylesin, Salihler ile (8) sınıfdaş olalım ve semavi ruhlara (9) ile hamdlar sunalım: (10) DZAĞGAZART İLAHİSİ (11) Sen ki Kerovpelerin kürsisinde (12) oturub tazim olunursun,mer- (13) keb üzerine binmeye razı oldun. (14) sen mühteşem sin ve bizi ihya ey- (15) lemek için geldin: (16) İmdi biz daği çocuklar ile be- (17) raber hamdlar sunarak fütahat (18) ilahilerinin sedasını sana takdim (19) ederiz.ya meliki zulcelal, sen (20) mühteşem sin ve bizi ihya eylemek (21) için geldin:

221.

(1) Yücelerde Vovsanna (bizi helas (2) eyle) aleluia.sen mühteşem sin ve (3) Rabbin ismiyle geldin aleluia.ve (4) hamd sana ki Rabbin ismiyle de (5) geleceksin aleluia: (6) Peder ile beraber saltanat (7) kürsüsünde oturan ezeli Kelamı, (8) bu gün zeminde zuhur etmiş (9) gördük.Kerovpelere mahsus se- (10) da ile hamdlar sunalım. Rabbin (11) ismiyle gelen mübarek olsun: (12) Bu gün merkeb heyetine girmiş (13) olan

Kerovpe ile beraber ibrani (14) çocuklar temcid ederler. Tavitin (15) oğluna hamd, Rabbin ismiyle gelen (16) mübarek olsun: (17) Bu gün İbnullahın Yerusageme (18) gelmesiyle bütün cihan mesrur ol- (19) du.ve azim seda ile terennüm (20) ederler idi. Rabbin ismiyle gelen (21) mübarek olsun:

223.

(1) AYAK YAYKAMA İLAHİSİ (2) Kubbei asümanı kuran ebedi (3) evladullah, ihsani tabiatla a- (4) zim mucizeler (muciezler) işledi, ve ayrılmaz (5) Uluhiyetiyle kul sıfatını geydi: (6) Kalam ile tathir olmuş olanların (7) ayaklarını su ile yaykadi.öyle ki (8) Aziz Üçlüye mesken olmak üzre (9) anlere mahcubluk talim eylesin: (10) Kendisine kudsiyetle yaklaşan- (11) lara,tenini ve kanını tevzi eyle- (12) di` yeni ahd namıyla.ve ölüme (13) razı olmasına zikriyet olarak: (14) Ya nur menbai, ve sönmez ış- (15) ğın şülesi, sen ki şagirdlerin a- (16) yaklarını yaykamağa razı oldun, (17) bizden daği karanlık düşüngele- (18) rin dümenini def ile` bizi tenvir (19) eyle: (20) Sen ki tenin ve kanın vasıta- (21) sıyla günahlara kefarete verdin ve

225.

(1) dayıma tükenmez tarzda ara- (2) mızda kurban olmaktadır.karan- (3) lık düşüncelerin düşmenini biz- (4) den def eyle ve bizi tenvir eyle: (5) Sen ki, ilk pederimizin meyveyi (6) yemesiyle biz ölmüş olanlara ev- (7) velki ahından sonra.bu kefarete (kefdket) (8) idici yeni ahı beyan eyledin.ka- (9) ranlık düşüncelerin dümenini biz- (10) den def eyle ve bizi (fizi) tenvir eyle: (11) Ya Krisdos Allahımız.sen ki bi- (12) zim hatırımız için hüsni rızanla (13) eziyet çekmeye tenezzül eyledin, bu (14) gün daği fevkani mukaddes oda- (15) da şagirdlerin ayaklarını yayka- (16) dın.reca ederiz. Ya helaskâr. (17) rahm eyle: (18) Sen ki bu gün mukaddes fev- (19) kani (pevkani) odada esrarlı bir sufra (20) kurdun, ve senin aziz resulları- (21) na ölümsüzlük kadehinden içir- (22) din, reca ederiz.ya helaskâr (23) rahm eyle: (24) Bizim fikrimizi ve düşünceleri- (25) mizi tathir eyle ki, biz daği, bu

227.

(1) gün fevkani mukaddes odadaki (2) aziz resullerin ile beraber, kud- (3) siyetle sana ilhak olalım.reca e- (4) deriz, ya helaskâr, rahm eyle: (5) HAÇLANMA

İLÂHÎSÎ (6) Ya Krisdos senin haçına secde (7) kılarız, ve senin mukaddes eziyet- (8) lerini (eziyetlepini) taziz ederiz, ve senin mu- (9) kaddes haçlanmanı temcid ederiz: (10) Geliniz (Geliniğ) .ya müminler, Krisdos (11) Allahımıza secde edelim. Zira dün (12) yaya gedi ve kendi haçı vasıta- (13) sıyla (vdsıtasıyla) dünyaya bahşişler ihsan (14) eyledi: (15) Ya Aziz Allah, Aziz ve Kadir, (16) Aziz ve Ölümsüz (Ölümsüğ) ,sen ki bizim i- (17) çun haçlandın,bize rahm eyle: (18) Senin didarının nuru bize a- (19) lamet oldu, ve kalblerimize meser- (20) ret bağışladın: (21) Buğday, şarab ve zeytun yağı

229.

(1) (tenin, kanın ve ruhun) ile bizi (2) doğurdun (aoğurdun) : (Üç kerre tekrarla) : (3) Hamd ve secde yakışır Pedere, (4) Evlada ve Aziz Ruha, şimdi ve (5) dayıma ve ebedülabad.amin: (6) Ha´ md aziz haçına aleluia. (7) ha´ md eziyetlerine aleluia. Ha´ md (8) haçlanmana aleluia (dleluia) : (9) Hayat verici haç` bize helas (10) nişanı oldu.bunun vasıtasıyla (11) cümlemiz seni (seyi) tazim ederiz: (12) DEFN OLUNMASI İLÂHÎSÎ (13) Cümleye atiyeler bahş eden, bu (14) gün Biğadosdan bahşiş olarak (15) taleb olundu, ve nuru elbise (16) gibi geyen Yovsepin vasıtasıyla (17) kefinlenmeye razı oldu: (18) Cümleyi ihya eden, bu gün yeni (19) mezara konuldu, ve ölümsüzlük (20) haznesi` kâhinlerin hatemi ile (21) möhrlendi:

231.

(1) Mağlukatın helaskârı Kris- (2) dos, bu yeni kazılmış olan meza- (3) ra konuldu.semavi askerlerden (4) hamd nağmeleri kabul eden, as- (5) kerler vasıtasıyla beklenildi: (6) Ebeden diri olan Krisdos, bu (7) gün Biğadosdan` ölü gibi ta- (8) leb olundu.ve Atamın çıblaklı- (9) ğını örten Yovsepden kefinlen- (10) meye razı oldu: (11) Ölümsüzlük bahş eden Kris- (12) dos, bu gün ölüm toprağına (13) tenezzül eyledi, ve yaklaşılmaz (14) nurda sakin olan cesed ile, zemi- (15) nin kucağına defn olundu: (16) Salah şemsi Krisdos.bu gün (17) karanlık çukura konuldu.ve Pe- (18) derin celalının pertevi.zeminde (19) kaya ile örtüldü: (20) Bikirden doğduğu cesed ile Kris- (21) dos.bu gün bikir mezara (Yovh.19 (22) 41) konuldu vecehennemin ağrılarını

233.

(1) çözen, kâhinlerin hâtemiyle mö- (2) hürlendi: (3) Oyanık tabiata malik olan ha (4) likül alemiyn.bu gün ölülerin (5) içinde uyudu.uyumsuz İsrâ- (6) yeli bekleyen, askerlerden beklenil- (7) di: (8) Mağlukatın meserreti Krisdos, (9) bu gün yas geyen karılar tara- (10) findan ölü gibi fiğan edildi. (11) ve ölümsüzlük raihası neşr e- (12) den, yağ getiren oyanık kadınlar (13) vasıtasıyla raihandı: (14) KIYAM İLAHİSİ (15) Sevincli müjde sana, ya zemin- (16) deki gelin Kilisa.ölümsüz ve se- (17) mavi güveyin bu gün ölülerden (18) kıyam etdi: Ya Sion, meserret se- (19) dasıyla Allaha hamdlar sun:

235.

(1) Nurdan vasf olunmaz tarzda (2) doğan Nur, bu gün senin evlad- (3) larını tenvir eyledi.ya Yerusa- (4) ğem, gözün aydın, zira senin ışık- (5) ğın (ışığı) olan Krisdos kıyam etdi. Ya (6) Sion, meserret sedasıyla Allahına (7) hamdlar sun: (8) Bu gün cehaletin karanlığı, üç (9) kat nurun vasıtasıyla def ol- (10) du, ve ölülerden kıyam eden Kır- (11) risdos, sana ilm nuru olarak le- (12) man eyledi. Ya Sion.meserret (meserpet) se- (13) dasıyla Allahına hamdlar sun: (14) Bu gün Krisdosun boğazlanma- (15) sıyla` bizim Basekimiz günü dir (16) (A.Gornt.5.7) .günahın eskiliyin- (17) den tazelandik.meserretle şenlik (18) icra edelim ve deyelim. --- Krisdos (19) ölülerden kıyam (kıyam) etdi: (20) Bu gün nurani melek semadan (21) enerek bekcileri dehşete getirdi ve (22) mukaddes kadınlara müjde verdi

237.

(1) deyerek.--- Krisdos ölülerden kı- (2) yam etdi: (3) Bu gün Krisdos vasıtasıyla (4) Yeni İsrâyel tesmiye olduk, ve Al- (5) lahın kuzusunun kanıyla helas (6) olduk.semavi melekler ile beraber (7) gülbank çekelim deyerek. --- Krisdos (8) ölülerden kıyam etdi (eğdi) : (9) URUC İLAHİSİ (10) Rabbımız semaya uruc eyledi, (11) şakirdlerine (şayirdlerine) deyerek. --- Yerusağem (12) şehrinde oturunuz, taki yokar- (13) dan kuvvet geyesiniz: (14) Aziz resullar hemefkâr ve hemi- (15) tikad olarak ittifak etdiler. (16) fevkani mukaddes odada beraber (17) oturarak, Aziz Ruhun gelmesini (gelmesine) (18) beklerler idi: (19) Aziz Ruh.apansız (apaksız) nurun (nukun) par-

239.

(1) laması (pamlaması) gibi zuhur eyledi.ve aziz (2) resullar fevkani mukaddes oda- (3) da oturmakta iken.geldi ve an- (4) lerde sakin oldu: (5) Rabbımız Krisdos bereket dua (6) sı okuyarak, semanın bulutları (7) arasından uruc eyledi, ve resul (8) lar secde ederek Yerusageme dön- (9) düler, ve orada birlikde dualar (10) arz ederler idi: (11) Onbinlerce askerler ile ve melek- (12) lerin cümhuruyla semaya dahil (13) oldu, ve melekler nida edib der- (14) ler idi. Rabbın ismiyle gelen mü- (15) barek olsun: (16) Pederin sağında oturarak.vad (17) eylemiş olduğu atiyeyi irsal eyle (18) di.zira vad etmiş idi ki, tesel (19) li edici Aziz Ruh size gelecek, ve (20) azim inayetini üzerimize coşdu- (21) racak:

241.

(1) AZİZ RUHUN GELMESİ İLAHİSİ (2) Gönderilen göyerçin (Aziz Ruh) , (3) azim seda ile, yücelerden` nurun (4) parlaması gibi enerek, şayirdler (5) fevkani odada oturmakta iken, (6) anleri yakmaz ateş ile kuşatdı: (7) Cesedsiz göyerçin teftiş olun- (8) maz, fakat kendisi Allahın derin (9) sırlarını teftiş eyler. Pederden (10) alarak, Krisdosun heybetli ve i- (11) kinci gelişini resullara (pesullara) hikâye (12) eyledi, ve anler daği Aziz Ruhun (13) Peder ve Evlad ile hemmевсud ol (14) duğunu vaz eylediler: (15) Pederden hıruc eden Aziz Ru- (16) ha yücelerde hamd olsun, zira a- (17) nınla resullar ölümsüzlük ka- (18) dehini içdiler ve zeminin sakinle- (19) rini semaya davet etdiler: (20) Ya hayat verici Allah ve mürüv-

243.

(1) vetkâr Ruh, ittifak ve muhab- (2) betle tecemmü eden resulları` a -(3) teşin diller ile tenvir eyledin,in- (4) di biz daği bu gün senin geli- (5) şinin ziynetini icra ederiz: (6) Aziz resullar senin gelişinle mes- (7) rur oldular.yekdigerinden ayırd (8) olmuş kavmları nev nev lisanlar (9) ile ittifaka davet eylediler. (10) imdi biz daği bu gün senin ge- (11) lişinin ziynetini icra ederiz: (12) Resulların ruhani ve mukad- (13) des vaftizleri vasıtasıyla, nu- (14) rani ve cedid elbise ile cihanı (15) tezyin eyledin.imdi biz daği bu (16) gün senin gelişinin ziynetini icra (17) ederiz:

245.

(1) VARTAVAR İLAHİSİ (2) Sen ki dağda tebdili suret ey- (3) leyerek, senin allahani kuvvetini (4) izhar eyledin, ya manevi nur,sa- (5) na hamd u sena okuruz:

(6) Sen ki güneş gibi parlayarak, (7) celalının pertevini beyan eyledin (8) ve mahlukat tenvir eyledin, sa- (9) na hamd u sena okuruz, ya ma- (10) nevi nur: (11) Sen ki heybetli suretinle şa- (12) girdlerini dehşete getirdin, ve (13) anler allahani celalının aşkıyla (14) mest oldular, sana hamd u sena (15) okuruz, ya manevi nur: (16) Tapor dağında parlak bir su- (17) ret kesb eyledi, ve acayib bir (18) kisvetle vaktıyla şagirdlerine (19) göründü: (20) Ve üç Birliyin tehammül olunmaz

247.

(1) nurunu görerek sağ sağ öldü- (2) ler: (3) İlk pederlerini (Movses ve Yeğia (4) yı) görmek nasib olmakla, Rabba (5) reca ederek derler idi.burada (6) kalmak bize hoş dur: (7) Üç çadır yapalım Rabba ve (8) Movses ve Yeğiaya ve Üç Birliye (9) müdayim hamdlar sunalım: (10) SURP Asdovadzadzinin, (11) Semaya alınmasının ilahisi (ilacisi) (12) Bu gün mutlu resullar ve a- (13) ziz bikirler bir araya toplan- (14) rak, parlak e[l]biseler ile müzeyyen (15) olmuşlar idi, ve kandillerini yak- (16) mış olara[k].yek avaz terennüm e- (17) derler idi. ---Ya cümle nisalar i- (18) çinde mübarek olan.hakikaten (19) mübarek sin: (20) Bu gün aziz Bikiri mezarın ka-

249.

(1) pusuna koyarak,Rabba intizar e- (2) dib beklerler idi.amma Asduaja- (3) jin anlerden üstün olmasıyla, ya- (4) radan Rabbi bir çok melekler ile (5) gelmekte gördü, anler ile hemavaz (6) olarak derler idi. Ya cümle nisa- (7) lar içinde mübarek olan hakika- (8) ten mübarek sin. (9) Bu gün Aziz Bikiri` semaya uç (10) makda, ve bulutdan arabalar ile (11) göklere doğru yücelmekte.ve a- (12) kıllı bikirler ile (içe) beraber semavi (sesavi) (13) çadırlarda girmekte gördüler, ve (14) anler ile hemavaz olarak derler i- (15) di. Ya cümle nisalar içinde mü- (16) barek olan, hakikaten mübareksin: (17) Bu gün, çok gözlerle Kerovpeler (18) ve altı kanadlı Serovpeler ile (19) yedi (iedi) yıldızlı çadırlara girdin.ve (20) Rabbının orada senin için hazır (21) lamış olduğu nev nev kürsüleri (22) gördün.biz (biğ) dahi terennüm ede- (23) riz ve deriz. Ya cümle nisalar i- (24) çinde mübarek olan.hakikaten (25) mübareksin:

251.

(1) Bu gün Kelamul[l]ah.ilk valide- (2) mizi kabahatlarından kurtaran (3) bikir validesini, semavi meleklerle- (4) rin sınıfına nakl eyleyerek, Allahın (5) kurduğu

çadırlara ve vasf o- (6) lunmaz hayata dahil eyledi.anın (7) için aziz kilisa meserret sedasıyla (8) sana yeni ilahiler terennüm eyler: (etlerv) (9) Bu gün Aziz Bikir Validetul- (10) lah mukaddes saklamış olduğu ru- (11) hunu melekler eliyle teslim eylerken (12) güneş gibi parlar idi, heybetli (13) ateşin ruhlar misillu, anın için (14) aziz kilisa meserret sedasıyla (15) sana yeni ilahiler terennüm eyler: (16) Bu gün cesedsiz melekler. Bikir (17) Validetullahın pak vücüdini (18) yokarı çıkararak.semavilerin mes- (19) kenine kodular.maddi hasseleri (20) mizi manevi sırlara agah etmek (21) için.anın için aziz kilisa me- (22) serret sedasıyla sana yeni ilahi- (23) ler terennüm eyler:

253.

(1) Bu gün biz türabiler, ateşin (2) ruhlar ile beraber. Ümüd ve me- (3) serretle ve dayimi seda ile sana (4) nağmeler okuruz.ve senin halayı- (5) ğın ve validen olan bikirin zikri- (6) yetini icra ederiz.anın için a- (7) ziz kilisa meserret sedasıyla sa (8) na terennüm eyle: (9) HAÇIN YÜCELMESİNİN İLAHİSİ (10) Sen ki lekesiz kollarını haçın (11) üzerine gerdin, ya Krisdos Allahı- (12) mız, ve anı bize fütahat alame- (13) ti olarak gerdin, bununla öm- (14) rümüzü hıfz eyle: (15) Sen ki dünyaya hayat veren ha- (16) çının kollarını bize kuvvet asa- (17) sı olarak ihsan eyledin, ya Kris- (18) dos Allahımız, bununla ömrümü- (19) zü hıfz eyle:

255.

(1) Sen ki günah ağacından yeye- (2) rek, ölmüş olan insan cinsini ha- (3) yat ağacıyla ihya eyledin, bunun- (4) la ömrümüzü hıfz eyle: (5) Aziz haç müminleri yardımcı- (6) dır.düşmene ğalib olmak için (7) zeminde dikildi.ya cemaat, geli- (8) niz secde edelim: (9) halik Allah haçda yüceldi.ve (10) (yasak olan) ağacın meyvasından (11) yeyib günah ile ölmüş olanları (12) bunun vasıtasıyla tecdid u ih (13) ya eyledi: (14) Evladullahın ikinci gelişinde (15) aziz haç görünecek ve tenvir e (16) decek.zira müminlerin ümidi (17) o dur:

257.

(1) S. BADARAKIN TEFSİRİ (2) MUKADDESE (3) eski andın kurbanı (4) Badarak` kurban demek dir: Bu (5) horhurd, ademlerin günahına ke- (6) faret olmak üzere, Yisus Krisdo- (7) sun diri kurban makamında tak- (8) dim olmasının sırrı dır:

(9) Kurban sunmak ayini, şeriat (10) verilmezden evvel.Allah tarafın- (11) dan tenbih edilmiş olmalı ki.bu (12) emre göre Apel, Noy, Apraham ve (13) evladları kurbanlar takdim et- (14) diler, ve Rabb anleri kabul ey- (15) ledi (Dznnt.4.4.8.20.13.18.26. (16) 25.33.20.35.7) :Badehu şerhat (17) vasıtasıyla Allah kurbanların (18) nevi, mıkdarı ve usulı taksimi (19) hakkında bertafsil malümat (20) vermiş dir: (21) Evvelce, kurban sunmak isteyen (22) zat.istediyi şeyi, istediği mahel-

258.

(1) de, kendisi bizzat kâhin maka- (2) mında takdim edilebilir idi ise (3) de, bu imtiyaz` hususa bir a- (4) yilenin ya kabilenin reyisine mün- (5) hasır idi:fakat şerhatın veril- (6) mesi akabinde, ancak Aharın ve (7) anın neslinden müntehab kâhin- (8) ler, mezun olan hayvanatdan ve (9) ya taamlardan, muayyen ve mu- (10) kaddes mahallerde.alelhusus (11) heykelde kurban sunmağa salahi- (12) yeti hayiz idiler: Bununla bera- (13) ber, bazen padişah ve peyğamber- (14) ler mahallı dayirede daği zebi- (15) heler takdim etmiş dirler (Tad. (16) 6.26.K. Tak.3.2.18.33) : (17) Şerhatda üç cins kurban zıkr (18) olunur: (19) Birincisi.muhraka yahod tek- (20) mil yanma (oğja? eğ) : Bu cins kur (21) ban takdim eden kimsenin kâmi- (22) len Allaha vakfi nefis eyledigine, (23) ve kefarete adil olacağına nişa- (24) ne dir (Ğevd.1.1—17.7.8.) : (25) İkincisi.günah yahod suç kur- (26) banı: Bu ise, ahlaki kanunlara

259.

(1) ve ayin u adetlere karşı işleni- (2) len günah yahod suçta kefarete (3) olmak içundur (Ğevd.7.1—10) : (4) Üçüncüsü.selamet kurbanı: (5) Bu nev daği, bir ahd icrası, ya- (6) hod teşekkür ibrazı için.ve ya- (7) hod dindarlık semeresi olarak bir (8) ferize ruhaniye makamında tak- (9) dim edilir idi (Ğevd. 7. 19) : (10) Bunlardan mada her gün devam (11) üzere, birer yaşında iki kuzu` (12) mezbah üzerinde takdim olunur (13) idi.birisi sabahlayn güneş çık- (14) dığında, digeri ise akşamlayn (15) güneş batması akabinde: Bu iki (16) kuzu ile beraber, un,şarab ve (17) zeytin yağı daği sunulur idi (18) (Yelits.20.38 – 40) : (19) Zadig yahod Basek kurbanı ise (20) İsrayel kavminin Mısır esaretinden (21) kurtulmasına bir zıkr ve hamd (22) kurbanıdır (Yelits.12kl.) : Bu kur- (23) ban Rabb tarafından Movsese emr (24) olundu: Her bir israyelli bir ya- (25) şında lekesiz bir erkek kuzu ke-

260.

(1) sib, kanından kapusunun eşiyi- (2) ne sürdü, ve Mısırlıların ilk do- (3) ğanlarını vuran melek, işbu kan (4) işaretini gördüyü haneve oğra- (5) mayarak, ol hane vurgundan se- (6) lamet kaldı: (7) İşte Yehudilerin kurbanları (8) bu minval üzere olub, bunlar (9) haddi zatinde, günaha kefare (10) olmağa kâfi deyildirler: Bunlar (11) lutf ve kudsiyet veremezler (Ypr. (12) 10.4) : Ancak günahkârın kefare- (13) te muhtac olduğunu beyan ve ha- (14) kiki kurban olacak Allahın Kuzu- (15) sına bir gölge ve misal idiyini i- (16) lan ederler: Bu kurbanlar gös- (17) terirler ki «Her şey kan vasıta- (18) sıyla paklenir ve kan dökülmeyin- (19) ce mağfiret olmaz» (Ypr.9.22) : (20) Ve «Eger buğalar ve erkekler ka- (21) nı, ve inek külü, napak olanlar (22) üzerine serpilince, tenin paklığı (23) cihetince takdis eyler ise,ebedi

261.

(1) ruh vasıtasıyla kendi katını Al- (2) laha lekesiz kurban takdim etmiş (3) olan Krisdosun kanı,sizin` diri (4) Allaha ibadet etmeniz için.zami- (5) rinizi ölü amellerden ne kadar zi- (6) yade paklenecek dir» (Yepr.9.13.14) : (7) Kurbanın kâmil tevbe ile.i- (8) man ile ve yeni ruh ile sunulması (9) şart dır: «Şerirlerin kurbanımek (10) ruh dır» (Arag.21.27) : «Bana (11) muhrakalar...takdim etseniz de. (12) kabul etmeyeceyim... ilahilerininşa- (13) matasını benden uzaklaşdır, san- (14) turlarının nağmesini dinlemeyece- (15) yim.lakin hakk` sular gibi.ve adalet (16) (ahdalet) dayıma akan ırmakgibi ak- (17) sın» (Amovs.5.21 –24) : «Rabb binler- (18) ce koçlardan,. hoşnud olu` r mı... (19) ey adem.Rab senden ne` taleb e- (20) der.ancak hakk üzre hareket et- (21) mek, merhameti sevmek, ve müte- (22) vazî olarak Allahın ile yürümek» (23) (Mikva 6.6 –8) : «Eger razı olsan. (24) kurban takdim eder idik.fakat

262.

(1) sen muhrakadan bile hoşnud ol- (2) madın: Allaha kurban mahcub ruh (3) dur. Pak yüreyi ve kırılmış ruhu (4) Allah tahzir etmez» (Sağm.51.16— (5) 17) : «Koç muhrakalarından (muhrakdlarından) dol- (6) dum...artık batıl takdime ge- (7) tirmeyiniz...yaykanınız, pakleni- (8) niz.kötü fillerinizi gözlerimin (9) önünden kaldırınız... (İşte ol va (10) kıt) günahlarınız kırmızı gibi ol- (11) sa, kar gibi beyaz

olacak dır» (12) (Ysay.1.11—10) : (13) Yeni ahdin kurbanı (14) Rabbımız Yisus Krisdos ömrü- (15) nü son akşamında şayirdleri ile (16) beraber fevkani odada Zadig ya- (17) hod Baseki yedi ve gölge olan Ba- (18) seki kendi tenine ve kanına teb- (19) dil eyleyerek (Ypr.9.12) şayirdlerine (20) ve anler vasıtasıyla cümle mü- (21) minlere bahş eyledi: Şöyle ki anın (22) teninden yeyen ve kanından içen e- (23) bedi hayata malik ola ve Rab anı (24) son günde ihya eyleye (Yovh.6.54) :

263.

(1) Nasıl ki Basek Mısır esaretin- (2) den kurtulmanın zikri dir, öyle (3) de Allahın lekesiz kuzusunun Ba- (4) seki günahın esaretinden helas ol- (5) mağa biricik vasıtaadır. Nasıl ki (6) Zadig Kuzusunun kanı İsrayel (7) kavminin` vurucu meliyin elinden (8) kurtardı.öyle de «Basekimiz olan (9) Krisdos bizim için kurban oldu» (10) (A. Gornt.5.7) ve cinsi beşerin ö- (11) lümün tesirinden azad eyledi.ve (12) gelecek azabın hükmünden salim (13) olmak üzere, kendi kanına iltica (14) etmeyi bize talim eyledi: (15) O akşam (akşdm) , şerhatı ikmal eylemek (16) üzere, sufrada taam etdikden (17) sonra ayrı ğayrı olarak, ekmeyi al- (18) dı mübarekledi, pareledi,şayird- (19) lerine verdi diyerek. «Alın yeyin, (20) bu dır benim:» Keza şarabı müba- (21) rekledi ve verdi deyerek. «Bundan (22) cümleniz de için, zira bu benim (23) kanım dır:»yani günahlar avf o- (24) lunmak üzere çok kimseler için (25) dökülen yeni ahdinkanı dır.bu-

264.

(1) nu benim zikrim için eyleyiniz (2) (Matd.26.26.28) : (3) Sevgülü helaskârımızın son (4) vasiyeti, kendi vefatına yakın (5) son arzusu olan işbu zikriyeti (6) Hay. S. Yegeğetsimiz dehrlerden beru (7) icra eyler. S. Anmah Badarak na- (8) mıyla: Gerek muhraka, gerek günah (9) kurbanı, gerek de şükr ve selamet (10) kurbanı olan helaskârımızın ha- (11) yat verici tenini ve kanını Allaha (12) takdim ederek mukabiline günah- (13) lar kefarecini ve Aziz Ruhun (14) lutf u bereketini taleb eyler. (15) ... (17) yani, her şey yerine ve her kes için (18) seninkini sana takdim ederiz: (19) (horhrtadedr) : (20) Yisusın kıyamından sonra.şa- (21) girdler her giragi hatta her gün (22) ekmek parelerler, yani S.Anmah Ba- (23) darak takdis ederler idi (Kordz (24) 2.42.46: 20.7.11.A. Gornt.10.16) (25) İşbu araroğütün esnasında

265.

(1) tenbih olunan yaykanma ve hazır- (2) lıklar görülür, Sağmoslar ve Һu- (3) susi bereket duaları okunur i- (4) di: Bil aҺere Yeraneli Hayrabeledle (5) rimiz Sahag, Mesrovb, Naregatsi, (6) Vosgeperan ve sayire, ruhani nağ- (7) meler ve düalar ile tezyin eyledi- (8) ler ki, anınla hazırdaki usul ve (9) heyeti kesb eyledi: (10) Badarak, zıkr edildiği gibi, (11) kurban demektir. –Nasılki Kris- (12) dos bizi sevib kendini «bizim i- (13) Һun hoş rahia olmak üzere,Allaha (14) takdime ve kurban takdim eyledi (15) (Yepes.5.2) : Krisdos Һaçın üzerin- (16) de olduğu gibi, S. Seğanın üye- (17) rinde dağı, Kahanay vasıtasıyla (18) tenile ve kanıyla sırren kurban (19) sunulur (A, Gornt.11.26) : Bu (20) araroğutına` «Hağortutyen Һor- (21) hurt» yani ilhaklık sırrı dağı (22) denilir, zira layık olarak yakla- (23) Һan kimseler, Rabbin tenine ve ka- (24) nına ilhak olurlar, anınla birle- (25) şirler (A. Gornt.10.16) :

266.

(1) Jamararın elbise geymesini (2) Badarak takdis edecek kaha- (3) nay, evvelce yaykanıp temizlenir. (4) günahlarını birer birer Һosdo- (5) vanel olur ve Nareg, Sağmos ve sa- (6) yir ağotakirklerden okuyarak hey- (7) betli Һorhurta yaklaşmağa mad- (8) di manevi hazırlık görür.badehu (9) Jamerkutün esnasında Avanta (10) duna girerek gizliden elbiseyi (11) mağsuseyi giyinir: (12) Kahananın böylece Һususi ve (13) parlak libaslar ile Һorhurt icra (14) eylemesi , Allah tarafından eski (15) ahdin kâhinlerine mağsusen emr (16) olunmuş dır: Hatta elbiselerin (17) biçimi kumaşın nevi ve tezyina- (18) tı teferruatla beyan edilmiş (19) dir (Elig.28.Köluğ) : (20) İşbu elbiselerin manayı hakiki- (21) si hakkında berveçi ati bazı i- (22) zahat faydeli olur zann ederim: (23) Melekler dayıma nurani ve beyaz (24) libaslar ile nakş olunmuş durlar: (25) Anler elçiler olup, insanlara gö-

267.

(1) ründüklerinde aynı libas ile (2) arzı didar eylerler (Lug. 24-4. (3) Yovh.20.12) . (4) Atam ve Eva Trağd bağçesinde (5) günaha düşerek, kudsiyet libası (6) soyundular ve Allah anları deri- (7) den elbise yapıp giydirdi (Dznnt. (8) 3.31) ki bu deriden elbise, kendi (9) biricik evladının kanı bahasıyla (10) satın alınan, cinsi beşerin Һıb- (11) laklığını setr edecek ve asla es- (12) kimeyecek olan salahın nur liba- (13) sına nişane idi: (14) Yagop nahabed on i[k]i evladla- (15) rının içinde en sevgülüsü olan (16) Yovsepe muhabetinin nişanesi o- (17) larak Һiçekli alacadan

entari (18) geydirmiş idi (Dznnt. 37. 3) : (19) Anarag orki tevbe edib pede- (20) rinin hanesinde döndüdüyünde.i- (21) taatsızlık ve sefahet ile soyun- (22) muş olduğu asılzadelik hılatını (23) pederinin teveccühüne nişane o- (24) lan yüzüyü ve artık kayıb sürç- (25) meyeheyine alamet olan ayak kabı- (26) nı giyindi (Lug.15.22) :

268.

(1) Rabbımız Yısus Krisdos, kendi (2) şayirdlerinden üçünü,yani Bedro- (3) su, Yagoposu ve Hovhannesi bera- (4) berince alarak dağa çıkdı.ve ora- (5) da dua ederken, sureti tebed- (6) dül eyleyip,yüzü güneş gibi par- (7) ladı, ve elbisesi nur gibi beyaz (8) oldu (Madt.17.2) : (9) Kezalik helaskârımız geymekde (10) olduğu elbisesini ve yekpare di- (11) kişsiz olan entarisini haçın huzu- (12) rında soyunup, kendisini haçla- (13) yan zalım (ğalım) askerlere geydirmesiyle (14) (Yovh.19.23) kendisi haçda ölüp (15) aynı haç vasıtasıyla günahkâr- (16) lara ebedi hayat geydirdiyini i- (17) lan eyledi: (18) Cennetde daği ğalib olan kimse (19) beyaz elbiseyi giyecek dir (Hayd.3. (20) 5) : Salihler, pak ve parlak zarif (21) kumaş geymiş olarak Kuzunun (22) tahtı huzurında (huzukında) aleluialar ve (23) hamdlar sunacaklar.çünkü zarif (24) kumaş mukaddeslerin salahıdır: (25) «Beyazhılatları giymiş bukimseler (26) ki mler dir ve ne rden geldiler.- -

269.

(1) Bunlar ol büyük müzayakadan (2) gelenler dir, ve hılatlarını yıy- (3) kayıp Kuzunun kanında beyaz (4) etdiler (Hayd.9—14) : (5) İmdi kahananın esgi elbiseleri (6) soyunup yeni elbiseleri geymesi, (7) «evvelki hareketine göre, aldadı- (8) cı şehvetler ile bozulmuş olan eski (9) ademi soyunarak aklının ruhuyla (10) yenilenmeye ve salah ve hakiki kud- (11) siyet ile Allahın suretinde yara- (12) dılmış olan yeni ademi geymeye» (13) nişane dir (Yepes.4.22—24) (14) Kahanay elbiseyi geymezden evvel (15) Avantadunda 132nci Sağmosu söyler: (16) Kâhinlerin salah geyinsinler ve (17) mukaddeslerin şaz (çağ) u mesrur ol (18) sunlar: (19) Ya Rab,Taviti ve anın cümle (20) mahcupluğunu derhatr eyle:

270.

(1) Nasıl (Ndsıl) ki Rabba yemin etdi ve (2) Yagopun Allahına ahd eyledi ve (3) dedi. (4) hanemin içerisine girmeyeceyim ve (5) yatağıma çıkmayacağım: (6)

Gözlerime uyku, kirpiklerime (7) uyuklamak göstermeyeceğim: (8) Bedenime istirahat vermeyece- (9) yim, ta ki Rabba, Yagopun Alla- (10) hına mesken bulayım: (11) İşte Yepradda anın hakkı[nd]a i- (12) şitdik, ve anı ormanın sahrala- (13) rında bulduk: (14) Anın meskenlerine girelim ve a- (15) yaklarının durduğu yere secde (16) edelim: (17) Kalk ya Rab, ve mukaddes ahd (18) tabutınla beraber istirahatı (19) na gir: (20) Kâhinlerin salah giyinsinler,

271.

(1) ve mukaddeslerin şaz u mesrur (2) olsunlar: (3) Sevgülün Tavitin hatrı için, (4) mesihinden yüz çevirme: (5) Rab Tavite hakikat üzere yemin (6) etdi, ve anden dönmez. Sulbu (7) nun meyvesinden anın tahtında (8) oturtmak üzere: (9) Eyer oğulların nomosumu ve an- (10) lere talim edeceyim şهادetlerimi (11) hıfz ederler ise: (12) Anlerin oğulları ilelebed senin (13) tahtında oturacaklar: (14) Rab Siondan hoşnud oldu, ve (15) sakın olmak üzere anı intihab (16) eyledi: (17) Ve dedim, rahatım bu dur. İl- (18) elebed bunda sakın olacağım.zi- (19) ra anden hoşnud oldum: (20) Anın dullarını her vech ile bere-

272.

(1) ketleyeceyim.ve fakirlerini ekmek (2) ile doyuracağım: (3) Anın kâhinlerine helası geydi- (4) receyim, ve anın mukaddesleri şaz (5) u mesrur olacaklar: (6) Orada Tavit için bir buynuz (7) bitireceyim, mesihim için bir çı- (8) rağ tertib edeceyim: (9) Anın düşmenlerine ar geydirece- (10) yim.amma anın üzerinde kudsi- (11) yetin çiçeklenecek dir: (12) Badehu Kahanay atiDe[k]i duayı (13) eder. (14) Ya Rabbımız Yisus Krisdos.sen (15) ki nuru elbise gibi giyinmişsin (16) (Madt.17.2) : (17) Vasf olunmaz mahcubluğla dün- (18) yada zuhur eyledin ve ademlerin (19) deruninde gezdin (Pilib.2.8) : (20) Sen ki Melkisetegin sınıfında

273.

(1) ebedi baş kâhin olarak, mukad- (2) des kilisanı tezyin eyledin (Ypr. (3) 6.19.20) : (4) Ya kadir Rab.sen ki aynı se- (5) mavi elbiseyi geymeyi bize daği (6) ihsan eyledin (A, Gornt 15.49) : (7) Aynı celil ruhani hıdmete yak- (8) laşmaya cesaret eden bu fayde- (9) siz kulunu (Ğug.17.10.) bu sa- (10) atda layık eyle ki mekruh elbise (11) makamında olan cümle binamus- (12) luklarımı soyunayım (Ypes.4.22) ,

(13) ve senin nurunla tezyin olayım (14) (Hrov.13.12) : (15) Kötülüklerimi benden kaldır, (16) ve kabahatlarımı mahv eyle ki, (17) senin hazırladığın nura layık o- (18) layım (Boğos.1.12) : (19) İhsan eyle ki kâhinlik şerefiyle (20) senin makdisine girerek (Ypr.9.24) (21) senin tenbihlerini paklığıla sak- (22) layanlar ile beraber sana hıd- (23) met edeyim:

274.

(1) Şöyle ki ben daği akıllı baki- (2) reler ile beraber semavi düyünü- (3) ne hazır olayım (Mad.25.10) ve (4) ya cümlelerin günahını kaldıran (5) Krisdos (Ypr.9.28) sana hamdlar (6) sunayım: (7) Zira canımızın kudsiyeti sen (8) sin (A. Gornt.1.30) ve sen kerem- (9) kâr Allaha yakışır saltanat, (10) hükümet ve izzet.şimdi ve da- (11) yima ve ilelebed.amin: (12) Badehu sargavaklar yaklaşa- (13) rak özkesdi geydirirler: (14) Her bir özkesd için sargavak (15) der.«ERMENİCE» (17) yani.selamet Allahına reca ede- (18) lim, kabul et, ihya et ve rahm et: (19) Kahanay daği her birini müba- (20) rekleyerek der. .«ERMENİCE»

275.

(1) Şabig (gömlük) için (2) Ya Rab, bana helas rubası ve (3) meserret libası geydir, ve selamet (4) esvabıyla beni kuşat (Ğug,15.22) (5) Rabbımız Yisus Krisdosun lut- (6) fulya: (7) Şabig` efendimizin geydiyi di- (8) kişsiz entariye müşabih olub (9) (Yovh.19.23) beyaz olmasıyla da- (10) hi günahsızlığa nişane dir: (11) Porurar (göküslük) için (12) Ya Rab, boynuma salahımı gey- (13) dir, ve kalbimi günahın cümle le- (14) kelerinden pakle (Kordz.15.9) Rab- (15) bımız Yisus Krisdosun lutfuyla: (16) Porurar Krisdosun latif bo- (17) yunduruğuna teşbih dir (Mad: (18) 11.29.30) Kahanay muhabetle K1- (19) risdosa hıdmet etmek üzere anın (20) boyunduruğununaltına girmiş

276.

(1) yani. Pedere, Evlada ve Aziz Ru- (2) ha, şimdi ve ilelebed hamd ve se- (3) na yakışır.amin: (4) h[...].yr yaħoD Sağavard (başlık) için (5) Ya Rab, başıma helas miğferini (6) ko ki Düşmenin askerlerine karşı (7) cenkleşeyim (Ypes.6.17) Rabbımız (8) Yisus Krisdosun lutfuyla: (9) Sağavard Krisdosun başına (10) konulan diken taca alam et dir (11) (Mad.27.29) : Nasıl ki Krisdos (12) cinsi beşerin diken

misli günahı- (13) nı kendi başına konmasıyla cela- (14) lin solmaz tacını bizlere bahş (15) eyledi (A.Bed.5.4) keza kahanay (16) cemaatin günah ve keder diken- (17) lerini alarak, dergâhı ilahi o- (18) lan Seğana götürür.orada (19) helaskârın böyründen akan (20) kan vasıtasıyla anın dikenleri (dikinleri) (21) devşirilir, ve diken tac yerine, (22) ebedi hayat tacı bahş olunur (23) (Yag.1.12) :

277.

(1) olduğuna alamet olarak urar (2) yaḥod porurar daşır: (3) Kodi (k[u]şak) için (4) Kalbimin ve fikrimin belini i- (5) man kemeri kuşatsın, anlerdeki (6) mekruh fikirleri söndürsün ve (7) lutfunun kuvveti her an onlar (8) da sakın olsun (Ypes.6.14) : (9) Kodi` müminin kendi belini (10) hakikatla kuşatmasına salah (11) zırhını geymeye ve sabitkadem (12) olmağa nişane dir: (13) Pazban (kolcak) için (14) Ya Rab, sağ (yaḥod sol) elime (15) kuvvet ihsan eyle, ve kâffeı le- (16) kelerini yayka, şöyle ki can ve (17) ten sağlığıyla sana hıdmet ede- (18) bileyim (Ğug.6.10) Rabbımız Yi- (19) sus Krisdosun lutfuyla: (20) Pazban` kahananın kendi gü-

278.

(1) nahlarından ellerini paklediyine (2) (Yag.4.8) keza Allaha hıdmet et- (3) mek ve anın manevi tarlasını (4) sürmek için elini sabanın ü- (5) zerine komuş olduğuna (Ğug.9. (6) 62) ve ez can u dil kuşanmış ve (7) hazırlanmış olmasına nişane dir: (8) Vagas (yakalık) için (9) Ya Rab, boynuma salahını gey- (10) dir (Mad.11.29) Ve kalbimi gü- (11) nahın cümle lekelerinden pakle. (12) Rabbımız Yisus Krisdosun lut- (13) fuyla: (14) Vagas` Merd Çobanın ğayb olan (15) kuzuyu arayıp bularak (bulurak) umu- (16) zuna aldığı ve anı tatlı me- (17) ralara ve diri sulara irşad ey- (18) lediyini andırır (Ğug.15.4.5) : (19) Burada daḥi kahanay günahın (20) zalım pençesinde yare berelere (21) mülemma olan günahkâr canları (22) eyi Samarialı gibi kendi umu-

279.

(1) zuna alarak haçın belesanına (2) takdim eyler ve yarelerinin şifa (3) bulmasını göz yaşı ile taleb (4) eyler (Ğug.10.33) : Kezalik bak (5) (Yezeg.34.1—16) : (6) Napord (şurçar) için (7) Ya Rab, inayetle bana parlak (8) elbise geydir ve şerrin tesirine (9) karşı mühkem kıl.şöyle ki senin (10) mühteşem ismine hamdlar sunmağa

(11) layık olayım.Rabbımız Yisus Kı- (12) risdosun lutfuyla: (13) Şurçar askerlerin efendimize (14) geydirdikleri kırmızı hilatın (15) bir nümunesi dir (Madt. 27.28) (16) Kezalik cümle elbisesinin ü- (17) zerine iman kalkanını geyerek, (18) anınla şeririn kızgın oklarını (19) söndürmeye kadir olmak demek (20) dir (Ypes.6.16) : (21) Cümlesi için (22) Canım Rab ile mesrur olacak, (23) zira bana helas rubası ve meser-

280.

(1) ret libası getirdi.bana güveyi (2) gibi tac kodu ve gelin gibi tez- (3) yin eyledi (Ysay.61.10 (.Rabbımız (4) Yisus Krisdosun lutfuyla: (5) Taşginag (peşgir) için (6) Ya Rab, ellerimi günahın bü- (7) tün lekelerinden tathir eyle.Rab (8) bımız Yisus Krisdosun lutfuyla: (9) Hoğatap (pabuc) (10) Hoğatap elamet müjdesinin (11) tedarikini geyerek adımlarının (12) salah ve hakikat yolunda irşad (13) olunacağına ve zelaletе düşme- (14) yeceyime delalet dir: (15) Hağatapın iç tarafında, da- (16) banında,akreb, yılan ve ejder- (17) ha resimleri çizilmiş olur.bu ise (18) Sağm.91.13.ve Ğug.11.10da i- (19) şar olunduğuna göre, mümin (20) günahın zehirine örnek olan (Hı- (21) rovm.3.13) engerek ve sağır yı- (22) lanlar üzerine basarak ve şey-

281.

(1) tanın dehşet u kuvvetini an- (2) dıran (A. Bedr.5.8) ejderi a- (3) yağı altında çığnayarak kendi- (4) sine hiç bir zarar vermeyecek- (5) lerine nişane dir: (6) JAMARARIN ALENİ İTİRAFI (7) Bu sırada dışarıda tbirler (8) «ħorhurt ħorin» terennüm ederler: (9) İşbu şaraganı Daronlu ħaç- (10) dur vartabed tasnif etmiş olub (11) her bir dunun baş yazıları «ħa- (12) çadur» ismini teşkil eder: (18) —Bu ne derin, anlaşılmaz, e- (19) zeli sır dır ki sen yaklaşılmaz (20) nura perde olmak üzere semavi (21) riyasetleri (Goğ.1.16) ateşin (22) ruhların sınıfını şeref u celal (23) ile tezyin eyledi:

282.

(1) ... (5) —Vasf olunmaz kuvvetinle A- (6) tamı rabbani suretinde ya- (7) ratdın (Dznnt.1.27) ve Eden bağ- (8) çesinde meserret mahelinde par- (9) lak celalınla anı giydirdin (10) (Dznnt:3.21) : (11) ... (15) —Ya mukaddes biricik evlad (16) olan

Yisus senin eziyetlerinle (17) cümle maħlukat tazelendi (Goğ. (18) 3.10) ve cinsi beşer ğasb olun- (19) maz libas ile tezyin olarak tek- (20) rar ölümsüzlüyü geyindi: (21) ...

283.

(1) ... (3) —Ya yağmur gibi ateş yağdı- (4) ran kadeh nasıl ki fevkani oda- (5) da resullerin üzerine endin (6) (Kordz.2.3) : Ya aziz Ruhullah (7) bu kahananın elbisesi ile bize (8) de senin ilmimi yardıır: (13) —ħanene kudsiyet yakışır (14) (Sağ.92.5) nasılki sen celalı (15) geymiş ve kudsiyeti kuşag gibi (16) kuşanmışsın, bizim de belimizi (17) hakikatınla kuşat (Epes.6.14) : (18) ... (23) —Nasılki sen ħalk ed[i]ci kolla (24) rını yıldızlara karşı gerdin bi-

284.

(1) zim de kollarımızı kuvvetinle (2) sabit eyle ki ellerimizi sana (3) kaldırarak (taldırarak) sana iltica edelim (4) (Yelits.17,11) : (5) ... (9) —Başımıza tac öreerek fikri- (10) mizi ve hasselerimizi sen ihate (11) edesin, nasıl ki ħorana tezyi- (12) nat olmak üzere Aharona` ħaç (13) nşanı olan altın telli Urar (14) geydirdin (Yelits.28.4) : (15) ... (19) —Ya cümle kâyinatın Rabbi (20) Allah, Aziz ħorhurta ħıdmet (21) edebilmemiz için sen bizi mu- (22) habbetinle şurçar gibi kuşat- (23) dın: (24) ...

285.

(1) ... (4) —Ya semavi melik, kilisanı (5) sabit sakla (Goğ.1.23) , ve is- (6) mine secde kılanları selametde (7) hıfz eyle: (8) Bu şaragan esnasında, ja (9) marar kahanay kemalı tevazu (10) ile avantadundan çıkar önden (11) sargavak elinde purvar ile bu- (12) ħur sunar ki bu Hovhannes Mı- (13) grdiçin` Yisusdan evvel zuhur (14) edib anın yolunu hazırladığı, (15) na nümune dir (Madt.11: 10) (16) keza iki çocuk ellerinde mumlar (17) yakarlar, bu daħi Yisusun (18) tayifeleri tenvir eden nur gibi (19) geldiğine nişane dir (Ğug.2.31) : (20) Bu minval üzere jamarar ad (21) yana gelir, ve orada atideki (22) Çoıncı Sağmosu sargavak ile (23) münavebeten söyleyerek cema- (24) atın huzurında ellerini yay- (25) kar: (26) Eski ahdda, mezbaha yaklaşan

286.

(1) kâhine mezbah ile cemaat ça- (2) dırı arasında bulunan kur- (3) nadan yaykanması, Rab tara (4) findan emr olunmuş idi (Yelits. (5) 40.30.32) : (6) Bununla beyan etmek ister ki (7) makdise girecek kimsenin kalbi (8) fasid zamirden paklenmiş ve (9) cesedi pak su ile yaykanmış o- (10) larak müstazim kalb ve mü- (11) kemmel imanle yaklaşmalı dır (12) (Ypr.10, 19—22) : (13) Sağmos 26 (14) ... (15) —Ellerimi paklık ile yaykaya- (16) çağım.ve ya Rab, mezbahını (17) ihate edeceyim: (18) Ya Rab, davanı gör, zira (19) günahsızlığımda yürüdüm. (20) Rabba güvendim ki haste ol- (21) mayayım: (22) Ya Rab, beni tecrube ve im- (23) tihan eyle, böbreklerimi ve (24) yüreyimi kal eyle:

287.

(1) Ya Rab, inayetin gözlerim (2) önünde dir, ve hakikatından (3) hoşnud oldum: (4) Batılların sedirinde otur- (5) mayacağım, ve binamuslar ile (6) alaka etmiyeceyim: (7) Fasıkların cemiyetine buğz (buğğ) (8) etdim, ve şerirler ile oturma- (9) yacağım: (10) Ellerimi paklık ile yaykaya- (11) çağım, ve Ya Rab, mezbahını (12) ihate edeceyim: (13) Ta ki teşekkür sedasını i- (14) şitdirib cümle acib işlerini (15) hikâye edeyim: (16) Ya Rab,hanenin şerefini ve (17) celalının sakın olduğu maheli (18) sevdim: (19) Canımı fasıklar ile ve ömrü- (20) mü kanlı ademler ile helak et- (21) me: (22) Onların ellerinde habaset var (23) sağ elleri rişvetle dolu dur: (24) Amma ben günahsızlığımda yü-

288.

(1) rüdüm, Ya Rab, beni kurtar (2) ve bana merhamet eyle: (3) Ayağım doğru yolda duracak (4) ve büyük kilisalarda sana (5) hamdlar sunacağım: (6) Kahanay (yüksek ses ile) (7) ... (9) Ya Rab, aziz Validetullahın (10) şefaatiyle recamızı kabul (11) eyle ve bizi yaşat: (12) ... (13) Ya Rab, biricik Evladımın le- (14) kesiz Validesi Surp Asduaja- (15) jinin ve cümle sadıkların şefa- (16) atıyla recamızı kabul eyle, (17) bize işit ve rahm eyle, günah- (18) larımıza mağfiret kıl: (19) Allaha karşı günah etdim, iş- (20) lemiş olduğum günahları huzu- (21) ru ilahide, S. Asdovadzadzinin, ve (22) cümle azizlerin huzurunda ve (23) ey pederler ve biraderler, sizin (siğın)

289.

(1) huzurunuzda ikrar ederim. (2) zira fikr ile, söz ile, amel ile, (3) ve insanların işlediği cümle gü- (4) nahlar ile hata etdim, günah (5) işledim.tevbe .reca ederim.Al- (6) lahdan benim için avflık dileyin: (7) Jamarar kahanay Badaraka (8) girmezden, ne kadar gizlice ken- (9) di günahlarını' diğer bir kaha- (10) nanın huzurunda ikrar eyler (11) ise de (Yag.5.16) yine de umum (12) cemaat huzurunda kusurla- (13) rını alenen itiraf eyler, anlerin (14) kendisi için dua etmelerini (15) talep eyler (Yepes.6.19) ve eğer (16) anlerden birini incitmiş ise, (17) huzurda avflık diler (A.Tak. (18) 12.1) : Cemaat daği eyilerek,a- (19) nın için kuvvet ve avflık ta- (20) leb eder (Kordz.4.30) : (21) —Badehu bir kahana huzura (22) gelerek cemaata vekâleten der. (23) ...

290.

(1) Mürüvetli Allah sana rahm (2) eylesin, geçmiş ve hazırdaki cüm- (3) le kabahatlarına avflık ihsan (4) eylesin, ve gelecekte seni mu- (5) hafaza eylesin: Seni h er eyi a- (6) mellerde sabit kılsın (Ypr.13.21) (7) ve gelecek ömrde seni istirahat (8) ettirsin (Hayd. 14.13) : (9) Jamarar (10) ... (11) Mürüvvetkâr Allah sizi de (12) helas eylesin ve bütün kusur- (13) larınızı avf eylesin.tevbe et- (14) meye ve eylik işlemeye fırsat (15) versin (Hayd.2.21) , kadir ve (16) rahim Allah, Aziz Ruhun ihsa- (17) nıyla gelecek zamanlarınızda (18) sizi irşad eylesin: (19) Tbirler (20) ... (21) Allahın ölümsüz kuzusunun (22) huzurunda bizi de hatıra (23) getir:

291.

(1) Kahanay (2) ... (3) Allahın ölümsüz kuzusunun (4) huzurunda zikr olunamız (5) (Hayd.5.8.) : (6) Tbirler (7) ... (100inci Sağ (8) mos) . (9) Ey bütün zemin, Rabba ni- (10) da ediniz. Rabba meserretle (11) ibadet ediniz: (12) Anın huzuruna meserretle (13) gidiniz.biliniz ki Rab Allahı- (14) mız o dır: (15) Bizi halk eden o dur. Kendi (16) kendimize olmadık.biz anın (17) kavmı ve mirasının sürüsü- (18) yüz: (19) Anın kapularına tesbihatla (20) ve anın meskenine hamdlar ile gi- (21) riniz: (22) Rabba hamd ve ismine sena (23) ederiz: (24) Rab kerim dir, inayeti ebedi

292.

(1) dir ve hakikatı devrden dev- (2) re sürer: (3) Sargavak (4) ... (5) Aziz kilisanın vasıtasıyla (6) Rabba niyaz edelim (K.Tak.8. (7) 30) , ki anın lutfuyla bizi gü- (8)

nahdan helas ederek, inayeti (9) sayesinde yaşatsın: (10) Kahanay (11) ... (12) Bu heykelde Allahı taşımış o- (13) lan münevver aziz haçların hu- (14) zurunda ve bu aziz mahalde (15) (Ypr.2.12) eyilerek,korku ile (16) secde ederim.mukaddes acib (17) ve ğalib kıyamını tazim ile, (18) sana, Pedere ve aziz Ruha ile- (19) lebed hamdlar sunarız.amin: (20) 43üncü Sağmos (21) ... (22) Allahın mezbahına, meserret 293.

(1) menbaı olan Allahın huzurına (2) gireceyim: (3) Ya Allah, davamı gör ve hak- (4) kımı ihkak eyle: (5) Napak neslden, fasık ve hil- (6) lekâr ademden beni kurtar: (7) Ya Allah, benim kuvvetim sen (8) sin.beni ni^oçun unuttun. (9) düşmenimin zulmu sebebinden (10) ni^oçun mahzun gezeyim: (11) Ya Rab, nurunu ve hakika- (12) tını gönder ki, kılağuz (13) olarak, mukaddes dağına ve (14) meskenlerine çıkarsınlar: (15) Allahın mezbahına, meserret (16) menbaı olan Allahın huzurına (17) gireceyim: (18) Ya Allah, benim Allahım, sana (19) hamd u senalar sunacağım: (20) Ey canım ni^oçun mahzunsun, (21) ve beni ni^oçun müzdarıb eder- (22) sin: Allaha güven, ona hamd (hama) ey- (23) le, didarının helası ve Allahın (24) o dur:

294.

(1) Sargavak (2) ... (3) Selamet Rabbına tekrar ni- (4) yaz edelim.Rabbımız Yisus Kı- (5) risdosun Pederine hamd edelim (6) ki bizi bu temcid mahelinde (7) durmaka, ve ruhani nağmeler (8) okumağa nayil eyle[d]ji: (9) Kahanay (10) ... (11) Bu kudsiyet mekânında, ve (12) hamd u sena mahelinde,melek- (13) lerin meskeninde, ve ademlerin (14) kefaretgâhında, Allahı hamil (15) olan münevver ve aziz haçların (16) ve Surp Seğanın huzurunda (17) eyilerek, korku ile secde eyle- (18) riz aziz, acib ve ğalib kıyamı- (19) nı tazim ve temcid (temdid) ederiz, ve (20) sana, Pedere ve aziz Ruha ile- (21) lebed hamdlar sunarız.amin:

295.

(1) GİZLİ SIRR (2) —Badehu perde çekilerek, ve (3) Sgihe şarab ve Mazğmaya nöşhar (4) konularak, Kapriel hreşdagın (hreşaagin) As- (5) dovadzadzin, müjde vermesinin (6) (Ğug.1.28) ve Asdovadzadzinin, a- (7) ziz (avziz) Ruhdan hamile olmasının (Mad. (8) 1.18) VASF olunmaz gibi sırrı ic- (9) ra olunur: (10) Jamarar Seğanın Öndzayanına (11) yaklaşarak diz gelir ve işbu hor- (12) hurtın müdiri olan

Aziz Ruha. (13) Naregatsinin atideki duasını ez (14) can u dil göz yaşlarıyla arz e
(15) der: (16) Bu ağotku her bir krisdonyay, (17) hağortel olacağı zaman söyleyebi-
(18) lir: (19) Nareg 33 (20) ... (21) Ya kadir, eylikdar, mürevvet- (22) kâr, cemii
kâyinatin Allahı.gö- (23) rünür ve görünmez (görünmeğ) maħlukatın

296.

(1) ħaliki, ħelaskâr ve sabit edi- (2) ci, siyanetkâr ve selamet baħş (3) eden, Pederin
Ruha kadiri, hey- (4) betli huzurunda kollar gererek (5) ve acınaklı seda ile niyaz
eyleriz: (6) Senin teftiş olunmaz kudreti- (7) nin huzuruna kemalı ihtiram (8) hem
ditreme ile yaklaşarak (Pilib. (9) 2.12) evvela (evvkla) manevi kurbanımızı (10)
(duamızı) takdim ederiz (A.Bedr. (11) 2.5) sen ki kürsüde, ihtişamda (12) ve ħalk
etmekte, Pederin ğasb o- (13) lunmaz şerefine izzetdaş sın, sen (14) ki cümleyi
yaradan, hayat veren (15) ħelas eden, ve seni gönderen Em- (16) manuelin pederinin
kâmil ira- (17) detinin derin ve maħfî esrarını (18) keşf edersin (A. Gorn.2,10) : (19)
Bir Allahın üç řaħsını, senin (20) vasıtanla tanıdık biz, ki bu (21) üç Zatdan biri daħi,
anlaşıl- (22) maz tarzda sen tanılmışsın (A. (23) Yovh.5.6.7) :

297.

(1) İlk babalarımızın neslinin zür- (2) riyetinden gelen peyğamberler se- (3) nin
vasıtanla görücü (nebi) tes- (4) miye olarak (A.Tak.9.9.) Geçmişi (5) ve geleceyi,
vakı olmuşu ve olma- (6) mışı aşıkâr görüb, vazih kelam- (7) lar ile keşf etdiler (P.
Bedr. (8) 1.21.) (9) Movses seni Allahın ruhu deyu (10) ilan etdi: Ya bihudud kuvvet,
(11) sen sular üzerinde gezerken (Tzı. (12) nınt.1.2.) yeni doğacaklara te- (,) (13)
rahüm etdin, ve anleri heybetli (14) kanadların altında muhafaza (15) eyleyerek Surp
Avazanın sırrını (16) beyan etdin (Did.3.5.6.) ve anın (17) bir nimunesi olarak,
semavatı (18) (son perdenin siyâl maddesini) (19) ħalk etmezden evvel bütün mev-
(20) cudatı ve tabiatı yokdan var (21) eyledin (Yop.33.4.) : (22) Kezalik senin ħalk
etdiklerinin (23) cümlesi bu ömrün son günü ve (24) ebedi hayatın başlangacıolan ru-
(,)

298.

(1) zı kıyametde, senin vasıtanla kı- (2) yam olarak yeni hayat gelecekler (3)
(Sağm.104, 29.30) (4) Sen Aziz Ruh ile ve Pederle be- (5) raber var olan ilk Oğul

Yisus, (6) kendi iradeti de bir olarak Pe- (7) dere ve sana itaat eyledi, bizim (8) suretimizi geydi.senin için şe- (9) hadet etdi ki, sen sahih Allah sın (10) kendi kadir Pederine müsavi ve (11) beraber var olan sın.sana karşı (12) küfr etmeyi avf olunmaz add (13) eyledi (Madt.12.37) .sana mu- (14) ğayir talim eden mülhidlerin bed- (15) gü ağızlarını, Allaha karşı kav- (16) ga edenler dir deyu, kapadı (17) (Kordz.5.39) .amma kendine karşı (18) küfr edenlere avf etdi.o ki sa- (19) dık, lekesiz, cümlelerin helaskârı (20) dır.bizim günahlarımız için ele (21) verildi ve bizi terbiye (tebriye) etmek i- (22) çün kıyam eyledi (Hrov.4 25) : (23) Ona hamd senin vasıtanla (A.

299.

(1) gornt.12.3) ve sana` pederle be- (2) raber ilelebed senalar olsun.amin. (3) Tekrar Naregden (4) ... (5) Sen ihtişamlı (ihtilamlı) halikimizde teb- (6) dil olmaz, yaradılmamış ve bihu- (7) dud kerim Ruha, göz yaşlarıyla (8) yalvarırız ve deruni dilden reca (9) ederiz, sen vaf olunmaz Allah (10) ile, rahim Pedere, bizim için şe- (11) faat edersin (Hrov.8.26) mukad- (12) desleri hıfz edersin ve günah- (13) kârları pakleyerek, mütaal (mütdal) Pe- (14) derinin (peberinin) hayatbahş iradetine di- (15) ri heykel hazırlarsın (P. Gornt.6. (16) 16) : (17) İmdi senin iskân etmene hoş (18) gelmeyen cümle mekruh amellerden (19) bizleri tathir eyle (Yepes.2.22) . (20) ve bizi[m] manevi gözlerimizde senin (21) lutfunun ışığı sönmesin (A. Tes. (22) 5.19) zira düa ve paksiyret va-

300.

(1) sıtasıyla bizimle birleşir oldu- (2) ğunu öyrendik (Yovh.14,16) : (3) Ve madam ki Aziz Üçlükden bi- (4) riniz kurban sunulur, ve dige- (5) riniz kendi biricik Oğlunun sulh (6) edici kanı vasıtasıyla` bizimle (7) barışarak, takdimimizi kabul (8) eder (Hrov. 5. 10) : Sen daği reca- (9) mızı kabul edib, bize mukaddes (10) mesken hazırla, ki semavi kuzu- (11) dan yeyerek telezzüz etmeye layık (12) olalım, ve hüküme müstahakk ol- (13) maksız (A. Gornt.11.34) , bu yeni (14) hayatın helaskâr ve ihya edici (15) manasını kabul edebilelim (Yovh. (16) 6.58) : (17) Ve bu ateş bizim ısyanlarımızı- (18) zı eritsin.nasıl ki Yesayi Peyğam- (19) bere maşa ile takdim olunan di- (20) ri ateş koru` anın cürmünü def (21) etdi (Yesay.6.7) : Şöyle ki her (22) şeyde senin merhametin ilan olsun. (23) nasıl ki Oğulun vasıtasıyla Pe-

301.

(1) der Allahın inayeti ayan olarak, (2) sefih evladı pederane mirasına (3) nayil eyledi (Ğug.15.32) ,ve fa (4) hişeri semanın cennetinde sadık- (5) ların seadetine kadar erişdirdi (6) (Madt.21.31.) : (7) Evvet, evvet, ben de onlardan (8) birisi im.senin azim mürüvetine (9) mühtac olan bu kulunu daği (10) anler ile kabul eyle.ben ki senin (11) lutfunla yaşarım, ve Krisdosun (12) kanıyla satun alınmış (Hayd.5,9) : (13) Şöyle ki bu cümlede senin Al- (14) lahların Tanılsın ve Peder ile iz- (15) zet iradet.hükümet ve salta- (16) natda bir olduğun beyan olun- (17) sun: (18) Zira şefkat, ve kudret, ve (19) mürüvvet, kuvvet ve saltanat (20) ilelebed senin dir (Hayd.19.1) . (21) amin: (22) —Badehu kalkarak Seğana yak- (23) laşır.orada sargavak nşharı ka- (24) hanaya takdim eder: O daği ala-

302.

(1) raz Mağzmaya (tepsiye) kor ve der. (2) ... (3) El ile yapılmamış kürsüde o- (4) turan (Yaya.19.4) ,ve insan cinsi (5) uğruna haç ölümüne razı olan (6) Rabbımız Yisus Krisdosun zikri (7) için dur (Ğug.22.19) : Ona ile- (8) lebed hamd u sena ve temcid e- (9) diniz: (10) Ve şarabı alarak Sgihe (kaDehe) (11) haç biçimi boşaldır ve Der. (12) ... (13) Rab Allahımız ve helaskârımız (14) Yisusun helas tertibinin zikri (15) için dur.anın böyründen akan (16) kanın punarında (Yovh.19,34) (17) bütün mahlukat tecdid olu- (18) nub (Erp.9.18) ölümsüzlük ge (19) yindiler: Ona ilelebed hamd u se- (20) na ve temcid ediniz: (21) BaDehu Yovhan Vosgeperanın şu (22) duasını söyler: (23) ... (24) Ya bizim Rab Allahımız, sen ki

303.

(1) semavi ekmek olan Rabbımız Yi- (2) sus Krisdosu, bitin dünyaya (3) taam olmak, helas etmek, hayat (4) vermek, ve ğani merhametiyle biği (5) mübarekleyip takdim eylemek ü- (6) zere gönderdin (Yovh.6.51) : Şimdi (7) daği, ya Rab, bu takdimeyi mü- (8) barekle, bunu semavi mezbahına (9) kabul eyle: (10) Sen eylikdar ve mürevvetkâr (11) olduğun hasebiyle, gerek takdim (12) eyleyeni, ve gerek kimler için tak- (13) dim olunuyorsa anleri derhatr (14) eyle (Ypr.5.3) : (15) Senin allahani sırrını takdis (16) eylemek üzere kâhinlikde hüküm u (17) cezasız sakla (A. Bedr.2.5) : (18) Zira, Pederin, Evladın ve sen (19) Aziz Ruhun izzet u celalı' ilele- (20) bed mukaddes ve mühteşem dir. (21) amin:

304.

(1) Ve üzerini örterek, atideki 93 (2) üncü Sağmosu söyler (seyler) . (3) ... (4) Rab saltanat edib celal ge- (5) yindi.Rab kudret geyindi ve ku- (6) şandı. (7) Dünyayı` kımıldanmamak üzere (8) sabit etdi.tahtın ezelden sa- (9) bit dir.sen ezelden mevcud sun: (10) Ya Rab, nehrler kaldırdılar, (11) nehrler sedalarını kaldırdılar, (12) nehrler yollarında yokarı kalka- (13) caklar: (14) Denizin dalgaları, çok suların (15) şamatasından daha azim oldu- (16) lar: (17) Ya Rab, sen yücelerde kuvvet- (18) lisin, senin şهادetlerine biz kâ- (19) milen inandık: (20) Ya Rab, senin hanene dayim ül (21) evkat kudsiyet yakışır: (22) Ve üzerinerhaçagnkel eder ve der. (23) ... (24) Sana Aziz Ruh gelecek ve mü-

305.

(1) taalın kudreti üzerinde gölge (2) olacak (Ğug.1.35) : (3) Ve buhur sunarak der. (4) ... (5) Ya Krisdos, huzuruna` ruhani (6) rayiha ile buhur takdim ede- (7) rim (Hayd.8.4) : (8) Anı tatlı kokular ile, senin (9) mukaddes manevi ve semavi mak- (10) desine kabul eyle: (11) Mukabeleten.AzizRuhunun (12) lutf u ihsanlarını bize gön- (13) der: (14) Ve sana, Pedere, ve Aziz Ruha (15) ilelebed hamdlar sunarız.amin: (16) Gizli suretde icra olunan işbu (17) ararogütün esnasında, tbirler a (18) şağıda atideki şaraganı yahod gü (19) nün iktizasına göre bir meğeti (20) terennüm ederler: (21) ... (22) Rabba nezrler sunmağa maşsus

306.

(1) olan bu mukaddes heykelde tak- (2) dim olunacak S. Badarakın hu- (3) zurunda,dua ve niyaz hıdmeti (4) için toplanmış olanlar, Rabbani (5) çadırın yokarı eyvanında alaylar (6) teşkil ederek, tatlı buhurlar (7) ile mesrur oluruz ve gülbank çe- (8) keriz: (9) Ya Rab, dualarımızı.tatlı (10) raihalı buhur, künnüg ve dar- (11) çin misali (Yelits.30.23.34) kabul (12) eyle (Hayd.8.3.4) : Ve anleri sa- (13) na takdim edeni kudsiyetde hıfz (14) eyle ki, dayima sana hıdmet ede- (15) bilsin: (16) TAPOR (17) Badehu perde açılır, ki Yisu- (18) sın zuhurine alamet dir, ne na- (19) sıl ki semadan melekler ve zemin- (20) den çobanlar, helaskârın doğdu- (21) ğu gün, hamdlar ve meserretler

307.

(1) icra eylediler, öylede yokarrdan (2) sargavaklar altı kanadlı Serov- (.) (3) pelerin ve Kerovpelerin teşbihi o- (4) lan kşotları titrederek, ve aş- (5) ğıdan tbirler` melekler cümhuru- (6) nun misalı mücessemi makamında (7) beyazları labis olarak, ve hamd- (8) lar, aleluialar okuyarak, çoban- (9) lara ve sürülerine benzer olan (10) müminlerin manevi sürüsünün (11) içinde enerler: Yisusın vekili ve (12) bu sırrın hıdmetcesi olan kaha- (13) nay daħi, elinde purvar ile, ki (14) lutfu berekât saçılmasına ve (15) Azizlerin duasının tatlı buhur (16) gibi yokarı çıkmasına nişane dir, (17) her tarafa selamet ve ħelas (18) müjdesi dağdır: (19) İşbu mutantan tapol [(alay) (20) Krisdosun şerefine olduğuna a- (21) lamet olarak, en önden de bir (22) ħaç bayrağı çekilmekte olub, ce- (23) maatin arasında dolaşırlar: (24) Bu sırada her bir krisdonây,

308.

(1) ħaçın nşanı huzurında tevazu (2) ve ihtiramle eyilerek ħaçagnkel e- (3) der, ve kahanaya yaklaşıarak ken- (4) di siparişına da takdim eder, (5) deyerek. –Hayr surp, yişestsik ... (7) yani, Ya Aziz peder, Allahın ö- (8) lümsüz Kuzusunun huzurun- (9) da bizi de ħatırına getir (Ğug. (10) 23.42) : (11) Ve Jamarar kahanay cümlesi i- (12) çun dualar ederek, anlerin sipa- (13) rışlarını kabul eder, ve yokarı (14) seğanın huzuruna çıkararak, an- (15) leri huzuru ilahiye takdim eder: (16) Bu daħi Krisdosun semadan e- (17) nerek dünyayı gezdiyine bereket- (18) ler saçdığına, bilaħere semaya (19) uruc eyleyerek, Pederin sağında (20) dayim bizim için şefaet (şefadt) etmek- (.) (21) de olduğuna örnek dir (Hrov. (22) 8.34) : (23) Tapor, dönerken tbirler atideki (24) şaraganı, yaħod gün iktizasınca

309.

(1) bir nağme terennüm ederler: (2) ERMENİCE (19) Tercemesi (20) Bikir validenin şefaatiyla, sa- (21) na hıdmet edenlerin niyazlarını (22) kabul eyle:

310.

(1) Ya Krisdos, sen ki kanının va- (2) sıtasıyla aziz kilisayı semadan (3) daha ziyade parlak ve Ruşen kıl- (.) (4) dın, ve bunda daħi, semavi me- (5) lekler misali, arakealların, Pey- (6) ğamberlerin ve aziz vartabedle- (.) (7) rin sınıflarını teşkil eyledin: (8) Ya Rab, bu gün burada top- (9) lanan kahanalar, sargavaklar, (10) tbirler

ve rahab şagirdleri, eski (11) ahdda Zakarianın gibi, huzu- (12) runa buhur takdim ederiz (Ğug. (13) 1.9) : İmdi buhur misali sunu- (14) lan dualaramızı Apelin, Noyun,ve (15) Apmavi kurbanları gibi ka- (16) bul eyle: (17) Semavi askerlerinin şefaatiyle (18) ermeni kürsüyi ruhanisini sa- (19) bit sakla: (20) Sargavak (21) ... (22) Orhnütün oku, Der Hayr:

311.

(1) Kahanay (2) ... (3) Pederin Evladın ve Aziz Ru- (4) hun Melekütü ilelebed mübarek (5) olsun (Marg.11,10) : (6) Badehu tbirler günün iktizasın- (7) ca jamamud söylerler: (8) Jamamud` jama girmek demek dir, (9) imdi S. Badarakın jamerkutüna (10) bu bir mukaddeme sayılır: (11) Sargavak (12) ... (13) Selamet Rabbına tekrar reha (14) edelim: (15) —Burada zikr edelim ki,sar- (16) gavak` muallim ve klağuz olub, (17) icabına göre, kahananın ve ya (18) cemaatın ne hakka ve ne tarzda (19) dua etmeleri idiyini tavsiye e- (20) der: (21) Sargavaklar kahanalar gibi se- (22) ğana ve anın üzerindeki pak (23) kurbanı hizmet edecek oldukla-

312.

(1) rından anlerin daği intihab ve (2) tayininde fevkelade dıkkat e- (3) dilmeli ki, Aziz Ruh ile ve hik- (4) metle dolu bir kimse olsun (Kordz, (5) 6.3: Dim.3.8) : (6) Kahanay (7) ... (8) Bereket ve hamd.ilelebed Ped- (9) re, Evlada ve Aziz Ruha maşsus (10) dur (Hayd.7.12) : (11) Cümleye selamet olsun (A. Bedr. (12) 5.14) (13) Tbirler (14) ... (15) Seninde ruhuna selamet olsun: (16) —Tbirler cemaatın vekili ol- (17) duklarından, tbirlerin her bir (18) terennümüne cemaat münasib ve (19) ahengli bir ses ile iştirak etmeli (20) dir: (21) Ve fakat gerek Jamararın orh- (22) nutünlarını, gerek de sargava- (23) kın karazlarını tekrarlamak mü- (24) nasib deyil dir:

313.

(1) Sargavak (2) ... (3) Allaha secde edelim (Yovh.4.24) : (4) Her hangi defa sargavak tara- (5) findan bu talimat verilse, u- (6) mum cemaat eyilib secde etmeli (7) ve haçagnkel etmeli: (8) haçagnkel` haç ile möhürlemek (9) demek dir: Bu işaret, bizim K1- (10) risdosun ismiyle möhürlememize. (11) ancak Krisdosun haçıyla ifti- (12) har eder olduğumuza ve anın (13) vasıtasıyla dünya bize ve biz (14) dünyaya haçlanmış ve ölmüş idi- (15) yimize (Kağ.6.14) kezalik nefsi- (16) mizi inkâr ederek

haçımızı al- (17) mağa ve Yisusın ardınca gitmeye (18) hazır bulunduğuzla delalet e- (19) der (Madt. (Maat.) 16.24) : (20) Tbirler (Tbiryer) (21) ... (22) Ya Rab, senin huzurunda secde (23) ederiz:

314.

(1) Kahanay (2) ... (3) Ya Rab Allahımız, senin kudre- (4) tin teftiş olunmaz.ve celalın (5) akıldan üstün dir: (6) Senin merhametin ölçüsüz ve i- (7) nayetin hududsuz dur: (8) Sen ğani mürüvvetine göre, (9) bu cemaatına ve bu mukaddes (10) heykele nazar eyle: (11) Bize ve bizimle beraber dua e- (12) denlere ğani ğani merhamet eyle: (13) Zira hamd.hükümet ve izzet (14) ilelebed sana yakışır.amin: (15) Badehu tbirler günün iktizası (16) olan Sağmos ve şaraganı terennüm (17) ederken, kahanay gizli suretde hu- (18) zurda duran cemaat için niyaz ey- (19) ler ki, anleri mübareklesin ve dilik- (20) lerini kabul eylesin:

315.

(1) AVEDARANIN YÜCELMESİ (2) Sargavakın` Broşume,yani din- (3) leylim demesi üzerine, jamarar (4) S. Avedaranı sargavaka verir, o (5) daği cemaatin gözü önünde (6) anı yükseye kaldırır (taldırır) : (7) Bununla tefhim eder ki, nasıl (8) ki Movses çölde yılanı yükseye (9) [kal]dırdı, insan oğlu böyle yükseye (10) kaldırılmak gerek dir, ta ki ona (11) her iman eden helak olmayıb.ebe- (12) di hayata malik ola (Yovh. 3.14 (13) 15) : (14) Badehu seğanın arkasından (15) döndererek iliru getirir, ve ki- (16) lisa hâdimlerinden yahod cema- (17) atdan biri yakla[şa]rak S. Aveda- (18) ranı öper: (19) Bu araroğütünün ruhunu an- (20) lamak için, Asduajaşunçda bazı (21) ayetlere müracaat etmemiz la- (22) zım dır: (23) Yesayi 6. Köluğda okunduğuna

316.

(1) göre.Rab yükselmiş bir taht (2) üzerinde oturmuş, ve etekleri (3) heykeli doldurmuş idi: Onın fev- (4) kinde Serovpeler duruyorlar idi. (5) her birinin altışar kanadı olub, (6) ikisiyle yüzlerini, ikisiyle ayak- (7) larını örterler, ikisiyle daği u- (8) çarlar idi: Ve nida edib derler (9) idi.... (10)yani aziz, aziz (ağiz) , aziz dir (11) Askerlerin Rabbi: (12) Yesayi bu menzareden dehşete ge- (13) lerek, «va' y bana, işte helak ol- (14) dun.zira napak dudaklı (duddklı) adem- (15) im...ve gözlerim`

askerlerin Rabbi, (16) meliyi gördü»dediyinde, Serovpe- (17) lerden biri mezbah üzerinden maşa (18) ile bir kor (ateş közü) aldı ve Ye- (19) sayinin dudaklarına dokunması- (20) la, anın dudaklarının napaklığı (21) ve günahları ref olundu, ve Yesayi (22) cesaretle cevap verib Allahın ke- (23) lamını vaz etmeye hazır olduğunu (24) beyan eyledi (Yesay.6.1—18) :

317.

(1) İşte bu minval üzere, cennetin (2) bir nümunesi olan S. Seğanda, Se- (3) rovpelerin örneyi olan kşotsintitre- (4) mesi.ve tbirlerin «Surp Asdovadz, (5) Surp ev Hzor Surp ev Anbah» teren- (6) nüm eylemesi esnasında işbu celil (7) menzareden mebhut ve hayran (hdyran) kalan (8) günahkâr cemaata kefarete ol- (9) mak üzere, Serovpeye vekâleten` (10) umuzunda kanad yerine urar (11) taşıyan sargavaklardan biri ma- (.) (12) şa makamında olan bir dzadzgots ile (13) ateşin dillere müşâbih olan Aziz (14) Ruhu ve anın kılıcı (Yepes.6—17) (15) olan Kelamullahı alarak cemaata (16) vekâleten yaklaşan başdonyalar- (17) dan birinin dudaklarına dokan- (18) dırır, ve cemaata kefarete oldu- (19) ğunu ilan eyler: Keza bu suret- (20) le o başdonyaya baldan leziz olan (21) Kelamullahı (Sağm.19.103) vaz (22) etmek üzere cesarete verilir:

318.

(1) Bu hususlar için hasreten (2) bak (Yerem.1.4.9: Yezeg.2.8—10. (3) 3.1—4: Tan:10,15—19. Hayd. (4) 10.8—11) : (5) Tbirler (6) ... (9) —Ya Aziz Allah, aziz ve ka (10) dir, aziz ve ölümsüz, sen ki (11) ölümlerden kıyam aldın, bize (12) merhamet eyle: (13) Sargavak (14) ... (15) Bütün dünyanın selameti ve (16) mukaddes kilisenin sabitliyi (17) için Rabba niyaz edelim: (18) Ya Rab rahm eyle: (19) Cümle aziz ve mümin yebisgo- (20) boslar için Rabba niyaz edelim: (21) Ya Rab rahm eyle: (22) Hayrabadimizin ömrünü se-

319.

(1) lameti ve ruhunun helası i- (2) çün Rabba niyaz edelim: (3) —Ya Rab rahm eyle: (4) Vartabedler, kahanalar, sar- (5) gavaklar (sdrgevaklar) , tbirler ve kilisenin (6) cümle ahd etmiş evladları için (7) Rabba niyaz edelim: (8) —Ya Rab rahm eyle: (9) Dindar padişahlar ve allahpe- (10) rest hükümdarlar (A. Dim.2.2) (11) anlerin

seraskerleri ve askerleri (12) için Rabba niyaz edelim: (13) —Ya Rab rahm eyle: (14) Sahih ve doğru iman ile Kris- (15) dosda vefat edenler için Rab- (16) ba niyaz edelim: (17) —YaRab,hatırına getir ve rahm (18) eyle: (19) Hakiki ve mukaddes imanımız (20) için Rabba niyaz edelim: (21) —Ya Rab rahm eyle:

320.

(1) Kendimizi ve birbirimizi Ka- (2) dir Rab Allaha teslim edelim: (3) Ya Rab sana teslim oluruz: (4) Ya Rab Allahımız, azim inaye- (5) tine göre bize rahm eyle: Cüm- (6) lemiz birlikde diyelim. (7) Ya Rab rahm eyle: (8) Kahanay (9) «Surp Asdovadz»esnasında kol- (10) larını görerek, Allaha hamd eder (11) ki, nalayık ve günahkâr insan (12) cismini, meleklerin nağmesini (13) terennüm etmeye layık etmiş (14) dir: (15) Kezalik Allahdan temenni ey- (16) ler ki, cemaatı dayıma kudsi- (17) yetde saklasın: (18) AZİZ KİTABIN OKUNMASI (19) VE VAZİ (20) Bu esnada Asdovadzaşunçdan (21) günün iktızası olan kısımlar oku-

321.

(1) nur: evvela Kirk (eski Ahd, ve (2) sonra Avedaran (Yeni Ahd) : Ve bu (3) nunla beyan olunur ki gölge olan (4) eski Ahdın (Ypr.10.1) ihbarat ve (5) peygamberleri, Yeni Ahdda icra (6) ve ikmal edildi (Madt.5.17) : Na- (7) sıl ki zikr etdim A. Badarak a- (8) raroğutünü iki kısma taksim o- (9) lunmuştur.birincisi panavor Ba- (10) darak, yani düa ve Kitabı mu- (11) kaddes dersi (O[...]sumn S. Krots) , i- (12) kincisi S.Hağortutün hoşhurtu: (13) Bu iki hoşhurt yekdiglerinden asla (14) ayrılmazlar, ve yekdiderinin mü- (15) temimi dirler.biri olmaksız (olmaksız) di- (16) geri nakıs kalır: (17) S. Hağortutyan hoşhurtı, Rab- (18) bımız teninde yeyib kanından (19) içmekliyin sırrıdır (Yovh.6.56) . (20) buna ise ancak kâmil iman vası- (21) tasıyla yaklaşılırsa, kefarete ola- (22) cak, ve Yisus onu tebrir edecek

322.

(1) dir (Hrov.3.26) : Hal bu ki, bir (2) şeye kâmil iman etmek için, o şey (3) hakkında malûmatı tammemiz ol- (4) ması icab eder tenine ve kanına (5) yaklaşacağımız helaskârın he- (6) las işine vakıf olacak, onun gü- (7) nahkâra olan alakasını anlamak (8) muhabbetinin deri[n]liyini ve fe- (9) dakârlığının azametini ölçmek (10) şartdır (Yepes.3.18.19) : Bu ise (11) Kelamullahın teftişi (tefteşi) ve

vazı ile (12) kabil olabilir.«Kitabları tef- (13) tiş ediniz, benim için şehadet e- (14) den anler dir (Yovh.5.38) : İman (15) işitmekden ve işitmek Allahın ke- (16) lamı vasıtasıyla olur (Hrov.10.17) (17) İşte bu sebeble S. Badarak es- (18) nasında S. Hağortutün ħorhur- (19) tuna girmezden, mutlaka Kirk ve (20) Avedaran okunub, anler tefsir (21) u iyzah olunmalı.Kelamullah vaz (22) olunmalı dır (Marg.16.15.P. (23) Dim.4.2) :

323.

(1) Burada zıkr etmeliyiz ki, an- (2) cak S. Badarak da, Kirk zamanın- (3) da deyil, illa fırsat ve münase- (4) bet buldukca, cemaatın ruhani (5) ve ahlaki ihtiyacı ikna edilmeli: (6) Mesela, başlıca azizlerin dona (7) ħmputünları güninde, onların (8) ömrünün muhimm vakaları, siy- (9) retlerinin kabili tatbik olan ci- (10) hetleri nakl u tasvir edilmeli (11) dir: (12) Kezalik mgrdutün, bsag, abaş (13) ħarutün ve hağortutün arasın- (14) da, onların başlıca kısımları (15) terceme edilerek manaları iyzah (16) edilmeli dir: (17) Giragi ve donagan günlerde ħu- (18) susi saatlarda, göna gön fay- (19) deli ve ameli maddeler hakkında (20) muntazam bir program üzerinde (21) ders usulınca karozlar verilmeli (22) dir: Ezcümle, ruhani ve ahlaki (23) mebdeler, her bir ferdin kendi nef- (24) sine, hemcinsine ve Allaha karşı

324.

(1) mükellef olduğu vazifeler (vağifeler) , ayi- (2) lenin islahı, genclerin tehzihi aħ- (3) lakı ve sayire gibi mevzular, de- (4) vami bir usul ile talim olun- (5) malı dır: (6) Encam kilisa ehalinin tasihi ah- (7) val ve tenviri efkârına ħadim (8) bir mekteb olmalı: İşte bu tarz- (9) da ħıdmet eyleser, kilise kendi (10) hakiki vazifesini ifa eylemiş o- (11) lur, ve bu suretle, envayi sebeb- (12) lerden dolayı kendisinden soğumuş (13) ve ayrılmış olan evladları kendu (14) ağışu maderanesine iltica ve a- (15) nın izhar eylediği ħalis südden (16) iğtida edecekleri şübhesiz (şübcesiz) dir: (17) Kilisa` bu vazifesini, kendi (18) müessisinden ve anın ömründen (19) öyrenebilir: (20) Rabbımız Yisus Krisdos fur- (21) sat buldukca, zaman, yer ve adem (22) tefrik etmeyerek.hakikatı ilan, (23) ve ademlere talim eyler idi:

325.

(1) Günün sıcak bir saatında ku- (2) yunun başında, Samarialı gü- (3) nahkâr bir karıya muhim sırlar (4) keşf ederek tevbeye getirdiyi gi- (5) bi gecenin sükunetli: sahatında, (6) تنها bir ovada, Sanhedrim aza- (7) sı Nigotimosâ derin hakikatlar (8) beyanıyla hayran eylemiş dir: (9) Bir tarafda, şen u şatır dü- (10) yün halkının ortasında durmuş, (11) gülenler ile güler.anlerin hoşu- (12) na gidecek bir mucize işler, ve bu (13) vasıta ile anlere kendi celalını (14) izhar eyler, imana getirir (Yovh. (15) 2.11) : (16) Diğer tarafda, yürekler pare- (17) leyici ahu eninler ile ihate olur. (18) ağlayanlar ile ağlar.amma yine (19) de, bulutlar ve yağmurlar için- (20) den arzı didar eyleyen güneş gibi (21) ağlayan gözlerinden hayat ve kıya- (22) met nuru leman eyler (Yovh.11.25) : (23) Bir haneyi ziyafete gider, amma

326.

(1) hakiki ziyafeti kendisi onlara (2) tertib eyler: Ebedi hayat ekme (3) yinden ve ölümsüzlük mananasın- (4) dan hazırlanmış baldan leziz ta- (5) amlar sunar (Sağm.119.103) : (6) Diğer bir haneye şifa vermesi (7) için, senelerden beru eziyet çeken (8) bir haste getirirler, fakat O- (9) nun ilahi sözleri, bu erimiş ke (10) miklerin içerisinde.daha ziyade (11) erimiş ve mühtacı tamir bir ruh (12) görür.evvela canını,sonra te- (13) nini ihya eyler: (14) Velhasıl, evlerde ve dağlarda, (15) gölde ve çölde, hem ömrüyle, hem (16) kelamıyla cümleyi hakikatın bil- (17) gisine kılağuzlar: (18) Arakyallar daği tamm bu ta- (19) rikde yörüdüler: (20) Bir defa Boğos arakyal kendi- (21) sini öldürmek isteyen kudurgan (22) bir cimhurın elinden güc ile kur- (23) tulmuş idi: Askerler tahtelhıfz

327.

(1) anı kalanın zında[n]ına götürmek- (2) de iken, o merdivenin başında dur- (3) du, söylemek için binbaşidan (4) izn aldı, ve kendisinin celladı o- (5) lacak kimselere arzu ve heraret (6) ile vaz eyledi (Kordz.21.27.40) : (7) Ayru ayru zikre ne^o hacet: Hov (8) hannes Mgrdiç` katline ferman ve- (9) rilirken, Sdepannos` genc ömrü- (10) nün gönçesi daşlar altında kana (11) boyanırken, Yagopos`Herovtesin kı- (12) lıcına kurban giderken. Boğos (13) zındanda zincirlerin altında in- (14) lerken.sevgülü şayird Hovhannes (15) izsiz adalarda şeyhühetini has- (16) ret ve yalnızlık ile imrar eyler- (17) ken.yeni hakikatı vaz etmekden (18) dur olmadılar, yeni Krisdosun (19)

ve anın kelamının muhabbetinden (20) ayrılmadılar: (21) Kilisa tevarihi'nin her bir sa- (22) hifesi bu nev metanet ve feda- (23) kârlıklar ile dolu dur:

328.

(1) Yeraneli hayrâbedlerimiz,ta ilk (2) asrdan başlayarak,hayat kela- (3) mının vazını kendilere en mukad- (4) des vazife saymış, o uğurda can- (5) larını bize feda etmiş dirler: (6) Onlar akıllı bazirgân gibi` ken- (7) du olancalarını satmışlar, ve ke- (8) lamın incusunu satın almışlar (9) dır (Mad.13.14.46) : (10) ... (12) ve emsali gibi mu- (13) azzez pederler, türabi melekler, (14) cansiparene emekleri mahsulu o- (15) larak, zikıymet eserler ve karo- (16) lar bize miras bırakmış dırlar, ki (17) asarı bergüzide.elan bu gün (18) 20inci asrın mütefennin ve mü- (19) terakkı evladları tarafından (20) kemalı germi ile aranılmakta, el- (21) den ele kapılarak perestiş olun- (22) makda dır. (23) Bu mühterem pederlerin timkin-

329.

(1) li sedaları, dehrlerden beru kili- (2) saların ebedi kubbe ve kemerleri- (3) ne aksendaz olmuş ve olmakda, daş (4) yüreklerden tövbe göz yaşları (5) sökmüş ve Yısusın zemine ilka (iyka) ey- (6) lediyi muhabbet ateşini körük- (7) leyerek, bu gün 600 milion canları (8) alevlendiren azim bir yangın hu- (9) sule getirmiş dirler: (10) ... (11) Anler merd Çobanın hakiki ha- (12) lefleri olub, kendilerin öhdei e- (13) manetlerine teslim olunan kuzu- (14) ları hayat kelamını diri sula- (15) rından kandırdılar sürüyü gü- (16) düler, mecburiyetden deyil, an- (17) cak hüsnî iradete, engin kazanc (18) için deyil, illa can u dilden ne- (19) zaret etdiler, cemaatlara mu- (20) sallat olmak deyil, illa sürüye (21) örnek oldular: Ve zaten ken- (22) duler bizim başımızın tacı ol- (23) makla beraber, baş çoban zuhur

330.

(1) etdiyinde, bihakkın celalin sol- (2) maz tacına nayıl olacaklar (A. (3) Bedr.5.1— 4) : (4) Kâş'ki, bu gün işbu sürü- (5) nün riyasetinde bulunan çoban- (6) larımız, kendü seleflerinin izin- (7) den yörüyeidiler, ve zemandan (8) ziyade kuvvet ve metanete müh- (9) tac olan bu sürünün damarla- (10) rına, hakikatın hayatbaş (hayatbaş) ka- (11) nını aşlayarak, dinsizlik ve ah- (12) laksızlık mikroblarına karşı an- (13) leri teslih ve takviye ede idiler: (14) İMAN İKRARI (15) S. [A]vedaran

okunması akabin- (16) de, helas müjdesinde nayil ol- (17) duklarından dolayı tbirler ve (18) cemaat bir ağızdan derler, (19) ... –hamd olsun (20) ya Rabb Allahımız:

331.

(1) Badehu cümlesi beraber ve elle- (2) rini birleştirek «Havadamk», (3) yani iman ikrarını söylerler: İki (4) ellerini birleştirmek bu iman ik- (5) rarında sabit kalmak için bo- (6) zulmaz yemin ve ahd nişanesi dir: (7) HAVADOY HANKANAG (8) ...

334.

(1) İMAN İKRARI (2) İman ederiz semanın ve zeminin, (3) görünenlerin ve görünmeyenlerin (4) haliki (Dznnt.1.1.) her şeye kadir (5) bir Peder Allaha (A. Gornt.8.6.) (6) İman ederiz Allahın evladı (evaldı) ve (7) bir Rabb Yisus Krisdosa (Yovh.20 (8) 31) ki Peder Allahdan, Pederin (9) katından biricik doğmuş dur (10) (Yovh.1.18) : (11) Allahdan` Allah, nurdan` nur (12) (Yovh.1.9) , hakiki Allahdan ha- (13) kiki Allah doğdu (A. Yovh.5.20) : (14) Semada ve ziminde görünür gö- (15) rünmez her şeyin haliki olan Pede- (16) rin tabiatında dır (Goğ.16.17) : (17) O ki biz insanların hatır ve (18) helası için, semadan tenezzül e- (19) derek (Yovh.3.13) ten aldı (Yovh. (20) 1.14) adem oldu, aziz bikir Ma- (21) riamdan` aziz Ruh vasıtasıyla (22) kâmilen doğdu (Ğug.1.35) :

335.

(1) İnsanda bulunan her şeyi, yani (2) ten, can, ve fikr ve cümle hasse- (3) leri, zann ile deyil hakikaten al- (4) dı: (5) Eziyet çekdi, haçlandı (hdçlandı) , defn o- (6) lundu, üçüncü günde kıyam et- (7) di, ve aynı ten ile semaya çıkıb, (8) Pederin sağında oturdu (Marg, (9) 16.19) : (10) Dirileri ve ölüleri muhakeme (11) etmek için, aynı ten ile ve Pede- (12) rin celali ile tekraren gelecek dir (13) (Madt.16.27: P. Dim.4.1) : (14) Anın melekütünin nihayeti yok (15) dur (Ğug.33) : (16) İman ederiz Aziz Ruha, ki ya- (17) radılmamış ve kâmil dir: (18) O ki şerhatda, peygamberlerde (19) ve Avedaranda söyledi (A. Gornt. (20) 2.10) : (21) Hortanana endi, gönderileni (Yi (22) susu) ilan etdi (Madt.3.16.17) :

336.

(1) ve azizlerde sakin oldu (A. Gornt. (2) 3.16) : (3) İman ederiz bir, umumi, resulü (4) ve aziz kilisaya (Yepes.5.27) : (5) Bir vaftize (Yepes.4.5) ,töv- (6) beye, günahların kefareti ve avf- (7) lığına: (8) Ölülerin kıyamına, canların ve (9) tenlerin ebedi muhakemesine (A. (10) Bedr.4.6) , semanın melekütüne (11) ve ebedi hayata: (12) İlave (13) İmdi her kim derse ki, Evladın (14) ya Aziz Ruhun mevcut olmadığı (15) bir müddet olmuş dur, yaḥod (16) yokdan var oldular ve ya başka (17) bir varlıktan alındılar, yaḥod (18) deyişilebilirler, bu cins talim e- (19) denlere umumi ve resulü aziz kili- (20) sa lanet okur:

337.

(1) Lusavoriçin tasdiki (2) Biz daḥi` Aziz Üçlüye ve bir (3) Allahlığa, Pedere, Evlada ve Aziz (4) Ruha secze ederek, ilelebed tem- (5) cid ederiz: (6) İşbu iman ikrarı dördüncü (7) dehrde (derhrde) İznik şehrinde ictima eden (8) 318 hayrabedlerin Sinotunda bil (9) ittifak tanzim edilmiş olub, ba- (10) dema akd edilen iki sinot daḥi a- (11) nı tasdik etmişler dir, ve bu i- (12) man ikrarını umum kristiyan ki- (13) lisalar kabul etmiş dirler. (14) Havadamkın kaleme alındığında, (15) S. Lusavoriç hayrımız ihtiyarlığı (16) hasebiyle, mezkür meclisi umumide (17) hazır bulunmamış idi ve kendisi- (18) ne vekâleten ma[h]dumı S.Arisda (19) ges Yebisgobosu göndermiş idi: (20) Fakat tanzim olunduktan sonra, (21) bir suretini S. Lusavoriçe gön-

338.

(1) derdiler.o daḥi tasdik ederek, (2) «İsg mek ḥaravorestsovk»ile altı- (3) nı möhürledi: (4) Jamarar kahanay daḥi, işbu (5) tasdiknameyi tekrar ile secde ey- (6) ledikten sonra S. Badarakın ilk (7) kısmı olan panavor badaraka, yani (8) düa ve niyaz kurbanına ḥitam (9) vermek, ve haḡortel olmayanları (10) salı vermek üzere anlere son düa- (11) sını eder, ve der gizliden. (12) Ya Rabbımız ve ḥelaskârımız (13) Yisus Krisdos, senin inayetin a- (14) zim, ve niymet u berekâtın ḡani (15) dir: (16) Sen ki bu saatda, bizim gü- (17) nahlarımız için ḥaçın eziyetlerine (18) ve ölüme ḥüsni (ḥüoni) rizanla tehammül (19) eyledin: Ve mutlu resullara` ruh (20) ül Kudsunun bahşişlerini ḡani- (21) metle ihsan eyledin: (22) Rica ederiz, Ya Rab, bizi de (23) senin allahani bahşişlerine, gü- (24) nahlar afvlığına, ve Aziz Ruh (25) kabul etmeye layık eyle:

339.

(1) Ses ile (2) —Orbeszi arjanavork. (3) Şöyle ki Sana, Pedere ve Aziz (4) Ruha ilelebed hamdlar sunmağa (5) nayil olalım: (6) Cümleye selamet olsun. (7) Keza ses ile (8) —Hağaguteamp kov. (9) Ya helaskârımız Krisdos, bü- (10) tün akl u idrakdan üstün olan (11) selametle bizi mühkem kıl (Yovh. (12) 14,27) , ve cümle şerden emin sak- (13) la (Pilib.4.7) : (14) Sana ruh ve hakikatla secde (15) kılan hakiki secdekârlarına bi- (16) zi müsavi eyle (Yovh.4.24) : (17) Zira Amenasurp Yerortutünü, (18) na ilelebed şeref, hükümet ve iz- (19) zet yakışır.amen: Rab Allah cüm- (20) lenizi de mübareklesin.amin:

340.

(1) İKİNCİ KISM (2) Bu esnada Badarakın ikinci (3) kısmını başlanır: Birincisi olan (4) Panavor Badarak söz ile yani an- (5) cak düa ile sunulur ve bu kıs- (6) mına her kesin ilhak olması cayiz (7) add olunur: Fakat ikinci kısmı (8) olan hakiki kurban, yani S. Anmah (9) Badarakda ancak hağortel olacak- (10) lar hazır bulunurlar, ve sayirler (11) kilisanın kavatine çıkarlar idi: (12) Sargavak (13) ... (14) Vaftiz olmamışlardan, imanı (15) noksan olanlardan, abaşharank çe- (16) kenlerden ve napaklardan hiç bi- (17) risi bu allahani hõrhurtda yak- (18) laşmasın: (19) Sargavakın bu gibi talimat ve (20) tenbihat icra etmesinden aşikâ- (21) ren görünür ki, nasıl ki melek

341.

(1) ile insanlar arasında bir vasıta (2) ve elçi dirler, şöyle ki Allahın eva- (3) mir ve bereketlerini insanlara ve- (4) rirler (Madt.1.20. Ğug.1.13. (5) 30) , ve insanların niyaz ve ihtiyac- (6) larını huzuru rabbaniye takdim (7) ederler (Hayd:8.3.4) , ve dayıma (8) Allahın yüzünü görürler (Madt. (9) 18.10) bu gün de Sargavak (Kordz. (10) 6.2.3) Krisdosun suretinde Sır- (11) pütün Srpotsa giren kahananın (12) ve dışardaki cemaatin arasında (13) bir delil ve vasıta dır: Kahana- (14) nın orhnutunlarını cemaatin ü- (15) zerine davet eder «Orhnea Der»de- (16) yerek, ve cemaatin ne hususda (17) ve ne tarzda dua edeceklerini (18) talim eder.»Ahu gatstsuk», «Oğjoyn (19) duk mimeats» ve sayire (20) İşte şimdi de «Mi ok yerehayıts» (21) deyerek, hağortel olmayacakların (22) ayrılmasını tavsiye eder:

342.

(1) Arakyallardan bu tenbih tes- (2) lim olunduğu vakt, Krisdosa i- (3) man etmiş olub henüz vaftiz ol- (4) mamış kimseler bulunurdu, ki bu (5) derin ve heybetli hohurta teham- (6) mül etmeye anlerin kuvvetli ima- (7) nı olmadığından ve hatta anlerin (8) hazır bulunması günah sayıldı- (9) ğından (Kordz.21.28) , yegeğetsiden (10) dışarıda bulunan kavitde tayi- (11) felerin eyvanında durub (aurub) düa et- (12) meleri tenbih olunuyor: Şimdi ise (13) bu cins kimseler Yegeğetsimizde say- (14) ki bulunmamakta dır: (15) Abaşharank çekenlere gelindik- (16) de, bunlar daği ilk dehrlerde ka- (17) hanaya kendi günahlarını hoso- (18) vanel olurlar (Ėevd.5.5. Marg.1 (19) 5) , ve kahanay tarafından anlere (20) bir müddet abaşharank çekmek, (21) yani sadaka, düa, oruc, barıçık- (22) lık (Madt. 6.1.5.14.16) ve sayire

343.

(1) icrasını tavsiye ederler.anler da- (2) ği tevbe meyveleri (Ėug.3.8-14) (3) göster[e]ne kadar.[v]e i[s]lahı halleri- (4) ne kanaat hasil olana kadar, S. (5) Hağortutün verilmez idi, ve bi- (6) naenaleh S. Badarak hohurtında (7) hazır bulundurmaz idi: Zira S. (8) Badarakda hazır bulunan her (9) müminin hağortel olması lazım idi. (10) ve hağortel olmayanları sargavak (11) birer birer teftiş ederek, yege- (12) ğetsiden dışarı çıkarır idi: (13) Fakat sonraları, görerek ki, (14) cemaatin bir kısmının digerinden (15) ayrılarak ihracı, imanda noksan- (16) lanlara fena tesir etmekte, ve (17) niçeleri kavitde daği durmaya- (18) rak kilisayı terk etmekte dir.im- (19) di bu merasim külliye kaldırılmış (20) ve ancak sözleri hıfz edilmiş dir: (21) Bu sözler ruhani manada alı- (22) narak, şöylece tefsir olunabilir:

344.

(1) Ruh ile vaftiz olmayanlar (May (2) 1.8) , kâmil tevbe etmeyenler ([Ye] (3) pes.4.32-24) , imanı noksan olan- (4) lar (Madt.14.31) ve her göna na- (5) paklıkta devam edenler (Yesay.52. (6) 1: Hayd.21.27) S.Hağortutüna (7) yaklaşmağa, ve yeni Yerusağemin (8) suretinde olan heykele (Hayd.7.14 (9) 15) girmeye layık deyil dirler, ve (10) anden hisseleri yok dur: (11) Bu ande Jamarar sağavardını (12) ve hoğatapını çıkarır.bununla (13) beyan etmek ister ki, şimdiye ka- (14) dar Jamarar Krisdosun vekili ve (15) araroğutün reisi makamında i- (16) di fakat şimdi kurban hıdmetine (17) başlanmış olduğundan, kendi iz- (18) zet ve tacını soyunarak kurban

(19) olan kuzunun ayaklarına zor, ve (20) hizmetci makamında durur: (21) Tbirler
(22) ERMENİCE

345.

(1) Terceme (2) Rabbin teni ve helaskârın ka- (3) nı huzurunda duruyor. Semavi (4)
kuvvetler (melekler) görünmez (5) tarzda ve durmaksız terennüm (6) edib derler.
Aziz, aziz,aziz dir (7) kuvvetlerin Rabbi (Ysay.6.3) , (8) ... (9) Ey tbirler, Rabb
Allahımıza (10) tatlı seda ile Sağmos ve ruhani (11) tesbihat okuyun (Ypes.5.19) :
(12) VERAPERUM (13) Veraperum, mukaddes ekmek ile (14) ölümsüzlük
kadehinin huzura (15) getirilmesi dir. İşbu Peşkeş` ce- (16) maat tarafından Jamarara
su- (17) nulur.Jamarar dahi Aziz Ru- (18) hun kuvvetiyle anı takdis ede- (19) rek,
günahlar avflığı ve envayı (20) bereketler celbi için Allaha su- (21) nar (A.
Yovh.1.7) : (22) Evvela avak sargavak azim ih- (23) tiram ile Peşkeşi harhrtanotsdan
(24) çıkararak, anınla şimal tarafına (25) haçagnkel eder ve der.

346.

(1) ... (3) Yani.Çadırını güneşde kurdu (4) ve kendisi girdekden çıkan güve- (5) yiye
benzer: (6) Badehu seğanın arkasından do- (7) laşdırarak orta yere gitdikde, (8) gün
doğuya döner, ve haçagnkel (9) ederek der. (10) ... (12) Yani.Semavatda şark tarafın-
(13) da oturana yol açın: (14) Keza cenub tarafına haçagn- (15) kel ederek der. (16)
... (18) Yani.Allah cenubdan gelecek ve (19) anın mukaddesi Paran dağından. (20)
Ziyetli günlerde Peşkeş evvelce (21) sağ taraftaki Seğana konulmuş (22) olarak
sargavak olarak oradan alır ve (23) Tasın içinde dolaştırarak yokarı (24)

347.

(1) gererek bu heybetli sırta hizmet (2) etmeye nalayık olduğunu itiraf (3) birle,
günahlarının avf olunma- (4) sını ve bu mukaddes horhurtu (5) icra edebilmek için
Aziz Ruh ile (6) kuvvetlendirelmesini göz yaşla- (7) rıyla niyaz eyler: (8) Badehu
hürmeti mahsuse ile (9) Peşkeşe yaklaşarak, 24üncü Sağ- (10) mosun atideki
[k]ısmını sarg[a]v[a]k (11) ile münavebeten söyler: (12) Srg. –Ya reyisler,, Kapuları
açın (13) Ebedi kapular açılsın, ve meli- (14) ki zulcelal içeri girsin: (15) Khny. --
Ki^o m dir bu meliki zulce- (16) lal: (17) Kadir, ve cenkde cebbar olan (18) Rabb: (19)
Srg. –Bu Meliki zulcelal kendisi (lendisi) (20) dir: (21) Khny. –Rabbımın ismiyle

gelen mü- (22) barek dir: (23) Jamarar korku ve ditreme ile (24) Peşkeşi alarak cemaatın üzerine (25) haçagnkel eder:

348.

(1) Cemaat ise bu araroğutün es- (2) nasında diz üzerine gelerek hera- (3) retli tarzda düa eder. Havadog (4) hoşdovanimi yahod bu gibi bir (5) ağotku söyler: (6) Badehu Jamarar Lovatsits sağmo- (7) sundan bir dun söyleyerek par- (8) maklarının ucunu yaykar (yaytar) , ve bu- (9) nunla beyan etmek ister ki, S. (10) horhurta yaklaşmak için en u- (11) fak lekelerden bile temizlenmeli (12) (Erk.2.15: A. Gornt. 11.27—30) : (13) Sonra kollarımı gererek, toprak- (14) dan halk olunan ademi` böle bir (15) heybetli sırra hıdmetci tayinetmiş (16) olduğundan dolayı, Peder Allaha (17) teşekkür eder ve huzurdaki Peş- (18) keşi Yisusun tenine ve kanına (19) tebdil eylesesini niyaz eyler: (20) Jamarar bu düayı ederken, (21) sargavak (sdrgevak) cemaata hitaben ati- (22) deki talimatı verir: (23) (Daha ziyade iman, kudsiyet ve (24) korku ile) (Allahın mukaddes (mez (25) bahının (meğbahının) huzurunda) duralım: De-

349.

(1) yil ki zamir iztirabıyla tökez (2) ile hiyle ve fitne ile, ğaflet ve (3) riyak[â]rlık ile, iki fikrli ve nak[ı]s (4) iman ile: İlla pak siyret ile, du- (5) rufikr ile, hulusikalb ile kâ- (6) mil iman ile, dolğun muhabbet ile, (7) cümle hayr a[m]jeller ile memlu olarak (8) (P.Gornt.9.8) : Allahın mukaddes (9) mezbahının huzurunda düaya (10) duralım ve Rabbımız helaskârı- (11) mız Yisus Krisdosun zuhurinde (12) ve ikinci gelişinde merhamet u ih- (13) sanına mazhar olalım, bizi yaşat- (14) sın ve rahm eylesin: (15) VOĞÇOYN (16) Bu esnada Jamarar Sgihin ör- (17) tüsünü nim açarak, bir tarafa (18) çekilir, ki cemaat Krisdosun zu- (19) hurini (Haydnütün) reülayn mü- (20) şahede eylesin: Kendusi daği iki (21) ellerini birleştirek cemaatın (22) ittifakda olmasını i[y]m[a] eder: (23) ... (24) Birbirinize mukaddes öpüşle

350.

(1) selam veriniz (vereniz) (Hrov.16.16) , ve (2) kimlerinki Allahani Sırra ilhak ol- (3) mağa iktidarı yok dur, kapuya (4) çıkın ve orada düa edin: (5) Oğçoyn zamanında evvela muhimm (6) bir emr verilir. saniyen` azim bir (7) hakikat beyan olunur: (8)

Evvela verilen emr bu dur bir- (9) birinize mukaddes (mukaades) öpüşle selam (10) verin.cümleniz birbirinizle ba- (11) rışın, ittifak edin, Krisdos da (12) bir vücüd olun (H[ro]vm. 12. 5) : (13) Takdimenizi, kalbinize ve anın (14) pak arzularını Allaha sunmağa (15) gelmişsiniz.eğer biraderiniz ile (16) bir göna husumet ve ya müna- (17) zanız var ise, evvela onun ile (18) barışın, birbirinize avf edin (edin) , (19) anden sonra gelib takdimenizi (20) sunun (Madt.5.23.24) : (21) Biraderlerin birlikde sakın ol- (22) maları ne' hoş, ne' latif dir (Sağm. (23) 133.1) : (24) Bir kimse Allahı severim deyib (25) de kendi biraderine buğz ederse, (26) yalancıdır:

351.

(1) Zira gördüyü biraderini sev (2) meyen kimse, görmediyi Allahı na^o (3) sıl sevebilir (A. Yovh.4.20) : (4) Sizden iki kişi yer üzerinde (5) her hangi şeyi dilemek için ittifak (6) ederlerse, anlere semavatda olan (7) Pederim tarafından ihsan oluna (8) cakdır (Madt.18.19) : (9) İttifak şartdır.onsuz di (10) leklerimiz kabul olmaz, matlu (11) bumuzu (matlubumuğu) alamayız: (12) Yegeğetsi müminlerin umumi düa (13) mahelli dir.burada gice gündüz (14) bütün cihan içinYegeğetsi defaat (15) le, «Vasn hağağutean amenayn aş (16) harhi», yani` bütün dünyanın se (17) lameti için düa eyler (A. Dim.2. (18) 1) : Burada m[i]lletimizin ittifak (19) ve muhabbeti için, kilisanın (20) sabitliyi için encam bütün in (21) sanlar için bereket ve lutflar (22) talep olunur: İmdi umumi i (23) badetlere iştirak eden cemaat (24) ittifak ve muhabbetde olmazsa (25) kendi aralarında Kristiyanlığın (26) İlahi bağı, selameti bulunmazsa

352.

(1) sürüden dışarıda bulunanlar i- (2) çün ne^o cesaret düa edebilir ve (3) etse dahi bu cins bir niyaz` maz (4) harı kabiliyet olabilir mi: Yekdil, (5) yekzeban olarak Rabbımız Yisus (6) Krisdosun Pederi Allahı temcid (7) edesiniz (Hrov.15.6) (8) Saniyen. Voğçoyn verilirken şu ha- (9) kikat beyan olunur ki, cümlesi (10) birbirine müsavi dirler.zengin, (11) fakir, ala, edna, erkek kadın, (12) cümlesi Rabbin indinde bir dirler, (13) aralarındaki fark` burada mahv (14) olup : Bundan sonra ne' yehudi, ne (15) de yunani var, ne' kul, ne' de (16) hürr var, ne' erkek, ne de inas (17) var.çünkü cümleniz Yisus Kris- (18) dosda bir siniz (Kağ, 3.28) : (19) Yegeğetsi

deruninde sadıklar ve (20) günahkârlar yan yana durarak, (21) Allahın niyetlerine müntazır dır- (22) lar, ve Rabb` helas müjdesini ve (23) ruhun güneşini fenalara ve eyi- (24) lere esirgemez (Madt. 5.45) : (25) Yegeğetsiden dışarıda hüküm süren

353.

(1) sınıf farkı burada bulunmaz: (2) Servet ve rütbe sahibi olan bir (3) kimsenin yanında en fakir bir bi- (4) çare durur, ve bu iki ucda du- (5) ran sınıflar, oğçoyn zamanında bir- (6) birini selamlayarak, Kristiyan mu- (7) habbetinin inbatını, ve ilk asır- (8) lardaki müsavat ve uhuvvat (9) kanununun nimunesini gösterirler: (10) Zira ilk asırlarda, iman edenlerin (11) cümlesi bir yerde olub, anlerin (12) cümle eşyası` aralarında müşte- (13) rek idi: Her kes kendi mal ve mülk- (14) lerini satıb her birinin ihtiyacı- (15) na göre, cümlesine tevzi ederler (16) idi: Her gün daği bilittifak (17) heykele devam ederek, ve hanelerin- (18) de ekmek pareleyerek (pararelerek) meserretle ve (19) hulusi kalb ile yeyib, Allaha hamd (20) etmekte ve cümle kavmin indinde (inainde) (21) mazharı lutf olmakda idiler (22) (Kordz:2.44.41) : (23) Keza Kristiyanlık cins farkını (24) da kaldırmış dır.erkek ve kadın (25) Rabbin nazarında müsavi olduk- (26) larını ilan eylemiş dir:

354.

(1) Putperestlik nisa tayifesinin (2) mevkısını endirmiş idi: Anler esir (3) gibi, hatta hayvan gibi satın a- (4) lımb satılırlar idi:Anler cis- (5) mani mirasdan mahrum oldukları (6) gibi ruhani mirasdan –yani bil- (7) ittifak ibadet etmek imtiyazın- (8) dan daği mahrum olmuşlar idi: (9) Fakat Kristiyanlık bu mezelle- (10) ti kaldırdı, kadınlığı yüceltdi, (11) ona kendi layık olduğu mevkıyı ih- (12) tiramı iade eyledi: Hakikaten ilk (13) kadın –Eva vasıtasıyla dünyaya (14) günah girdi, amma günaha galebe (15) çalan İbnullah` ikinci kadın –As- (16) dovadzadinde ten ala[r]ak kadın- (17) lığı takdim ve terfi eyledi (A. (18) Gornt.15.22) : (19) Ruh ül Kudsın gelmesine inti- (20) zar eyleyen şayirdler ile beraber (21) kadınlar ve Yisusın validesi Ma- (22) riam ve anın kardaşları bir itti- (23) fak düa ve niyaza devam etmişler (24) Kordz.1.14) , ve Ruhun atiyeleri-

355.

(1) ne cümlesi birlikde nayıl olmuş- (2) lar dır (Kordz.2.4) : (3) İmdi Badarak esnasında selam- (4) laşmazdan bu hakikatları öyre- (5) nerek, tefekkür ederiz ki aceba (6) ne^o vakıt gelecek o mesud gün, (7) Hay Yegeğetsinin umum evladları (8) kendi aralarında ittifak eyle- (9) dikden mada, validekilisadan ay- (10) rılmış olan kardaşları ile de el ele (11) verecekler, talimat ve ayin saat (12) farzlarını unudarak, kilisala- (13) rımıza, ayilelerimize ve gençleri- (14) mize tehdid eyleyen h̄arabiyete (15) karşı birlikde cengleşecekler, ilm (16) u marifetin ve pak siyretin ta- (17) mimine beraber çalışacaklar: Ve (18) hatta bütün dünyanın selameti (19) ve Melekütullahın izzeti için ken- (20) di hisselerine düşen ğayretde ku- (21) sur etmeyerek büyük muallimin (22) şayirdleri olduklarını bi[l]fil is- (23) bat edecekler (Yovh.13.35) : (24) İmdi kristiyanlar yekdil, yekvü- (25) cüd olduklarına nişane olmak ü- (26) zere birbirini bus edecek yerde.

356.

(1) başlarını eyerek selamlaşır, ve (2) derler...(4) Tbirler daħi, Krisdosun Hayd- (5) nütünü, yani doğduğu zaman (6) meleklerin terennüm ettiği nağme (7) gibi (Ĝug.2.15) .dünyada sela- (8) met, ve ademlerde hüsni riza (9) muhabbet zahir olduğunu ilan (10) ederler: (11) ... (23) Tercemesi (24) Krisdos aramızda doğdu, (25) Yehova burada oturdu.

357.

(1) Selamet sesi duyuldu, (2) Mukaddes buse emr oldu. (3) Kilisa bir vücud oldu, (4) h̄usumet bizden ayrıldı, (5) Muhabbet dünyayı sardı. (6) Başdonyala´r, ses yüceldin. (7) Uluhiyete hamd eden (8) Serovpelerle beraber, (9) Ki anı temcid ederler: (10) Ziyetli günlerde sargavak der (11) ERMENİCE (15) Tercemesi (16) İman ile surp seğanın (17) Karşusunda duran kavmlar. (18) Bakın melik Rabb oturmuş, (19) Ve askerle ihate olmuş: (20) (K. Tak:22.19) (21) ERMENİCE

358.

(1) ... (6) Tercemesi (7) Gözümüzü kaldırarak, (8) Bunu deriz yalvararak: (9) Günahımızı zikr etme, (10) İnanayetinle avf eyle. (11) Melekler ve sadıklar, (12) Hamd sunarız, Ya Rabb, sana: (13) ... (16) Korku ile, titreme ile ve tem- (17) kinle duralım, ve dikkatla na- (18) zar edelim (Pilib.2.12) : (19) ... (20) Ya Allah, gözlerimiz

sendedir: (21) ... (23) Allahın pak kuzusu Krisdos (24) kurban sunulmakta dır (İpr. (25) 9.14) :

359.

(1) ERMENİCE (3) İnanınız (İnanız) ki, Krisdos inayet, ve (4) selamet, ve hamd kurbanı dır (5) Ğevd (Ğeva) .7.1—10) : (6) ... (7) Pederin lutfu, evladın mu- (8) habbeti ve Aziz Ruhun takdis (9) edici allahani kuvveti cümle- (10) niz ile beraber olsun (P.Yovh.30) : (11) Tbirler.... (12) Amin.senin deruhunla olsun: (13) KOYAPOHUTÜN (14) Koyapohütün` huzurdaki ek- (15) mek ile şarabın Yisusın tenine ve (16) kanına tebdil olması dır: (17) İşte bu ande daği mezkür (18) sırr icra olunacak idiyinden, (19) sargavak nida eder: (20) ... (21) Kapula´rı, kapula´rı, dık- (22) kat ve ihtimam ile kapayın, ve (23) fikrinizi, Allahın korkusuile (24) yokarı doğrudun (doğrudun) :

360.

(1) Evayilde bu esnada yegeğetsi- (2) nin kapularını kaparlar idi- (,) (3) ki tayifeler bu celil ĥorhurta (4) ilhak olmasınlar: (5) Fakat şimdi biz bu sözleri (6) manevi kapular için anlayaca- (7) ğız: (8) Her bir kristiyan, kendi fikri- (9) nin ve kalbinin kapusunu (Mad. (10) 6.6) cismani tefekkürlere kar- (11) şu kapayıb (Sağm.141.3) ancak (12) ruhani hissiyatla dolmalı: Ze- (13) minin boğuk havasından ve gü- (14) nahle memlu bataklıklarından (15) yücelib, mukaddes dağın pak (16) ve berrak havasını emmeli (Sağm (17) 43.3) . Sina ve Taporun ilahi (18) meskenlerine nakl olunmalı, ve (19) Noyun gemisi tecrübe tufan- (20) larından kaçarak, iman Arara- (21) dının selamet tepelerinde isti- (22) rahat aramalı (Goğ.3.2) : (23) Tbirler. ... (25) Ya her şeye kadir Rabb, kal- (26) bizim sende dir:

361.

(1) ... (2) Ve bütün kalbimizden Rab- (3) ba teşekkür ediniz: (4) Tbirler (5) ERMENİCE (6) Hakikaten, ona teşekkür se- (7) za dır: (8) Kahanay (9) Bu esnada Jamarar melekler (10) ile beraber ittifak etdiyine ve (11) semavi kilisanın zemini kilisa (12) ile hemavaz olduğuna alamet (13) olarak, ellerini kavuşdurur, (14) ve Allaha teşekkür eder ki, O- (15) nun huzurunda melekler bile (16) durmağa tehammül edemez iken (17) ten alıb insan oldu, ve bizi (18) meleklerin sedasına

katılmağa, (19) ve Serovpeler ve Kerovpeler ile (20) beraber Surp Surp demeye na-
(21) yil eyledi: (22) Tbirler (23) Su´rp, su´rp, su´rp, der koru

362.

(1) ... (5) Tercemesi (6) Azi´z, azi´z, azi´z sin, ya kuv- (7) vetlerin Rabbı. Sema ve
zemin ce- (8) lalınla dolu dur.yücelerde sana (9) hamd olsun, mübarek sen sin ki (10)
Rabbın ismiyle geldin ve yine gele- (11) ceksin (Yesay.6.3. Hayd.4.8) : (12)
Vovsanna (Vovsanya) yücelerde Rabb bizi he- (13) las eyle: (14) —Bu esnada S.
Seğanın cemil (15) ve sırça tahtı üzerinde Meliki (16) zulcelal görünmez tarzda otur-
(17) makda, semavi Pederimizin yanına (18) gelib baş kâhin makamında bizim (19)
içun dua eden Krisdosun vekili (20) olan Jamarar kollarını açmış, göz- (21)
yaşlarıyla hamdlar (hamalar) ve niyazlar sun- (22) makda altı kanadlı Serovpelerin
ve

363.

(1) Kerovpelerin titreyişini andıran (2) kışotlar tir tir titremekte, ve (3) bu titreyiş
ile, Allahın huzurın- (4) da bigünah ve ruhani melekler bi- (5) le titreyerek yüzlerini
setr eder- (6) lerse, günah ile dolu olan insan (7) cinsi ne kadar ziyade hevf u tit- (8)
reme ile huzurında durmalı idik. (9) lerini bize beyan etmekte, beyaz- (10) lar
geymiş olan tbirler ise on binler- (11) ce melekleri tenzir ederek ahengli (12) ve
temkinli bir seda ile » Surp, (13) Surp, Surp, Der zorutyants deyu (14) nida
eylemekte, purvardan top (15) top çıkan buharın tatlı raihası. (16) hem azizlerin
heraretli düası gibi (17) kubbei asümana doğru yücelmek- (18) de (Hayd.8.4) , hem
daği bulut (19) dümanıyla şehadet çadırında ken- (20) di huzurına beyan eyleyen
ebedi (21) Yehovanın kilisayı daği doldurmuş (22) idiyini bizlere iħbar eylemekte,

364.

(1) dindar cemaat ise, bu acib ve (2) mehib ħorhurtdan kapılarak, kol- (3) lar
gerilmiş, başlar eyilmiş, göz- (4) leri yaş ile, kalbleri aşk ile coşmuş (5) olduğu halde,
başlarını sevgülü (6) şayird gibi` efendisinin –biricik (7) dostunun sinesine dayamış
(Yovh. (8) 13.25) , sonsuz derdlerini, çirkin (9) günahlarını, kalbinin açılmaz (10)
gizli sırlarını birer birer ifade (11) eylemekte ve anın tatlı nefesini, (12) mülayim
sesini, ilahi müşfik elle- (13) rinin` başı üzerinde ħafifce ba- (14) darak orhnutınlar

okuduğunu (15) hiss etmekte, encam kilisa haki- (16) katen cennet idiye aşikâren
anla- (17) şılmakta olduğu şu celil saatda (18) ha'ngi hissiyatsız kimse var mıdır
(19) ki müteesir olmaz, ha'ngi taş yü- (20) rek var ki erimez, ha'ngi imanda (21)
zayıf Tovmas var ki, şefik helas- (22) kârının yaralarını elleriyle oğşa- (23) yıb da,
«Rabbim ve Allahım»deye- (24) rek ayaklarına kapanmaz.

365.

(1) A'ğ, Yisus, senin celalini gör- (2) meyen ne' koyu kördür.senin tat- (3) lı ruh
nivaz sedanı işitmeyen ne' (4) kadar acınaklı sağır dır.seni (5) bilmeyen ne' kadar
cahil dir, ve (6) sana iman etmeyen ne' derece sefil (7) dir: (8) İhsan eyle ki her dil
seni ikrar (9) edib her dil' huzurunda eyilsin, (10) ve sen hakiki Allahı tanısn. (11)
Şimdi kahanay gizliden Peder Al- (12) laha teşekkür eder ki insan cin- (13) sini
envayı tarzlar ile teselli ey- (14) lemiş dir: Peyğamberler, nomoslar, (15) kâhinler ve
kurbanlar vasıta- (16) sıyla: (17) Ve neticesinde biricik evladı (18) vasıtasıyla, ki ten
aldı, kâmil (19) adem oldu, haç ölümüne razı ol- (20) du, ve ekmeği kendi mukaddes,
İ- (21) lahi, ebedi, lekesiz ve halik eline (22) alarak, mübarekledi, hamd etdi, (23)
böldü, ve sofrada oturan mu-

366.

(1) kaddes ve münteħab şayırdlerine (2) verdi ve dedi. (3) ... (4) Alın yeyin, sizin ve
çokların gü- (5) nahına kefarete üzere tevzi (6) olunan tenim bu dur: (7)
gizliden (8) Kezalik kadehi aldı, mübarek- (9) ledi, hamd etdi, ve şagirdlerine (10)
verdi deyerek. (11) ... (12) Cümleiniz de bundan içiniz. si- (13) zin ve çokların
günahına kefarete (14) olmak üzere dökülen yeni ahdin (15) kanı, benim kanım dır bu:
(16) Cemaat (17) ... Yani ik- (18) rar ve iman ederiz: (19) Tbirler (20) Amen... (21)

367.

(1) ERMENİCE (5) Ya semavi Peder, sen ki evladı- (6) nı bizim kusurlarımız için
borc- (7) lu makamında ölüme teslim et- (8) din, reca ederiz Anın kanının dö- (9)
külmesi vasıtasıyla, manevi sü- (10) rüne merhamet eyle (Ğug.12.32) : (11) Kahanay
(gizliden) (12) Senin biricik Evladın bize va- (13) siyet etdi ki, bu hoşurdu ken- (14)
di zikri için dayıma icra ede- (15) lim (Ğug.22.19) : (16) Ve bizim cinsimizden

aldığı teni (17) ile, ölümün haviyelerine endi (A. (18) Bedr.3.19) cehennemini kapula- (19) rına kuvvetle galebe ederek, se- (20) nin ölümlerini ve dirilerin Allahı- (21) nin sahil olduğunu bize tanıttı- (22) di (Kordz.10.42) :

368.

(1) Ve şimdi biz, ya Rab, bu emrin (2) mucibince senin biricik Evladının (3) Helaskâr teninin ve kanının Hor- (4) hurtunu icra ederek Anın bizim (5) için çektiyi kurtarıcı eziyetleri- (6) ni hayatbahş haçlanmasını, üç (7) günlük defn olunmasını, mutlu (8) kıyamını, Allahani urucunu, sen (9) Pederin sağında oturmasını, ve (10) ikinci defa olarak heyetli ve (11) şerefli geleceğini senin huzurun- (12) da zikr ederek, hamdlar sunarak: (13) ... (14) Ve seninkini senden alarak, her (15) şey yerine, ve her kes için, sana (16) takdim ederiz: (17) ... (18) Hakikaten, bizim günahları- (19) mıza hediye (fediye) olarak, Allaha sunul- (20) mağa layık bir peşkeşimiz yok dur: (21) Günahlı kurbanlarımız ve kusur- (22) lu amellerimiz anın nazarında (23) namakbul dur (Yesay. 1. 11-20) :

369.

(1) hayır amellerimiz daği, üzeri- (2) mize farz ve borç olub anleri ic- (3) ra etmekle mesul ve borçlu kalı- (4) rız, fakat anlerin icrasıyla if- (5) tihar edemeyiz (Ğug7 17.10) : (6) İmdi günahlarımıza bedel olarak (7) Allaha ne^o verebiliriz: Ancak sev- (8) gülü helaskârımızın bizim gü- (9) nahımıza bedel vermiş olduğu mu- (10) kaddes (mukaades) tenini ve kanını Pedere (11) takdim ederiz, ve ancak anınla (12) Pederin gazabı te[s]kin olabilir: (13) helas inayetten dir.inayet ise (14) Yisus Krisdosun kanıyla izhar o- (15) lundu (Goğ.1.14) : (16) Tbirler (17) ERMENİCE (20) Her şeyde mübarek sin, Ya Rab, (21) Seni temcid eyleriz, Sana hamd u (22) sena sunarak niyaz eyleriz, Ya (23) Rab Allahımız:

370.

(1) Bu esnada kahanay kollarını (2) açarak hamd eder ki, kendi hayır (3) amelleri ile deyil, illa Allahın i- (4) nayetle layık olarak, bu heybet- (5) li hürhurta hizmet etmeye cesa- (6) ret etmiş dir: (7) Bادهu secde ederek, Peder Al- (8) lahdan Aziz Ruhun huzurunu (9) talep eyler, ki gelsin huzurdaki (10) ekmeği ve şarabı mübarekleyerek (11) Krisdosun tenine ve kanına teb- (12) dil eylesin: (13) Ve üçer

defa haçagnkel ederek (14) reca eder. «Ya Rab, Aziz Ruhun (15) vasıtasıyla bu ekmeyi mübarek- (16) leyib, Rabbımız ve helaskârımız (17) Yisus Krisdosun hakiki tenine (18) tahvil eyle»: (19) Bundan sonra huzurdaki ekmek (etmek) (20) ve şarab hakikaten Rabbin teni- (21) ne ve kanına tebdil olmuş dur: (22) Bu anden itibaren kahanay elle-

371.

(1) rini sghiden yokarı kaldıramaz: (2) Tbirler (3) ERMENİCE (8) Ya Allahın Evladı, sen ki Pederi (9) bizim ile barışdırmak için (Htovm. (10) 5.11) kurban olarak, hayat ek- (11) meyi makamında bize tevdi olu- (12) nursun (Yovh.6.48) .reca ederiz, (13) senin mukaddes kanının dökül- (14) mesiyle (Ypr.9.22) , kanıyla helas (15) olmuş sürüne rahm eyle: (16) Kahanay (17) ... (18) Şöyle ki bu Ten u Kan, biz (19) cümle yaklaşanlara` hükümden a- (20) zadlık (A. Gornt.11.29) ,kefa- (21) ret, ve günah avflığı için ol- (22) sun (A. Yovh.1.7) :

372.

(1) Tbirler (2) ... (7) Ya Allahın Ruhı, sen ki sema- (8) dan enerek, izzetdaşın olan Yi- (9) susun horhurtunu` bizim vası- (10) tamızla icra ederiz, anın kanının (11) dökülmesiylebizim ölülerimizin (12) ruhuna istirahat bahş eyle: (13) ÖLÜLERİN VE DİRİLERİN ZİKRİ (14) S. Badarak, yalnız sağların se- (15) lameti ve kefareti için deyil illa (16) ölüler için dahi takdim olunur: (17) Biz burada ölüler demekle, i- (18) man ile, ümid ile, muhabbet ile (19) Krisdosda uyuyan canları anlaya-

373.

(1) çağız.anlerin içinde öyleler var (2) dır ki, ömürleri tamamıyla pak (3) ve lekesiz geçmiş, anler Krisdosda (4) kalmışlar, Allahdan doğmuşlar (5) dünya için nefsleri ölmüş dir, (6) anler bigünah yaşamış olarak, sa- (7) lahın tacına bihakkın nayil olmuş- (8) lar dır: (9) Fakat öyleler dahi var dır ki, (10) anlerin ömrü enişli çıkışlı olmuş (11) dır.tecrübe denizinde batarak (12) çıkarak yisusa doğru koşmuşlar, (13) Tavit gibi yükseklerden düşmüş- (14) ler, amma yeni tevbe ve göz yaşı (15) ile kefarete nayil olmuşlar dır. (16) Bedros gibi imanda zayıf olarak, (17) denizde batmak tehlikesinde bu- (18) lunmuşlar, korkularından efen- (19) disini inkâr etmişler, fakat acı (20) acı ağlayarak tevbeye layık (layıt) mey- (21) veler

göstermişler dir: (22) İşte kilisa bu nev ölümler için (23) bu ande dua ve niyaz eder ki, an-

374.

(1) lerin avf olunur günahlarını bil- (2) meyerek ve istemeyerek işledikleri (3) kabahatlarını Allah bağışlasın, (4) deyil ki, öldürücü ve iradet (5) ile işlemiş olan günahlarını : (6) «Eyer bir kimse biraderinin ö- (7) lüme sebep olmayan bir günah iş- (8) lediyini görür ise, dilesin ve ö- (9) lüme sebep olmayan günahı işleye- (10) ne hayat verecek dir: Öldürücü (11) günah var dır, onun için reca (12) etsin demeyorum » (A. Yovh. 5.16) : (13) Bundan mada mukaddesleri zikr (14) etmek, anler için dua ve temen (15) niyatda bulunmak, zemini kili- (16) sanın semavi kilisa ile alakada (17) olduğunu gösterir.semavatda (18) kayd olunmuş ilk doğmuşların ce- (19) maatı azimesine ve kilisasına bir (20) hürmeti mahsuse ve iştiraki hiss (21) demek dir (İkr.12.23) : (22) Kristiyan kilisasının temelini

375.

(1) Krisdos komuş olduğu gibi o mu- (2) kaddes heykelin yücelmesine aziz- (3) lerin ve şehidlerin ne' muhim hıd- (4) metleri sebkat etmiş dir: Krisdo- (5) sun dikdiyi hayat ağacını onlar (6) kendi pak kanlarıyla suvardılar: (7) İmdi anleri dayıma hayr ile yad et- (8) mek umum kristiyanlar için mu- (.) (9) azzez bir vazife dir (Marg.14.9) : (10) Anler zaten semavatda bizim i- (11) çun durmaksız dua ve şefaet (12) etmekte dirler (Zakar.1.12—13: (13) Hayd.5.8) : İmdi kilisa dahi mu- (14) kabeleten anler için dua eder (15) ki, anlerin şerefi ve taclarının (16) yıldızı daha ziyade artsın (Ypes. (17) 6.18: P. Dim. 1.18) : (18) Şu cihet dahi malüm dir ki, (19) geçmiş olan azizleri ve anlerin hıd- (20) metlerini zikr etmek, anlerin örne- (21) yine benzemeye cemaatı teşvik eder: (22) hayrlı ibretler dayıma zayıfelerin (23) imanına kuvvet ve cesaret verir: (24) Khn.—Ya Rab, bu takdim et- (25) diyimiz S. Badarakın vasıtasıyla

376.

(1) muhabbet ve selamet ihsan eyle (2) bütün dünyaya, aziz (ağız) kilisaya, (3) cümle yebisgoboslara, kahanalara, (4) sargavaklara, meliklere, reyislere, (5) cemaatlara, yolculara, gemide o- (6) lanlara, zincirbend olanlara teh- (7) likede

bulunananlara, eziyet çeken- (8) lere ve vahşiler ile kavgada olan- (9) lara: (10) Kezalik havaya itidal, toprak- (11) lara mahsuldarlık, cins cins has- (12) teliklere Mübtela olanlara ça- (13) puk şifa ihsan eyle: (14) Keza S, badarakın vasıtası- (15) la, evvelce Krisdosa uyumuş olan (16) cümle ölümlere –ilk pederlere, hay- (17) rabeledlere, peygamberlere, resul- (18) lara, şehidlere, yebisgoboslara, (19) kahanalara, sargavaklara, kili- (20) sanın cümle hademelerine, ve iman (21) ile ölmüş olan cümle erkek ve ka- (22) dınlara istirahat bahş eyle: (23) ... (24) Anler ile beraber bize de ziya- (25) ret eyle ya keremkâr Allah: (26) ...

377.

(1) Aziz Bikir Mariam Asdovadzadzi- (2) nin, vaftiz edici Hovhannesin, ilk (3) şehid Sdepannosun ve cümle aziz (4) lerin (aziğlerin) zikri olsun bu S. Badarakda: (5) Tbirler ... (6) Ya Rab zikr et ve rahm eyle: (7) —Badehu hayrabeledler, badri- (8) arklar ve ruhani çobanlar için (9) düa ve temenniyat arz olunur. (10) şöyle ki anler aldıkları lutfda (11) sabit kalsınlar (P.Dim.1.6) , ve (12) kilisanın mamuriyeti için onlar (13) uyanık ve ayıbsız işçiler olsun- (14) lar (P. Dim.2.15) . (15) Khny.—Ya Rab, derhatr et, ve (16) merhamet eyle ve mübarek huzu- (17) runda bulunan cemaatı, bada- (18) raki (un ve şarab) verenleri (Kordz. (19) 24.17) ve onların ihtiyacını ve (20) faydalı olanı sen kayır: (21) Ya Rab, derhatr et, ve merha- (22) met eyle, ve mübarekle ahdı ve di- (23) legi olanları, ve S. Yegeretsiyi he- (24) diye sunanları (Mağak.3.8—11) , (25) ve fakirlere iane verenlerin, ve on-

378.

(1) ların bedeline, gerek bu dünya- (2) da, gerek ahretde yüz katını (3) eda eyle (Madt.19.29) . (4) Ya Rab, derhatr et, merhamet (5) ve inayet eyle, ölmüş canlara: (6) Anleri rahatlandır, tenvir eyle, (7) ve semavi cennetinde azizlerin sı- (8) nıfına dahil eyle, ve merhametine (9) layık eyle: (10) Ya Rab, (şu ismde) kulunu, (11) (hususı S. badarak madutsanel (12) etdirenen kimseyi zikr eyle) : Senin (13) ğani merhametinle ona rahm eyle, ve (14) nur didarını görmeye nayil eyle: (15) (Ve eger sağ ise) cümle can ve ten (16) duzaklardan helas eyle: (17) Ya Rab, ölümlerine ve dirilerine (18) duada zikr etmemizi bize sipa- (19) riş eden kimseleri daği derhatr (20) eyle: Ve gerek onların, gerek de (21) bizim dileklerimizi ve doğrusuyla ih- (22)

san eyle: Ve cümlesine daği mü- (23) kâfaten, geçmez ve mutlu be- (24) reketlerini
ihsan eyle: (25) Ve bizim düşüngelerimizi tas-

379.

(1) giye ederler (Ypr.4.12) , biricik (2) Evladın ve Rabbımız helaskarı- (3) mız Yisus
Krisdosun tenini ve (4) kanını kabul etmeye layık bir hey- (5) kel eyle bizi (A.
Bedr.2.6) amin: (6) ... (7) Allah azimüşşanın ve helaskâ- (8) rımız Yisus Krisdosun
inayeti (9) cümleliz ile beraber olsun (P. (10) Yovh.3) : (11) Kbirler ... (12) Amin,
senin de ruhunla beraber (13) olsun: (14) Khny. –Ya hakiki Allah ve rahim (15)
Peder, sana teşekkür ederiz ki, (16) bizim ve nahlı tabiatımızı mut- (17) lu
nahabedlerden ziyade izzetle- (18) din (İpr.11.39.40) : Zira anlere (19) Allah tesmiye
oldun.fakat bize (20) peder olmağa lutfen razi oldun (21) Şimdi daği sana yalvarırız,
ya (22) Rab, bize ihсан buyurduğun bu (23) yeni ve zikıymet ismin lutfunu (24)
(Pilib.2.9) , aziz kilisa arasın-

380.

(1) da günden güne daha ziyade ar- (2) tır: (3) ... (4) Ve ya semavi Peder (Mad.5.
(5) 48) ihсан eyle ki serbest ve cesa- (6) retli (cesdretli) ses ile sana nida edelim, ve
(7) diyelim: (8) ... (9) Khny. –Ya hayat punarı ve şef- (10) kat manbağ Aziz Ruh,
iyilib U- (11) luhiyetine secde eden bu cema- (12) ta rahm eyle: (13) Bunları teknil
sakla, anlerin (14) ruhunu da tenleri gibi eyilib (15) tevazu etmeye nayil eyle
(Yovh.4. (16) 24) : Şöyle ki senden gelecek niy- (17) metleri miras almağa nayil
olsun- (18) lar (Ypr. 9.11) : (19) Krisdosi Yisusi (20) Rabbımız Yisus Krisdosun va-
(21) sıtasıyla, ki Ona, Sen Ruhı Azize (22) ve her şeye kadir Pedere ilelebed (23)
hamd, hükümet ve izzet yakışır: (24) –Badehu sargavakın «broşu

381.

(1) me», yani dıkkatle bakınız deyu (2) nida etmesi üzerine kahanay ın- (3) jayı
yokarı kaldırır ve der.i Sır (4) putün srpots», yani azizlerin (5) kudsiyeti. Bununla
beyan etmek (6) ister ki, S. Hağortutün ancak (7) paklık ile yaklaşanlara kudsiyet (8)
verir (P. Gornt.7.1) . (9) Kezalik bu söz ile bildirmek (10) ister ki, Yisus «Srpütün
Srpots» (11) denilen horana çadıra girdi (Ypr. (12) 9.12) , yani Pederin yanına çıkdı
(13) ki kendisi iman edenleri de kendi (14) yanına çeksin (Yovh.12,32) : (15) ... (18)

Peder Allahın Celalinde ancak (19) Aziz, ancak Rab, Yisus Krisdos (20) dur (Pilib.2.11) : (21) ... (22) Aziz Peder, hakiki Allah müba- (23) rek dir.amin: (24) Aziz Evlad, hakiki Allah müba- (25) rek dir.amin:

382:

(1) Aziz Ruh, hakiki Allah müba- (2) rek dir. amin: (3) Pedere, Evlada ve Aziz Ruha i- (4) lelebed hamd u sena yakışır. Amin: (5) Kahanay (gizliden) (6) Ya Rabbımız Yisus Krisdos, se- (7) mavi kudsiyetinden ve kürsiyi (8) saltanatından nazar eyle: (9) Ya Pederin katında (kıtında) oturub (10) burada kurban sunulan Yisus (11) gel bizi takdis ve ihya eyle: (12) Senin lekesiz teninden ve zikıy- (13) met kanından bize, ve bizim va- (14) sıtalarımızla bütün cemaata (15) ihsan et ve layık eyle: (16) Ve mukaddes teni lekesiz kanın (17) içine batırarak der. (18) Ya Rab Allahımız, sen ki biri- (19) cik evladının ismiyle bizleri kris- (20) tiyan tesmiye etdin (Kordz. 11.25) (21) ve bizi ruhani havuzda vaftiz (22) olarak, günahlar aflığı ihsan eyle- (23) din (Ğug.33) , ve biricik evlad- (24) nın mukaddes tenine ve kanına il-

383.

(1) hak olmağa nayıl eyledin (A. Gornt. (2) 10.16) : (3) Şimdi daği (aahı) reca ederiz, ya (4) Rab, bu Aziz Sırrı` günahları (5) mıza kefarete olarak kabul etmeye (6) layık eyle: (7) Ve Sana, Evlada ve Aziz Ruha (8) hamdlar sunalım.amen: (9) ... (10) Rabbımız ve helaskârımız Yi- (11) sus Krisdosun, semadan enen ve (12) aramızda tevzi olunan (Yovh.6. (13) 51) aziz ve zikıymet teninden ve (14) kanından kudsiyetle yeyelim (A (15) Gornt.11.27) : (16) Bu dur hayat (Yovh.54) Ümid (17) (A. Dim.1.1) , kıyamet (Yovh.11 (18) 25) , kefarete ve günahlar aflığı (19) (A. Yovh.2.2) : (20) Rab Allahımıza mezmur (meğmur) okuyun, (21) Serovpelerin kürsüsünde oturan (22) ölümsüz semavi melikimize mez- (23) mur okuyun (Yag.5.13) : (24) Buesnada jamarar kahanay S. (25) Sgih ile cemaatın üzerine haçagın-

384.

(1) kel eder. cemaat daği hürmeten (2) diz üzerinde gelirler ve derler. (3) ... (4) ... der (5) ler: Evvelce cemaatın dileyi olur- (6) du, hususi taleb üzerine dzanu- (7) tsum ile Der voğormya denilir idi: (8) Fakat şimdi alesseviye her ba- (9) darakda söylenir. her voğormya de- (10) nilirken (denilirmen) her kes kendi nefsi, fa- (11) miliası

azası, millete ve cümle a- (12) lem için cismani ve ruhani ati- (13) yeler diler (Yag.5.11) : (14) ...

386.

(1) ... (11) Der voğormyay söylenirken, kaha- (12) nay mukaddes teni eline alır, ve (13) göz yaşı (yayı) ile dua ederek der. (14) Bu ekmek ve kadeh için ne tarz (15) hamd ve şükr sunalım: Ancak Yi- (16) sus seni Pederi ve Aziz Ruh (17) temcid ederiz: (18) İkrar ve iman ederim ki, dün- (19) yanın günahını kaldıran ibn Ul- (20) lah Krisdos sen sin: (21) Ve mukaddes teni dört kısım e- (22) derek kadehdeki şekersiz Kanın i- (23) çine kor, ve der. «...» (24) Aziz ruhun temamiyeti.

387.

(1) yani Aziz Ruh tamamıyla ande (2) mevcud dır: (3) Badehu bir kısmını ele alarak, (4) göz yaşı ve şükr ile, Pedere ve (5) Evlada niyaz eder: (6) Atideki düayı her hağortutün (7) alacak kristiyan söyleyebilir (söyeyebilir) : (8) Ya mukaddes Peder, sen ki (9) bizi biricik Evladının ismiyle (10) temsile etdin, ve S. Avazanın (11) vaftiziyle tenvir eyledin: (12) Günahlarımızın (Günahlığımızın) afvlığı için bu (13) mukaddes horhurta ilhak olmağa (14) bizi layık eyle Aziz Ruhun bere- (15) ketlerine nayil eyle.nasıl ki a- (16) ziz resullara ihsan etdin ve an- (17) ler sana ilhak olarak, bütün (18) dünyayı tathir etdiler: (19) Ve şimdi, ya keremkâr Peder, (20) bu hağortutünü şayirdlerin ile (21) beraber etdiyın akşam taamina (22) benzer eyle, ve günahın zulmetini (23) def eyle (Goğ.1.13) : (24) Benim liyakatsızlığıma bakıb (25) da, Aziz Ruhunun ihsanlarından

388.

(1) mahrum eyleme: İlla hududsuz (2) mürüvvetine göre, bunu` benim (3) günahlarıma kefarete ve suçları- (4) ma afvlık için ihsan eyle: (5) Nasıl ki Rabbımız Yisus Krisdos (6) vad etdi ve dedi ki Benim tenim (7) den yeyen ve kanımdan içen ebedi (8) hayata malik olacak dır (Yovh. (9) 6.54) : (10) Şimdi bu bize kefarete için (11) olsun, şöyle ki, bundan yeyenler (12) ve içenler, Pedere, Evlada ve A- (13) ziz Ruha ilelebed hamd u senalar (14) sunsunlar: (15) Cümleye selamet olsun. (16) Sana hamd sunarız, ya melik (17) Krisdos, ki bu nalayık kulunu (18) senin aziz tenine ve kanına ilhak (19) olmağa layık eyledin: (20) Ve şimdi reca ederim, bu bana (21)

hükm için olmasın (A. Gornt.11 (22) 34) , illa günahlarıma afvlık, ca- (23) nıma ve tenime sağlık, ve hayr (24) ameller icrasına hazırlık ihsan ey- (25) lesin:

389.

(1) Şöyle ki, benim nefsimi, ruhu- (2) mu ve tenimi tathir eylesin: Ve (3) beni, en mukaddes Yerortutünü- (4) na mabed ve mesken hazırlasın (A. (5) Bedr.2.5.) , ki Salihler ile beraber (6) Sana, Pedere ve Aziz Ruha ilele- (7) bed hamdlar sunmağa layık olalım (8) amin: (9) Yovhan Vosgeperanın (10) Ya Rab Allahım, sana hamd u (11) teşekkür ederim ki, bu nalayık (12) kulunu senin Allahani ve dehşet- (13) li sırrına, lekesiz tenine ve zikıy- (14) met Kanına ilhak olmağa nail ey- (15) ledin: (16) Bu sebebden onları sana şefa- (17) atcı tutarak (A.Yovh.2.1) ,re- (18) ca ederim, ömrümün bütün (19) günlerinde beni kudsiyetde sak (20) la: Şöyle ki senin inayetini zikr (21) ederek seninle hayatda olayım (A. (22) Yovh.4.9) : (23) Ya Rab Allahım, sen ki bizim İ- (24) çun eziyet çekdin, öldün ve kı- (25) yam etdin, kerem eyle canımı zi- (26) kıymet kanınla möhrle ki (K. Go (27) rnt.1.22) , helak edici (günah) (28) yaklaşmasın:

390.

(1) Ya her şeye kadir, bunların va- (2) sıtasıyla beni cümle ölü amel- (3) lerden tathir eyle (İpr.9.14) , zi- (4) ra ancak sen bigünah sın: (5) Ya Rab, ömrümü her cins tec- (6) rübeden muhafaza eyle: Benim ile (7) cenk eden (günah) , üzerine hücum (8) etdikce, mahcub ve hecil olarak (9) geri dönmeye mecbur olsun: (10) Fikrimi, lisanımı, ve cismimi (11) kendi bütün yollarımda, sen i- (12) dare eyle: (13) Dayıma benim ile beraber ol, se (14) nin gerçek vadın üzere ki buyur- (15) dun, her kim benim tenimi yer ve (16) Kanımı içerse, o bende sakın ola- (17) cak, ben daği onda (Yovh.6.57) : (18) Sen buyurdun ya mürüvvet (19) kâr ve sen bu Allahani bozulmaz (20) emrinin icrasına şıtab eyle: (21) Zira sen rahim, şefik, mürüv- (22) vetkâr ve her cins niymetleri (23) bahş eden Allah sın ve sana, Pe- (24) dere ve Aziz Ruha ilelebed hamd (25) yakışır. Amin:

391.

(1) Badehu kahanay kendisi ve (2) kendininkiler için umum cema- (3) at ve bütün dünya için en- (4) vayı bereketler talep eder: Ke- (5) za kendisine karşı buğz ve ada-

(6) veti olanlar için daği düa e- (7) der, anlere kendisi afv etdik- (8) den mada, Allahdan daği afv (9) etmesini temenni eyler (Madt. (10) 5.44) : Sonra korku ve titreme (11) ile aziz tene ve kana ilhak olur: (12) İman ederim aziz Üçlüye, Pe- (13) dere, Evlada ve aziz Ruha: (14) Senin mukaddes ve hayatbağı (15) ħelaskâr tenini iman ile te- (16) lezzüz ederim, ya Allahım Yi- (17) sus Krisdos: (18) Senin takdis edici bu pakle- (19) yici kanını, günahlarımın afv- (20) lığı için, iman ile telezzüz e- (21) derim ya Allahım Yisus Krisdos: (22) Senin lekesiz tenin bana ha- (23) yat, ve mukaddes kanın günah- (24) larıma kefareti için olsun:

392.

(1) Tbirler.—Krisdos badarakyal (so (2) nuna kadar) . (3) Krisdos kurban olarak ara- (4) mızda tevzi olunur (İpr.9.14) (5) aleluia: (6) Tenini bize taam olmak üzere (7) verir ve mukaddes kanını bize (8) çiy gibi yağdırır (Yovh.6) ale. : (9) Rabba yaklaşım, ve nuru a- (10) lın (Yovh. 8.12) aleluia: (11) Tadını alın ve görün ki, (12) Rabb tatlıdır (A. Bedr.2.3) (13) aleluia: (14) Semavatdan Rabba hamd e- (15) diniz, aleluia: (16) Yücelerde ona hamd ediniz, (17) aleluia: (18) Ey cümle melekleri, ona hamd (19) ediniz, aleluia: (20) Ey cümle kuvvetleri (zuvvetleri) ona hamd (21) ediniz, alel. (Sağm.148.1.2) : (22) Sağg. ... (23) Korku ve iman ile yaklaşım, ve (24) kudsiyet ile ilhak olun (P. Go (25) rınt.7.15) :

393.

(1) Sargavakın (Sargavatın) bu daveti üzeri- (2) ne, layık olanlar yaklaşım, ve (3) korku ve ditreme, hem hakiki tev- (4) be ile, Rabbımızın hayatbağı (5) tenine ve kanına ilhak olurlar: (6) Tbirler. ... (9) Allahımız ve Rabbımız bize (10) göründü. Rabbin ismiyle gelen (11) mübarek dir (Madt.23.39) : (12) ... (13) Ya Rab, cemaatını yaşat, ve (14) mirasını mübarekle.bunlara (15) şimdi ve elelebed çoban ol ve (16) terfi eyle (Madt.2.6) : (17) Badehu hağortel olmayanları (18) daği S. Badarakın bereketin (19) den mahrum etmemek için, Se (20) ğanda mübareklemiş olan mas, (21) yani parça, sofranın kırıntısı (22) anlere tevzi olunur (Yovh.6.12) (23) (Madt.15.27) : Nöşhar daği bu (24) manada dır:

394.

(1) TEŞEKKÜR (2) Bu esnade, gerek kahanay, ge- (3) rekde cemaat bil ittifak, S. Ha (4) ğortutuna layık olub onun be- (5) reketlerini gönderdiklerinden do- (6) layı, Allaha hamd u teşekkürler (7) sunarlar: (8) Fakat öteden beru cari olan (9) fena bir adet üzere, bu teşek- (10) kür ayininde cemaatın ekser kıs- (11) mı hazır bulunmaz: Bu ise fil- (12) hakika acınaklı bir hal dır: (13) Rabbin sufrasından yeyerek (14) doyan ve anın envayı niyetlerini (15) gönenen bir kimse, Rabba teşek- (16) kür okumazdan ayrılırsa, bu (17) sufranın sahibine ve ziyafeti (18) tertib edene karşı ne büyük (19) nankörlük dir: (20) Cüzam illetinden ifakat bul- (21) müş olan on kimselerin ancak bi- (22) risi geri döndü, Rabbin ayakla-

395.

(1) rına kapandı, ve memnuniyet be- (2) yan eyledi ise, Rabbımız ne^o ka- (3) dar kahrlı ve cigeri yanık bir (4) seda ile demiş idi.on kişi pak- (5) lenmedi^o mi.dokuzu ne^o rede (Ğug (6) 17.11—19) : (7) Aynı ilahi seda bu gün cemaat (8) tımıza tekrarla^onmıyor mı: S.Ba- (9) darak sunuldukda, ölümsüz (10) kuzunun pak kurbanının zikri (11) cemili icra olunur, fakat [c]emaa- (12) tımızda onda dokuzu bu mu- (13) kaddes ayinde hazır bulunmaz: (14) Yeni İsrayel kavminde semadan (15) enib tevzi olunan Yisusın teni (16) ve kanı cümleyi ihya etmeye hazır (17) iken, cemaatımızın onda dokuzu (18) hiç deyil senede bir defa olsun, (19) anın tenine ve kanına ilhak olma- (20) ğa hasret çekmez: (21) Ahlakı ifsad edici roman ve ri- (22) saleleri geje sabahlara kadar (23) aktaran gençlerimizin onda do-

396.

(1) kuzu ahlakı tehrib ve gencliyin (2) tecribelerine karşı takviye eden (3) ruhani ve ahlaki, kitabları o- (4) kumağa abes sayarlar: (5) Delikanlılarımızın onda doku- (6) zu, kendi nevnihalı ömrlerini çü- (7) rüden ve mahiyetlerini zehirleyen (8) ahlaksız bedmaye refiklerin söh- (9) betinden telezzüz ederler. fakat (10) fikirlerini tariki istikamete (11) irşad eden ve dalaletden çeviren (12) müfid ve zikıymet vaz ve nutk- (13) larından geri geri kaçarlar: (14) Haftanın altı gününü kendi (15) menafı ve ihtiyacı cismaniye- (16) sine sarf edenlerin onda dokuzu (17) Rabbin takdis eylemiş olduğu (18) günü hıfz edib, anı ihtiyacı (19) ruhaniye ve menafı umumiye uğ- (20) runa istimal etmekden çekinirler: (21) Adem Allahı soya^o r mı ki siz beni

(22) soydunuz (Mağak 3.8) : (23) Fakat, daha uzun tadada ne^o (24) hacet, Yeremianın mersiyelerini

397.

(1) tekrar etmeyelim: Bu  arabenin (2) tamirine, bu yarenin çaresine (3) bakalım: Bunun içun ebeveyn de- (4) runi ayilede, mualimler mekteb (5) de ve ruhbanlarımız kilisada  a- (6) lışmal dırlar: Her u u dağı (7) kendi vazifelerini hakkıyla ifa (8) eyledikde ancak bu sui hallerin (9)  n  alınabilir, ve müstakbel (10) mesuliyetden azade olunur: (11) ... (12) Ya Rab, senin tenin- (13) den ve kanından telezzüz ederek, (14) niymetlerinden doyduk ( ug.1.5.3) , (15) Yücelerde sana hamd olsun ki (16) bizi doydurdun: (17) Sen ki bizi her gün doydurdun, (18) bize ruhani bereketlerini g n (19) der. Yücelerde bizi doyuruna (20) hamd olsun: (21) Ya Rab, sana hamd ederiz ki, (22) bizi edebi sufranda doydurdun:

398.

(1) Senin tenini ve kanını, bütün (2) dünyanın  elası ve canımızın (3) hayat bulması içun ihsan ey (4) ledin: (5) Kahanay (gizliden) (6) Sana hamd ederiz, ya Kris- (7) dos: Allahımız, ki, bu taamı (8) bize hayat ve kudsiyet olmak (9)  zere ihsan eyledin: (10) Bununla bizi pak ve lekesiz (11) sakla (Epes, 1. 4) : Allahani ih- (12) timamınla bizde sakın ol: (13) Senin aziz ve  ayr hah irade- (14) tinin merasında bizi otlat, ki (15) izlal edicinin (günahın) bütün (16) h c mlerinden muhafaza ola- (17) rak (Hayd.2,10) .ancak senin (18) sedanı işid[e]lim, ve sen biricik (19) merd ve hakiki çobanın ardınca (20) gidelim (Yovh.10.11) : Ve semanın (21) cennetinde bizim içun hazırla-

399.

(1) dığın yeri senden kabul ede- (2) lim (Madt.25.34: Yovh.14.2.3) : (3) Ya Allahımız Rabbımız ve  e- (4) lask rımız Yisus Krisdos, sen (5) ki Peder ve Aziz Ruh ile bera- (6) ber ilelebed mübarek sin.a- (7) min: (8) HATİME (9) Işbu esrarengiz ayinden son- (10) ra, kahanay çıkardığı sağavar- (11) dı ve hoğatapı labis olarak, (12) Avedaran elinde  orandan ener (13) ve cümleyi mübarekler:

400.

(1) Sevgili mayrigim (2) GÜLESER HANIM APRAHAMYANA (3) Ve mezarsız babam (4) ARTİN EF.ABRAHAMEANIN (5) ve emsalının ruhuna` ithafen (6) Naşiri` YAGOP ABRAHAMYAN

SONUÇ

1- 1950 yılında basılmış olan eserin birçok sayfası Çağdaş Türkiye Türkçesine yakın bir dille yazılmış iken bazı kısımlarında Arapça ve Farsça kelimelerin sayısı fazladır.

Bu kelimelerin çoğu ise özgün halleri ile yazılmıştır : քեաշքի “kâşki” (keşke) (330.4), Բապա “Rabb” (7.8), զէյթուն “zeytun” (227.21).

2- Osmanlı Türkçesi yanında Eski Anadolu Türkçesi özellikleri de metinde az da olsa görülmektedir: “buğalar” (<buğa) (260.20), Երբաղ “yırağ” (<yırag) (101.21), օղրատը “oğradı” (159.17).

3- Metindeki Ermenice kelimeler; özel adlar, dinî terimler ve günlük hayata ait birkaç kelime ile sınırlıdır: նղոյն “voğçoyın” (kutsama, selam) (349.15), խոստովանութիւն “hosedavanutün” (itiraf) (147.15), աստուածածին “Asduadzadzin” (Hz. Meryem) (137.8).

4- Ermenice, Ermenistan’ın resmi dili olan Doğu Ermenice ve Türkiye Ermenilerinin de konuştuğu Batı Ermenice olarak tasniflenmektedir. Doğu Ermenice ile Batı Ermenice aynı alfabe ile yazılsa da harflerin ses değerleri farklılık göstermektedir. Batı Ermenice ile yazılmış eserde bu iki kol arasındaki farklılıkların yanında alfabelerde olmayan ligatürler de bulunmaktadır: /էօ/ (/ö/), /Եա/ (/â/), /օւ/ (/u/).

5- Türk Latin alfabesinde gösterilmeyen /â/ sesi metinde “է” (e) ve “ա” (a) harflerinin birleşimi olan /Եա/ (/ya/) ile gösterilmiştir: տէրկէաիւս “dergâhına” (99.20), հիքէայէ “hikâye” (11.15), փերհիզքէարըրըն “perhizkârlıgın” (197.2).

6- Metinde, taranan sözlüklerde bulunamayan Ermeniler tarafından türetilmiş olduğu düşünülen kelimeler vardır: սիւրջմէքսիզ “sürçmeksiz” (83.12), բաիհանը “raihandı” (233.13), ազմեմէ “akdemce” (217.17).

7- Metindeki birçok kelime metnin yazıldığı bölge olan Kayseri’nin ağız özelliklerini göstermektedir: օսանը “osandı” (21.5), պէոյիւք “böyük” (91.3), հանը “hangı” (364.18).

8- Metinde “ղ” (“ğ”) harfi, kelime başında birçok örnekte görülmesi ile dikkat çekmektedir. Harfin metindeki kullanımı Ğ (gayn) harfi ile başlayan kalın ünlülü Arapça kelimeler ve Türkçe kelimelerdir: **ղաֆուր** “ğafur” (31.8), **ղայիլէսիզ** “ğayilesiz” (93.2), “**almağa**” (193.21), **սաղ** “sağ” (277.14).

9- Metinde ince seslilerden oluşan Türkçe kelimelerin yazımında “ք” harfi, kalın ünlülerden oluşan kelimelerde ise “զ” harfi kullanılmıştır: **քենսիինէ** “kendine” (298.17), **էքմէք** “ekmek” (303.1), **աճրմազլը** “acımaklı” (296.5), **եայգայաճաղըմ** “yaykayacağım” (286.14).

10- /ջ/ (/ç/), /յ/ (/h/), /ղ/ (/t/), /ռ/ (/r/), /ց/ (/ts/), /ծ/ (/dz/), /ւ/ (/v/), /խ/ (/h/), /ն/ (/#vo/) ünsüzleri, Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmamıştır: **Շուրջառ** “şurçar” (ayinde giyilen cüppe) (279.6), **Յովսէփ** “Hovsep” (Yusuf peygamber) (229.16), **առաքեալ** “arakyal” (havari) (326.18), **ողորմեա** “voğormya” (merhamet) (384.7).

11- Metinde /l/ sesinin düşmesi diğer ünlü düşmelerine göre daha fazladır: **զլաղուզլանարազ** “klağuzlanarak” <kılavuzlanarak (93.18), **պրազմա** “brakma” <bırakma (121.23), **ազշամլայն** “akşamlayn” <akşamleyin (259.14).

12- Metinde hem kelime köklerinde hem de ekleşme sırasında dil benzeşmesine aykırı durum çoktur. Özellikle eklerin genel itibari ile ince çekimi kullanılmıştır: **անէ** “ane” (ona) (119.6), **փաքլէսին** “paklesin” (121.9), **տերունիստէ** “derunimde” (21.5), **Երորդիւթիւնը** “Yerortutünü” (339.17).

13- Arapça alıntı kelimeler ilerleyici ya da gerileyici ünlü benzeşmesi ile kalınlık – incelik uyumuna girmiştir. Bu benzeşme çoğunlukla /i/ > /ı/ ve /e/ > /a/ kalınlaşması ile gerçekleşmiştir: **զըլը** “zıllı” <zıllî (155.9), **ասըլզատէլիք** “asılzadelik” (267.22), **սիփարը** “siparış” (127.12), **զըլասը** “zıyası” (179.3), **տըզզաթ** “dikkat” (312.2).

14- Türkiye Türkçesinde çeşitli sebeplerle kalınlık-incelik uyumunun görülmediği Arapça kökenli kelimeler metinde dil benzeşmesine girmiştir: իսթիսահաթա “istirahata” <istirahat+e (93.6), գանաաթաթաթա “kanaatsız” <kanaat+siz (141.12), իսթիգաալլնա “istikbalına” <istikbal+ine (187.13), ուսուլլնա “usulınca” <usul+ünce (323.21).

15- Dudak uyumu metinde genel itibariyle görülmekle birlikte bazı eklerin dar ünlülü yazılması neticesinde dudak uyumunun olmadığı birçok örnek de vardır: վիւճիւտիւի “vücüdini” (251.17), իսթիսահաթա “horhurlukta” (343.6), գուգուսթա գանրլա “kuzunun kanıyla” (215.17), տիւլիւնճիւթ “düyciler” (97.11).

16- Metinde sedalılaşıma en çok görülen ses olaylarından. İlk seste, tabanların son seslerinde ve ekleşmede görülmektedir: տուգա “duzak” (155.5), տասաթաթա “dadarak” (159.7), փապուճ “pabuc” (280.9), մէլէյիի “meleyini” (41.14), տիւլէյի “dilegi” (377.22).

17- Metinde genellikle /l/ sesinin yanında bulunan tonsuz seslerin de sedalılaştığı tespit edildi: թաճլանսրրան “taclandırın” (15.5), կէնճլիյի “gencliyin” (15.7), չրալլազլլրրն “çıblaklığını” (267.10), գանաաթաթա “kanadları” (65.11).

18- Sonu /t/ ve /k/ sesleriyle biten bazı Arapça kelimelerin sonundaki sesler, iki ünlü arasında kaldığında tonlulaşmayıp orijinal şekliyle Türkçede kullanılmaktadır. Bu kural tüm Arapça, Farsça ve Ermenice kelimelerde uygulanmıştır:

լայրգրլա “layıkıyla” (41.18), քերահէթիլէ “kerahetiyle” (139.19), պասաթաթա “badaraka” (komünyon ayini) (289.7), մեղեղի “meğeti” (melodi) (305.19).

19- Metinde ince ünlüler arasında kalan /ğ/ sesinin bir ön damak ünsüzü olan /y/ sesine dönüştüğü görülmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında görülen bu durum

incelenen metinde yazıya aktarılmıştır: տիպիւնիւնէ “düyüne” (33.20), պէտքիւնէն “böyründen” (276.19), տէյիշիլէպիլիլըր “deyişilebilirler” (336.18), էտընէրէք “öyrenerek” (355.4).

20- Metinde kalın ünlüler çoğunlukla incelmektedir: Ayrıca kalın ünlülerin incelendiği örnekler genellikle Arapça ve Farsça kelimelerdir: հիւճիւմ “hücum” <hücûm (75.13), միւճիզէր “müczeler” <mu‘cize (61.18), տիւա “düa” <duâ’ (211.2),

21- Metinde genel itibariyle /d/ sesi ve /c/ sesiyle başlayan ekler sedalılık-sedasızlık uyumuna girmeden kullanılmaktadır. իշիթտի “ışitdi” (7.13), սընըֆտաշ “sınıfdaş” (219.8), պէքճի “bekci” (79.8), էթտիքճէ “etdikce” (390.8).

22- Metinde eklerin Türkiye Türkçesindeki çekimleri ile Osmanlı Türkçesindeki şekilleri iç içedir: րուհումու “ruhumu” (123.14), նուրընլա “nurunla” (99.8).

23- Metinde ilgi hali ekinin yazılmadan ilgi anlamının sağlandığı örnekler görülmektedir: սաղ էլին կէտլկէսին “sağ elinØ gölgesi” (97.21), սէնին մուգաստէս էզիլէթէրին աշգը “senin mukaddes eziyetlerinØ aşkı” (201.12),

24- Osmanlı Türkçesinde görülen sıfır belirtme hal eki metinde iyelik eki almış birçok örnekte görülmektedir: չուգուրում գազըպ “çukurumØ kazıb” (155.2), գանըմ իչտիլըր “kanımØ içdiler” (159.21), նուրուն վէր պանա “nurunØ ver bana” (29.6), Կէնսէր մէլէրըր օրտուսուն “gönder melekler ordusunØ (95.7).

25- Metinde üçüncü teklik şahıs bildirme eki genellikle, 1 ve 2. teklik şahıs ekleri bazı örneklerde ayrı yazılmıştır: տօլմուշ տըր “dolmuş dır” (69.17), րըն տըր “ruh dır” (261.10), էարտըմըմ սըն “yardımcım sın” (7.9), էօրդուն ում “yorgun um” (13.5).

26- Allah, Hz. İsa, Hz. Meryem adları yerine kullanılan tüm zamir, adlaşmış sıfat ve isimler ile dini terminolojide geçen kelimeler cümle içinde ilk harfi büyük olacak

şekilde yazılmıştır: Ալլահըն Գուգուսը “Allahın Kuzusu” (260.14), Ազիզ Օղուլ “Aziz Oğul” (43.17), Օւսս “Ona” (Hz. İsa) (380.21), Գիրք “Kirk” (İncil) (321.1).

27- 3. teklik şahıs zamirinin Eski Türkçe döneminden itibaren Osmanlı Türkçesinde de görülen “an” şekli metinde kullanılmaktadır: անըն “anın” (91.3), անսէն “anden” (189.8), անլարը “anları” (267.6), անլերսէքի “anlerdeki” (277.5).

28- Oturmuş bir yazı geleneğinin izlerini taşımayan metinde birçok kelime farklı şekillerde yazılmıştır. Bazı kelimelerin iki, bazılarının ise üç ve daha fazla farklı yazım şekli görülmektedir. Bu yönüyle eserde bir imla birliği yoktur: իլէլէպէտ “ilelebed”(59.12), էլէլէպէտ “elelebed” (55.18), իլէլէպէտ “ilelebed” (301.20), իլէլէպէտ “ilelebed” (339.18), իլէլէպէտ “ilelebed” (388.13).

29- Metinde kişi adları ve yer adlarıyla birlikte 202 Ermenice, 162 Arapça kökenli ve 32 Farsça kökenli kelime tespit edildi. Bununla birlikte taranan sözlüklerde karşılığı bulunamayan, Türkçe konuşan Ermeniler tarafından türetildiği düşünülen 13 kelimeye de rastlandı. Sonuç olarak metinde 415 alıntı kelime tespit edildi.

30- Çalışmada 8 sözlük, 8 gramer kitabı, 4 dil öğrenim kitabı, 11 diğer kitaplar, 3 kitap bölümü, 2 tez, 31 makale, 3 bildiri, 3 internet kaynağı ve bir kaynak kişi olmak üzere toplam 72 kaynaktan faydalanıldı.

Neticede bu çalışma ile Türklük bilimine küçük bir katkı sağlandığı düşünülmektedir. Bundan sonraki adım, edebi açıdan incelenen ya da içerikleri üzerinde çalışmalar yapılan yakın dönem Ermeni harfli Türkçe metinlerin dil bilgisi incelemelerinin yapıp Türkçe konuşup yazan Ermenilerin dil özelliklerinin ortaya konması olmalıdır.

ALINTI KELİMELER LİSTESİ

-A-

A. Bedr. (Er. U. Պէտր)	: İncil'in 1. Petrus bölümü. (303.17)
A. Dim. (Erm. U. Տիմ.)	: İncil'in 1. Timoteos bölümü. (99.12)
A. Mnats (Erm.)	: İncil'in 1. Tarihler bölümü. (215.21)
abaşharank (Erm. ապաշխարանք)	: tövbe, kefarete; çile. (340.15)
abaşharutün (Erm. ապաշխարութիւն)	: tövbe. (323.12)
adavet (Ar. adâvet)	: düşmanlık. (139.9)
agah (Far. âgâh)	: bilgili, haberli, uyanık. (251.20)
ağotakirk (Erm. աղօթագիրք)	: dua. (266.6)
ağotk (Erm. աղօթք)	: dua, yakarış. (295.16)
Ahar	: öz. a. (258.6)
akdemce (Ar. akdem)	: [ilk olarak.] (217.17)
aksendaz (Ar. ve Far. aks-endâz)	: çarpıp duran. (329.3)
alehusus (Ar. ale-l-husûs)	: hele, hususiyle, en çok. (258.10)
aleluia (Erm. ալէլուիա)	: elhamdülillah. (268.22)
alesseviye (Ar. ale-s-seviye)	: eşit olmak üzere. (384.8)
Allahlık (Ալլահլիկ)	: [Peder, evlat, aziz ruhun birliği] (337.3)
Amenasurp (Erm. Ամենասուրք)	: kutsal. (339.17)
Amovs. (Er. Ամովս)	: İncil'in Amos bölümü. (261.17)
anarag (Erm. անանակ)	: arsız, haylaz; hovarda. (267.19)
Anmah (Erm. անմահ)	: ölümsüz, ebedi. (340.8)
Apel (Erm. Աբէլ)	: Hz. Adem'in oğlu, Habil. (310.14)
Apraham (Erm. Աբրահամ)	: Hz. İbrahim. (310. 15)
Arag. (Erm. Առակ.)	: İncil'in Süleyman'ın Özdeyişleri bölümü. (261.10)
arakyal (Erm. առաքեալ)	: havari. (326.18)
Ararad (Erm. Արարատ)	: Ağrı Dağı. (360.20)
araroğutün (Erm. արարողութիւն)	: ayin, tören. (344.15)
Arisdages (Erm. Արիստակէս)	: öz. a. (337.18)
Asdovadzadzin (Erm. աստուածածին)	: Hz. Meryem. (377.1)

Asdovadzaşunç (Erm. Աստուածաշունչ)	: Tevrat. (315.20)
aşna (Far. âşinâ)	: bildik tanıdık. (11.5)
Atam (Erm. Ադամ)	: Hz. Adem. (193.11)
avak (Erm. աւագ)	: büyük, baş. (345.22)
avantadun (Erm. աւանդատուն)	: kilise giyinme odası. (266.9)
avazan (Erm. Աւազան)	: havuz. (297.15)
Avedaran (Erm. Աւետարան)	: İncil. (315.1)
avflık (Ar. afv)	: [Tanrı'nın bağışlaması.] (289.17)
azimüşşan (Ar. azîm-üş-şân)	: şanı büyük olan. (379.7)

-B-

badarak (Erm. պատարագ)	: 1. kurban. 2. komünyon ayini. (393.18)
badehu (Ar. ba'dehû)	: ondan sonra. (257.16)
badema (Ar. ba'de-mâ)	: bundan sonra, bundan böyle. (337.10)
badriark (Erm. պատրիարք)	: patrik. (377.7)
barıçıklık (պարբերվրգ)	: [...] (342.21)
Basek (Erm. Պասեք)	: Hamursuz Bayramı. (235.15)
başdonya (Erm. պաշտօնեա)	: görevli, memur. (317.16)
bedgü (Far. bed-gû)	: münafık, dedikoducu. (298.14)
bedmaye (Far. bed-mâye)	: soysuz, sütü bozuk. (396.8)
bednam (Far. bed-nâm)	: adı kötüye çıkmış. (159.2)
Bedros (Erm. Պետրոս)	: Petrus adlı havari. (373.16)
bereketlemek (Ar. bereket)	: [çoğaltmak.] (271.20)
bergüzide (Far. ber-güzîde)	: seçme, seçkin. (328.17)
berveçi ati (Far., Ar.ber-vech-i âtî)	: aşağıda olduğu gibi. (266.21)
Biğados (Erm. Պիղատոս)	: öz. a. (229.14)
bikir (Ar. bikir)	: kızıoğlan kız, genç kız. (377.1)
bilittifak (Ar.bi-l-ittifâk)	: beraberce. (81.5)
binamusluk (պիւսմութեւ)	: [namussuzluk.] (273.11)
Boğos (Erm. Պողոս)	: öz. a. (326.20)
bornig (Erm. Կորնիլ)	: Hz. Meryem. (125.21)

bsag (Erm. սրահակ)	: resmi kilise nikahı. (323.12)
bus (Far. bûs)	: öpme, öpücük. (355.26)
-C-	
cknavor (Erm. ճգնավոր)	: münzevi, zahit. (131.13)
-Ç-	
çeşman (Far. çeşmân)	: gözler. (95.17)
-D-	
dayim ül evkat (Ar. dâim-ül-evkat)	: her vakit. (304.20)
Daron (Erm. Տարոն)	: Muş'un Ermeniler tarafından kullanılan ismi. (281.9)
Der (Erm. Տէր)	: Rab. (310.21)
darat (Far. dârât)	: debdebe, şan, büyük gösteriş. (181.6)
dehr (Ar. dehr)	: zaman, devir. (215.5)
derağuş (Far. der-âguş)	: kucaklama, sarma. (203.19)
derhâtr (Ar. der-hâtır)	: hatırda. (303.13)
Did. (Erm. Տիւն.)	: İncil'in "Titus" bölümü. (297.16)
donagan (Erm. տոնակաւն)	: tatil, bayram. (323.17)
donağmputün (Erm. տօնախմբութիւն)	: şenlik. (322.6)
dun (Erm. տուն)	: beyit. (348.7)
dur olmak	: [pes etmek.] (327.18)
düçar (Far. duçar)	: tutulmuş, uğramış. (87.15)
dzadzgots (Erm. ծածկոց)	: örtü. (317.12)
dzağgazart (Erm. ծաղկազարդ)	: çiçekli. (219.10)
dzanutsum (Erm. ծանուցում)	: duyuru, tebliğ. (384.6)
dznunt (Erm. ծնունդ)	: noel. (189.12)
Dznnt (Erm. Ծնունդ)	: İncil'in Yaratılış bölümü. (257.15)

-E-

Ebedülabad (Ar. ebed-el-âbâd)	: hiçbir zaman, asla. (229.5)
Ebedülebed (Ar. ebed-el-ebed)	: hiçbir zaman, asla. (45.13)
Eden (Er. Էտէն)	: Adem ile Havva'nın yaşadığı cennet bahçesi. (282.7)
egerçi (Far. eğerçi)	: her ne kadar, olsa da, ise de. (87.14)
Emmanuel (Er. Էմմանուէլ)	: Allah bizimledir. (85.1)
encam (Ar. encâm)	: nihayet, son. (324.6)
enin (Ar. enîn)	: inilti, inleme. (325.17)
evamir (Ar. evâmir)	: buyruklar. (341.2)
evayil (Ar. evâil)	: ilk vakitler, geçmiş zamanlar. (360.1)
eylikdar (Էյլիկատար)	: [iyilik sahibi.] (295.21)

-F-

ferize (Ar. farîza)	: farz, Allah'ın emri. (259.8)
fasid (Ar. fâsid)	: kötü, yanlış, bozuk. (286.8)
fevkani (Ar. fevkanî)	: üstte olan, yukarıda bulunan. (115.22)
fisk (Ar.fisk)	: Allah'a karşı isyan etme. (139.2)
firaset (Ar. ferâset)	: anlayışlılık, çabuk sezgiş. (207.6)
fücur (Ar. fücûr)	: ahlaka aykırı durum. (139.2)
fütahat (Ar. fütûhât)	: zaferler. (219.17)

-G-

Gatoğigos (Erm. Գաթողիկոս)	: Ermenilerin dini liderinin ünvanı, milletin temsilcisi ⁵² . (75.1)
germi (Far. germî)	: sıcaklık, kızgınlık. (328.20)
giragi (Erm. Գիրակի)	: pazar günü.(177.14)
Gornt. (Erm. Գորնթ.)	: İncil'in "Korintliler" bölümü. (296.18)
goys (Erm. Գոյս)	: bakire. (103.3)
göna (Far. gûne)	: türlü, gidiş, tarz, yol. (344.4)
göna gön (Far. gûna-gûn)	: türlü türlü. (323.18)

⁵² (Deveci,2004)

gülbank (Far. gül-bâng) : hep bir ağızdan yüksek sesle okunan ilahi veya dua. (237.7)

-Ğ-

ğadr (Ar. gadr) : hainlik, vefasızlık. (141.16)
Ğevd. (Erm. Դևսական) : İncil'in "Levililer" bölümü. (258.24)
Ğug (Erm. Դուկ) : İncil'in Luka bölümü. (209.6).

-H-

Hag. (Erm. Յակ.) : İncil'in "Yakup" bölümü. (289.11)
Hagop (Erm. Յակոբ) : Hz. Yakup. (183.11)
Hagopos (Erm. Յակոբոս) : Büyük Yakup isimli havari. (268.3)
hağortel (Erm. հաղորդել) : tebliğ, nakil. (295.17)
hağortutün (Erm. հաղորդութիւն) : kurban. (323.13)
halk (Ar. halk) : yaratma. (97.17)
hasse (Ar. hâsse) : duygu. (119.7)
havadamk (Erm. հաւատամք) : iman duası. (331.2)
Haviye (Ar. hâviye) : Cehennem'in yedinci katı. (171.3)
Hay (Erm. Հայ) : Ermeni. (355.7)
hayatbahş (Ar. ve Far. hayât-bahş) : hayat bağıslayan, hayat veren. (368.6)
Hayd. (Erm. Յայտ.) : İncil'in "Vahiy" bölümü. (301.20)
Haydnutün (Erm. Յայտնութիւն) : vahiy. (349.19)
hayiz (Ar. hayyiz) : taraf, meydan, mekan, mevki. (258.12)
Hayr (Erm. Հայր) : Peder, baba. (337.15)
Hayrabad (Erm. հայրապետ) : patrik. (265.4)
hemvücut (Ar. hem-vücûd) : mevcut. (193.5)
Herovtes (Erm. Հերովդէս) : öz. a. (327.11)
hilat (Ar. hil'at) : kaftan. (267.22)
hoğatap (Erm. Հողաթափ) : pabuç. (280.10)
Hortanan (Erm. Յորդանան) : Ürdün. (335.21)
Hovh. (Erm. Յովհ.) : İncil'in "Yuhanna" bölümü. (101.9)

Hovhannes (Erm. Յովհաննէս)	: Yuhanna isimli havari. (268.3)
hreşdag (Erm. հրէշտակ)	: melek. (295.4)
Hrovni (Erm. Հռովմ)	: İncil'in "Romalılar" bölümü. (273.14)
huzuzat (Ar. huzûzât)	: insanın hoşuna giden şeyler. (139.22)

-H-

hacatur (Erm. Խաչատուր)	: öz. a. (281.9)
hacagnkel (Erm. Խաչակփքել)	: haç işareti. (304.22)
haliki (Ar. hâlik)	: yaratan, Allah. (334.15)
hasim (Ar. hasîm)	: iki düşmandan her biri. (103.1)
hatem (Ar. hâtem)	: mühür. (229.20)
havf (Ar. havf)	: korku, korkma. (89.2)
hayrḥah (Ar. hayr-hâhî)	: iyilikseverlik. (398.13)
hecil (Ar. hacîl)	: utanmış. (390.8)
helas (Ar. ḥalâs)	: kurtulma, kurtuluş. (5.13)
hevfi (Ar. havf)	: korku. (363.7)
horan (Erm. խորան)	: mihrap. (284.11)
horhtadedr (Erm. խորհրդատետր)	: tavsiye. (264.19)
horhurt (Erm. խորհուրդ)	: sakrament, kutsal ayin. (321.13)
horhurt horin (Erm. խորհուրդ խորին)	: "Derin Sır" adlı ilahi. (281.8)
hosdovanahayr (Erm. խոստովանահայր)	: günah çıkaran papaz. (147.19)
hosdovanel (Erm. Խոստովանել)	: itiraf. (266.4)
hosdovanutün (Erm. խոստովանութիւն)	: itiraf. (147.15)
huruc (Ar. hurûc)	: çıkış, çıkma. (241.15)

-I-

injay (Erm. ընծայ)	: armağan. (381.2)
---------------------------	--------------------

-i-

iane (Ar. iâne)	: yardım için toplanan para. (377.25)
------------------------	---------------------------------------

ibtida (Ar. ibtida')	: başlama, başlangıç. (189.2)
iğfal (Ar. iğfâl)	: aldatma, aldatılma. (157.12)
iğtida (Ar. iğtidâ')	: yiyip içme. (324. 16)
iğva (Ar. iğvâ')	: azdırma, baştan çıkarma. (37.20)
ihate (Ar. ihâta)	: bir şeyin etrafını çevirme. (284.10)
ihda (Ar. ihdâ)	: doğru yola götürme. (33.14)
ihtiraz (Ar. ihtiraz)	: çekinme saklama. (39.14)
ilanihaye (Ar. ilâ-nihâye)	: sonuna kadar.(107.13)
ilticagah (Ar., Far. ilticâ-gâh)	: sığınacak yer, sığınak. (183.16)
imrar (Ar. imrâr)	: geçirme, geçirilme. (327.16)
inas (Ar. inâs)	: kızlar, kadınlar. (352.16)
inayetskâr (Ar. inâyet-kâr)	: yardımda, iyilikte bulunan. (135.6)
inbat (Ar. inbât)	: bitme. (353.7)
inşad (Ar. inşâd)	: şiir okuma. (47.22)
iradet (Ar. irâdet)	: irade, dileme. (71.12)
irsal (Ar. irsâl)	: gönderme. (85.18)
irtikâb (Ar.irtikâb)	: kötü bir iş işleme. (143.21)
İsahag (Erm. Իսահակ)	: İshak peygamber. (165.2)
işal (Ar. iş'âl)	: tutuşturma, parlatma. (121.11)
işar (Ar.iş'âr)	: haber verme. (280.18)
işrak (Ar. işrâk)	: parlatma, ışıklandırma. (53.5)
işş u işret (Ar. ayş ü işret)	: yiyip içme. (141.3)
izlal (Ar. izlâl)	: küçük görme, alçaltma. (398.15)

-J-

jam (Erm. ժամ)	: saat, zaman. (311.8)
jamamud (Erm. ժամամուտ)	: dini ayinin başında okunan ilahi.(311.7)
Jamarar (Erm. ժամարար)	: ruhani ayin icra eden papaz. (312.21)
Jamerkutün (Erm. ժամերգութիւն)	: kilise ayini, kilise duası. (266.9)

-K-

kâffe (Ar. kâffe)	: hep, bütün, cümle. (277.15)
---------------------------	-------------------------------

Kağ. (Erm. Գաղ.)	: İncil'in Galatyalılar bölümü. (313.15)
kahana (Erm. քահանայ)	: rahip.(277.20)
kahanay (Erm. քահանայ)	: papaz. (361.8)
kal (Ar. kal')	: koparma, sökme. (286.24)
Kapriel (Erm. Գաբրիէլ)	: “Cebrail” adlı melek. (295.4)
karoz (Erm. քարոզ)	: vaaz. (323.21)
kavit (Erm. գավիթ)	: bahçe, avlu. (342.10)
Kefaretgâh (Ar.keffâret-gâh)	: Kutsal Ahit sandığının üzerindeki örtü. (294.14)
Kelamullah (Ar. kelâm-Ullah)	: [1. İncil. (201.25), 2. Hz. İsa.(317.21)]
kerahet (Ar. kerâhet)	: iğrenme, tikslenme. (139.19)
kerovpe (Erm. քերովք)	: melek. (217.12)
kesb (Ar.kesb)	: edinme, peydahlanma. (245.17)
kezalik (Ar. kezâlik)	: keza. (268.9)
Krisdonyah (Erm. քրիստոնէայ)	: Hıristiyan. (307.24)
Kirk (Erm. Գիրք)	: kitap. (321.1)
kisvet (Ar.kisvet)	: elbise. (245.18)
klağuzlanmak	: [Tanrı tarafından kılavuzluk edilmek.] (93.18)
kodi (Erm. գօտի)	: kuşak. (277.3)
Kordz (Erm. Գործ)	: İncil'in “Elçilerin İşleri” bölümü. (353.22)
koyapoğutün (Erm. գոյափոխութիւն)	: ekmek ile şarabın Hz. İsa'nın tenine ve kanına tebdil olması. (359.13)
köluh (Erm. գլուխ)	: bap. (315.23)
Krisdos (Erm. Բրիստոս)	: Mesih. (278.12)
kşots (Erm. քշոց)	: Ermeni Ortadoks kilisesinde kullanılan bir tür çalgı. (307.4)
Kudum (Ar. kudûm)	: uzak bir yoldan, ayak basma. (25.21)

labis (Ar. lâbis)	: giymiş. (307.7)
leman (Ar. lemeân)	: parlama. (177.15)
Lovatsits (Erm. Լուսացից)	: öz. a. (348.6)
Lusavoriç (Erm. Լուսավորիչ)	: öz. a ⁵³ . (337.1)
-M-	
mada (Ar. mâ-adâ)	: -den başka. (355.9)
maderane (Far. mâder-âne)	: anneye yakışır surette. (324.14)
Madt. (Erm. Մատթ)	: İncil'in "Matta" bölümü. (301.6)
madutsanel (Erm. մատուցանել)	: sunmak, kurban kesmek. (378.11)
mağak. (Erm. Մաղաքիա)	: İncil'in "Malaki" bölümü. (377.24)
mağzmay (Erm. մաղզմայ)	: tepsi. (302.1)
mağfi (Ar. mahvî)	: gizli, saklı. (296.17)
malumatı tamme (Ar. ma'lûmât-ı tâmme)	: tam bilgi. (322.3)
mananay (Erm. մանանա)	: kudret helvası. (326.3)
Marg. (Erm. Մարկ.)	: İncil'in "Markos" bölümü. (342.18)
mas (Erm. մաս)	: parça, bölüm. (393.20)
mayrig (Erm. մայրիկ)	: anne. (400.1)
mebde (Ar. mebde')	: prensip. (323.23)
mebhut (Ar. mebhût)	: hayrette kalmış, şaşmış. (317.7)
mecruh (Ar. mecruh)	: yaralanmış. (161.18)
meğet (Erm. մեղեդ)	: melodi. (305.19)
melca (Ar. melce')	: sığınacak yer. (45.21)
meleküt (Ar. melekût)	: hükümdarlık, azamet. (123.6)
Melik (Ar. melik)	: Hz. İsa için kullanılan bir isim. 123.5)
Melike (Ar. melike)	: Hz Meryem için kullanılan "kadın hükümdar" manasındaki isim. (23.16)
memlu (Ar. memlû)	: doldurulmuş, dolu. (161.8)
mesmu (Ar. mesmû')	: duyulmuş. (101.14)

⁵³Ermenilerce en yüce milli kahraman, havari ve ilk piskopos kabul edilmiş Kirkor Lusavorich adlı bir aziz. (Sonyel,2009: 20)

Mesrovb (Erm. Մեսրոպ)	: Mesrob Maşdots isimli Ermeni alfabesini oluşturan kişi. (265.5)
meşrik (Ar. maşrık)	: Güneşin doğduğu taraf, doğu. (195.17)
mevlud (Ar. mevlûd)	: yeni doğmuş çocuk. (31.23)
meyusiyet (Ar. me'yûsiyyet)	: ümitsizlik. (105.20)
mezbah (Ar. mezbah)	: [sunak.] (349.9)
Mezmur (Ar. mezmûr)	: “Zebur”un surelerinden her biri. (7.1)
mgrdiç (Erm. մկրտիչ)	: vaftiz edici. (327.8)
mgrdutün (Erm. մկրտութիւն)	: vaftiz. (323.12)
Mikva (Erm. Միքվա)	: İncil’in “Mika” bölümü. (261.23)
minval (Ar. minvâl)	: tarz, yol, şekil. (260.8)
Movses (Erm. Մովսէս)	: Musa. (213.8)
muğayir (Ar. muğayyer)	: değiştirilmiş. (298.13)
muhasere (Ar. muhâsara)	: kuşatma, etrafını çevirme. (13.10)
muhlik (Ar. mühlik)	: helak eden, öldüren. (157.1)
muhraka (Ar. muhrika)	: yakan, yakıcı. (153.2)
Müdam (Ar. müdâm)	: devam eden, süren. (103.4)
mühkem (Ar. muhkem)	: sağlam. (339.11)
mülemma (Ar. mülemma’)	: bulaşmış. (278.21)
mülhit (Ar. mülhid)	: Dinsiz, imansız. (298.14)
münavebeten (Ar. münâvebeten)	: nöbetleşerek. (285.23)
münaza (Ar. münâzaa)	: ağız kavgası, çekişme. (350.16)
müsavat (Ar. müsâvât)	: eşitlik. (353.8)
müstazim (Ar. müsta’zım)	: büyük gören, büyük tutan. (286.10)
mütaal (Ar. müteâl)	: yüksek, yüce. (299.13)
müzayka (Ar. müzâyaka)	: sıkıntı, darlık. (23.6)

-N-

nahabed (Erm. նահապետ)	: patrik. (267.14)
namalüm (Far. Ar. nâ-ma'lûm)	: bilinmeyen. (149.18)
napord (Erm. նափորտ)	: papaz kaftanı. (279.6)
Nareg (Erm. Նարեկ)	: Narekli Grigor’un ilahileri. (295.19)

Naregatsi (Erm. Նարեկացի)	: Narekli Grigor adında bir Ermeni şairi. (295.13)
nedamet (Ar. nedâmet)	: pişmanlık. (153.13)
nevnihal (Far. nev-nihâl)	: taze fidan. (396.6)
Nigotimos (Erm. Նիկողոսիմոս)	: öz. a. (325.7)
nim (Far. nîm)	: yarı. (349.17)
ruh nivaz (Far. ruh-nevâz)	: okşayıcılık. (365.3)
niyaz (Far. Niyâz)	: 1. yalvarma. 2. dua. (169.18)
niza (Ar. nizâ')	: çekişme, kavga. (141.8)
Noy (Erm. Նոյ)	: Hz. Nuh. (310.14)
nöşan (Erm. նշան)	: nişan, alamet. (308.1)
nöşhar (Erm. նշխար)	: gofret. (295.3)
-O-	
or (Erm. օր)	: gün. (103.4)
orhnütün (Erm. օրհնութիւն)	: şükür duası. (310. 22)
orki (Erm. օրգի)	: [...] (267.19),
-Ö-	
öndzayaran (Erm. օնձայարան)	: kurban kesilen yahut buhur yakılan yer, sunak, kilise mihrabı. (295.10)
özkesd (Erm. օզեստ)	: elbise, kostüm. (274.13)
-P-	
P. Bedr. (Erm. Բ. Պետր)	: İncil'in "2. Petrus" bölümü. (297.7)
P. Dim. (Erm. Բ. Տիմ.)	: İncil'in "2. Timoteos" bölümü. (322.23)
panavor (Erm. բանավոր)	: sözel. (321.9)
pazban (Erm. Բազբան)	: kolçak, kol bandı. (277.13)
paregentan (Erm. բարեկենդան)	: karnaval. (193.4)
pederane (Far. ve Ar. peder-âne):	[pederlere layık olan.] (301.2)

penah (Far. penâh)	: sığınma, sığınacak yer. (65.5)
perhizkâr (Far. perhîz-kâr)	: mahrem olan şeylerden kaçınan.(197.2)
Peşkeş (Far. peşkeş)	:Özellikle hükümdarların birbirlerine yolladıkları ya da hükümdarlara sunulan armağan. (345.15)
Petlehem (Erm. Բեթլեհեմ)	: Filistin'in Beytüllahim adlı şehri. (189.17)
Pilib (Erm. փիլիպ)	: İncil'in "Filipliler" bölümü. (272.19)
porurar (Erm. փորորար)	: göğüslük, kısa pelerin. (277.2)
pun (Erm. Բուն)	: asıl. (193.4)
purvar (Erm. բուրվար)	: buhurluk. (285.11)
-R-	
raihanmak (Ar. râiha)	: [başkası tarafından birine koku sürülmek.] (233.13)
ref (Ar. ref ')	: kaldırma, hükümsüz bırakma. (316.21)
-S-	
sağavard (Erm. սաղաւարտ)	: başlık. (276.4)
Sağm. (Erm. Սաղմ.)	: İncil'deki Mezmurlar bölümü. (326.5)
Sağmos (Erm. Սաղմոս)	: mezmur. (304.2)
Sahag (Erm. Սահակ)	: öz. a. (265.5)
salah (Ar. salâh)	: dine olan bağlılık. (29.5)
Samaria (Erm. Սամարիա)	: öz. a. (278.22)
Sanhedrim (Սանհեդրիմ)	: öz. a. (325.6)
saniyen (Ar. sâniyen)	: ikinci olarak. (350.6)
santur (Far. sentûr)	: kanun biçiminde tokmaklarla çalınan telli bir çalgı. (261.13)
sargavak (Erm. սարկաւազ)	: diyakoz, Hıristiyanlıkta papazın yardımcısı olan din adamı. (274.12)
Sdepannos (Erm. Ստեփաննոս)	: öz. a. (132.9)

secdekâr (Ar. secde+kâr)	: [secde yapan, iman eden kişi.] (339.15)
sefih (Ar. sefîh)	: zevk ve eğlenceye düşkün. (301.2)
seğan (Erm. սեղան)	: Kilisede üzerinde kurban kesilen, günlük yakılan taş masa, sunak. (346.6)
Serovpe (Erm. Սերովք)	: en yüksek sınıfa mensup meleklerden biri. (249.18)
seza (Far. sezâ)	: münasip, uygun. (183.19)
sgih (Erm. սղիհ)	: kadeh. (295.3)
siyret (Ar. sîret)	: bir kimsenin içi, hali, ahlakı. (349.4)
silk (Ar. silk)	: yol, tutulan yol. (143.18)
Sinot (Erm. Սիւոտ)	: yüce meclis. (337.8)
Sion (Er. Սիոն)	: Kudüs. (153.7)
Srpazan (Erm. սրբազան)	: kutsal. (75.1)
srpots (Erm. սրբոց)	: kutsallık. (341.10)
srputün (Erm. սրբութիւն)	: mabet, tapınak. (341.10)
sui hal (Ar. sû-i hâl)	: fena, kötü hal. (397.8)
sulb (Ar. sulb)	: döl. (271.6)
suyi istimal (Ar. sû-i isti'mâl)	: kötü, yersiz kullanma. (141.5)
sürçmeksiz (T. sürçmek+siz)	: [hatasız.] (83.12)
-Ş-	
şabig (Erm. շապիկ)	: gömlek. (275.7)
şaragan (Erm. շարաղան)	: ilahi, mezmur. (285.8)
şayird (Far. şâkird)	: talebe, öğrenci. (387.20)
şaz (Far. şâd)	: sevinçli. (272.4)
şazlık (Ar. şaz+lık)	: [mutluluk]. (151.1)
şedid (Ar. şedîd)	: şiddetli, sert, katı. (165.21)
şekvalanmak (Ar. şekvâ)	: [şikayet etmek.] (141.12)
şerhat (Ar. şerîat)	: Allah'ın emri. (257.16)
şerir (Ar. şerîr)	: kötülükçü. (261.9)
şeyhuhet (Ar. şeyhûhet)	: şeyhlik, yaşlılık. (327.15)

şurçar (Erm. Շուրջար)	: ayin sırasında papazlarının giydiği kolsuz cüppe. (279.13)
-T-	
taam (Ar.taâm)	: yemek, aş. (303.3)
Tad. (Erm. Դատավորները)	: İncil'in Hakimler bölümü. (258.15)
tahtelhıfz (Ar. tahte-l-hıfz)	: muhafaza altında. (326.23)
tahzir (Ar. tahzîr)	: menetme. (262.4)
takdime (Ar.takdîme)	: kendinden üstün kimseye sunulan armağan. (262.6)
Tan. (Erm. Դաւն.)	: İncil'in "Daniel" bölümü. (318.3)
tanvir (Ar. tenvir)	: aydınlatma. (324.7)
tapol (Erm. թափօլ)	: alay. (307.19)
Tapor (Erm. Թափոր)	: 1. İsrail'de dini öneme sahip bir dağ. (360.17) 2. dini tören alayı.(306.16)
tard (Ar.tard)	: koğma, sürme, uzaklaştırma. (151.11)
taşginag (Erm. թաշկիհնակ)	: peşkir. (280.5)
tathir (Ar. tathîr)	: temizleme. (287.18)
Tavit (Erm. Դաւիթ)	: Hz. Davut. (221.14)
tayife (Ar. ta'ife)	: kavim, kabîle. (285.18)
tazim (Ar. ta'zim)	: büyükleme, ululama. (43.11)
taziz (Ar. ta'zîz)	: şerefli, kutlu kılma. (227.8)
tbir (Erm. ղալիր)	: kilise memuru. (281.7)
tebid (Ar. teb'îd)	: uzaklaştırma. (135.12)
tecemmü (Ar. tecemmu')	: toplanma. (243.2)
teğanni (Ar. tegannî)	: şarkı söyleme. (107.15)
tehzib (Ar.tehzîb)	: ıslah etme, düzeltme. (324.2)
tekmillik (Ar.tekmîl)	: [bütünlük.] (135.7)
temcid (Ar. temcîd)	: ululama, ağırlama. (201.15)
tenvir (Ar. tenvîr)	: ışıklandırma, aydınlatma. (378.6)
tenzir (Ar. tenzîr)	: korkutma. (363.11)
terahüm (Ar. terahhum)	: merhamet etme, acıma. (297.13)

tesmiye (Ar. tesmiye)	: ad koyma, isim verme. (382.20)
tevlid (Ar. tevlîd)	: doğurma. (201.26)
tevzi (Ar. tevzî')	: dağıtma, dağıtılma. (223.11)
tezarru (Ar. tezarru')	: nefsi alçaltıp yalvarmak. (103.7)
tezyin (Ar. tezyîn)	: süsleme, süslenme. (243.15)
Tovmas (Erm. Թովմաս)	: “Tomas” adlı havari. (364.21)
trahd (Erm. տրախտ)	: cennet. (267.4)
tulu (Ar. tulû')	: doğma, doğuş. (203.1)
türabi (Ar. türâbî)	: topraktan. (253.1)

-U-

uhuvvet (Ar. uhuvvet)	: kardeşlik. (353.8)
urar (Erm. ուրար)	: göğüslük, kısa pelerin. (277.1)
uruc (Ar. urûc)	: yukarı çıkma, yükselme. (308.19)

-V-

vagas (Erm. վակաս)	: yakalık. (278.8)
Vartabed (Erm. Վարդապետ)	: Ermeni kilisesinde öğretmen. (310.6)
vartavar (Erm. վարդավառ)	: Ermenilerin “su bayramı” da denen bir bayramı. (245.1)
vazih (Ar. vazîh)	: apaçık, besbelli, meydanda. (297.6)
vech (Ar. vech)	: sebep, vesile, münasebet. (271.20)
veraperum (Erm. վերաբերում)	: selamlar. (344.12)
vikaye (Ar. vikaye)	: koruma, esirgeme. (71.8)
voğçoyn (Erm. ողջոյն)	: kutsama, selam. (349.15)
voğormya (Erm. ողորմեա)	: merhamet. (384.7)
Vosgeperan (Erm. Ոսկերերան)	: Hovhan Vosgeperan adlı aziz. (265.6)
vovsanna (Erm. Վոսաննա)	: şükretme. (362.12)

-Y-

yebisgobos (Erm. եպիսկոպոս)	: piskopos. (73.23)
yegeğetsi (Erm. եկեղեցի)	: Ermeni kilisesi. (342.13)
Yeğia (Erm. եղիա)	: İlyas peygamber. (247.3)
yekdiger (Far. yek-dîger)	: birbiri. (321.13)
yekdil (Far. yek-dil)	: gönüllü, gönülleri birbirine uygun. (352.4)
yekzeban (Far. yek-zebân)	: ağız birliği eden. (352.5)
Yelits (Erm. Ելից)	: İncil'in "Mısır'dan Çıkış" bölümü. (101.7)
Yepes (Erm. Եփես)	: İncil'in "Efesliler" bölümü. (265.15)
Yepesos (Erm. եփեսոս)	: Efes. (47.21)
Yeprad (Erm. եփրատ)	: Fırat nehri. (270.11)
Yeraneli (Erm. Երանելի)	: mübarek. (265.4)
Yeremia (Erm. Երեմիա)	: İncil'in "Yeremya" bölümü. (396.24)
Yerem. (Erm. Երեմ.)	: İncil'in "Yeremya" bölümü. (318.2)
Yerortutün (Erm. երրորդութիւն)	: kutsal üçlü; Baba, Oğul, Kutsal Ruh. (389.3)
Yerusağem (Erm. Երուսաղէմ)	: Kudüs. (344.7)
Yesayi (Erm. եսայի)	: İşaya ismiyle bahsolunan bir peygamber. (300.18)
Yesay. (Erm. եսայ.)	: İncil'in Yeşaya bölümü. (344.5)
Yeva (Erm. եւա)	: Hz. Havva. (197.5)
Yezdan (Far. Yezdân)	: Allah. (31.23)
Yezeg. (Erm. Եզեկիել)	: İncil'in Hezekiel bölümü. (318.2)
Yisus (Erm. Յիսուս)	: Hz. İsa. (111.1)
Yop. (Erm. Յօբ.)	: İncil'in "Eyüp" bölümü. (297.21)
Ypr. (Erm. Եփրայեցի "Yeprayetsi")	: İncil'in "İbraniler" bölümü. (260.11)

Zadig (Erm. Չատիկ)	: paskalya. (259.19)
zamir (Ar. zamîr)	: kalp, vicdan. (147.17)
zayil (Ar. zâil)	: sona eren. (105.16)
zebihe (Ar. zebîha)	: kurbanlık hayvan. (258.14)
Zakar. (Erm. Չարար.)	: İncil'in Zekeriya bölümü.(375.12)
Zakaria (Erm. Չարարիս)	: öz. a. (310.11)
zelalet (Ar. zelâlet)	: hakirlik, alçaklık. (280.13)
zemm (Ar.zemm)	: yerme, ayıplama. (141.13)
zevc (Ar.zevc)	: koca. (219.1)
zıllı (Ar. zıllî)	: gölge ile ilgili. (157.9)
zikıymet (Ar. zî-kıymet)	: kıymetli, değerli. (173.19)
zulcelal (Ar. zü-l-celâl)	: ululuk sahibi olan Allah. (219.19)

KAYNAKÇA

- Akalın M (2007) *Eski Türkçenin Grameri* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Akalın Ş H vd. (2011) *Türkçe Sözlük* 11.baskı (Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara).
- Akbaş P (2004) Ermeni Edebiyatında Ermeni Harfli Türkçe Kitapların Yeri. *Ermeni Harfli Türkçe Yayınlar*. İstanbul, Ocak 23.
- Altun H E (2012) Türkiye Türkçesindeki Arapça Alıntı Kelimelerde Ünlü Uyumsuzlukları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 32 : 55-71.
- Gökdağ B A, Şimşek Y (2014) Gregoryan Kıpçak Türkçesi Mi, Ermeni Kıpçakçası mı?. *Yeni Türkiye* 60: 756-767.
- Aydın M (1982) Hıristiyanlıkta Teslis Doktrini ve Hıristiyan İtizalleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Dergisi* 5: 141-156.
- Berta Á (1998) Middle Kipchak. Lars Johanson ve Eva A. Csato (Ed.), *The Turkic Languages* (s. 159-165) (Routledge, London and New York).
- Beyoğlu S (2003) Osmanlı Devleti'nde Ermeni Nüfusu. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* 38.
- Bohçalıyan A (1996) *Türkçe-Ermenice Sözlük* (T.E.A.O Öğr. Yard. Vakfı A. Apelyan Matbaası, İstanbul).
- Bournoutian G A (2011) *Ermeni Tarihi Ermeni Halkının Tarihine Kısa Bir Bakış* çev. Ender Abadoğlu-Ohannes Kılıçdağı. (Aras Yayıncılık, İstanbul).
- Cankara M (2011) İmparatorluk ve roman: ermeni harfli türkçe romanları osmanlı/türk edebiyat tarihyazımında konumlandırma. Doktora Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü, Ankara.
- Chirli N (2005) *Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı Algış Bitigi* (Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, Haarlem).
- Clements G N, Sezer E (1981) Vowel and Consonant Disharmony in Turkish. *The structure of phonological representations* 2: 213-254.
- Çakmaklı G (2011) Ermeni-Türk Dil İlişkileri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 11: 193-203.
- Çaykıran G (2012) Ermeni dilinde sessiz harflerin imlası. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 1 (1) : 86-91.

Dadıroğlu A (2013). *Görüşme*. Ermeni Nüfusu Eriyor. <http://www.agos.com.tr> (21 Haziran 2015).

Daniels P T, Bright W (1996) *The World's Writing Systems* (Oxford University Press, New York).

Demir N, Yılmaz E (2011) *Türkçe Ses Bilgisi* (Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir).

Deveci Bozkuş Y (2004) Bir Başka Açıdan Ermenilerde Din. *Ermeni Araştırmaları* 14-15: 115-130.

Devellioğlu F (2005) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*, haz. Aydın Sami Güneyçal. 22.baskı (Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara).

Dumlu Ö, Elmalı H (2001) *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal)* (İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir).

Erdem M D (2006) Ağızlardan Etkilenme Derecelerine Göre Osmanlı ve Eski Anadolu Türkçesi Metinleri ve Bu Metinlerin Diline Kaynaklık Eden Ağızlar. *İlmî Araştırmalar* 22: 83-110.

Ergin M (2002) *Üniversiteler İçin Türk Dili* (Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım, İstanbul).

Ergin M (2005) *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi* (Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım, İstanbul).

Eser M (2014) Muş isminin menşei üzerine bir değerlendirme. *Ekev Akademi Dergisi* 58: 211-228.

Ghazarian V, Gainty C J (2007) *Armenian* (Simon & Schuster, ABD).

Gökçe A (2009) Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine dudak uyumu ve ünsüz uyumu. *Turkish Studies* 4(3): 991-1012.

Gülensoy T (2011) *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).

Gülsevin G, Boz E (2013) *Eski Anadolu Türkçesi* 3.baskı (Gazi Kitabevi).

Harudyun Özçelik, 1956 doğumlu, Surp Garabed Kilisesinde Peder yardımcısı, İstanbul, 17 Mayıs 2014.

Hazar M (2009) Türkolojide kullanılan işaretler. *Turkish Studies* 4(3): 1124-1159.

Hazar M, Özmen A (2011) Mardin Süryanilerine ait Süryani harfleriyle yazılmış birkaç Türkçe metin üzerine. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4(16): 172-177.

İlter E (2002) Ermenistan Adı, Ermenilerin Menşei ve Bazı Ermeni İddiaları Üzerine. *Ermeni Araştırmaları* 2 (6): 24-34.

Kalkan E (2005). *Röportaj*. Türkiye'nin Tek Ermeni Köyü Vakıflı. <http://hurriyet.com.tr> (23 Temmuz 2015).

Karaağaç G (2004) *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi (29-30 Nisan 2004)* (Akçağ Yayınları, Ankara).

Karaca B (2007) *Ermenice Öğreniyorum* (Kurmaya Yayınevi, Ankara).

Kaymaz Z (2013) Ermeni Harfli Bir Türkçe Atasözleri Kitabı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 13(1): 173-212.

Kerovpyan K (2011) *Ermenice-Türkçe Sözlük* (Aras Yayıncılık, İstanbul).

Kılıç D (2011) Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Ermeniler ve Kutsal Mekanları. *Türk Dünyası İnceleme Dergisi* 11(2): 99-116.

Kılıç M A, Erdem M (2008) Türkiye Türkçesindeki 'yumuşak g' ünsüzünün fonetik analizi. *6. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*: 2809-2826.

Koptaş R (2002) Ermeni Harfleriyle Türkçe. Kevork Pamukciyan, *Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-II Ermeni Harfli Türkçe Metinler (XI-XXII)* (Aras Yayıncılık, İstanbul).

Korkmaz T (2015) Ermeni Tarih Kaynaklarında Türkler. *Turkish Studies* 10 (1): 367-382.

Korkmaz Z (2003) Türkiye Türkçesinde yazı diline girmiş günlük yaşamla ilgili alıntı sözler ve ekler. *Türk Dili* 620: 118-127.

Korkmaz Z (2010) *Grammer Terimleri Sözlüğü* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).

Kortoşyan (2007) *Ermenice Öğrenim Kitabı* 1. baskı. (Digran Medz, Yerevan).

Kut T (1984) Ermeni Harfleriyle Basılmış Türkçe Destanlar. *Halk Kültürü* 1984/3: 65-73.

Kut T (1984) Ermeni Harfleriyle Basılmış Türkçe Halk Kitapları. *Halk Kültürü* 1984/ 1: 69-79.

Kut T (1985) Ermeni Harfli Türkçe Telif ve Tercüme Romanlar, *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi-Tebliğler II* (195-214) (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul).

Kutalmış M (2002) Türkleşen Ermeniler. *Tarih ve Düşünce* 7: 16-22.

Kutalmış M (2003) Ermenistan ve Ermeni Diaspoasında Türkçe Türkiyede Ermenice. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5(1): 45-62.

Kutalmış M (2004) Ermeni Kıpçakçasında Olumsuzluk Şekilleri. *İlmî Araştırmalar* 17: 133-141.

Özdemir H (2003) Türkçenin sadeleşme tarihinde anayasaların dili. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili) Anabilim Dalı, Ankara.

Özkan M (2013) *Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi* (Filiz Kitabevi, İstanbul).

Özkan N (2001) Ermeni Harfleriyle Türkçe Metinler Üzerine. *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler* 3: 406-415.

Özkan N (2007) Türkçedeki yabancı unsurları tasnif denemesi. *Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*: 1343-1360.

Özkan N (2013) Karamanlı Türkçesi ve Orta Anadolu Ağızları'nın Karşılaştırmalı Ses Bilgisi – Ünlüler-. *Turuk Dergisi* 1 (1): 1-27.

Öztoprak N, Ahışhalı R (2011) *Osmanlı Türkçesi-I* (Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir).

Öztürk A (2011) Türk-Ermeni İlişkilerinde Dil. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 1(1): 81-87.

Pamukciyan K (2002) *Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar-II Ermeni Harfli Türkçe Metinler* (Aras Yayıncılık, İstanbul).

Pekacar Ç, Erdem Uçar F M (2011) Nevşehir ve diğer Anadolu ağızlarında fiillerin teklik üçüncü şahıs çekimlerinde /n/ sesi. 1. *Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri* 2: 225-236.

Sami Ş (1998) *Kâmûs-ı Türki* (Alfa yayınları, İstanbul).

Sertkaya O F (2012) Göktürkçedeki ψ (Ny) Runası Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 1(4): 1-10.

Seyfeli C (2015) *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler* (Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya).

Sezgin M N (2003) Ermenistan'da Dini Yapı-Dini Hayat. *Asam-Ermeni Araştırmaları* 8.

Sonyel S R (2009) *Osmanlı Ermenileri Büyük Güçler Diplomasisinin Kurbanları* 2. Basım. (Remzi Kitabevi, İstanbul).

Tavukçu O K (2013) Türk Dili ve Kültürünün Ermeniler Üzerindeki Etkileri. *Turkish Studies* 8(13): 145-168.

TDK. *Büyük Türkçe Sözlük*.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (12.06.2016)

TDK. *Tarama Sözlüğü*.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_tarama&view=tarama (21.02.2016)

Terziyan T (1891) *Talim-i Lisan-ı Ermeni* (K. Bağdadliyan Matbası, İstanbul).

Timurtaş F K (1976) Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. *Türkiyat Mecmuası* 18: 331-368.

Tokatlı S (2003) Türkiye Türkçesinde Son Seste Tonlulaşma ve Uzun Ünlü Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15: 141-150.

Türk V, Arslan Erol H, Gülsevin G, Durgut H, Ceritoğlu M (2011) *XIV-XV. Yüzyıllar Türk Dili* (Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir).

Ulu C (2007) Türk-Ermeni Sosyo-Kültürel Etkileşimi: Dil ve Edebiyat Örneği. *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler 1*: 505-518.

User H Ş (2006) *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri* (Akçağ Yayınları, Ankara).

Y.Y. (2008) *İncil: Müjde*, 6. basım (Zirve Yayıncılık, İstanbul).

Zeki B (2009) *Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Ayla KANDEMİR

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: İZMİR 27/01/1987

Tel: 05055599224

E-posta: cobano35@hotmail.com

Yazışma Adresi: Tepealtı mah. Mohaç sok. 77/6 Yenimahalle ANKARA

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Akşemsettin İlköğretim Okulu	2001
Ortaöğretim	Buca Lisesi (Süper Lise)	2005
Lisans	Uppsala University	2008
Lisans	Muğla Üniversitesi	2009
Tezsiz Yüksek Lisans	Muğla Üniversitesi	2010

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2010-2011	Etatil	Metin yazarlığı
2011-2013	Hakkı Atamulu Çok Programlı Lisesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
2013-2016	Aktaş Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

YABANCI DİL

KPDS İngilizce 55